БЪЛГАРИЯ НА МИРНАТА КОНФЕРЕНЦИЯ ПАРИЖ 1946

СЛАВЧО ВАСЕВ
КРУМ ХРИСТОВ

БЪЛГАРИЯ
НА
МИРНАТА КОНФЕРЕНЦИЯ

ПАРИЖ — 1946

УВОД
от
ВЪЛКО ЧЕРВЕНКОВ

МИНИСТЕРСТВО НА ИНФОРМАЦИЯТА И НА ИЗКУСТВАТА

„ . . . *Всеки разумен човек може да разбере, че условията на мирния договор можеха да бъдат сто пъти, да не кажем повече, по-тежки отколкото сега, ако не беше Отечественият фронт. Те щяха да бъдат страшно непоносими, убийствени за нашия народ, ако не беше съпротивителното движение, организирано от Отечествения фронт през време на войната, ако не беше историческият 9 септември, ако не беше участието на нова България в освободителната война против хитлеристка Германия.*

Ако не беше нашата правилна, демократическа, миролюбива външна политика, последователно провеждана от Отечествения фронт, положението на България сега можеше да бъде такова, каквото е ужасното положение на Германия. На Отечествения фронт имаме да благодарим, че мирният договор, въпреки своите тежки клаузи, не е катастрофален, за какъвто така усилено действуваха враговете на България. . ."

ГЕОРГИ ДИМИТРОВ

М-р председател на България

СЪВЕТСКИЯТ СЪЮЗ, ЗАЩИТНИК НА МИРА И НАЦИОНАЛНАТА НЕЗАВИСИМОСТ НА МАЛКИТЕ НАРОДИ

ОТ ВЪЛКО ЧЕРВЕНКОВ

Съветската политика на мир и на равноправие на всички народи — големи и малки — е неизменна, постоянна принципиална политика. Тя произтича от самата природа на съветската държава, на социалистическия строй. Съветската държава е вътрешно най-дълбоко заинтересована от наличието на възможно най-продължителен мир между народите. Съветската страна е страна на трудящите се, в нея няма експлоататорски класи. Ето защо тя е абсолютно чужда на каквито и да било агресивни, завоевателни цели и тенденции. Съветската политика е абсолютно чужда на каквото и да било високомерие, неуважение или незачитане националната независимост и чест на другите народи и страни — големи, малки и най-малки. Може наистина да се каже, че съветската власт се роди с думите за свобода, равенство и суверенност на народите. Известно е, че още на другия ден след Великата социалистическа октомврийска революция, на 26 октомври по стар стил или на 8 ноември по нов стил, с декрета за мира, написан от Ленин, Съветското правителство се обърна към всички свободолюбиви народи и техните правителства с предложение да започнат незабавно преговори за справедлив и демократичен мир. Известно е също така, че декларацията на правата на народите в Русия, подписана от Ленин и Сталин, веднага след революцията обяви следните принципиални положения на съветската политика:

1. Равенство и суверенност на народите на Русия;

2. Право на народите на Русия на свободно самоопределение, включително до отделяне и образуване на самостоятелна държава;

3. Премахване на всички национални и национално-религиозни привилегии и ограничения;

4. Свободно развитие на националните малцинства и етнографически групи, които населяват територията на Русия.

Тези принципиални начала на съветската държава, макар и да се отнасят непосредствено до народите на Русия, имат общо значение и лежат в основата на съветската външна политика. Те бяха още тогава блестящо приложени по отношение на Финландия, националната независимост на която беше осигурена и призната от младата Съветска република.

Още на 20. XI. 1917 година в известното обръщение на Съветското правителство към всички трудещи се мюсюлмани в Русия и на Изток, подписано от Ленин и Сталин, беше провъзгласен отказ от неравноправните договори, които царска Русия беше сключила със страните от близкия и далечен Изток. Три години по-късно, след като беше свършена гражданската война, това обръщение намери израз в новите равноправни договори на Съветска Русия с Персия, Авганистан, Турция, Монголия и в 1924 година с Китай.

Опитът на Съветското правителство в 1917 година да се ликвидира първата световна война чрез един общ демократичен мир, както е известно, не се увенча с успех. Империалистическите сили отклониха благородните мирни предложения на Съветското правителство.

В последните години съветската мирна политика намери израз главно в две направления: в борбата за разоръжаването и в борбата за изграждането на колективната безопасност. Тази борба изцяло съвпадаше с интересите на малките народи. В 1922 година Съветското правителство взе инициативата и свика конференция за разоръжаване, на която присъствуваха представители на съседните на Съветска Русия държави: Полша, Литва, Летония и Естония. Тази конференция нема успех. Зад гърба на прибалтийските държави от така наречения санитарен кордон около Съветския съюз стояха познати антисъветски сили. Тази конференция нема практически

успех, но тя показа ярко миролюбивите намерения на Съветския съюз.

От 1927 година Съветският съюз започна да взема участие в работата на комисията при Обществото на народите по въпроса за разоръжаването. Тази комисия работи няколко години подред, но до никакви практически резултати не дойде. Съветските представители в комисията работиха упорито, макар Съветският съюз по онова време да не беше още член на Обществото на народите. Ние помним насмешките и издевателствата на представителите на империалистическите държави над проекта за всеобщо разоръжаване, който беше представен от съветската делегация. Този проект беше отхвърлен, но това не смути представителите на Съветския съюз, които не престанаха да се борят за мир и разоръжение.

В 1932 година се състоя международна конференция по разоръжаването, която също така претърпя неуспех, поради саботажа и противодействието на империалистите от Англия и Франция. Обаче усилията от работата на съветската делегация не отидоха напразно. Миролюбивата политика на Съветския съюз печелеше симпатии в широките слоеве на демократическата общественост в света и особено в средата на малките народи. Съветският съюз растеше в съзнанието на милиони и милиони хора в света като гранитна опора на мира, свободата и националната независимост на народите.

Тук му е мястото да кажа, че у нас правителството на Стамболийски, например, изпитваше върху си това благотворно влияние на борбата на Съветския съюз за мир и затова, между другото, тъмните сили на реакцията побързаха да го съборят, за да предотвратят едно сближаване между България и Съветския съюз.

Международната обстановка рязко се измени, когато в Германия на власт дойдоха хитлеристките палачи. Трябваше да се променят и методите на борбата за мир.

С присъщата на сталинската политика дълбока мъдрост, Съветското правителство направи необходимия поврат. Две главни задачи бяха поставени на тая политика:

1. Да се усили и ускори подготовката за решителен и успешен отпор срещу нарастващата опасност от хитлеристката агресия, и

2. Да се създаде единен фронт на демократическите държави против хитлеристка Германия. Тогава тъкмо Съветският съюз стана член на Обществото на народите, което Сталин, въпреки всичките негови огромни недостатъци, определи като известно хълмче, известна задръжка по пътя на разгръщане на агресивната война.

Кой не помни и не знае, че не друг, а Съветският съюз най-енергично прилагаше мероприятията против фашистка Италия, която нападна в 1935 година беззащитна Абисиния! Съветският съюз беше най-последователният проводник на решението за така наречените икономически санкции, които бяха наложени над Италия и не е негова вината, ако това решение не можа да бъде изцяло осъществено. Светът помни моралната и политическа помощ, която Съветският съюз оказа на беззащитна Абисиния. Светът помни оказаната от Съветския съюз морална, политическа и материална помощ на героичната испанска република. Ние всички помним телеграмата на Сталин до секретаря на Централния комитет на Испанската комунистическа партия, Хозе Диаз, от 16. X. 1936 г., в която той каза, че „освобождението на Испания от фашистите и реакционерите не е частно дело на испанците, а е общо дело на цялото напредничаво и прогресивно човечество". Съветският съюз даде тогава блестящ пример на безкористна защита на националните интереси, на национална свобода и независимост на испанския народ.

Тъкмо по това време представителите на Съветския съюз, на международните конференции в заседанието на Обществото на народите издигнаха знаменитото положение, че мирът е неделим. Кой не помни упоритата борба на съветските представители в известния Лондонски комитет за „ненамеса" в испанската гражданска война, под прикритието на който комитет империалистите най-грубо, пред очите на целия свят се месеха в испанските работи в угода на германските и италиански агресьори. Кой не помни упоритата борба на Съветския съюз против Мюнхенската спогодба на тогавашните английски и френски

управници, които развързаха ръцете на Германия на изток, които тласкаха хитлеристка Германия срещу Съветския съюз? Колкото обаче по-голяма ставаше опасността от нова война, подготвяна от хитлеристка Германия в съюз с фашистка Италия, толкова по-енергична беше борбата на Съветския съюз за създаването на единен фронт на демократичните държави и народи против агресивната война. Тази борба отговаряше на истинските интереси на всички народи и особено на малките народи. Тъкмо с оглед на борбата за мир и колективната безопасност през май 1936 година беше сключен пакт за взаимопомощ между Франция и Чехословакия — от една страна, и Съветският съюз — от друга страна. Във връзка с нарастващата опасност от война, тогавашният министър на външните работи на Съветския съюз Литвинов, на 17 март 1938 г., когато хитлеристките войски окупираха Австрия, направи заявление, че Съветското правителство е готово да участвува в колективно действие с цел да се спре по-нататъшното развитие на агресията и за тая цел от името на Съветското правителство той предложи да се пристъпи към практически мерки, диктувани от обстоятелствата. Тази инициатива на Съветското правителство не беше поддържана, тя не намери подкрепа от страна на другите велики държави. Но съветското правителство не намали борбата. През септември 1938 година, преди още да беше се състояла Мюнхенската конференция, Съветското правителство съобщи на правителствата на Англия и Франция, че в случай на нападение срещу Чехословакия, Съветското правителство е готово да изпълни задълженията, произтичащи от договора, т. е., готово е да се опълчи срещу агресора с оръжие в ръка, при условие, че Франция също изпълни тези задължения. Франция обаче не подкрепи това предложение на Съветския съюз. Мюнхенци провалиха всичките опити и усилия за осигуряване на колективна безопасност, за създаването на единен фронт на демократическите държави против хитлеристката опасност, който можеше да предотврати войната.

Не е никак чудно, че Съветския съюз в такава обстановка трябваше да търси друг начин, за да осигури

своята безопасност, ако неговите упорити, последователни и постоянни усилия да осигури безопасността и на другите народи не се увенчаха с успех.

Както е известно, през август 1939 г. по инициативата на Германия между нея и Съветския съюз беше подписан пакт за ненападение, който почти с две години отсрочи нападението на Германия срещу Съветския съюз и даде на Съветския съюз две допълнителни години за подготовка срещу хитлеристката агресия. Тук е дълбокият смисъл на този пакт. Съветският съюз до последния момент се бори за осигуряването на мира на народите и ако той не успя да предотврати фашистката агресия, вината за това не е негова.

Втората световна война не внесе и не можеше да внесе никакво принципиално изменение във външната политика на Съветския съюз. Но в пламъците на тази война и в беззаветната борба на съветските народи за защита на своето отечество, ролята на Съветския съюз, като последователен и безкористен защитник на свободата и националната независимост на народите, изпъква с нова още по-ярка сила.

Целите на Великата отечествена война на съветските народи бяха ясно формулирани от великия Сталин още в паметната негова реч от 3 юли 1941 г., когато хитлеристките орди като бесни нахлуваха в пределите на Съветския съюз.

„Войната с фашистка Германия не бива да се смята за обикновена война. Тя е не само война между две армии. Тя е, заедно с това, велика война на целия съветски народ против немско-фашистките войски. Целта на тая всенародна отечествена война против фашистките потисници е не само ликвидирането на опасността, надвиснала над нашата страна, но и подпомагане на всички европейски народи, пъшкащи под игото на германския фашизъм. В тая освободителна война ние няма да бъдем сами. В тая велика война ние ще имаме верни съюзници в лицето на народите в Европа и Америка, в това число и в лицето на германския народ, поробен от хитлеристките управници. Нашата война за свободата на нашето отечество ще се слее с борбата на народите на

Европа и Америка за тяхната независимост, за демократически свободи. Това ще бъде единен фронт на народите, които бранят свободата против поробването и опасността от поробване от страна на фашистките армии на Хитлер."

По-късно, на другата година, в доклада по случай 24-годишнината на Великата октомврийска революция, Сталин заяви: „Ние нямаме и не можем да имаме такива цели на войната като заграбване на чужди територии, покоряване на чужди народи — все едно става ли дума за народите и териториите на Европа, или за народи и територии на Азия, в това число и Иран. Нашата първа цел е да освободим нашите територии и нашите народи от немско-фашисткото иго.

Ние нямаме и не можем да имаме такива цели на войната като натрапване своята воля и своя режим на славянските и други поробени народи в Европа, които чакат от нас помощ. Нашата цел е да помогнем на тези народи в тяхната освободителна борба против хитлеристката тирания, а след това да им предоставим напълно свободно да се уреждат на своята земя така, както те искат. Никаква намеса във вътрешните работи на другите народи."

Целите на съветските народи в Отечествената война по такъв начин са формулирани от Сталин с кристална яснота: — ликвидация на фашисткия робовладелчески нов ред, предоставяне на самите народи да си уреждат работите, както те искат, никаква намеса във вътрешните работи на другите народи.

Още в хода на войната Сталин начерта основите на бъдещия мир, като мир на равноправни нации. „Да се спечели войната — каза Сталин — още не значи да бъде осигурен траен мир и надеждна безопасност в бъдеще. Задачата е не само да се спечели войната, но и да се направи невъзможно възникването на нова агресия и нова война, ако не завинаги, поне в течение на по-дълго време" [1]. И Сталин набеляза онази програма,

---

[1] Сталин — доклад за 27-та годишнина на Великата октомврийска социалистическа революция (6. XI. 1944 г.)

осъществяването на която може единствено да осигури на народите продължителен и справедлив мир.

Каква е тази програма?

„Победата на съюзническите страни над Хитлерова Германия — казва Сталин в доклада си по случай 26-та годишнина на Великата октомврийска социалистическа революция — постави на дневен ред важните въпроси за организиране и възсъздаване на държавния, стопански и културен живот на европейските народи. Политиката на нашето правителство по тези въпроси си остава неизменна. Заедно с нашите съюзници ние ще трябва:

1) Да освободим народите на Европа от фашистките завоеватели и да им окажем съдействие за възсъздаването на своите национални държави, разчленени от фашистките поробители — народите на Франция, Белгия, Югославия, Чехословакия, Полша, Гърция и другите държави, намиращи се под германско иго, отново трябва да станат свободни и самостоятелни;

2) да предоставим на освободените народи в Европа пълно право и свобода сами да решат въпроса за тяхната държавна уредба;

3) да вземем мерки, за да понесат сурово наказание за извършените от тях злодеяния всички фашистки престъпници, виновници за сегашната война и за страданията на народите, в която и страна те да се укриват;

4) да се установи в Европа такъв ред, който изцяло да изключва възможността от нова агресия от страна на Германия;

5) да създадем продължително стопанско, политическо и културно сътрудничество на народите в Европа, основано върху взаимното доверие и взаимната помощ с цел да се възстанови разрушеното от немците стопанство и култура.“

В пълно съгласие с тези Сталински положения се развива политиката на Съветското правителство в борбата за траен и справедлив мир. Тази борба е истинска защита на националните интереси на малките народи. Историята не знае и не може да знае такъв пример на безкористна и благородна защита на националните интереси на малките народи, какъвто ни дава Съветският съюз, тази могъща

социалистическа държава, на територията на която слънцето никога не залязва.

Съветската социалистическа държава няма и не може да има никакви користни подбуждения по отношение на другите народи — малки или големи. Тя е органически заинтересувана от траен мир между народите, а траен мир между народите е невъзможен без взаимно уважение и зачитане помежду им. Вземете такива факти, например: нима съветската армия нямаше пълната възможност и в 1940 година, и в 1944 година да окупира Финландия? Съветското правителство това не направи. Съветският съюз винаги се е стремел, както отбеляза Вячеслав Молотов в речта си на 14 октомври 1946 г. в Парижката конференция, към установяването на приятелски отношения със своята малка съседка — Финландия. Ако това преди втората световна война не се постигна, вината носят господствуващите тогава във Финландия реакционни клики, които поставяха своите тясно егоистични интереси по-горе от националните и сляпо служеха на чуждите империалисти. „Съветският съюз — каза Молотов — се съгласи с великодушните условия на примирието и по своя собствена инициатива се отказа от въвеждането на Съветските войски на територията на Финландия".

Или да вземем Румъния. Кой не знае какви пакости на Съветския съюз причини румънската войска в Украйна и Крим. Но съветското правителство, чрез устата на Молотов, в момента, когато Червената армия навлезе в Румъния, заяви, че не преследва никакви завоевателни цели, че Съветската армия преследва германските разбойници и след техния разгром и уреждането на мира ще напусне пределите на Румъния. Така може да заявява само едно истинско народно-демократично правителство, каквото е правителството на Съветския съюз.

Изключителна е помощта, която съветското правителство оказа и оказва на малките народи. Съветският съюз подкрепяше народоосвободителното движение в Югославия, Чехословакия, Полша. На съветска територия бяха сформирани специални военни чехословашки, полски и югославски части. Съветското правителство оказваше през време на войната на тези народи всяка политическа

и морална помощ. Още през време на войната Съветското правителство сключи пакт за дружба и взаимна помощ с Чехословакия. Такъв пакт то сключи малко покъсно и с Югославия и с Полша. Тези народи бяха освободени от германското иго само благодарение на помощта на Червената армия.

Съветският съюз оказа сериозна икономическа помощ на освободените от Червената армия народи за възстановяването на тяхното стопанство. Цяла редица малки славянски народи с дълбока признателност отбелязват тоя именно факт, че макар Съветският съюз да се нуждае от огромни средства за възстановяване на разрушенията от хитлеристкото нашествие, той намира възможности да помага на пострадалите от хитлеристката агресия малки народи. Съветският съюз отказа да му бъде заплатено въоръжението, което той е предал през време на войната на редица славянски държави. Той се отказа от цяла редица други задължения, които тия славянски малки държави са поели пред него също така през време на войната. Един от министрите на нова народна Полша неотдавна заяви, че полската индустрия не би могла да се възстанови и да достигне сегашното равнище без помощта на Съветския съюз. За възстановяването на индустрията и транспорта в Югославия също така Съветският съюз оказа не малко помощ.

Аз искам тук да отбележа особеното отношение на Съветския съюз към народите от страните, бивши сателити на Германия. Ние вече видяхме отношението на Съветския съюз към Финландия. Същото се отнася до Румъния, Унгария и нашата страна.

Нашият народ и другите народи, които станаха жертва на своите фашистки управници, намериха истинска защита на Парижката конференция само от представителите на Съветския съюз и на братските други демократически народи, които в това отношение са солидарни с представителите на Съветския съюз. В Парижката конференция Вячеслав Молотов заяви, че Съветският съюз се отнася отрицателно към всякакъв опит да се натрапва на народите от бившите сателитни на Германия страни всякакъв род външна намеса в техния икономически живот.

Кой у нас не знае, че ако нашата индустрия — текстилна и друга — работи, това се дължи на Съветския съюз, на оная помощ, която той ни оказва и която за нас, несъмнено, е спасителна. Изхранването на населението и добитъка във връзка със сушата ние пак дължим на Съветския съюз. Затова нашият народ изпитва и не може да не изпитва дълбока благодарност към Съветския съюз. Ние никога няма да забравим блестящата защита на нашата национална кауза, направена от Молотов, от Вишински, от Новиков, Мануилски, Киселев и други съветски представители в международните конференции. Ако претенциите на гръцките монархо-фашисти за баснословни репарации, за откъсване на живи части от българската територия не се увенчаха с успех, това се дължи преди всичко на тази блестяща защита, която нашата национална кауза получи от Съветския съюз. Нещо повече: съветското правителство, вярно на своята миролюбива политика за осъществяване на действителна безопасност между народите, за окончателната ликвидация на всички фашистки остатъци в Европа и целия свят, като пълна гаранция за справедлив и траен мир, не само отблъсна хищническите намерения на гръцките монархо-фашисти, но и смело защити искането на демократическа България за излаз на Бяло море.

Ние никога няма да забравим думите на Молотов, които той произнесе в заключителното заседание на Парижката конференция към българските приятели — да бъдат спокойни, защото техните граници няма да бъдат покътнати.

Народите и, специално нашият малък народ, хранят дълбока признателност към Съветския съюз за неговата освободителна роля през време на втората световна война. Още по-голяма е тяхната признателност за оная роля, която Съветският съюз, с цялата своя възрастваща мощ, играе в борбата за справедлив и траен мир. Но пътят на тая борба има значителни препятствия. Съществуват тъмни сили в света, групирани около големите капиталистически концерни, тръстове и картели, които по всякакъв начин се мъчат да подринат мира, които изпитват смъртен страх от широко развиващото се демократично движение в Европа и другите континенти. Народите след двете све-

товни войни не искат да живеят по старому. Народите искат да държат съдбините си в свои ръце. Народите искат мир. Ние виждаме в целия си ръст Съветския съюз начело на тая борба за осъществяване на траен и справедлив мир. Мир в света не е възможен без сътрудничеството със Съветския съюз. Съветският съюз понесе най-много жертви; разрушенията на неговата територия са най-големи през втората световна война, но той излезе от войната много по-силен — във всяко отношение.

Съветският съюз последователно се бори за изграждането на Организацията на обединените нации като сериозен инструмент в ръцете на свободолюбивите народи в борбата за мира. Организацията на Обединените народи не бива в нищо да прилича на старото Общество на народите. Тя трябва да бъде ефективна сила, която да е в състояние да хваща за ушите онези, които искат да подпалят втора световна война. Тук ролята на Съветския съюз е изключителна и това е най-голямата защита за малките народи. Тази роля е по силите на такава велика държава, за която интересите на другите народи са и нейни интереси.

Мирът е неделим и Съветският съюз се опълчва решително срещу ония, които казват, че ако някъде в Индонезия има въстание, това е частна работа, малка война, която не засяга другите. Съветският съюз решително се опълчва против подобни тенденции. Онова например, което става в нашата съседка Гърция, не е откъснато, а е в непосредствена връзка с безопасността на Балканските народи и Европа. Това са малки огнища, които, ако не бъдат загасени с течение на времето, могат да станат източник за по-големи пожари.

Съветският съюз провежда последователно политика на истинска дружба между народите — големи и малки, основана на взаимното уважение и зачитане на националния и държавен суверенитет.

А истинската дружба между народите, както казва Молотов, е велика сила на нашето време.

ПРЕДГОВОР

Парижката мирна конференция представляваше пробен камък за международно сътрудничество след втората световна война. Значението на конференцията се измерва както по постигнатите резултати, така и по проявените тенденции през време на нейната работа и по постигнатото разбирателство, в резултат на което светът се сдоби с пет, макар и не съвършени договори за мир.

Втората световна война извърши прелом в историята на народите. По характера си тази война се превърна в една народна война срещу империализма и нападението. Не можеше да не настъпят промени и в методите на дипломацията. Уреждането на големите въпроси на мира, които предстояха да се разрешат и предстоят да се разрешават — не можеше вече да става зад кулисите, скрити от погледите на народите.

Представители на някои страни, в това число и на Англия, Франция и САЩ, направиха опит на Парижката мирна конференция да поставят в ход познатите вече методи на довоенната дипломация — методи на задкулисни игри, използувайки пропагандни средства за натиск срещу партньорите си, като напр. въпроса за атомната бомба и пр.

Срещу тази дипломация се противопостави една нова народна дипломация, прогресивна по същество, с научен метод в своята работа и практическа дейност; една дипломация дълбоко реалистична, която държи сметка за интересите на милионните хора по света, за интересите на народите. Естествено бе този род дипломация да се представя от делегатите на Съюза на съветските социалистически републики.

Силата на тази дипломация се състои не само в нейната правота, но и в нейната жизненост и богати възможности за практическо сътрудничество между великите сили, на първо място, а после и между малките народи.

И затова, когато песимистите и реакционно настроените кръгове в света говореха чрез многобройните средства на пропаганда — печат, радио, коментарии и пр. за разрив между великите сили, за крах на Парижката мирна конференция, за проваляне на международното сътрудничество, и едва ли не обявяваха, че призракът на новата, трета световна война хлопа на вратите на света — представителите на народната дипломация намериха начин да осигурят това сътрудничество и да дадат на света пет договора за мир.

Много парадоксални прояви бяха отбелязани през време на Парижката мирна конференция, зад които прозираше национален егоизъм, агресия, несъответствие между прокламираните принципи, между думите и делата. Изобщо, под различни форми, представителите на един стар свят се мъчеха да извлекат максимум изгоди от конференцията за себе си. Затова произнасяните декларации за зачитане на малките народи, за правата на човека, за неговите свободи — правени от представителите на този свят, звучаха и кухо, и празно.

Онова, което придава историческата цена на Парижката мирна конференция и която я различава коренно от мирната конференция след първата световна война — то е участието на Съветския съюз в конференцията като един от двигателите на международното сътрудничество.

Изразявайки дълбокото миролюбие на Съветския съюз и неговите народи, представителите му на Парижката мирна конференция се очертаха като истински и искрени привърженици на мира, защитници на малките народи и на справедливостта. Те не само прокламираха тези принципи, но и сочеха един конкретен, реалистичен път за тяхното осъществяване чрез многобройните си предложения и изказвания. На конференцията бяха зарегистрирани блестящи речи както на първите делегати на Съветския съюз — Молотов и Вишински, така и на останалите делегати.

В тази борба за истински траен и дълбок демократичен мир се вляха усилията на делегатите на останалите славянски страни и с това се манифестира славянското единство на един международен форум.

Това е най-забележителният факт, с който Парижката конференция ще остане отбелязана и в историята на България. Делото на славянско приобщаване, потискано години наред от германо-фашистката агентура, бурно разцъфнало след войната, даде в Париж първия си плод. Българската кауза бе подкрепена от делегациите на славянските страни начело с делегацията на СССР, с истинска братска подкрепа. Може смело да се каже, че тя се превърна в общославянска кауза. Помощта, която ние получихме, не беше само една помощ, оказвана случайно, по силата на временни политически комбинации и сметки, не беше заинтересованата подкрепа, зад която прозира мисълта за евентуалната облага, която може да се извлече от нея.

Думите „помощ" и „подкрепа" не са достатъчни, за да изразят тази бдителна, безкористна, безрезервна готовност да бъдем запазени от каквото и да е посегателство, откъдето и да иде то. Това беше една постоянна загриженост за нашата съдба, за всички интереси на българския народ. От зоркия поглед на съветските дипломати не избягваше нито едно тактическо движение на противника. Нито един опит, прикрит и под най-невинна форма, да се засегнат интересите на България, не остана неразкрит, неразобличен и неотбит. Винаги, когато гръцката или друга делегация внасяше някакво предложение за поправка или допълнение на проектодоговора за мир с България, нашите защитници бяха готови с точен, неотразим и съкрушителен отговор.

Не бива да се забравя при това, че задачата на нашата защита не бе лесна. Едно чисто аритметическо съотношение на гласовете в комисиите и пленума на конференцията даваше възможност да се взимат с „мнозинство" неблагоприятни за нас решения. И следователно, ако от десетките гръцки и други предложения, които целяха да отегчат нашето положение, като ни откъснат територии, като ни наложат тежки стопански, военни и политически задължения и задължения от естество да покрусят народната душа — ако много от тези предложения бяха отхвърлени или оттеглени от самите им

вносители, то това се дължи изключително на убедителността на нашите защитници.

Представителите на Съветския съюз, на Югославия, Полша, Чехословакия, Украйна и Белорусия подкрепяха нашите искания и отхвърляха гръцките претенции с гореща убедителност, защищаваха България с жар, както се защищава само истината и се бореха за жизнените интереси на българския народ, като за свои собствени интереси.

Предлаганата книга е само един опит да се даде по-пълна представа за борбата на славянските делегации на Парижката мирна конференция, във връзка главно с българския мирен договор.

Центърът на книгата са речите, които делегатите на Съветския съюз и другите славянски страни произнесоха през време на Парижката мирна конференция във връзка с българския въпрос и в защита на България. Тези речи бяха произнесени в пленарните заседания на конференцията и в заседанията на отделните комисии. Първите бяха своевременно обнародвани в печата — главно в съветския печат, откъдето те са взети и проверени с излезлите вече сборници от речи, като този с речите на г. Молотов и този с речите на г. Кардел, както и с архивните документи на конференцията. Вторите — речите, произнасяни в заседанията на комисиите в повечето си не са обнорадвани някъде или само отчасти. Те биваха най-често импровизирани. Техният текст е съставен по бележките на съставителите на книгата, присъствували на заседанията, уточнени с документите на конференцията и вестниците „Правда“, „Известия“, — Москва; „Борба“ и „Политика“ — Бялград; „Юманите“ и „Монд“ — Париж, както с българските вестници и др.

Борбата за българския мир на Парижката мирна конференция премина едно цяло развитие, затова съставителите решиха да възприемат не принципа на съставяне сборник от речи, а възприеха принципа на хронологичното подреждане на тези речи — така както протече самото развитие на българския въпрос, свързвайки ги със свои описания и коментарии.

Ласкаем се от надеждата, че този начин ще даде повече прегледност на основната тема, която има тази книга — защитата на България на Парижката мирна конференция.

Освен това тази книга е и скромен израз на онази благодарност към нашите велики защитници: Молотов и Вишински, Мануилски и Киселев, Кардел и Моша Пияде, Бартош, Жимовски и Виербловски, ген. Пика и Секанинова, Новиков, Гусев, ген. Славин, Касименко, Герасченко, Бондар, Война, Влахов, адмирал Карпунин, адмирал Манола и техните помощници, която ние изпитвахме през дните, когато ние следяхме усилията им да извоюват такъв мир за България, който да й осигури свободно, независимо съществуване и спокойно демократично развитие.

Съставителите

ПАРИЖКАТА МИРНА КОНФЕРЕНЦИЯ

Съветът на министрите на външните работи получи бързата и важна мисия да изработи проектодоговорите за мир с Италия, Румъния, България, Унгария и Финладия и да ги представи на Обединените нации за разглеждане в една конференция за мир.

Процедурата по изработване на договорите за мир бе установена окончателно от Съвета на външните министри на Московската му сесия от 16 до 26 декември 1943 г. Към приетия текст после се присъединиха френското и китайското правителство.

Текстът на съглашението гласи:

„1. Ще вземат участие в изработването на мирните договори с Италия, България, Румъния, Унгария и Финландия само онези членове на Съвета на министрите на външните работи, които, съгласно условията на договора, сключен в Берлин (Потсдам), за учредяване на Съвета на министрите на външните работи, са подписали условията за примирие или пък се смятат за подписали тези условия, освен ако Съветът не реши, в съгласие с Берлинския договор, да покани и други членове на Съвета да участвуват в изработването на въпросите, които ги интересуват пряко. От това следва:

а) Клаузите на договора за мир с Италия ще бъдат изработени от министрите на външните работи на САЩ, Англия, СССР и Франция;

б) Клаузите на договорите за мир с България, Румъния и Унгария ще бъдат изработени от министрите на СССР, на САЩ и на Англия;

в) Клаузите на договора за мир с Финландия ще бъдат изработени от министрите на СССР и Англия.

Заместниците на министрите на външните работи ще започнат веднага в Лондон тяхната работа въз основа на постигнатите спогодби относно въпросите, които бяха разгледани в първата пленарна сесия на Съвета на министрите на външните работи в Лондон.

2. Когато изработването на проекто-договорите за мир бъде завършено, Съветът на министрите на външните работи ще свика конференция, натоварена да разгледа договорите за мир с Италия, България, Румъния, Унгария и Финландия. Конференцията ще бъде съставена от петте членове на Съвета на министрите на външните работи, както и от всички членове на Обединените нации, които са взели действително участие със значителни военни сили във войната срещу неприятелските европейки държави, т. е. СССР, Англия, САЩ, Китай, Франция, Австралия, Белгия, Белорусия, Бразилия, Канада, Етиопия, Гърция, Индия, Нова Зеландия, Норвегия, Холандия, Полша, Чехословакия, Южноафриканския съюз, Украйна и Югославия. Конференцията ще се събере не по-късно от 1 май 1946 г.

3. Когато конференцията завърши своята работа, като държат сметка за нейните препоръки, държавите, които са подписали условията за примирие с Италия, България, Румъния, Унгария и Финландия (Франция ще бъде смятана като такава, колкото се отнася до мирния договор с Италия), ще установят окончателните текстове на договорите за мир.

4. Окончателните текстове на отделните договори, установени по този начин, ще бъдат подписани от представителите на държавите участници в конференцията, които са във война със съответните неприятелски държави. Текстовете на отделните договори ще бъдат тогава поднесени на другите Обединени нации, които са във война с въпросните неприятелски държави.

5. Договорите за мир ще влязат в сила непосредствено след тяхната ратификация от съюзените държави, подписващи всяко примирие, като Франция ще се смята за такава в случая на договора за мир

с Италия. Тези договори ще трябва да бъдат ратифицирани от съответните неприятелски държави".

Френското правителство чрез своите дипломатически представители връчи покана до всички страни, които бяха предвидени да участвуват в конференцията, като копие от поканата бе изпратена до посолствата и легациите на тия страни в Париж.

Ето текста на самата покана:

„Френското правителство, действуващо от името на Съвета на министрите на външните работи и съгласно решението на Съвета от 4 юли 1946 година, има честта да покани правителството на . . . . . , посочено в чл. 2 на цитирания по-горе текст като имащо право да участвува в разглеждането на договорите за мир с Италия, България, Румъния, Унгария и Финландия, да изпрати своя делегация в Париж, за да го представлява на конференцията, която ще се открие на 29 юли 1946 г. в Париж, в двореца Люксембург.

Проекто-договорите за мир с Италия, България, Румъния, Унгария и Финландия, изработени от Съвета на министрите на външните работи, ще бъдат съобщени на правителството колкото се може по-скоро.

За да се улесни работата на конференцията, предложенията относно организацията на конференцията и правилата за процедурата, препоръчана на нейното внимание, са представени в легацията на съответната страна в Париж.

КОНФЕРЕНЦИЯТА ОТКРИТА

На 29 юли 1946 год. вратите на стария Люксембургски дворец се отвориха, за да приемат делегатите на 21 държави, дошли да вземат участие в мирната конференция.

Конференцията бе открита от тогавашния министър-председател и министър на външните работи на Франция г. *Жорж Бидо.*

Г-н Бидо пожела на делегатите „добре дошли" от името на френския народ и Франция и припомни,

че за втори път в по-малко от тридесет години във Франция става мирна конференция.

„Конференцията, която се събра след войната 1914/1918 год., продължи г. Бидо, предложи на света едно разрешение, което не попречи да се разрази нова, още по-страшна война 25 години по-късно. Нека ми бъде позволено да кажа, по мое мнение, че найдълбоката причина за несполуката на мирната конференция след първата световна война се състои в това, че две големи държави, които играеха голяма роля в борбата, не взеха участие при изграждането на мира. Тази причина сега не съществува."

Завършвайки, г. Бидо изказа уверението си, че на тази конференция ще бъдат проведени колкото се може по-широки и по-задълбочени разисквания.

Втори, който взе думата при откриването на конференцията, бе г. Бърнс, министърът на външните работи на САЩ. Той предложи за временен председател на конференцията да бъде избран г. Бидо, водачът на френската делегация. Предложението бе прието единодушно.

Г-н Бидо зае председателската трибуна и предложи да бъде избрана комисия по проверка на пълномощията, като предложи тя да се състои от седем члена, а именно: Австралия, Белорусия, Бразилия, Китай, Етиопия, Холандия и Чехословакия. Предложението бе прието.

Председателят след това постави на разглеждане предложението на Съвета на четиримата външни министри по процедурата на конференцията. Това предложение трябваше да бъде разисквано и прието от конференцията, за да стане правилник за вътрешния ред на самата конференция.

Така се дойде до предложението да се избере комисия по процедурата, съставена от представители на всички страни, участвуващи в конференцията. Тази комисия трябваше да заседава паралелно с пленума.

Насрочени бяха заседанията на пленума и комисиите. Първото заседание на конференцията се закри. Даден бе ход! Работата на конференцията започна!

ПЪРВИТЕ ЗАСЕДАНИЯ

Второто пленарно заседание на конференцията се състоя на следния ден — 30 юли. Започнаха общите разисквания. На това заседание произнесоха речи г. г. Бърнс, Атли и Уан-Ши-Че. Те изложиха схващанията на техните правителства по въпросите, които се поставят пред конференцията. Етиопският делегат в края на заседанието прочете доклада на комисията по проверката на пълномощията. Всички пълномощия бяха обявени за редовни.

Водачът на Съветската делегация, г. Молотов, отсъствуваше от това заседание. На следния ден той се яви на трибуната на мирната конференция, посрещнат от всички с ръкоплескания. Г-н Молотов произнесе голяма реч върху принципите, на които ще трябва да се облегне Парижката мирна конференция, като очерта основните начала на съветската политика и схващанията на съветското правителство по мирните договори.

В тази историческа по своето значение реч г. Молотов определи задачите на Парижката мирна конференция по следния начин:

„Настоящата конференция трябва да изиграе важна роля в делото за установяване на мир и безопасност в Европа. На нея предстои да изкаже своето мнение и да даде своите препоръки по проектите за мирни договори с Италия, Румъния, България, Унгария и Финландия. Може да се каже, че Парижката конференция трябва да изпълни задачата на пет мирни конференции, което подчертава важността и сложността на нейната работа. Касае се за пет страни, които влязоха във войната като съюзници на Германия, като хитлеровски сателити, но които в хода на войната скъсаха с Германия, свалиха своите фашистки управници и по правило активно встъпиха на страната на демократическите държави във войната за победа над хитлеристка Германия. Ние всички помним за този ход на събитията, как се развиваха те пред нашите очи по вре-

мето на последната война в Европа и това ще ни помогне да дадем правилен отговор на въпроса за обезпечаване на справедлив, траен и продължителен мир за бъдещето."

В това заседание се изказаха още: Д-р Еват — Австралия, и Де Фонтура — Бразилия.

На следващите заседания взеха думата делегатите на останалите държави. Така в четвъртък, на 1 август Ван Бьотцелер — Холандия; Кардел — Югославия; Мазон — Нова Зеландия; Жимовски — Полша; Макензи Кинг — Канада; Киселев — Белорусия; Акилу — Етиопия и в събота — 3 август — Рънганадан — Индия; Цалдарис — Гърция; Мануилски — Украйна; Спаак — Белгия, и Терон — Южна Африка.

В изказванията си представителите на отделните страни, участвуващи в конференцията, освен гледищата на своите правителства по въпросите за мира, предявиха своите искания към победените страни или както се бе вече приело да се казва бившите неприятелски страни.

Още в тия изказвания се очертаха големите въпроси, които ще има да занимават конференцията и които няма да слизат от дневния ред на нейните заседания. Югославянският делегат г. Кардел подчерта югославянското становище по въпроса за Триест и Юлийска Крайна, а гръцкият делегат г. Цалдарис изрази гръцките искания за репарации, за присъединяването на Северен Епир към Гърция и за поправка на границата с България.

През първата седмица на конференцията вниманието на наблюдателите бе раздвоено между речите, които се произнасяха в пленума, и разискванията в комисията по установяване процедурата на конференцията.

УСТАНОВЯВАНЕ НА ПРОЦЕДУРАТА

Първите оживени разисквания в тази комисия се развиха по избора за председател на самата ко-

мисия. Д-р Еват предложи за председател белгийския делегат г-н Спаак, а г. Молотов — югославянския — г-н Кардел.

Въпросът се разреши с компромис: за председател бе избран г-н Спаак, а г. Кардел за подпредседател. При това Спаак бе избран за председател с 13 гласа, а Кардел за подпредседател — единодушно.

Разискванията по предложението на четирмата за процедурата на конференцията се откриха на следното заседание.

На проекта на четирмата външни министри по процедурата рязко се противопоставиха австралийският делегат д-р Еват и холандският — Ботцелер. Те изтъкнаха, че правата на малките народи били силно накърнени. Застъпиха становището, че решенията на конференцията трябва да се вземат с просто, а не с квалифицирано мнозинство.

Това предизвика г. Молотов да вземе думата и да подчертае значението на решението на четирмата по този въпрос. Г-н Молотов припомни, че този принцип е бил възприет в конференцията в Сан Франциско (1945 г.) и през време на мирната конференция във Версайл (1919 г.)

Между многото аргументи, приведени от съветския пръв делегат в полза на квалифицираното мнозинство, бе и този: по принципа на обикновеното мнозинство може една препоръка по мирните договори да бъде приета с 11 гласа на държави, които са взели слабо участие във войната и не са така жизнено заинтересувани, срещу малцинството от 10 гласа на държави, взели активно участие във войната и жизнено заинтересувани от тази препоръка. Такова едно решение би дискредитирало мирната конференция.

Този въпрос предизвика бурни разисквания както в пленарните заседания, така и в заседанията на комисиите.

В проекта на четирмата се предлагаше квалифицираното мнозинство (две трети от гласовете). От

малките страни Югославия и Чехословакия се изказаха в полза на предложението на четирмата, а Нова Зеландия и Австралия против това предложение. Те подкрепяха холандското предложение — решенията да се вземат с обикновено мнозинство.

Водачът на съветската делегация г. Молотов бе вече защитил проекта на четирмата. Британският делегат г. Мак-Нийл направи едно компромисно предложение, според което се приемат два вида препоръки: едни, които са приети с мнозинство от две трети, и тези, приети с мнозинство от повече от половината гласове, т. е. с обикновено мнозинство. И двата вида препоръки ще фигурират в дневния ред на Съвета на външните министри.

В следобедното заседание г. Молотов трябваше да вземе още веднаж думата и да защити предложението на четирмата. Той каза:

„Ако препоръките се приемат с мнозинство от две трети, те ще имат повече тежест и последствията от това ще бъдат по-значителни."

„Страните, които понесоха нашествието на фашистките сили — продължи Молотов — и които присъствуват на тази конференция, са девет на брой. Със системата на обикновеното мнозинство тези, които страдаха повече от всички, биха могли да се намерят в малцинство. Това нещо е недопустимо.

„Ние трябва да осуетим плановете на онези, които спекулират с една нова война, като запазим нашето единодушие. Мнозинството от две трети ще ни позволи да постигнем тази цел."

Най-после, в едно заседание на комисията, станало на 6 срещу 7 август, което приключи в 2 часа през нощта, предложената от британския делегат поправка бе гласувана. Поправката бе гласувана с 15 срещу 6 гласа. По силата на приетата поправка и двата вида препоръки — т. е. приетите с две трети мнозинство и с обикновено мнозинство, ще бъдат представени на Съвета на външните министри, като се подчертаваше, че препоръките, приети с мнозинство от две трети, ще имат по-голяма тежест.

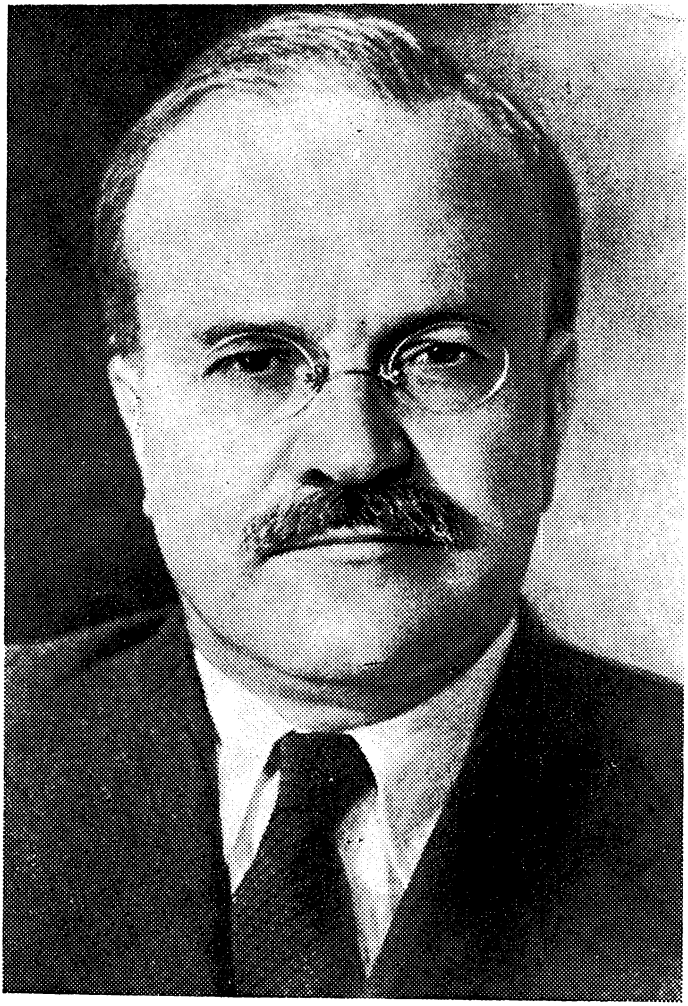

Вечеслав Молотов

Окончателно правилникът бе приет на следното заседание, което се състоя на 7 август.

Разисква се и се прие начинът, по който ще се гласуват препоръките по проекто-договорите за мир в отделните комисии.

Прие се проектът на четирмата, който предвижда следната процедура:

В случай че даден въпрос бъде приет от комисията с мнозинство от две трети на членовете, то това решение ще бъде представено на пленума на конференцията като препоръка, при което малцинството има право да изложи своето гледище и да поиска конференцията да се произнесе. Ако пък не се постигне мнозинство от две трети, комисията ще представи на конференцията един или повече доклади, като всеки член има правото да изложи своето гледище и да поиска от конференцията тя да се произнесе.

Спряхме се повече на въпроса за процедурата, за да се види каква бе атмосферата, при която започна парижката мирна конференция. В тези разисквания открито бе направен опит да се минират решенията на Съвета на външните министри. Повикът срещу мнимата диктатурата на четирмата, издигнат от името на малките държави от Холандската, Австрийската и Ново-зеландската делегации, при мълчаливото съгласие на някои страни, участвуващи в Съвета на четирмата, даде повод както в печата, така и в кулоарите на конференцията да се спекулира отново с правата на малките народи. Реалистичното, правилно и непоколебимо становище на съветската делегация, подкрепена от делегатите на славянските страни в защита на приетите решения в Съвета на четирмата, пък даде повод на реакционни среди, чрез вестници и радиокоментари да раздухват песимизъм около конференцията и да предричат нейния крах.

Като се прибави и издигането на други заплахи и средства за натиск, може ясно да се види опитът на известни среди да изкористят задачите на па-

рижката мирна конференция, като я отклонят от правилния път за изграждането на един траен мир.

Тук съветската дипломация прояви и такт, и един нов стил и научен метод, следвайки истинските демократични принципи, като успя да преодолее всички тия центробежни сили в конференцията и, придържайки се о́ постигнатите съглашения в Съвета на четирмата, да направи от Парижката конференция една истинска конференция на мира.

При четенето и приемането на правилника член по член изникнаха други въпроси, които станаха предмет на оживени разисквания.

Гръцката делегация напр. предложи, щото всяка страна да може да представя за разглеждане от комисиите нови въпроси, невключени в проекто-договорите за мир или пък недостатъчно изяснени. Против това предложение се изказаха делегатите на Украйна и Югославия.

Г-н Молотов взе думата и направи следното предложение: „Конференцията може да впише в своя дневен ред, по искането на една или друга от делегациите, въпроси, свързани с мирния договор.“ При тази формулировка на г. Молотов гръцкият делегат оттегли предложението си.

Прие се и принципът, по който ще става определяне състава на комисиите по отделните мирни договори. Реши се в тези комисии да участвуват само страните, които са били формално в положение на война със съответната победена страна.

Дълги разисквания се развиха във връзка с предложението за постоянен председател на конференцията да бъде избран г. Бидо.

Това предложение се поддържаше от холандската делегация и някои други държави, като Нова Зеландия и Австралия все под предлог да се „избегне диктатурата на Четирмата“.

И по този въпрос г. Молотов взе думата. Той трябваше отново да напомни решенията на Четирмата, взети с общо съгласие преди три седмици.

След неговата намеса холандското предложение бе отхвърлено. Прие се проектът на Четирмата, конференцията да се председателствува от делегатите на петте велики сили.

В заседанието от 3 август комисията по процедурата одобри проекта да се поканят петте победени страни — Италия, България, Румъния, Унгария и Финландия.

Официалното съобщение за това решение гласи: „Между процесуалните правила, приети днес (3 август), се намира и онова, което се отнася до изпращането покани на други държави, извън участвуващите в конференцията — за взимане участие в работите на същата. След приемането на това правило пленарното заседание ще издаде вероятно нареждане за изпращането в най-скоро време на покани до петте бивши неприятелски страни, с които ще бъдат сключени договорите за мир, с цел тези страни да присъствуват на конференцията."

ПОКАНИТЕ ДО ПЕТТЕ ДЪРЖАВИ

Заседанието от 7 август на комисията по процедурата е от особено значение за нас. То се състоя след обед в тронната зала на Люксембургския дворец. Тази зала представлява един огромен правоъгълник, по средата на който се издига куполът на двореца. Точно под купола голямата елипсовидна маса се прекъсва по средата от председателската трибуна. В средата на елипсата се виждаха преводачите и секретарите. Около тая маса седяха делегатите на 21-те страни. На председателската трибуна бе г. Спаак. Г-н Кардел бе заел подпредседателското място.

Г-н Бърнс предложи да се изпратят покани до петте бивши неприятелски страни, като каза: „Секретариатът е помолен да покани Италия, България, Румъния, Унгария и Финландия, за да изложат своите гледища в пленарните заседания от 10 август."

Веднага след г. Бърнс, думата взе г. Вишински. От името на съветската делегация той предложи едно

допълнение към предложението на г. Бърнс, а именно: представителите на бившите неприятелски страни да бъдат изслушвани и в комисиите, а не само в пленарните заседания, и то в процеса на работата на тия комисии.

Г-н Бърнс се съгласи с допълнението на г-н Вишински и комисията единодушно прие неговото предложение.

Конференцията, обаче, в пленарно заседание трябваше да потвърди това решение на комисията по процедурата. Това стана на пленарното заседание на 8 август.

Пленумът пристъпи към гласуване правилника и го прие с мнозинство от 15 срещу 4 и 2 въздържали се.

Когато се гласува решението на комисията да бъдат поканени на конференцията петте бивши неприятелски страни, г. Вишински от името на съветската делегация поиска да се уточни редът на тяхното явяване пред конференцията.

Г-н Бърнс заяви, че би било желателно да се приеме редът, установен на Потсдамската конференция, а именно: Италия, Румъния, България, Унгария и Финландия.

Г-н Вишински се съгласи с г. Бърнс и подчерта, че „отправянето на покани до представителите на тези страни да се явят на мирната конференция е факт сам по себе си сериозен. В миналото подобна практика не е била прилагана. Във Версайл никой не разговаря с победените. Като се има предвид, че представителите на Италия, Румъния, България, Унгария и Финландия ще говорят пред конференцията само веднаж, необходимо е да им се даде възможност да изкажат свободно и подробно своето гледище, без, в интереса на работата, да бъдат ограничавани по време."

В ЗАЩИТА НА АЛБАНИЯ

Интересни бяха разискванията, които започнаха същия ден и продължиха на следния, 10 август, по

повод предложението на югославската делегация да се покани и допусне Албания, като 22-ра държава на конференцията. В тях ясно се сблъскаха две тези: на новия дух, който е завладял по-голямата част от балканските народи, и на желанието да се възкресят старите начала, от които се ръководеха изчезналите балкански монархии.

Думата по този въпрос взеха Вишински, Мануилски, Жимовски, които подкрепиха югославското предложение.

Цалдарис отправи към Албания общи обвинения, като отрече участието на албанския народ в борбата против фашизма, без да държи сметка за общоизвестни факти.

В отговор на тия нападки делегатът на Югославия г. Моша Пияде произнесе реч, която в много отношения е характерна за новите схващания за отношенията между балканските държави и народи.

„Ние сме се събрали тук, за да изработим траен и дълъг мир — каза г. Пияде, — и нямаме право да скриваме истината. А истината се състои в следното: гръцката делегация се придържа в старата политическа линия, от която в миналото се ръководеха балканските монархии и която пораждаше безкрайни войни между балканските държави. Тази порочна политическа линия е отхвърлена след тази война от всички балкански държави, освен само от Гърция.“ Пияде посочи, че въпросът за подялбата на Албания е ставал в миналото неведнаж причина за военни стълкновения на Балканите.

— Сега ние смятаме — продължи г. Пияде, — че единствената възможност да се избягнат вечните войни на Балканите е установяването на здрава дружба между балканските страни и особено между Югославия и Албания.

Обаче, заяви Пияде, гръцкото правителство не се е отказало от пагубната стара политическа линия. Само преди няколко дни Цалдарис предложи на югославското правителство да се подели Албания

между Гърция и Югославия. Югославското правителство, разбира се, отхвърли това предложение.

Това съобщение на югославския делегат привлече всебщото внимание на конференцията.

— Трагично е, продължи Моша Пияде, че след всичките уроци на войната в Гърция още не са разбрали, че подялбата на Албания не ще позволи да се установи мир на Балканите, а ще породи нови войни. Само политиката на сътрудничество и на взаимно разбирателство може да постави здрави основи на мира на Балканите".

Наситена с аргументи реч след М. Пияде произнесе Вишински, която направи голямо впечатление на конференцията. Той направи дълъг анализ на фактите и доказа, че албанският народ е водил тежка борба против фашизма в продължение на шест години, поради което има право да заеме мястото си в конференцията. Въпросът обаче не бе разрешен и остана да бъде разискван и разискванията по него бяха отложени. В следобедното заседание на 10 август, събота, започна изслушването на делегациите на бившите неприятелски държави.

В понеделник 12 август бе приключен най-сетне въпросът за изслушването на Албания, като се взе решение да се поканят Албания, Куба, Мексико и Египет да изложат своите гледища. В следобедното заседание на същата дата започнаха общи разисквания по италианското изложение, открити с една силно аргументирана реч на югославския представител Кардел. По същия въпрос говори на следния ден, вторник, водачът на съветската делегация, Молотов. След обед пред пленума се яви и прочете своето изложение представителят на румънското правителство, м-рът на външните работи Георге Татареску.

Наближаваше редът на България.

II

БЪЛГАРИЯ ПРЕД МИРНАТА КОНФЕРЕНЦИЯ

БЪЛГАРСКАТА ДЕЛЕГАЦИЯ

Още при започването на Парижката конференция, българското правителство изпрати свои наблюдатели в лицето на днешния временен председател на Народната република и председател на Великото народно събрание, тогава председател на 26-то Обикновено народно събрание, Васил Коларов, и народният представител от същото събрание Иван Харизанов. Това пратеничество бе подпомагано от няколко съветници и един военен експерт.

Все във връзка с конференцията в Париж пристигна и директорът на печата, г. Владимир Топенчаров, във връзка с организирането на една изложба на съпротивата на българския народ, както и с организирането на едно информационно бюро. Това бюро, наречено съкратено ББИ (по Френското му име), пое редактирането и издаването на излизащия в Париж след войната български вестник на френски език, който бе преименуван на „Париж-София".

По покана на френското правителство в Париж пристигнаха, аташирани към конференцията, група български журналисти.

Конференцията бе започнала вече своята работа, когато бе определена от министерския съвет и официалната българска делегация, която трябваше да представлява нашата страна в Париж.

Тази делегация имаше следния състав:

Председател: тогавашният министър председател Кимон Георгиев; подпредседател — Васил Коларов, който трябваше да се присъедини с Иван Харизанов в Париж към делегацията, и членове: подпредседателят на министерския съвет Александър Обов, министърът на външните работи, Георги Кулишев, министърът на финансите, проф. Д-р Ив. Стефанов,

министърът на търговията Димитър Нейков, подпредседателят на Народното събрание Д-р Пенчо Кустурков и съветници: председателят на ОРПС Райко Дамянов и членът на Нац. комитет на Отечествения фронт и нар. представител Димитър Братанов и за експерти: проф. Ст. Баламезов, пълном. м-р Петър Нейков, инж. Любен Божков. За главен секретар на делегацията бе назначен Асен Георгиев — съветник при българската легация в Париж.

На 9 август секретарят на Конференцията отправи покана до българското правителство да вземе участие в конференцията. Пристигането на българската делегация се очакваше всеки момент.

На 11 август — неделя, се очакваха да кацнат два български самолета на Парижкото летище „Льо Бурже". Часът на кацването им обаче не бе точно определен, поради което наложи се нарочен чиновник от българската легация да дежури на летището през целия ден.

И действително, чак в 7 и половина часа вечерта на „Бурже" кацна първият български самолет с част от българската делегация. С него пристигнаха м-рът на финансите, Ив. Стефанов, членовете на тракийската делегация и неколцина съветници и секретари. Докато се очакваше да кацне и другият самолет, съобщиха по телефона, че поради погрешно дадена светлинна сигнализация, самолетът е кацнал на летището „Орли", западно от Париж. Всички посрещачи, се отправиха за това летище, където вече очакваха м-р председателят Кимон Георгиев, подпредседателят на Мин. съвет Александър Оббов, м-рът на външните работи Георги Кулишев и подпредседателят на Народното събрание Д-р Пенчо Костурков.

За членовете на българската делегация бяха запазени апартаменти в хотел „Бристол", където отседнаха министър-председателят Кимон Георгиев и министърът на външните работи Георги Кулишев.

Останалите членове на делегацията бяха настанени в хотел „Пале Д'Орсе". В същият хотел се устрои секретарията на делегацията, като се обза-

ведоха канцелария, картотека, заседателна зала, документация, преводачески екип, екип френски и български машинописки, обследване на печата и пр.

В същия хотел отседна и пристигналият по-късно член на делегацията Димитър Нейков.

Интересно е да се отбележи, че в „Пале Д'Орсе" бе настанена и австралийската делегация и нейният водач, министърът на външните работи д-р Еват.

Френското правителство бе предоставило на българската делегация две леки коли, водени от млади, пъргави и услужливи шофьори, френски войници, и акредитирало двама полицейски инспектори за охрана на делегатите. На следния ден, 12 август, българската делегация бе свикана на разширена конференция в един от салоните на хотел „Пале Д,Орсе" под председателството на Кимон Георгиев. В конференцията взеха участие всички членове на делегацията, съветниците и експертите, членовете на секретариата на делегацията, както и журналисти. Онези, които бяха в течение на станалите заседания на конференцията, осведомиха подробно българските делегати. От своя страна Кимон Георгиев изложи накратко становището на българската делегация по въпроса за българския проекто-договор за мир и даде напътствия по пряката работа на делегацията.

Делегацията започна своята напрегната работа. Денят, в който щеше да се яви нашата делегация пред конференцията, не бе точно определен, но нямаше съмнение, че това трябваше да стане на следващите ден-два. В този кратък срок трябваше да се окончателно редактира текстът на българското изложение — изразено в речта на водача на делегацията, К. Георгиев, която той трябваше да произнесе пред пленарното заседание на конференцията. Закипя трескава работа. Може да се каже денонощна работа.

Членовете на българската делегация очакваха с обяснимо вълнение деня на появяването им в пленума на конференцията. И макар и да се очерта вече ясно, че този ден ще бъде 14 август — като се имаше предвид, че румънският делегат Татареску

бе изслушан на 13 август — сряда преди обед, все пак до последния час не бе още определено времето на нашето явяване.

Едва в края на следобедното заседание на 13 август председателствуващият пленарното заседание на конференцията Бърнс съобщи, че секретариатът на конференцията очаква инструкции от конференцията да бъде поканена българската делегация да изложи своето становище.

Ние, които следехме това заседание, при тия думи на председателя почувствувахме, че големият час за България настъпва. Бърнс изказа мнение да се постъпи така, както се постъпи с изказалите се досега делегации — тези на Италия и Румъния.

Не се отбеляза никакво възражение.

— В такъв случай — каза Бърнс — секретаритът може да приготви дневния ред на утрешното заседание.

Вече нямаше никакво съмнение, че българската делегация ще се яви утре пред конференцията. Но официално съобщение още нямаше и ние с интерес седяхме, надвесени над хемицикла, където заседаваше конференцията, всяка дума на председателя И ето, преди да вдигне заседанието, Бърнс съобщи дневния ред на утрешното заседание на пленума:

— Точка първа: Изслушване на българската делегация.

Това съобщение бе предадено веднага на секретариата на българската делегация в хотел „Пале Д'Орсе", както и на делегатите в хотел „Бристол". Съобщено бе и в София. Речта на Кимон Георгиев на трите езика — английски, френски и руски бе изпратена още вечерта в двореца Люксембург, за да бъде отпечатана и раздадена на представителите на печата след нейното произнасяне.

По-нетърпеливите журналисти още същата вечер обсадиха българската делегация, искайки да научат нещо около изложението.

ИСТОРИЧЕСКИЯТ ДЕН

Сутринта на 14 август в канцеларията на българската делегация в хотел „Пале Д'Орсе" цареше оживление. Чувствува се трескавата атмосфера на големите дни. Времето сякаш пълзи. По-нетърпеливите от съветниците и експертите, снабдени със входни карти за заседанието, тръгват за Люксембург. А българските журналисти първи се явиха този ден в Люксембургския дворец. Още чистачките помитаха салоните, бара, чакалните, и те влезнаха в двореца. Чиновниците на конференцията не бяха дошли също. Да се осигури входът в залата на заседанията — това бе първата грижа.

Часът бе 10 без 10 минути, когато колите на българската делегация влязоха в почетния двор на Люксембургския дворец. Пред парадния вход нашите делегати бяха посрещнати от офицера за свръзка, корабния лейтенант Шопар и по парадната стълба, покрита с червени килими, въведени в чакалнята на конференцията.

Залата е още празна и сега може спокойно да се види как пристигат делегатите и заемат определените им места в залата. В дипломатическите ложи се виждат българи, чиновници в легацията, българските съветници и експерти в Париж и др., които всред останалите гости мъчно могат да скрият вълнението си. Българските журналисти са заели места в журналистическите ложи, поздравявани от свои познати колеги от различни страни с изказване на добри пожелания.

Фоторепортерите и кинооператорите приготвиха своите апарати и заеха „позиция" близо до трибуната. В дъното на залата бе определена банката за българската делегация. Лесно можеше да се прочете на табела надписа: „Bulgarie".

Само една-две минути преди да настъпи десет в залата влезе съветската делегация, начело с Молотов. Потокът от делегати се увеличи и залата бързо се изпълни.

Точно в десет часа Бърнс зае председателското място. В десет и пет минути председателският звънец обяви началото на това историческо за България заседание.

Шумът утихна. Погледите на всички са обърнати към председателя. Заседанието е открито.

Председателят Бърнс: — В отговор на решението на конференцията българската делегация е тук. Моля главния секретар да въведе в залата българската делегация.

Погледите се насочват към входната врата на залата, която е в дъното точно срещу председателската трибуна. Няколко прожектора насочиха своите снопове светлини нататък. Пръв влезе Кимон Георгиев, последван непосредствено от Васил Коларов. Влязоха и останалите делегати и съветници. Видя се как заеха банките Кимон Георгиев, Васил Коларов, Александър Оббов, Георги Кулишев, проф. д-р Иван Стефанов, Димитър Нейков, Д-р Пенчо Костурков, ген. Маринов, Райко Дамянов, проф. Ст. Баламезов, Цачо Тодоров, Георги Андрейчин и главният секретар на делегацията Асен Георгиев.

Председателят покани българския министър председател, като водач на българската делегация, да се качи на трибуната. Но поради неразположение на К. Георгиев в плана на нашата делегация бе настъпила в последния момент промяна, за което Бърнс уведоми конференцията и даде думата на външния министър Георги Кулишев.

Георги Кулишев зае трибуната и точно в 10 часа и 10 минути започна да чете речта от името на министър председателя Георгиев на френски език, спокойно и ясно, с висок и отчетлив глас.

БЪЛГАРСКОТО ИЗЛОЖЕНИЕ

Ето пълния текст на тази реч.

Господин Председателю, Господа,

Първите ми думи пред това бележито събрание ще бъдат да Ви поблагодаря от името на българския

народ, загдето дадохте на една българска делегация възможност да изложи становището на България по условията на бъдещия договор за мир. Това именно ще укрепи надеждата у нашия народ, който в течение на повече от 20 години не е преставал да се бори за свободата, че ще му се отдаде справедливост и че от разискванията в Парижката конференция ще последва за него справедлив и достоен мир.

Същевременно държа да изразя чувството на дълбока признателност на България към народите на СССР, Великобритания и Американските съединени щати, които обезпечиха победата над германския райх, и към всичките свободолюбиви народи, които обединиха усилията си, за да попречат на възтържествуването на фашисткото варварство.

Българският народ също даде скромния си принос в борбата срещу хитлеризма.

Ние, хората на Нова България, не искаме ни най-малко да омаловажим престъпленията на ония, които хвърлиха нашата страна във войната на страната на Германия. Позорният съюз с последната, обявяването война на Англия и на Съединените щати, превръщането на България във военна база за Хитлер и нечистите дела на прохитлеристката клика, която по-късно накара СССР да обяви война на България, това са все престъпления, отговорните автори на които бидоха строго наказани от Народния съд.

Дълг ни е обаче да освободим моралната отговорност на българския народ и ние сме уверени, че ще бъдем разбрани от всички ония, които познават дългите борби на нашия народ срещу фашистката диктатура и героичната съпротива, която той оказа на плановете за поробване на нашата страна от хитлеристка Германия. Съединените щати обявиха война не на българския народ, чиито истински чувства те познаваха, а на неговите управници. Генералисимус Сталин нееднократно прояви симпатиите на СССР към нашия народ. И действително, през последните двадесет години българският народ три пъти въстана с оръжие в ръка срещу фашистките

узурпатори, като пожертвува живота на повече от 100,000 свои синове. Наистина, остава фактът, че той не можа да попречи на престъпния съюз с Германия, сключен на 1 март 1941 година. Но аз държа да припомня, че това стана в момент, когато Хитлер беше на върха на военната си мощ, и че в самия ден, когато българските управници подписваха тристранния пакт, една германска армия, наброяваща половин милион души и съсредоточена в Румъния, преминаваше Дунава и окупираше България. Това беше една предохранителна мярка срещу вътрешните смутове, от които прогерманските агенти се опасяваха основателно. Обаче народната съпротива бързо се почувствува в тила на германските войски.

Всеизвестно е, че още от първия момент българският народ намери в себе си сили и средства да изрази истинските си чувства и да отхвърли прогерманската политика на цар Борис и на фашистското му правителство. Позволете ми да припомня, че на 10 септември 1939 година, 10 дни подир германското нахълтване в Полша, аз отправих до тогавашния наш министър-председател Кьосеиванов писмо, в което го предупреждавах, че правителството е на път да извърши грешка, която би могла да доведе до съдбоносни последици за българския народ. По-късно, на два пъти, именно на 10 февруари 1941 година и на 10 януари 1944 година, аз отправих до фашистките управници още по-енергични протести и предупреждения.

Известно Ви е също, че българският народ съумя да закрили, дори при гестаповския режим, своите съграждани израилтяни и че ги спаси от изтребване.

В преамбюла на представения на Конференцията проект България се третира като „бивш сателит“ на Германия. От формално гледище това е логично. Но в случая важи не юридическата формула, а фактическото съдържание, историческата истина, която тази формула търси да изрази. А степента на отговорност на България може да бъде по-голяма или по-малка и даже минимална, съобразно с важ-

Българската делегация на Мирната конференция в състав: Васил Коларов, Д-р Пенчо Костурков, Кимон Георгиев, Г. Кулишев и Ал. Оббов напуска Люксембургския дворец.

ността на враждебните дела, в които тя се е провинила.

Какви са били тези дела? Нека ми бъде позволено да Ви припомня главните факти, които характеризират участието на България във войната и които единствено могат да ни осветлят върху степента на нейните отговорности:

1) От същата тази трибуна един заинтересуван оратор окачести България като нападател (агресьор). В същност никаква българска войска не взе участие в германската агресия нито в Гърция, нито в Югославия. Българските войски се използуваха само като окупационни войски и българското правителство окупира само известни части от югославската и гръцката територия само след като военните операции бяха там приключени. Маршал Бадолио удостоверява в мемоарите си, че преди намесата на Германия Мусолини се опитвал също да добие военната подкрепа на България срещу Гърция, но че неговото искане е било отклонено от българското правителство.

2) Наистина, българското правителство обяви война на Англия и на Американските съединени щати, но то се въздържа да изпрати срещу тях български войски.

3) Най-важното обстоятелство и голямата заслуга на българския народ са, че в най-критическия момент на войната на Изток, когато битката за Сталинград беше в разгара си, той съумя да се противопостави смело на страшния натиск, упражняван от Хитлер, и да попречи на българското правителство да изпрати макар и един български войник срещу Червената армия. Той не даде също нито един доброволец за Източния фронт. Колко са „сателитите" или окупираните от Германия страни и даже неутралните, които могат да посочат в своя полза подобен кураж и подобно съпротивление?

Българската армия не се е сражавала *на никой фронт* срещу антихитлеристката коалиция; това е историческата истина, която не може да бъде сериозно оспорвана. Колкото до случаите, в които бъл-

гарски войскови отделения са били използувани в окупираните територии срещу партизанските отреди, виновниците в това престъпление са били строго наказани от Народните съдилища. И този факт е безспорен.

Тъкмо напротив, българският народ се бори без отдих срещу германците и техните агенти в България. Активното и действително участие на България във войната срещу Германия е признато официално в проекта на договора за мир. Бих желал обаче да уточня, че българският народ се сражаваше на страната на Съюзниците още от самото окупиране на България, тъй като Отечественият фронт бе организирал мощно съпротивително движение в тила на германските войски. За тези именно наши партизански отреди говори г. Идън в английския парламент. Нашите партизани бяха във връзка със съпротивителните сили в Югославия и в Гърция и също получаваха въоръжение от Британското командуване. Опасността, която те представляваха за германските войски, проличава ясно от комюникетата за техните действия, съставени от германското командуване на Балканите.

Веднага след революцията от 9 септември 1944 година правителството на Нова България не само скъса с Германия. Още преди подписването на примирието в Москва то хвърли цялата си армия, която броеше не по-малко от половин милион войници, в преследване на хитлеристките войски извън границата на страната. Българските войски се сражаваха в продължение на осем месеца в Македония и Сърбия, в Унгария и в Австрия, като загубиха над 32,000 хиляди убити и ранени. Ако и стопански изтощена от германците, страната направи едно върховно усилие и пожертвува всичките си източници за издръжката на армията си. Нова България изпитва морално задоволство да знае, че нейната армия се е сражавала в редовете на войските на III украински фронт и че е допринесла за крайното поражение на хитлеристка Германия. Тя е особено

горда, че е проляла кръвта на своите войници, за да ускори изгонването на германските войски от югославянската и гръцката територия. Чрез това тя поправи в голяма степен причиненото от хитлеристката клика зло.

Военните подвизи на българската армия бяха отбелязани в заповедите по армията на Генералисимус Сталин.

В същност, войната срещу хитлеристка Германия бе единствената война, която България води в истинския смисъл на думата. Ето защо българският народ изпитва голямо огорчение, като се вижда още третиран като „бивш сателит". Италия, първият съюзник на хитлеристка Германия, бе официално призната за „съвоюваща". Фактите, които току-що изложих, не дават ли на България същите основания и няма ли тя същото право да бъде считана и тя като съвоюваща страна?

В някои среди още се стремят да представят българския народ като нападателен и алчен народ и се чуват странни позиви за отмъщение и наказание. От същата тази трибуна представителят на Гърция поиска, срещу опасност от бъдещо нападение от страна на България, гаранции под форма на стратегическа поправка на границата.

Но какви са фактите? Истината е, че след Балканската война от 1912/1913 година, в която България бе дала най-големите жертви и бе понесла главната тежест на войната срещу Турция, Гърция удвои територията си, докато България бе ограбена с по-голямата част от Беломорието, населено предимно със славяни и освободено от българските войски. Истината е, че в 1919 година се откъсна от България нова част от територията ѝ, именно Западна Тракия, която обезпечаваше достъпа ѝ на Бяло море и която бе предадена на Гърция след провалянето на военния ѝ поход в Мала-Азия. Истината е, че и днес още България вижда гръцкото правителство да иска от нея една десета от територията ѝ, в която впрочем няма нито едно гръцко селище.

За да оправдае опита си да анексира нова българска земя, гръцкото привителство се позовава на три мними „български агресии". Обаче всеки гимназист знае днес, че главните виновници за братоубийствената война, която избухна в 1913 година между балканските съюзници, бяха цар Фердинанд, Венизелос и Пашич. В 1915 година българската армия се спря на гръцката граница по силата на споразумението, сключено между кайзера и неговия зет, гръцкия крал Константин. Що се отнася до мнимото българско нападение в 1941 година, аз изтъкнах вече, че когато българските войски окупираха Западна Тракия, военните действия там бяха вече приключени. От друга страна, не е забравено, че в 1925 г. гръцките войски на генерал Пангалос насилиха българската граница и че само благодарение на енергичната намеса на Съвета на Обществото на народите Гърция биде принудена да оттегли войските си и да плати на България обезщетение в размер на двадесет и пет милиона златни франка. Най-сетне, кой установи днешната граница между България и Гърция, която гръцкото правителство би желало да бъде теглена по на север? Несъмнено не България. В 1913 година, в Букурещ, това бяха Венизелос и гръцкият генерален щаб. В 1919 година, това бяха авторите на Ньойския договор за мир.

Що се отнася сега до нашето искане да се обезпечи на България достъп на Бяло море, като й се възвърне Западна Тракия, уместно е да се припомни, че тази област, освободена от българските войски в 1912 година, бе останала в пределите на България даже след втората балканска война и след Букурещкия договор за мир в 1913 година, при все че той бе наложен на победена България. Сам Венизелос не оспори българските права над Западна Тракия. В 1922 година, въпреки силната съпротива на американската делегация и на други делегации, тази област биде откъсната от България и предадена на Гърция, при все че преброяването, извършено в 1920 година под контрола на председателствуваната

от френския генерал Шарпи, Междусъюзническа комисия, бе установило, че господствуващият там елемент е българският, а гръцкият елемент идеше на трето място, след турците. По този начин България загуби не само една ценна територия, над която тя имаше неоспорими права и чието българско население бе отпосле изцяло изгонено насилствено, но тя се видя също лишена от достъпа си до Бяло море — достъп, който съставя за нея жизнена необходимост.

Беломорското крайбрежие между Марица и Места съставя неразделна част от една важна географическа и стопанска област, която обгръща не само цяла Южна България, но и се простира далеч по на север.

Това крайбрежие не би могло да живее и да преуспява без своя хинтерланд, също тъй както и тоя хинтерланд е в невъзможност да задоволява стопанските си нужди без достъп на морето. А хинтерландът на Беломорското крайбрежие, това е България и преди всичко Южна България. Обстоятелството, че последната е лишена от крайбрежието си, създава очевидно анормално положение, лишава България от естествените ѝ и необходими съобщителни линии със света, носи със себе си мизерия и предизвиква стопанската анемия не само на родопското население, но и на други български области, на които спира възхода. Неизбежната последица от това фалшиво и ненормално положение е следният безспорен факт: днес Беломорското крайбрежие остава неизползваемо за международния обмен и неговата роля се свежда до един местен незначителен трафик. Неговите пристанища са съвсем празни и напълно изоставени, докато те биха могли да обслужват цялата източна половина на Балканския полуостров и дори отчасти земи северно от Дунава.

От друга страна лишаването на България от Беломорското крайбрежие улесни германското стопанско и политическо проникване в нашата страна. Очевидно е за всеки непредубеден ум, че достъпът

до свободно море е от капитално значение за стопанската и политическа независимост на България. Впрочем, тази необходимост е била призната даже от Ньойския договор за мир, в неговия член 48. За нещастие, обещаният на България чисто стопански излаз не можеше да бъде практически реализиран, защото никое българско правителство не би могло да се реши да вложи грамадни суми в строежа на търговски пристанища и съответни пътища върху чужда територия.

Всичко това ни вдъхва надеждата, че Конференцията ще благоволи да разгледа този проблем основно и да вземе справедливо решение. Едно такова решение би имало най-благоприятни последствия не само за нашия скромен и трудолюбив народ, но и за други страни: то би внесло трайно омиротворение в този кът на Балканите, който би се превърнал в широк и сигурен път на стопански обмени, вместо да продължава да изпречва, както днес, изкуствена и непреодолима преграда за външната търговия и за прогреса.

За нещастие, докато народите на Нова България, на Нова Югославия и на Нова Румъния премахнаха корените на всяка империалистична политика и се впуснаха решително в пътя на миролюбиво уреждане на различията си в общ интерес, зачитайки взаимно законните си права, на юг от България продължава да царува старият шовинистически дух. Гръцкото правителство не само не проявява никакво разположение да поправи поне отчасти миналите неправди и да задоволи законното и жизнено искане на българския народ да му се отвори отново достъпът до Бяло море, който му бе тъй несправедливо затворен в 1919 година, но тъкмо напротив, днешното гръцко правителство иска още нови български територии. Ние сме убедени, че една такава политика не е съобразна с истинските чувства на гръцкия народ, който българският народ се научи да познава и да уважава и с който той ще съумее да намери общ език,

както той намери такъв език с народите на Югославия и на Румъния.

По съглашението за примирие България пое задължение да реституира всички предмети, изнесени от окупираните области и които биха се намирали на българска територия. Това задължение българското правителство го изпълнява вече, то ще го поеме отново и с договора за мир и ще продължава да го изпълнява цялостно и добросъвестно. Също тъй Съглашението за примирие запазва за страните, които бяха в положение на война с България, включително Югославия и Гърция, правото да получават репарации за вредите, които тези две страни са действително понесли по вина на България. Дължа да изразя признателността на българския народ към правителствата на СССР, Съединеното кралство и Американските съединени щати, загдето са взели под внимание участието на България във войната срещу Германия и загдето са се отказали за себе си от всякакви военни репарации. Дължа също да им поблагодаря, загдето са признали изрично в проектодоговора и във връзка с въпроса за репарациите, приноса на българския народ за освобождаването на Югославия и Гърция. Но толкова пък по-необясними, неоснователни и несправедливи се явяват претенциите на гръцкото правителство по отношение на България. Странно е, че гръцкото правителство смята България за главен отговорник за понесените от Гърция разрушения, когато в същност е всеизвестно, че България не е водила никакви военни операции на гръцка територия и че причинените там разрушения са изключително дело на германските войски. Как можеха българските войски да се отдават на разрушения в една страна, която те смятаха като българска и подлежаща да бъде върната на България? Напротив, още от самото си влизане в Тракия те започнаха да поправят там повредите и да предприемат важни строителни работи. Режимът, който се въведе там, бе същият, както и в България. Нека подчертая още, че никакво разрушение не е било

извършено и при опразването на Тракия от българските войски — опразване, което се извърши в пълен ред и в приятелско сътрудничество с местните гръцки власти, на които, впрочем, бяха изоставени големи количества стоки. Гръцкото правителство иска само за себе си една сума по-голяма от глобалните репарации, които България трябваше да плати в 1919 година по силата на Ньойския договор на всички съюзнически сили, с които тя беше воювала. А известно е, че България се оказа в материална невъзможност да плати тези репарации. Като техни съседи, ние познаваме по-добре от всекиго другиго страданията и лишенията, понесени от народите на Югославия и на Гърция и причинените на тяхна територия разрушения и опустошения, но ние държим да припомним, че самата България беше действително окупирана от германците, които я опустошиха и ограбиха колкото можаха. Нашето земеделие е разорено, добитъкът ни е унищожен, индустриалните ни съоръжения са изхабени, железниците и моторизираните ни транспорти са в плачевно състояние, търговската ни флота е унищожена, каменовъглените ни мини полусъсипани. Народът ни е сведен до мизерия и неговият стандард на живота се намира най-ниското стъпало. В статистиката за националния доход на глава от населението, България заемаше още преди войната — след Албания, последното място в Европа. Епидемиите и социалните болести рушат населението и детската смъртност взема страшно големи размери. Ако можахме да избегнем глада и цялостното загубване на добитъка си вследствие на незапомнената суша през 1945 г., то е само благодарение на щедрата помощ на Съветския съюз. Още един характерен факт: почти 70% от данъците в България са косвени облагания и народът не би могъл да понесе нови фискални тежести. Всички тези елементи трябва да се вземат в съображение за едно справедливо уреждане на репарационния проблем.

Колкото се отнася до стопанските клаузи на проекто-договора, ще се задоволя да изтъкна, че по-голямата част от тях ни изглеждат несправедливи и от естество да отегчат значително все тъй тежкото положение на финансите на нашата страна

Нека ми бъде позволено да прибавя, че би било съвсем несправедливо да се задължава България да се откаже от вземанията си от Германия срещу изнесените български стоки. За никого не е тайна, че този износ без насрещен внос бе една от формите на германското разбойничество.

Нашето искане е толкова по-оправдано, че България се сражава срещу Германия в продължение на осем месеца и че това воюване ѝ струва — само в материални жертви — над 120 милиарда лева.

България е дунавска страна и естествено е тя да бъде живо заинтересована в дунавската проблема. Тя има право да иска дейно участвуване в международния контрол на реката по цялото ѝ протежение. Нека ми бъде позволено, в качеството ми на представител на крайбрежна страна, да изразя надеждата, че въпросът за режима на дунавското корабоплаване ще бъде разрешен от една конференция, на която България ще присъствува с еднакви права наред с другите дунавски страни.

Не мога да прикрия дълбокото огорчение, което би изпитал българският народ, ако договорът за мир съдържа известни клаузи от естество да наранят националното му достойнство и убеждението му, че е изпълнил дълга си. Такива биха били военните клаузи.

Желал бих да бъда добре разбран. Нова България не храни никакво агресивно намерение и няма никакъв завоевателски проект. Българският народ смята да гради своето бъдеще върху труда си, върху международното сътрудничество и върху един траен мир. Българското правителство вече намали по свой собствен почин ефективите на нашата армия и то е на път да осъществи ново и чувствително намаление.

Но българският народ би счел като несправедливо наказание *задължението* да намали армията си — същата тази армия, която се сражава срещу Германия — и да предаде оръжията си — същите тези оръжия, с които той воюва срещу германските войски.

Българският народ е скромен и малоброен, но той държи ревниво на своето достойнство и на своята чест. Той обича свободата и независимостта и е въодушевен от демократически дух. Българският народ е водил непрестанни борби срещу диктатурата на цар Борис и на неговите управници и в тази борба той даде безбройни жертви. Ръководен от създадения още през 1942 година за борба срещу хитлеристката окупация и диктатура Отечествен фронт, народът пристъпи към радикално прочистване на страната и наказа строго главните агенти на прогерманската политика. Той предприе енергична акция за преустройството на всички обществени и социални институции в демократичен дух.

Понастоящем той полага свръхчовешко усилие да възстанови стопанството на страната и да завърши установяването на истинска демокрация. Ако не всичко е още наред в нова България, не трябва да се забравя тежкото наследство от печалното минало, което тежи върху нас. Наскоро ще бъдат произведени изборите за Великото народно събрание, което ще изработи новата конституция съобразно с демократичната еволюция на страната.

Това дълбоко вътрешно преустройство, провеждано с твърдост и неуклонно от Отечествения фронт, засили още повече ролята на България като здрав елемент на мира, на демокрацията и на реда на Балканите. Ние поддържаме с нашите съседи Югославия, Румъния и Албания най-приятелски отношения и налице са най-добрите условия, щото това приятелство да се затвърди още повече в бъдеще. Храним надежда да подобрим отношенията си също с Гърция — едничката страна, с която имаме още различия, и това сближение ще стане толкова по-лесно, ако Кон-

ференцията ни даде подкрепата си за справедливо уреждане на тези спорове. Ние искрено желаем да живеем с гръцкия народ в най-приятелски отношения и сме убедени, че това е напълно възможно. Известно е с каква адмирация българският народ следеше героичната съпротива, която Гърция оказа на агресията на италианския фашизъм. И днес българският народ няма никаква неприязненост към съседния гръцки народ, но напротив, желае да установи с него, върху базата на справедливостта, най-добрите отношения, по подобие на ония, които вече завързахме с всички други съседни страни.

Възраждаща се България е въодушевена от волята да сътрудничи искрено за изграждането общността на Обединените народи и за прилагането, в международния живот, на принципите на сътрудничество и колективна сигурност. Тя иска да поддържа отношения на приятелство с всички народи и тя не ще предприеме нищо, което да може да повреди на доброто разбирателство между Великите сили.

В един решителен за съдбата си момент, българският народ обръща днес погледа си към Парижката конференция. Той вярва твърдо, че неговите усилия и жертви и неговите законни искания ще бъдат правилно оценени от нея.

Ние очакваме решението на това бележито Събрание с доверието, което ни вдъхва дълбокото убеждение, че нашата национална кауза е права и че Вашите присъди ще бъдат безпристрастни и справедливи.

От името на българското правителство отново изразявам признателността на неговия народ към всички представени тук правителства, които биха били готови да подкрепят искането на България да бъде приета в голямото семейство на Обединените народи.

* * *

Речта на Кулишев продължи около 25 минути. След като той зае мястото си на банките всред оста-

налите български делегати, започнаха преводите на речта на английски и руски език. Това отне около 40 минути.

Когато завършиха, Бърнс заяви:

— Конференцията благодари на българската делегация за направеното изложение. Становището на българското правителство ще бъде разгледано от конференцията с внимание.

Българската дума бе чута на парижката конференция. Българската делегация съгласно установената практика напусна заседателната зала.

Председателят обяви, че са се записали да говорят по българското изложение до този момент делегациите на Полша и Украйна.

Разискванията започнаха.

ПОЧТЕН МИР ЗА БЪЛГАРИЯ

Реч на Жимовски — Полша

Жимовски, министър на външните работи на Полша (от трибуната):

— Току-що чухме представителя на една страна, на която ние имаме желанието да предложим един почтен мир. Полската делегация желае да каже една дума в чест на България, тъй като тя се чувствува морално задължена да стори това.

Съдбата на един народ е понякога трагична, даже против неговите жизнени интереси, обричайки го на упадък.

Казано бе в тази конференция, че мирът, който ние сега сме готови да предложим на нашите бивши неприятели, трябва да се отличава от наложените след миналата война условия.

Българите бяха поканени да защитят своята кауза. Ние сме убедени, че в много случаи ние имахме за неприятели народи, които в същност са били приятелски настроени спрямо нас, които не действуваха срещу нас, потикнати от едно проявило се чувство на неприязън и омраза спрямо нас, но които бяха въвлечени във войната от деспотични и

корумпирани системи на управления от предивоенния период.

В много случаи, за жалост, действията на една малка група от длъжностни лица биваха подкрепяни от едно мнозинство. Не е такъв обаче случаят с България. И ние сме убедени, че ако българският народ бе оставен сам да решава съдбата си, той не би се присъединил никога към силите на оста. Обаче народите, както и човешките същества, правят трагични грешки, които се понасят от техните деца и внуци.

В съвременното право ние държим по-малко на наказанието отколкото на превъзпитанието на тези, които са сгрешили. Според нас България трябва да получи един човешки и справедлив мир. Българският народ е едничкият славянски народ от бившите неприятелски народи. Полша, също една славянска страна, подава своята ръка на България и апелира към другите народи да сторят същото, за да окуражат тази страна към възраждане.

Това няма да бъде в никакъв случай политика на някакъв блок, насочена срещу когото и да е.

Народите са обединени чрез историята, традициите, общите усилия за едно по-добро бъдеще. Жертвите, които даде българският народ, му дават право да иска да участвува в изграждането на това бъдеще.

Българите се биха на унгарския и югославянския фронт и техните партизани оказаха значителна помощ в борбата срещу общия неприятел.

Ние сме убедени, че заедно с другите славянски народи България ще ни помогне да създадем един траен мир и социална правда в една нова Европа.

В ПОДКРЕПА НА БЪЛГАРИЯ

Реч на Димитри Мануилски — Украйна

Втори взе думата по българското изложение г. Д. Мануилски (Украйна). Той заяви:

— Ние изслушахме с интерес изложението на представителя на една нова и демократична България. Това е една от тези страни, които са решили веднаж завинаги да свършат с политиката на предишните си управници, които ги въвлекоха в нещастие, като съзнателно изпълнява клаузите на примирието.

Българският народ и сегашното му правителство вземат енергични мерки, за да ликвидират с остатъците на фашизма в тяхната страна, успешно извършват демократични преобразования и твърдо са възприели една политика на сътрудничество с техните съседи и с всички страни, които желаят мир. Ние можем само благосклонно да посрещнем тази нова България, даже само затова, че тя принадлежи към онези нови сили, които се борят за заздравяването на мира и приятелството между балканските народи.

Националистическата омраза и шовинистически войни разделяха тези народи в миналото: в повечето случаи тяхната омраза бе причина за международни конфликти. За първи път в историята се е създала една солидна основа за нови взаимни отношения между повечето от балканските страни, една основа, която изключва взаимна враждебност; онези интриги и гранични инциденти, които много често довеждаха до военни действия и превръщаха Балканите в един барутен погреб.

Едно от най-големите постижения на нашата обща победа е създаването на мир на Балканите. Обаче има една пукнатина във флейтата. Една от балканските страни, подкрепена отвън, е представила съвсем неоправдани искания и по този начин заплашва да смути равновесието. Аз говоря за Гърция, шефът на чиято делегация на тази конференция направи тук по различни случаи изложения, които показват, че настоящото гръцко правителство е наклонно да фаворизира едно по-нататъшно разделяне на Балканите и да наложи мирни условия, които биха довели до нови конфликти. Ние съжаляваме, че трябва да отбележим, че гръцката делега-

ция не разбира или не желае да разбере нито радикалните промени, нито демократичното разрешение, което е настъпило на Балканите и специално в България.

Старата България на Кобургската династия, на правителството на Цанков и на Филов не съществува вече. Българският народ и новото демократично правителство, на което предстоят трудни задачи, плащат сега за греховете на миналите режими. При много случаи бе казано на тази конференция, че мирът, който ние желаем да сключим с победените народи, не трябва да бъде мир на отмъщение, но справедлив мир и затова здраво създаден и траен.

Нито трябва да забравяме, че през времето на войната хиляди антифашисти в България бяха затворени — те бяха тези, които се противопоставиха на прогерманската политика на тогавашните правителства; че бяха извършени стотици екзекуции и че няколко хиляди българи бяха интернирани в концентрационни лагери.

Трябва също да си спомним, че след народното въстание на 9 септември 1944 г. новото демократично правителство постави своята армия изцяло на разположение на Съюзническото командуване и че тази армия взе участие във военните действия, които доведоха до унищожаване на германските армии.

Действията на българските части, които оперираха под ръководството на Съветското командуване, допринесоха за бързото освобождаване на Балканския полуостров и не позволиха на германските сили да евакуират една голяма част от техническите си съоръжения. Предвид на тези факти би ли било право да се отнеме от България една десета част от нейната територия в известни области на Родопите и да бъде дадена на Гърция? Не, господа, това не би било справедливо! Ние питаем най-добри чувства на уважение спрямо гръцкия народ заради неговите големи исторически традиции в миналото, заради героичните му борби срещу окупаторите. Ние знаем, че Гърция е била люлката на Европейската цивили-

зация. Обаче точно това наше уважение спрямо гръцкия народ е, което ни кара да заемем възможното най-твърдо становище срещу териториалните искания на гръцката делегация за земи, принадлежащи на съседни страни.

С какво право гръцката делегация представя искания за чисто българска територия, която няма повече от 150—200 гърци измежду едно население, общо взето, от 300,000 души? Заявено ни бе на тази конференция на 3 август, че присъединяването на една десета от България и почти една трета от Албания се иска по стратегически съображения.

Интересна стратегия, господа! Ние не знаем какво крие това искане или какви са възгледите, които го подкрепят. Обаче горчивият опит ни е показал, че стратегически цели от този род трябва да бъдат разгледани най-внимателно.

Тези, които желаят да създадат един здрав и траен мир, не трябва да възприемат методите, предложени от гръцката делегация, а трябва да се помъчат да поставят мира на основа на най-близко сътрудничество между народите и най-бързо ликвидиране на страшните последици от войната.

Мирът, който ние желаем да създадем, не трябва да затрудни нормалното стопанско развитие на която и да е било страна, колкото малка и да е тя, при условие, че тя няма да пречи на държави и народи, които се опитват да възстановят тяхното разрушено от войната стопанство и тяхната външна търговия.

Положението, при което една от европейските държави, която граничи на Егейско море, е лишена от достъп на това море, е явно ненормално. Ние намекваме за България. Едно такова положение би обрекло страната на стоманено задушване и би причинило упадък на нейното земеделие и индустрия; такова едно решение непременно ще понижи нивото на живота, което, както се знае, и преди войната е било едно от най-ниските в Европа.

Народната мъдрост учи, че един добре нахранен човек не може никога да разбере един гладен. Тези, които не са изпитали страшните последици от една изолация, която се дължи на липсата на морски съобщения, не могат напълно да разберат мъката, чувствувана от българскиия народ. Ньойският договор, който лиши България от излаз на Егейско море, препоръча да бъде даден на тази страна стопански излаз на това море.

Обаче това никога не бе приложено в действие и България остана отрязана от Егейско море. Вие всички знаете, че когато Съветът на външните министри има своята сесия на 18 декември 1945 г., делегацията на Съединените щати представи едно предложение, което целеше да възстанови същото положение за България по отношение излаза на Егейско море, което бе установено от Ньойския договор. Ясно е, че поради отношенията между България и Гърция сега, едно такова решение би било съвсем незадоволително.

Не трябва да се забравя, че са нужни големи капитали, за да се направи Деде Агач едно пристанище, което напълно ще бъде използувано за корабоплаване. Съвсем съмнително е дали България ще се съгласи да направи извънредно тежките финансови жертви, нужни за обзавеждането на това пристанище, докато има някаква несигурност, че поради политиката на нейното правителство това пристанище ще може да бъде използувано свободно.

Едничкото разрешение, според нас, е да се върнем към договора от Букурещ от 1913 год., доколкото той се отнася за Западна Тракия. Въпреки че България загуби в Балканската война, тя запази Западна Тракия и пристанището на Деде Агач, според условията на този договор. Знае се много добре, че Западна Тракия е неразривно свързана с България стопански, географски и исторически и че е свързана чрез съобщителни линии, стопанска структура и търговия. Законните права на България заслужават благосклонно разглеждане и би трябвало да получат под-

дръжката на всички тези народи, които са се били през тази война за тяхната свобода и национално бъдеще.

Това са забележките, които ние смятахме, че е в наш дълг да направим по отношение на проектодоговора за мир с България; забележки, които са вдъхновени от едно желание — да се стабилизира мира на Балканите и да се осигури справедливо третиране на българския народ.

* * *

Трети делегат, който се изказа по българското изложение, бе водачът на гръцката делегация, Константин Цалдарис, тогавашен министър-председател на Гърция.

Гръцкият делегат произнесе една невъздържана реч против България и българския народ, като отхвърли миролюбието на българския народ, помъчи се да представи нашата страна като страна нападателка, която в продължение на едно поколение е извършила три нападения върху Гърция; в преувеличени размери нарисува картината на българската окупация на Беломорието — много остро реагира против българското искане за излаз на Беломорието и връщането на Тракия на България. Тук той спомена и името на Стамболийски, който „също така след миналата война в името на народа и някаква демокрация поискал връщането на Тракия на България", и накрая, след като очерта в общи черти исканията на Гърция спрямо България — територии по стратегически съображения, репарации и пр., заяви, че си запазва правото да отговори подробно на българското изложение.

Заседанието бе вдигнато в 1 часа и 15 минути.

Така завърши този паметен ден за България в Люксембургския дворец.

ОТЗВУК ОТ БЪЛГАРСКОТО ИЗЛОЖЕНИЕ

Българското изложение не бе посрещнато с помалък интерес от направените преди него изложения

от страна на делегациите на Италия и Румъния.

Френските вестници, освен че го отбелязаха и предадоха в резюме, но го придружиха и с коментарии. В това отношение трябва да се отбележи обективно направеното резюме от в. „Монд". То бе доста подробно, въпреки появилата се след два дни статия против някои положения на изложението.

Вестникът на френските социалисти по изложението прояви „неутралност", като се задоволи само да го отбележи.

Забележително бе това, че всички вестници посрещнаха благосклонно българското искане за присъединяване на Тракия и за излаз на Егея.

Така, десният вестник „Об" писа: „Може би не е лошо, че след 25 години и една нова война, известни клаузи на Версайлския договор, продължително оспорвани, да бъдат отново разисквани публично."

Органът на Френската комунистическа партия, „Юманите", се изказа ясно в полза на България. Вестникът писа: „Г-н Цалдарис изложи „исканията" на монархо-фашистка Гърция. Обидният тон, който той употреби, се смята почти единодушно за неуместен. Купчината обидни неистини спрямо българските управници, очевидно, се посрещнаха зле от повечето от делегатите."

Парижкото издание на лондонския „Дейли Мейл" изтъкна, че разискванията, последвали речта на Кулишев, показвали, че съществуват големи различия между делегатите по балканските въпроси. Континенталното издание на „Ню-Йорк Хералд Трибюн", (излизащо в Париж) окачестви речта на българския делегат като „по-примирителна, отколкото речта на румънския делегат, обаче „отиваща далече в опита си да се оправдаят действията на третата неприятелска държава, която се представя пред конференцията за мир".

Според консервативния шведски вестник „Свенска Дагбладет" българският представител направил

повечето впечатление на съюзник отколкото на бивш неприятел.

„Той говори съвършено спокойно, — пише вестникът, — с убеждението да защищава една справедлива кауза и да представлява един народ, подкрепен от могъщи приятели.“ Вестникът подчертава големия интерес, проявен от страна на делегациите на западните сили през време на речта на българския делегат по отношение на изтъкнатия факт, че „България е помогнала да се освободят Гърция и Югославия от немска окупация“.

„Българският представител — заключава вестникът — успя да превърне своята страна на една съюзна държава“.

Радио Москва по повод българското изложение съобщи:

„Това беше гласът на нова България, външната политика и вътрешното положение на която спомагат за създаването на нов облик на Балканите. В справедливия и достоен мир България вижда главните си национални задачи.

Пътят, който България измина през последните две години, й дава право да се надява, че тази задача ще бъде решена съответно с жизнените интереси на нейния народ. Мирното сътрудничество с всички демократични народи стана знаме във външната политика на България. Кулишев подчерта в речта си, че нова България не храни никакви агресивни замисли“.

ОТКЪДЕ ПОЛУЧИ ПОДКРЕПА ЦАЛДАРИС

През време на заседанието, което бе посветено на разискванията по унгарския въпрос, станало на 15 август, след речта на чехословашкия делегат Масарик думата взе г. Бърнс.

Г-н Бърнс отклони вниманието на делегатите от унгарското изложение, изразявайки задоволството си от възприетата процедура на изслушване бившите неприятелски страни. Той защити становището на

САЩ относно репарациите и принципа на равенството на всички страни в стопанската област. В края на речта си той се обяви в защита на гръцкото становище, като нападна няколко пъти „една бивша неприятелска страна и даже и някои членове от конференцията“ за отношението им към Гърция. Бърнс напомни, че гръцкият народ е понесъл много жертви и към него всички обединени нации имат дълг на признателност.

След финландското изложение, което бе прочетено в следобедното заседание през този ден от външния министър на Финландия — Енкел, започнаха общите разисквания по изложенията на бившите страни.

Г-н Терон, делегат на Южноафриканския съюз, говори пръв. Той се обяви в защита на Гърция — „която през зимата 1940—41 година бе единствената наша съюзница“.

Британският делегат г. Александър също произнесе реч. Освен защитата, която Александър направи на Гърция и изложението на Цалдарис, той отправи остър протест срещу „българските претенции спрямо героична Гърция и против речите, които се произнесоха в защита на тия претенции“.

От името на Франция, която до този момент малко личеше на парижката конференция, поради което вестниците с право се питаха — „Къде е Франция?“ — говори г. Жорж Бидо.

Към трибуната се отправи г. Молотов. Той заяви още в началото на речта си, че дължи да отговори на Бърнс, особено що се отнася до принципа за стопанското равенство.

— Съветската делегация — каза Молотов — не споделя по тази точка американското гледище.

После той пристъпи към гръцкия въпрос. Съветският пръв делегат отдаде почит на героичната борба, която гръцкият народ води толкова дълго време.

— Но аз смятам за свой дълг — заяви Молотов, — да обърна вниманието на света към действията на опасните елементи и на авантюристите, които могат

да увлекат тази страна по един път, несъвместим с общата сигурност. Империалистичните искания на Гърция по отношение на България и Албания трябва да бъдат задушени още в техния зародиш."

Молотов декларира, че съветската делегация ще направи всичко, което е в нейна власт, за да улесни изработването на един траен и справедлив мир.

Водачът на съветската делегация се възползува от случая да направи от високата трибуна на мирната конференция едно категорично опровержение на разпространяваните от заинтересовани реакционни и сензационни вестници слухове, че парижката мирна конференция ще се отложи, като направи една ясна декларация против отлагането на конференцията.

III

БЪЛГАРИЯ, СЪВОЮВАЩА СТРАНА

I

КОМИСИИТЕ НА КОНФЕРЕНЦИЯТА

Подробното и конкретно разглеждане и разискване на проектодоговорите за мир, представени на конференцията от Съвета на министрите на външните работи, бе възложено на отделни комисии. Бяха предвидени десет: 1) Обща комисия, 2) Юридическа и редакционна комисия, 3) Военна комисия, 4) пет политически и териториални комисии, по една за всяка от петте победени страни, 5) Икономическа комисия за Италия и 6) Икономическа комисия за балканските страни (България, Румъния и Унгария) и за Финландия. Първите две комисии имаха за задача, както и названието им показва, да съгласуват и обобщават работата на конференцията и да редактират решенията и договорите. На останалите — Военната, Политическите и териториални и Икономически комисии пък бе възложено да разгледат член по член представените проекти, да ги попълнят и изгладят, а също така да разгледат, приемат или отхвърлят и внесените от заинтересованите страни предложения за поправки, добавки и допълнения на проектите. Както се вече спомена, приета бе предложената от Четирмата система за работа на комисиите, която се състоеше в следното: комисията разглежда даден текст, разисква и гласува. Ако се получи мнозинство от две трети върху даден текст, то този текст се предлага на конференцията като препоръка. При това обаче малцинството има право да представи на конференцията своето гледище и да поиска тя да се произнесе по него. Ако при гласуването се получи по-малко от две трети, комисията представя на конференцията един или повече доклади с мненията на мнозинството и малцинството.

От изброените по-горе десет комисии само три имаха в задачите си да се занимаят с българския проектодоговор за мир, а само една от тях — политическата и териториална комисия за България — да се занимае изключително с него. Другите две бяха военната комисия, обща за петте победени държави, и стопанската — обща за трите балкански страни и за Финландия.

Проектът за мирен договор с България бе съставен от един преамбюл, 8 части и 6 приложения. Осемте части са: 1) Граници на България, 2) Политически клаузи, 3) Военни клаузи, 4) Клаузи относно изтеглянето на съюзническите войски от България, 5) Репарации и реституции, 6) Стопански клаузи, 7) Клаузи, отнасящи се до Дунавския въпрос, и 8) Заключителни клаузи. Текстът на тези 8 части се обхващат от 36 отделни члена.

По план, установен от Секретариата на конференцията, целият текст на проектодоговора беше разпределен, съобразно естеството на третираната материя, между трите комисии, които имаха да разгледат, както следва:

1) Политическата и териториална комисия за България — да разисква преамбюла на проекто-договора и чл. чл. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 19, 33, 34, 35 и 36, както и приложение първо.

2) Военната комисия — да разисква чл. чл. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, и 18, както и приложения второ и трето:

3) Икономическата комисия — да разисква чл. чл. 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31 и 32, както и приложения четвърто, пето и шесто.

Освен това всяка заинтересована страна можеше да направи предложение за поправка, за добавка или изменение на някой член от проекта. Такива предложения можеха да бъдат депозирани в секретариата в крайния срок 20 август, полунощ. Секретариатът поемаше грижата да ги разпредели за разглеждане от съответната комисия.

ГРЪЦКИТЕ И ДРУГИ ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ПОПРАВКИ В ПРОЕКТО-ДОГОВОРА

Гръцката делегация бе внесла в секретариата 36 предложения за поправки на проекто-договорите за мир с Италия и България, от които 20 са за договора с Италия и 16 за договора с България. Тези предложения обхващат повече от 15 страници текст на пишеща машина и засягат чл. чл. 9, 12, 14, 20, 21, 22, 26, 27, 28 и 32 от проекто-договора. Предадени накратко, по-важните и съществени предложения за поправки, които гръцката делегация искаше да се направят в договора за мир с България, са следните:

1. По отношение на чл. 9 от договора, който урежда въпроса за българските въоръжени сили, гръцката делегация предлага този член да бъде заменен с четири нови члена: а) българската сухопътна войска да не надминава 35,000 души, от която 15,000 души жандармерия. В това число да се включват и силите за охрана на границите; флота — 2500 души, с общ тонаж — 3250 тона; авиация — 40 бойни самолета и 15 учебни самолета, с общ персонал 1800 души, от които само 140 души летци; б) процентът на офицерите да бъде 5%, на подофицерите 6.5%; в) — нов член, който предвижда подробно разрушаването на всички съоръжения от военно естество покрай границата.

2) Чл. 12 — да се поправи така: България да не притежава, нито да се снабдява с ракетни оръдия, морски торпили, подводници, никакви бързи торпедни лодки и пр.

3) Чл. 14 — България да върне на Гърция в срок от шест месеца военния материал от гръцки произход, ако този материал не се намери налице, да се върне подобен военен материал от друг произход; материалът, намерен в повече, по силата на този член от договора да се разруши, унищожи и пр.

4) Чл. 18. — България се задължава да разчисти всички минни полета в гръцка територия, които са

били минирани в областите, окупирани от нея. Това трябва да стане в срок от една година след влизане в сила на договора за мир.

5) Чл 21 — да се прибави, че България се задължава да издири и предаде всякакви предмети от археологическа, историческа, художествена или религиозна стойност, както всеки документ или архиви, които са били взети от гръцка територия и пр.

6) Чл. 22 — българското правителство се задължава да допусне влизането на гръцки поданици или поданици на обединените нации, които имат да издирят законни права и интереси или имущества да изземат, да продадат тези имущества или да ги изнесат.

7) Чл. 27 — България се отказва да предявява каквито и да било парични претенции срещу Гърция за всякакъв факт, отнасящ се за времето преди влизането в сила на настоящия договор.

8) Чл. 28 — да се прибави чл. 28 — бис, със следния текст: България се задължава да установи връзката на своите ж. пътища с тези на Гърция, по нормалната линия, която свързва София със Солун по долината на Струма. (По-нататък подробно се предвиждат задълженията, които България трябва да поеме, за да осигури тази ж. п. връзка при най-износни за Гърция условия. В мотивировката към този член се подчертава, че като се оставят настрана политическите съображения, осъществяването на тази връзка щяло да бъде от полза за съобщенията както между двете страни, така и за международните връзки.)

9) Чл. 32 — да се прибави един нов чл. 32 — бис, според който: България се задължава да отстъпи в срок от три месеца от влизане в сила на договора една свободна зона на Дунава (пристанището на Лом), установена на нейни собствени разноски в полза на транзитната търговия. Една комисия от експерти, съставена от представители на Гърция, България, Румъния и Унгария, ще установи

техническите, стопанските и административните условия за работата на зоната.

10) Гръцката делегация намира, че без установяването на междусъюзнически военен контрол няма гаранция, че военните клаузи ще бъдат изпълнени. Затова тя предлага към договора да се прибавят четири нови члена (към чл. 32), в които се предвижда: създаването на междусъюзническа военна комисия за контрол, съставена от представители на СССР, Великобритания, САЩ, Гърция и Югославия, която да осигурява прилагането на военните клаузи на договора. Тази комисия ще заседава в София и ще се ползува от всички улеснения и да получава всички искани от нея сведения.

11) Към приложението на договора № 3 да се прибави едно ново приложение, таблица за военния материал, който ще бъде позволен на България. В тази таблица гръцката делегация подробно изброява максимум оръжие и муниции, които България трябва да има право да държи. Предвидено е например, че България може да има най-много 1150 пушки за 1000 души от въоръжените сили, с 500 патрона за всяка пушка, картечници само до 5 мм. най-много 5, с десет хиляди патрона, само 2 оръдия под десет мм. и само едно над 10 мм. с по 400 снаряда, само по едно противовъздушно оръдие под и над 75 мм. и т. н.

Други предложения за поправки на договора с България бяха направени от австралийската делегация.

Тези предложения възлизаха на 14. Но те не се отнасяха само до нашата страна, а имаха по-общ характер и засягаха проектодоговорите за мир и с другите страни. Австралийската делегация, следователно, намираше, че трябва да се внесат поправки от общ характер във всички проектодоговори, а не само в този за България.

Освен тези две делегации — гръцката и австралийската, единствената друга делегация, която направи предложение за поправка в проектодоговора

за мир с България, бе белгийската. Нейното предложение се отнася до чл. 12 от договора, в който белгийската делегация предлагаше да се вмъкне и следния текст: „България няма да прави, с военни цели, никакви изследвания, отнасящи се до използуването или развитието на атомната енергия".

ПОЛИТИЧЕСКАТА И ТЕРИТОРИАЛНА КОМИСИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ

Комисиите започнаха работа в средата на август. Вниманието на българската делегация бе привлечено от работата на комисията за политически и териториални въпроси за България. На тази комисия предстоеше да се занимае с гръцкото предложение за поправка на българо-гръцката граница.

Пред другите две комисии — военната и икономическата — българските въпроси се явиха доста покъсно, тъй като те започнаха своята работа съответно с италианския и румънския проектодоговор.

Първото заседание на политическата и териториална комисия за България бе насрочено за 16 август, 10·45 ч., но поради претрупаност в работата на главния секретар Фук дю Парк, който трябваше да открие заседанието, то бе отложено за следния ден, 17 август, 16 ч. В уречения час бяха събрани представители на всички участвуващи в комисията държави — 13 на брой: СССР, Украйна, Чехословакия, Югославия, Белорусия, Франция, Гърция, Англия, САЩ, Индия, Нова Зеландия, Южна Африка и Австралия.

В дългата и тясна зала Бертело на първия етаж в лявото крило на Люксембургския дворец, около покритата със зелено сукно елипсовидна маса, заеха местата си хора, малцина от които бяха познати до тогава у нас, но които от този ден нататък свързаха имената си с историята на България. Тук са делегатите на Съветския съюз Николай Новиков, съветски посланик във Вашингтон — сериозен, сдържан, внимателен, Ратомскис К. Киселев — водач на бело-

руската делегация — със спокойно, гладко и симпатично лице, Моша Пияде — югославски делегат — оригинална фигура, от която се излъчва пъргава сила, човек с бели коси и младежки темперамент, винаги готов да скочи и да отговори с гореща реч, познатият на всички у нас Димитър Влахов — също югославски делегат, д-р Носек от чехословашката делегация, Касименко от украйнската делегация, представителят на САЩ — посланикът в Париж Джефферсон Кяфери, представителят на Франция — Ру, бивш управляващ френската легация в София, гръцките делегати Драгумис, Пипинелис, Диамантопулос, британските делегати начело с Гледуин Джеб. австралийските — с полковник Ходжсън, новозеландския, индуския и южноафрикански.

Главният секретар на конференцията Фук дю Парк откри заседанието и отправи покана към делегатите да пристъпят към работа. Заседанието, както трябваше да се очаква, бе посветено на организационни въпроси. По предложение на английския делегат за председател на комисията единодушно бе избран водачът на белоруската делегация К. В. Киселев, а за подпредседател — новозеланският представител Джордан.

На края на това първо заседание съветският представител Новиков направи следното заявление:

— Съветската делегация смята, че членове на комисията могат да бъдат тези страни, които са били във война с България и които са споменати в преамбюла на проектодоговора, представен от Съвета на министрите. Колкото се отнася до проекта, представен от секретариата и в който има и списък на членовете на комисията по разглеждане на мирния договор с България, то съветската делегация не възразява против участието на Франция в работата на комисията на тези основания, на които тя участвува и в работата на Съвета на министрите.

По искането на съветската делегация това нейно заявление бе вписано в протокола на заседанието.

На второто заседание, което се състоя на 19 август, по предложение на съветската делегация за докладчик на комисията бе избран английският представител Голдуин Джеб.

Още в това заседание, след като бе конституирана комисията, гръцкият делегат Пипинелис счете за необходимо да направи една декларация във връзка с предстоящото разглеждане на проектодоговора и специално разглеждането на преамбюла (увода) му.

Той се опита да отрече участието на България във войната, приноса на българската войска и на българското съпротивително движение в борбата против фашизма, и пр. „В преамбюла е вписано — каза той, — че България е взела „активно участие" във войната с Германия. Това не е вярно. Тя се присъедини само в последната фаза на войната, когато Германия бе вече сразена военно. Освен това, българските войски се задоволиха само с отбрана. Германците вече се оттегляха от Гърция след 20 август 1944 и българите можеха да прекъснат пътя им. Но техните нападателни действия започнаха едва в края на октомври.

Съпротивителното движение в България нямаше голямо значение, поради което Германия не се видя принудена да окупира България. Заради всичко това ние не сме съгласни с израза „активно участие".

„Но, водими от желанието за разбирателство и единодушие, ние няма да се противопоставим на гласуването на преамбюла, с уговорката, която направих и която моля да се впише в протокола " — завърши Пипинелис.

След намесата на съветския делегат Новиков, това гръцко искане бе отхвърлено. Комисията след това разисква надълго реда за работа, който трябва да се установи.

Председателят Киселев: Смятам, че преди да започнем разглеждането на проектодоговора член по член, трябва да поканим българската делегация да изложи гледището на българското правителство.

Английският делегат: Мисля, че следва да поискаме от българската делегация да представи писмено изложение. След като се запознаем с него, тогава ще я поканим да изложи и устно становището си, като определим датата и условията за изслушването.

Съветският делегат: Няма да минем към разглеждането на мирния договор преди да изслушаме българската делегация и устно, и писмено. Само тогава ще можем да пристъпим към полезна работа.

Заседанието бе вдигнато с решението да се изчака главният секретар да определи процедурата, съобразно с процедурата на другите комисии.

През седмицата от 19 до 25 август, освен това заседание на политическата комисия за България, българският въпрос не бе разискван на конференцията. Пленумът се събира на два пъти — на 20, когато бе изслушан първият министър на Албания Енвер Ходжа, и на 22, коагто Цалдарис се опита да отговори на обвиненията, отправени към гръцкото правителство от албанския м-р председтел. В този словесен двубой се намеси и Мануилски,акойто произнесе една рязка и блестяща реч против правителството на Цалдарис, когото обвини, че подготвя война. Между другото той каза, че в действията на Цалдарис той забелязва класическите методи на реакционните правителства: антидемократичен терор вътре в страната и външни провокации против мира и сигурността.

В понеделник 26 август се събра икономическата комисия за Балканите и Финландия, но бе разискван само въпросът за румънските репарации. Същия ден заседаваха Военната комисия (която започна работата си с военните клаузи на италианския договор) и политическата и териториална комисия за Италия.

БЪЛГАРСКОТО ПРЕДЛОЖЕНИЕ ЗА ПОПРАВКА НА ПРЕАМБЮЛА

Във връзка с предстоящото разглеждане на преамбюла на проекто-договора за мир с България бъл-

гарската делегация своевременно внесе в конференцията следното предложение за поправка.

1) Българската делегация предлага да се включи в преамбюла едно напомняне, че България започна военни действия срещу германските войски не след подписването на примирието на 28 октомври 1944 г., както изглежда от текста на настоящия преамбюл, но още на 9 септември 1944 г., веднага след като фашисткото правителство бе свалено и властта завзета от Отечествения фронт.

2) Делегацията предлага България да бъде призната за съвоюваща в антихитлеристката коалиция и това признаване да бъде включено в преамбюла на мирния договор.

3) Без да предлага да се сменя текстът на преамбюла по тази точка, българската делегация заявява, че участието на България във войната на германска страна може да се обобщи в следните параграфи:

а) България подписа съюз с Хитлерова Германия и се съгласи нейната територия да бъде превърната в германска военна база;

б) При приключване военните действия в тази област тя взе участие в окупацията с български войски на Егейската област на Гърция, както и частот югославска територия, където потушаваше въстания, организирани от съпротивителното движение;

в) Тя обяви война на Великобритания и САЩ и принуди СССР и други обединени народи да ѝ обявят война;

г) Български окупационни войски участвуваха при няколко случаи, в действията, провеждани от германските войски срещу народоосвободителната армия на Югославия.

Тези престъпни действия, вършени от прохитлеристките водачи, на които българският Народен съд вече отреди тежко наказание, характеризират участието на България във войната срещу Обединените народи и трябва да се считат като най-голямата отговорност на България в тази война.

4) Без да предлага каквато и да било поправка към текста на преамбюла и по тази точка, българската делегация заявява, че много преди да скъса договора си с Германия и много преди участието на България във войната на страната на Обединените народи, споменато в преамбюла, българският народ провеждаше ожесточена борба срещу фашистката диктатура и германската окупация. Още през 1923 г. избухнаха три въоръжени въстания против фашистките правителства. През време на войната едно значително съпротивително движение израсна под водачеството на Отечествения фронт и една силна партизанска армия действуваше зад германските линии.

Благодарение на съпротивата на народа и на войската, и въпреки силния натиск на Хитлер, никакви български войски не бяха изпратени на Източния фронт. Фашистките правителства бяха също така принудени да се въздържат в изпращането на каквито и да било войски против Великобритания и САЩ. По същите причини кампанията за изпращане „доброволци" срещу Съветския съюз пропадна напълно. Съпротивата на народа и на войската бе една сериозна пречка за по-пълното участие на българските войски в действията, предприети от Германия срещу югославската освободителна войска. Когато Червената армия навлезе в България, народът и войската се разбунтуваха и след свалянето на прохитлеристкото правителство на 9 септември 1944 г. застанаха на страната на СССР, Великобритания и САЩ.

Без да чака формалното подписване на примирието, правителството на Отечествения фронт веднага предприе операции срещу Германия, заповядвайки едновременно мобилизацията на цялата си въоръжена сила, която достигна числото 418,000 души. Няколко български армии, достигащи 250,000 бойци, се биха срещу германските войски в Югославия, Унгария и Австрия. Осем месеца българската войска бе част от III-ти украински фронт и дей-

ствуваше в близко сътрудничество с югославската освободителна войска.

Чрез тези действия България ускори евакуацията на Гърция и допринесе за освобождаването на Югославия и за крайното поражение на хитлеристка Германия. В тази война България загуби повече от 32,000 убити и ранени и понесе материални загуби, надминаващи 290 милиона долара.

Въпреки че не бе формално призната за съвоюваща, България показа всички характерни черти на една съвоюваща държава.

РАЗИСКВАНИЯ ПО ПРЕАМБЮЛА

Реч на Н. Новиков

Политическата и териториална комисия за България се събра отново в понеделник, 26 август, след обед и пристъпи към разглеждане на преамбюла към проектодоговора за мир. Първите две алинеи бяха приети единодушно. Преди да започне разглеждането на третата алинея, председателят Киселев даде думата на съветския представител.

Н. Новиков припомни думите, произнесени от гръцкия делегат на миналото заседание на комисията във връзка с текста на тази алинея. Той забеляза, че гръцкият представител поставя под съмнение активното участие на България във войната против Германия.

— Съветската делегация — продължи Новиков — не споделя това съмнение на гръцкия делегат и намира, че това съмнение е могло да възникне само вследствие на обстоятелството, че гръцкият делегат забравя или предпочита да замълчи за някои факти, които убедително показват, че участието на България във войната бе именно активно и спомогна за освобождението на Гърция и на Югославия, както и за окончателния разгром на Германия. С цел да се възстанови истината, аз смятам за необходимо да обърна вниманието на комисията върху тези факти, които гръцкият делегат пренебрегва.

— Българската армия веднага след превратa от 9 септември, без да дочака сключването на договора за примирие, се дигна на борба против Германия на страната на Съюзените сили и, действувайки по нарежданията на Съюзното главно командуване, бързо премина от разрешаването на задачи от отбранителен характер към настъпателни действия. Действията на българската армия през всичкото време бяха координирани с плановете на Съюзническото главно командуване и затова би било неправилно да се обвинява тя в това, че е забавяла започването на настъпателните действия.

— Напротив, съветската делегация смята за голяма заслуга на България това, че тя завърши бойната си подготовка и концентрацията на своите войски в един минимален срок, така че вече само два месеца след преминаването в настъпление, българските войски, наброяващи повече от 12 дивизии, освободиха голяма част от Македония и Сърбия, разгромиха в бой 8 германски дивизии и оказаха значителна помощ на съветските войски, действуващи на Дунава. Българските войски активно участвуваха във войната против Германия и в течение на целия следващ период, чак до разгрома на Германия. Българската армия съществено помогна на действията на Червената армия на Третия украински фронт, а също така и на действията на югославската народоосвободителна армия и ги свързваше една с друга.

Участието на българските войски в настъплението на Червената армия на запад спомогна за по-бързото освобождение на Хърватско, Словения, Унгария и Австрия и следователно за окончателната победа на Съюзените държави. По сведение на Съветското главно командуване повече от 200 хиляди български войници и офицери взеха участие във войната против немците в Югославия. По-късно, българската армия, наброяваща 100 хиляди бойци, се сражава в Унгария и в Австрия. Българската армия изгуби в боевете около 32 хиляди убити, ранени и безследно изчезнали.

Бойните подвизи на българските войски бяха отбелязани специално в заповедта на генералисимус Сталин от 31 март 1945 г., в която бе спомената българската армия на генерал-лейтенант Стойчев, и в редица официални съобщения на Съветското главно командуване. На 22 май 1945 година генералисимус Сталин изпрати на министър-председателя и на военния министър на България поздравителна телеграма по случай победата над Германия, в която подчерта приноса на българския народ и на българските въоръжени сили в делото на победата над Германия.

По силата на тези факти съветската делегация смята, че преамбюлът правилно характеризира участието на България във войната против Германия като активно."

По всичко се вижда, че гръцкият делегат също разбира неоснователността на своите доводи, понеже не иска, както той заяви, да предизвика едно изменение в текста на преамбюла, а само настоява да се впише неговата декларация в протокола. Поради това съветският делегат заяви, че ако гръцкият делегат настоява за своето искане на вписване на неговата декларация в протокола, то той от своя страна също иска да се впише в протокола направената по-горе декларация, която разяснява внесената от гръцкия делегат неяснота по този въпрос и установява истината, която се състои в това, че България действително участвува активно във войната против Германия.

Декларацията на съветския представител Новиков бе вписана в протокола на комисията.

След това председателят напомни, че българската делегация е представила своите забележки във връзка с преамбюла. Българската делегация моли щото в преамбюла да се отбележи, че България е взела активно участие във войната против Германия още преди сключването на примирието. Тя моли, също така, като се държи сметка за приноса на българските въоръжени сили в общото дело за победата над фашизма, да се признае България за съюзяваща

страна. Председателят напомни, че тези предложения могат да бъдат поставени на разглеждане, само ако някой от членовете на комисията ги поддържа и ги направи от свое име.

В подкрепа на българските предложения се яви делегацията на Белорусия. Представителите на белоруската, югославската и украинската делегация настояха да се приемат тези български предложения, и приведоха като аргументи обилен фактически материал, характеризиращ ролята на българските въоръжени сили в борбата против хитлеристките армии и доказващ, че българската войска се би самоотвержено против немците още преди подписването на договора за примирие.

Против тези предложения се обявиха представителите на САЩ и Гърция, които обаче не приведоха нито един аргумент, опровергаващ доводите, с които си послужиха делегатите на Белорусия, Югославия и Украйна.

БЪЛГАРИЯ ВЗЕ АКТИВНО УЧАСТИЕ ВЪВ ВОЙНАТА СРЕЩУ ГЕРМАНИЯ

Реч на югославянския делегат Моша Пияде

Югославянският делегат Моша Пияде, от името на делегацията на Федеративната народна република Югославия направи следната декларация във връзка с гръцките възражения.

„Третата алинея от преамбюла на проектодоговора за мир с България" констатира, че България „след като преустанови военните действия против Обединените народи, скъса отношенията си с Германия и, сключвайки на 28 октомври 1944 г. примирие с правителствата на СССР, САЩ и Англия, действуващи от името на всички Обединени народи във война с България, взе активно участие във войната против Германия и пр.".

Изпреварвайки разискванията на преамбюла, гръцкият делегат направи една декларация, която поиска

да бъде вписана в протокола относно думите „взе активно участие във войната против Германия".

По повод на тази декларация Югославската делегация държи да се възстанови историческата истина, която по никой начин не оправдава становището, което иска да вземе по този въпрос гръцката делегация.

Правейки тази декларация, гръцкият делегат се помъчи да убеди комисията, че не трябва да се държи сметка за военните усилия на Нова България на страната на съюзниците, понеже България започнала много късно военните действия против Германия — а именно в момента, когато войната била вече спечелена от Обединените народи — и че следователно участието на България във войната против Германия няма никаква военна и морална стойност. Гръцкият делегат си направи труда и си послужи даже с дати. Аз съм склонен да вярвам, че в момента, когато България влезе във война с Германия, войната беше вече спечелена за настоящето гръцко правителство. Но ние, ние имахме пред нас още един дълъг период от кървави борби.

Ние признаваме, че българите започнаха военни действия против Германия на югославска територия в октомври 1944, тогава, когато оттеглянето на германските войски от Гърция бе започнало още през август, между впрочем без никакво или съвсем малко усилие от страна на гръцките сили. Но не трябва да се забравя, че войната на Балканите не завърши с оттеглянето на германците от Гърция, тъй като, оттегляйки се от Гърция нацистите трябваше да си пробият път през Югославия и Албания, която беше също окупирана след капитулацията на Италия от германски войски, дошли от Гърция. За Югославия войната завърши едва на 15 май 1945 година на австрийската граница, след като девет месеца трябваше тя да води война не само против нацистките сили, които се намираха на нейна територия, но и против германците, които се оттегляха от Гърция. Точно тези девет месеца представляват периода на

най-кървави и най-големи борби, които югославската армия трябваше да води, без да говорим за действията по другите бойни полета.

Албанската армия направи всичко, което можеше, за да нанесе на нацистките сили най-големите възможни загуби на своя територия и след освобождението на Албания постави в служба на общата борба две от своите дивизии, които се биха храбро редом с нас и на наша територия до края на войната.

В този момент на наплив на германските войски, идващи от Гърция, в този момент на кървави и ожесточени битки Нова България ни се притече на помощ.

Според текста на преамбюла, България взе активно участие във войната против Германия след сключването на примирието от 28 октомври 1944 г. Но за да уточним нещата трябва да констатираме, че 23 дни преди тази дата, на 5 октомври, новото българско правителство сключи една спогодба с югославското правителство за военно сътрудничество против германските войски и че в момента на сключването на примирието в Москва българските войски не бяха вече в Югославия като окупационни войски, но като действуващи против общия неприятел. Без да искам да намаля значението на реалната помощ, която българските войски ни оказаха в тази фаза на войната, аз искам да подчертая още повече моралната стойност на българското сътрудничество в нашата борба. Това бе един факт без прецедент в Балканите, един капитален факт за започването и за затвърдяването на приятелските отношения между балканските държави. Една армия, дотогава окупационна, стана след окупацията от няколко дни една съюзническа армия, поздравявана с радост като съюзническа войска от сръбското и македонското население, което в продължение на три и половина години бе понасяло българската окупация. Бъдещето на Балканите би било много по-светло, ако гръцкото правителство би било в състояние да разбере цената на тази промяна.

След тази последна фаза, в октомври-декември, Нова България организира една друга армия, която храбро взе участие във военните действия в Северна Югославия и в Унгария, в редовете на Третия украински фронт.

Бих искал тук да спомена един друг важен факт, като поставя въпроса: ако във август 1944, в началото на евакуацията на гръцката територия от германските войски, нямаше в Албания и в Югославия силни и добре организирани народоосвободителни войски, които бяха вече освободили голяма част от техните територии и заплашваха да пресекат пътищата на германците в Гърция, ако не беше станало в България въстанието от 9 септември и преминаването на България на страната на съюзниците, ако не беше приближаването на Червената армия към пътищата, през които германците смятаха да се оттеглят, нима германците биха бързали да опразнят Гърция? Аз не чакам отговор на моя въпрос, той е толкова ясен, че се налага от само себе си.

Поради всичките тези причини югославската делегация намира, че не е справедливо да се оспорва в преамбюла активното участие, което България взе във войната на страната на Обединените народи след скъсването на своите отношения с Германия.

Югославската делегация моли председателя да впише в протокола, заедно с декларациите на гръцката делегация и на делегацията на СССР, декларацията, която току-що направих от името на югославската делегация.

Председателят постави на гласуване българските искания за поправки на преамбюла в смисъл да се признае на България правото на съвоюваща страна и да се отбележи, че България е взела активно участие във войната още преди подписването на примирието. И двете предложения бяха отхвърлени с 9 гласа против 4. За тях гласуваха Белорусия, Югославия, Украйна и Чехословакия.

ЕДНО ПРЕДЛОЖЕНИЕ НА АВСТРАЛИЙСКАТА ДЕЛЕГАЦИЯ

Речта на Едуард Кардел

Доста време комисията изгуби после в разисквания по предложението на австралийския делегат относно „човешките правдини“ — едно изменение, предложено към всички пет проекто-договори и отхвърлено вече от политическите комисии за Италия, Румъния, Унгария и Финландия. Въпреки това обаче австралийският делегат го предложи и в комисията за България и го защити с присъщата му упоритост, която се прояви неведнаж и по-нататък в заседанията на комисията. Това предложение стана причина разискванията по преамбюла да не могат да бъдат завършени и да продължат на следното заседание, което бе открито на 28 август, в сряда.

Във връзка с това предложение и с поведението на австралийския делегат, водачът на югославската делегация, Едуард Кардел, произнесе в това заседание реч, в която разобличи истинските намерения, от които се ръководи австралийската делегация.

Кардел каза:

— Аз пак помолих да ми се даде думата, за да обясня още един път становището на нашата делегация във връзка с предложението на австралийската делегация, тъй като имам впечатление, че всички делегати в комисията не са схванали нашето становище. Например миналия понеделник уважаемият делегат на Австралия изрази своето учудване от това, че югославската делегация, въпреки че нейното предложение бе отхвърлено в Италианската комисия, сега отново повдига същия въпрос в Българската комисия. При това той се позовава на такъв — както той казва — „исторически факт“, какъвто е фактът, че Югославия единствена гласува против австралийското предложение в Италианската комисия или, по-добре казано, против остатъците на австралийския амандман. Но при това делегатът на Австралия забрави да спомене и един друг „исторически факт“,

а именно, че преди това за югославянския амандман гласуваха 7 делегати против 13, което в действителност значи, че по тоя въпрос не само Югославия беше против австралийското предложение, а 7 държави. Но и тоя въпрос е от второстепенно значение.

Аз трябва да призная, че след опита в Италианската комисия и след общата практика на тази конференция, изобщо ние не се надяваме, че нашето предложение ще има по-друга съдба и в тая комисия. Между това югославянската делегация не е наклонна да поставя своите принципиални становища в зависимост от един или друг резултат на гласуването. Тя вече изрази своето мнение по отношение стойността, която изобщо има гласуването на тая конференция. Тя също така изказа мнението си, че само гласуването още не прави справедливо едно или друго решение на настоящата конференция. Но което ни се струва необходимо на тази конференция, това е нуждата да се посочат фактите, дето няма съгласие между думите и делата, дето външната форма не отговаря на същността.

И тъкмо в това се състои главната болест на тази конференция или, по-добре казано — главният симптом на нейната болест. Непрекъснато се говори за принципи, за справедливост и за демокрация и се пишат амандмани с такива демократични думи, пред които дори и манифестите на Френската революция представляват бледа сянка на демокрацията. Когато обаче човек малко се вгледа в такъв амандман, веднага получава впечатление, че всички тия големи думи в същност са предназначени да покрият нещо съвсем противоположно, че те покриват интереси, които нямат нищо общо със самите принципи, които се споменават.

И е понятно защо нещата така вървят. Настоящата конференция работи пред очите на цял свят. Нея могат да контролират и я контролират милиони и милиони хора из цял свят. И затова са нужни много думи, за да се скрие това, което се иска да се постигне. И така, тук настана такова положение,

щото обективните резултати на конференцията твърде често са в разрез с думите, които тук се употребяват. Достатъчно е да хвърлим само един поглед върху досегашните наши резултати, за да се убедим, че наистина така стоят работите. На някого, например, е било нужно на конференцията да не се стигне до съгласие между делегациите и да се създаде възможност една група държави да могат винаги да налагат своята воля на други държави — с такава цел бе предложен амандманът гласуването да става с обикновено мнозинство, който при това бе подкрепен с всички възможни „демократически аргументи". Или, например, е било нужно да се подкрепят една група големи държави по отделни въпроси — и веднага бяха предложени амандмани, които разрушаваха положителните резултати на споразумението на четирмата, при което тия амандмани бяха подкрепени с нуждата от равноправие между малките и големите народи. Между това напълно е ясно, че тъкмо тия амандмани лишиха малките народи почти от всяка възможност да защищават своите интереси. Тая политика продължава на конференцията.

Сега се намират пред нас във връзка с проектите на договорите, които бяха приети от Съвета на външните министри, две дебели книги амандмани. Най-много амандмани предложиха държавите, които иначе се изтъкват като защитници на интересите на малките народи по отношение на големите, и особено Австралия. Човек би очаквал, че може би австралийската делегация, с оглед на своята активност в „защита" на малките държави, поне един път ще сбърка и ще предложи един малък, най-малък, най-дребен амандман в полза на една такава страна, каквато е Югославия, която във всеки случай не спада между големите. Австралийската делегация далеч не е направила такава „грешка"! Всички нейни амандмани, от първия до последния, са насочени против интересите на малките народи в Европа. С политическата част на тия амандмани се цели да се ограничи колкото се може повече суверe-

нитетът на малките държави в Европа, да се създадат възможности за всякаква намеса във вътрешните работи на тия държави и по тоя начин да се открие път за чужди влияния и чужд натиск върху тия страни.

Мъчно може да се разбере какви специфични австралийски съображения могат да ръководят Австралия, една малка страна далеч в Тихия океан, да се нагърбва с ролята на един вид мисионер между европейските „диваци". Тя дори предлага, както ще видим по-късно, специален европейски съд за човешките права. Може би Австралия предлага такъв съд и за останалите континенти, особено за колониалните страни? Може би тя предлага такъв съд, за да даде възможност на хората от всичките цветове, които белият империализъм угнетява, да могат да се оплакват от своята съдба и от своето безправие? Не, никак не! За австралийския амандман извън Европа всичко е в ред, но е необходимо да се научат такива „диваци" каквито са югославяните и други малки нации в Европа какво е това право на човека или демокрация. Аз няма да се впускам във въпроса къде какво е в ред и какво не е в ред, въпреки че смятам, че подобни разисквания не биха били във вреда на Югославия. Само искам да кажа, че политическите амандмани на австралийската делегация в своята цялост се свеждат само до едно: да дадат възможност на известни кръгове в западните големи държави за намеса във вътрешните работи на малките европейски държави. Разбира се, че твърде мъчно може да се помисли, че това е в интереса на австралийския народ или на който и да било малък народ.

Същото това важи и за стопанските амандмани на австралийската делегация. С тях се цели, от една страна, да се помогне на Италия да се освободи от своите задължения спрямо малките народи, които тя нападна и опустоши, а от друга страна — самата Италия и останалите страни, с които се сключва мир, да се подчинят колкото може повече на

стопанското влияние на западните страни. Напълно ясно е, че в случая Австралия не се явява като представител на малките държави, нито като представител на демокрацията, а просто като проводник на интересите на империята, чийто член е тя. Ние, разбира се, нямаме нищо против туй Австралия да се грижи за интересите на своята империя. Напротив, ние смятаме тоя факт за съвсем естествен. Но в такъв случай ние имаме право да помолим австралийската делегация да нарича нещата с техните истински имена, а това значи да не провъзгласява интересите на британската империя за интереси на малките народи и на демокрацията. Не искам да кажа, че тия интереси са непременно винаги противоположни, но все пак смятам, че трябва да бъдем искрени спрямо себе си и да наричаме нещата с техните истински имена.

Като имаме предвид всички тия факти, става ни напълно ясен и амандманът, който сега австралийската делегация предлага за преамбюла на мирните договори с победени страни, амандманът, върху който сега разискваме. Австралийската делегация не ни предлага нищо друго освен това да провъзгласи всички решения, които тук ще бъдат гласувани от мнозинството, за справедливи. Югославянската делегация не може да приеме такова становище. Повтарям, едно решение, което тук е прието с мнозинство от гласовете, със самия тоя факт още не е станало справедливо. И затова югославянската делегация не може да се съгласи, щото решенията в която и да било от комисиите предварително да бъдат провъзгласени за справедливи. В това отношение югославянската делегация има принципно становище и затова тя поставя своето предложение в Българската комисия отново без оглед на туй как беше посрещнато нейното предложение в Италианската комисия. Тук, в тая комисия, ние изработваме проект на мирния договор с една малка страна, България, която обективно по-малко от някои други сателитни страни помагаше на Хитлер и която, от друга страна,

още преди сключването на примирието се намеси активно във войната против Германия. Освен това в тая страна по-решително отколкото в която и да било друга страна е пресечен коренът на агресията и фашизма. Би трябвало да се очаква, че съюзниците ще се държат по отношение на тая страна поне така, както се държат по отношение на Италия, която беше главният съюзник на Хитлер в Европа и която на съюзниците причини несравнено повече вреди и жертви отколкото България. Както е известно, в Италианската комисия ние всички единодушно приехме амандмани, които изразяват признателност на италианските антифашистки сили за борбата, която водиха срещу фашизма. Също така, както е известно, в договора Италия се признава за съвоюваща страна. Всичко това приехме и югославянската делегация не се противопостави на това, въпреки че между Югославия и Италия има много неразрешени въпроси. Тя счете за необходимо да се изкаже такава признателност на антифашистките сили на Италия. Когато, обаче, в тая комисия се предложи и на България да се признае положението на съвоюваща страна, комисията отхвърли това предложение с 9 против 4 гласа. Поставя се въпрос дали България се бори на страната на съюзниците или не. Никой от присъствуващите тук делегати не отрече, че България действително се бори. Нито един от присъствуващите тук делегати не изнесе нито едно сериозно съображение против признаването на България за съвоюваща държава. Въобще никой не се потруди да обясни с каквото и да било защо е против това. Предложението обаче беше отхвърлено. Австралийската делегация, която беше твърде активна в Италианската комисия в полза на Италия, тук мълча и на края гласува против. Аз, господа, трябва да призная, че и днес не мога да разбера как е възможно да се говори за справедливост, когато на България не се признава това, което на Италия е признато. Очевидно, не се касае за справедливост, а за нещо друго. А ако

Едвард Кардел

въпросът стои така, то тогава нищо няма да се промени, дори и в преамбюла да се пише, че това решение е справедливо. Фактите са твърдоглави неща. Тях не може човек да скрие, както и да ги крие.

Ето това са още някои съображения, поради които югославската делегация остава на своето предложение.

Австралийската поправка и тук бе най-сетне отхвърлена. Така, преамбюлът бе окончателно приет в почти същия текст, в който бе представен от Съвета на четиримата, с незначителни редакционни поправки.

След дълга размяна на мнения в същото това заседание комисията прие югославското предложение, въпреки упоритите възражения на гръцката и на австралийската делегация, да се покани българската делегация да изкаже своите забележки по въпроса за границите на България преди комисията да започне разглеждането на чл. 1 от проектодоговора. Решението бе в смисъл българската делегация да се яви веднага пред комисията. Времето, обаче бе много напреднало — клонеше към 8 часа вечерта, и изслушването на нашите представители бе отложено за следното заседание. Поради това че насроченото за 30 август заседание бе отложено по неизвестни причини, а в следващите дни — събота и неделя — комисията не се събра, българската делегация се яви на заседанието, което се състоя в понеделник, на 2 септември, след обед.

IV

ГРАНИЦИТЕ НА БЪЛГАРИЯ

РАЗИСКВАНИЯТА ПО ЧЛ. 1 ОТ ПРОЕКТО-ДОГОВОРА

Началото на разискванията по член първи от проекто-договора за мир с България се положи с явяването на българската делегация в политическата и териториална комисия. Това стана в заседанието на комисията от 2 септември.

Българската делегация не остана бездейна след прочитането на българската декларация в пленума. Почти всекидневно членовете се събираха на заседания в хотел „Бристол", където се проучваха въпросите, които ни интересуваха и които се поставяха главно пред политическата и териториална комисия.

Освен това в Париж пребиваваше делегация на тракийската организация в България, която също взимаше участие в някои от заседанията на делегацията. Тракийската делегация направи множество посещения на видни френски и други общественици и държавници. Между другото тя се яви при съпругата на американския сенатор Пейпър, видната френска журналистка Табуи, г. Ерио, мадам Бидо, както и много други личности.

Същата делегация устрои в салона, където бе уредена българската изложба „20 години съпротива", конференция по печата, в която взеха участие множество журналисти не само от парижкия печат, но и от целия свят, дошли за конференцията в Париж.

През този период българската делегация взе участие в множество приеми, като този в холандската легация, на украинската делегация, в съветското търговско представителство и др.

На приема на украинската делегация българските делегати имаха възможност да водят продължителни

разговори с членовете на съветската делегация, главно с Молотов и Вишински; с тези на Украйна, начело с Мануилски; с делегатите на Белорусия, между които най-отзивчивият се оказа самият Киселев.

На приема присъствуваха и Кардел и Моша Пияде — две от големите фигури на парижката мирна конференция, както и полският министър на външните работи г. Жимовски, и част от чехословашката делегация.

През време на този прием освен разговорите, които водиха с Киселев, Мануилски, Лаврищев, който говори за България с особен възторг и едва ли не с някаква носталгия по нашата страна, и Кирсанов, българските журналисти бяха представени и на водача на съветската делегация Молотов.

Молотов има непринудени отношения. Противно на сензационните гадания на някои илюстровани списания и жълти вестници „дали се усмихва Молотов", ние можахме да видим едно лице, огряно от приветливост и разположение. Сигурност и убедителност лъхаше от него.

На нашето опасение, че нашата страна може да излезе от конференцията с един тежък договор за мир и дори да бъдат отнети територии в полза на Гърция, Молотов ни отговори:

„Такава хубава страна и когато народът е единен, нищо не може да я застрашава!"

Вишински, който присъствуваше на разговора, прояви жив интерес към тракийската делегация, която също бе представена на водачите на съветската делегация.

Едно важно събитие, което стана през този период за нашата делегация бе срещата на министър-председателя, К. Георгиев, с Бърнс.

Българската делегация вече знаеше за резултата от гласуването на преамбюла на договора и затова бяха предприети срещи и изработване на изложения, с които се целеше пълно осветление по въпроса за нашето участие във войната с Германия.

От много страни, които имаха влияние в конференцията, се изказваха очудвания от решенията на комисията по преамбюла.

Българската делегация сама устрои няколко приема, вечери, обеди, като по този начин установи непосредствен контакт с множество от делегатите на конференцията.

При такава атмосфера — вече с по-голяма сигурност, българската делегация се яви в политическата и териториална комисия.

Тук българската делегация трябваше да направи изложение, което да се отнася до въпроса за българската граница и да бъде отговор на гръцките претенции.

На 2 септември сутринта част от нашата делегация напустна Париж със самолет за София. Това бяха: Кимон Георгиев, Ал. Оббов и Иван Харизанов.

Референдумът за републиката бе насрочен за 8 септември и нашите държавници бързаха да се завърнат в България по този случай.

Заседанието, на което трябваше да се яви българската делегация, бе открито на 2 септември в 17.30 часа. Въпреки решението, взето в миналото заседание, да се изслушат българските представители преди да започнат разискванията на чл. първи от проекто-договора, гръцкият делегат, подкрепен от делегата на САЩ, се обяви против непосредственото явяване на българската делегация пред комисията. Той мотивира своето становище с неясния, според него, текст на приетото решение по този въпрос.

Тази неочаквана и несъстоятелна теза стана причина да се развият разгорещени спорове, които продължиха почти два часа. По този повод взе думата югославският делегат Моша Пияде, който, между другото, каза:

„Аз съм принуден да протестирам против поставянето отново на разисквания на решения, които се взеха на миналото заседание. Известно е, че на за-

седанието на 26 август от името на югославската делегация направих предложение да се покани българската делегация да изложи устно пред комисията своето становище по въпроса за гръцко-българската граница. Тогава се реши разглеждането на това предложение да бъде отложено за следното заседание. Затова на следното заседание нашето предложение бе разгледано и прието. Нямаше никакви забележки и председателят обяви, че югославското предложение е прието единодушно.

Третата алинея на приетото предложение гласеше: „Предлага се на председателя да открие разискванията по член първи на договора с покана на българската делегация да изложи устно своето становище по въпроса за българо-гръцката граница." Гръцкият делегат, подкрепен от делегата на Съединените американски щати, постави същия въпрос, който вече беше разрешен от комисията, на нови разисквания и то след като председателят обяви, че споменатият член е приет единодушно. Затова днес виждам на дневния ред, мимо всички правила, отново да се разисква един въпрос, който вече сме разрешили. Тук значи се въвеждат методи, които не могат да се позволят дори и в частното общество — отново се поставят въпроси, които вече са разрешени. Поставя се въпрос: можем ли да позволим да се разисква отново по един разрешен въпрос, като се предлага нещо противоположно на приетото, и то прието без всякаква забележка. Аз малко познавам обичаите на гръцката демокрация, но тая процедура в комисията, гдето са представени 13 нации ми се вижда абсолютно неприемлива.

Затова искам да се зачеркне точка първа от дневния ред и веднага да се мине към разглеждане на член първи от договора, съгласно взетото решение, въз основа предложението на югославската делегация, т. е. да се покани българската комисия да направи своето устно изложение по въпроса за гръцко-българската граница. Как можем да разискваме по въпроса за гръцко-българската граница, ако не

изслушаме и двете страни? Във всички други комисии е дадена възможност на двете страни да изложат своите предложения по всеки член, преди разискванията в комисията. Аз съм убеден, че председателят на комисията пръв отново ще потвърди, че предложението на югославската делегация бе прието без бележка и то текстуално, така, както преди малко цитирах. Затова искам протоколът от миналото заседание и днешният дневен ред да се поправят съгласно посочените факти".

След речта на Моша Пияде взе думата председателят на комисията, Киселев, който подчерта безспорния факт, че предложението на югославската делегация бе действително единодушно прието на миналото заседание на комисията.

Така опитът на гръцката делегация да забави работата на комисията се провали окончателно. Комисията реши, въз основа приетото югославско предложение, без отлагане да бъде поканена българската делегация да изложи своето становище по член първи от договора.

Часът бе вече 19.15, когато вратите на малката зала Бертело в Люксембургския дворец бяха отворени пред българската делегация, водена от Васил Коларов в състав: Георги Кулишев, проф. д-р. Иван Стефанов, Дим. Нейков и д-р Пенчо Костурков.

Председателят на комисията, г. Киселев, посрещна българските далегати със следните думи:

„Поздравлявам от името на цялата комисия представителите на Нова България и ги поканвам да изложат своето гледище по член първи от проектодоговора за мир с България."

Всички заеха определените за тях места на масата на комисията. От името на българската делегация взе думата г. Васил Коларов.

Той стана и започна да чете на чист френски език българското изложение, като отвреме навреме подчертаваше с енергични жестове някои пасажи. Членовете на комисията слушаха с интерес. На срещната страна, в другата половина на тясната и

дълга зала седяха гръцките делегати, които, докато трaеше четенето на българското изложение, си вземаха трескаво бележки, или пък споделяха свои впечатления.

БЪЛГАРСКИЯТ ИЗЛАЗ НА ЕГЕЯ

Искането на България за западна Тракия

В речта си Васил Коларов постави с пълна яснота въпроса за нашето историческо право за излаз на Егея. Той каза:

— Господин Председателю, господа,

В проекто-договора се предвижда, че границите на България ще бъдат онези, които съществуваха на 1 януари 1941 год. Дава ни се обаче възможност, както впрочем и на гръцката делегация, да изложим пред Мирната конференция нашето становище по този повод.

Държа да изкажа тук на г. Председателя, както и на членовете на българската териториална и политическа комисия, нашата благодарност за поканата, която ни отправиха да дойдем пред комисията и да защитиме интересите на нашата страна.

Преди да мина към разглеждане на спора между България и Гърция, бих искал да подчертая две важни обстоятелства:

1. Между България и Югославия не съществува никакъв спор за граници; ние сме решили или сме на път да решиме с преки преговори всички висящи между двете страни въпроси.

2. Бъдещият мирен договор сигурно ще санкционира ревизията на Букурещкия и на Ньойския договор досежно българо-румънската граница. Двете съседни страни са се споразумели, за да поправят една несправедливост, която тровеше техните отношения. Границата между България и Румъния ще бъде оная, която съществуваше преди двете братоубийствени войни от 1913 и 1916 год. Това е едно блестящо доказателство, че балканските народи, ста-

нали господари на тяхната съдба, са способни да уреждат сами спорните между тях въпроси.

В § 1 на проекта се прави внушението, що се касае до гръцко-българската граница, да се запази статуквото на 1 януари 1941 година.

България смята, че трябва да се поправят несправедливостите, а не да се потвърдяват, ако се иска да се поставят солидни основи на плодотворното и мирно сътрудничество между балканските народи.

Гърция се е също обявила против внушението да се запази сегашната гръцко-българска граница, но по обратни мотиви. Не само че Гърция не иска нищо да знае за поправка на несправедливостите на миналото, но наопъки — тя иска да ги разшири и задълбочи.

Гръцкото правителство предявява претенцията да му се даде част от българската територия, представляваща една десета приблизително от цялата теригория на България, под претекст, че Гърция имала нужда от „стратегическа граница", за да се запази срещу „нападателността на българите". В подкрепа на тази претенция се изтъква от гръцка страна, че сегашната гръцко-българска граница не дава стратегически гаранции и, на второ място, че в течение на едно поколение Гърция е била на три пъти обект на български нападения.

Ние ще се ограничим да посочим накратко каква е стойността на тези две твърдения.

Ако се извърши едно подробно проучване на сегашната гранична линия между България и Гърция, ще се види, че не само защитата на Гърция е осигурена срещу всяко нападение от север, но че тактическите и стратегически предимства от нападателен характер са на страната на Гърция поради факта, че на юг от българския град Свиленград границата прави една издадина от страна на България, а на запад от реката Места границата осигурява на Гърция доминиращо положение. Тъкмо това позволи в 1925 г. на генерал Пангалос да извърши едно напа-

дение и да нахлуе в българска територия. Българската делегация поставя на ваше разположение едно кратко изложение, съставено според данните на българския Щаб на войската и съдържащо подробни и точни осветления по този въпрос.

Необходимо е обаче да се припомни още веднаж, че границата между България и Гърция е установена от Букурещкия договор в 1913 г., от Ньойския договор в 1919 г. и потвърдена от Лозанския договор в 1923 г.

При подписването на всички тия актове, обаче, България като победена страна не е имала никога възможността да преговаря и е била принудена само да приподпише взетите вече решения. Гърция, прочее, изискваше всеки път и получаваше границата, която тя смяташе, че отговаря на нейните стратегически нужди. Ако се създаде един прецедент, като се увеличи съществуващата вече несправедливост, логично е да се очаква, че в края на известно време Гърция ще предяви нови претенции. Разбира се, че от стратегическо гледище Стара планина би давала още по-големи предимства.

Гръцките претенции, целещи да преместят границата към север, поради така наречени стратегически причини, са напълно лишени от основание. Те се вдъхновяват по-скоро от желанието да се уголеми гръцката територия с едно ново парче българска земя, където няма никакво гръцко население, но където се обработва най-добрият български тютюн, съставляващ главния износен артикул на България. С това се иска просто да се задуши стопански България.

Ние бихме искали само да прибавим тук, че е толкова по неуместно да се обезпечават стратегически граници срещу България, когато Обединените народи са решени да осигурят с колективни сили мира за всяка нация. Независимо от това, проекто-договорът намалява въоръжените сили на България до едно такова състояние, че те ще бъдат недостатъчни даже

да осигурят една що-годе сериозна защита на страната в случай на нападение.

Но позволете да кажа няколко думи за прочутите „три нападения“ срещу Гърция, защото изглежда, че по липса на по-добри аргументи, гръцкото правителство си служи често и с удоволствие с тях.

Известно е, че в 1912 г. (I-та Балканска война) Гърция и България бяха съюзници срещу Турция. Що се отнася до войната, наречена междусъюзническа от 1913 г., тази война избухна при обстоятелства, които са добре познати благодарение на многобройните дипломатически документи, публикувани по този повод.

В същност съществуваше съперничество между трите правителства: българско, гръцко и сръбско, относно поделбата на турското наследство. Престъпното действие, извършено от българския цар Фердинанд, бе вдъхновено от германската дипломация с цел да се унищожи съюзът между балканските държави. Нова България и нова Югославия са освободили тяхната национална политика от прекаления шовинизъм, причина на толкова кървави конфликти на Балканите. За нещастие, не е още такъв случаят от другата страна на Родопите. В 1915 година западна Тракия съставляваше част от българската територия. Не би могло прочее да става въпрос за „българско нападение“ срещу Гърция в тази област, където гръцкото правителство търси понастоящем една „стратегическа граница“. Окупацията от българската войска на Рупелското дефиле през 1916 г. се извърши съгласно едно споразумение между кайзер Вилхелм II и неговия зет, гръцкия Крал Константин. „Дипломатически документи 1913—1917“, публикувани от гръцкото Министерство на външните работи в 1917 год., съдържат подробна документация по въпроса. Така, в един доклад, отправен до Комданта на гарнизона в Солун, гръцкият комендант Маврудис потвърждава, че е подписал с германския кавалерийски капитан Тиол протокол за предаване на Рупелското укрепление.

Що се отнася до третото „българско нападение", неоспоримо е, че в 1941 г. не е имало българско нападение срещу Гърция и че българските войски, които отпосле окупираха някои гръцки територии, са пристъпили към окупацията само когато военните действия между гръцките и германски войски бяха напълно завършени в окупираната област.

Ние нямаме никакво намерение да отричаме или даже да намаляваме престъпленията на онези, които управляваха България през време на световната война.

Ставайки тълкувател на единодушното чувство на българския народ, българската делегация признава безрезервно, че България има своята част от отговорност в последната световна война, запалена от Хиглерова Германия, на която бившите фашистки български управници бяха инструменти.

Това съзнание именно, че България трябва да отговаря за престъпленията, извършени от фашистката клика, бе една от главните причини, поради които българският народ сметна като свое първо задължение да накаже строго, още от свалянето на фашистката диктатура, вдъхновителите и агентите на прохитлеровата политика и техните долни инструменти. Не съществува може би страна, където военните престъпления да са били така бързо и така строго наказани. Повече от 10,000 присъди, от които 2800 смъртни, са били произнесени от Народните съдилища в разстояние на три месеца. Между осъдените, покрай правителствената клика на регенти, министри, висши чиновници, военни шефове и други сътрудници се намират също и авторите на извършените в окупираните области престъпления, както и ония, които потушаваха народните освободителни движения.

Какви са били прочее престъпленията на българското правителство спрямо Обединените народи, за които именно България в една или друга степен е държана отговорна?

Главното престъпление на бившите фашистки управници е било, че са сключилили съюз с Германия на 1 март 1941 г. и са се съгласили, щото България да се превърне в нападателна Хитлерова база срещу Гърция, Югославия и СССР.

По силата на съюза с Германия и без прякото участие на България в нападението на германските въоръжени сили срещу Гърция и Югославия, българските управляващи са наредили да се изпратят, със съгласието на германския главнокомандуващ, начиная от 19 април 1941 г., *т. е. 10 дни след края на военните операции в областта източно от Вардара*, български войски, за да окупират крайбрежието на Егейско море.

Българското правителство е изпратило също окупационни войски в Македония и в източна Сърбия (Вранска и Пиротска околия) още от завършването на германските военни действия в тези области.

По-късно българската окупация се е разширила върху други части на Югославия (1942) и на Гърция — областта на изток от Вардара с изключение на гр. Солун (1943).

Разбира се, че това е било една помощ за германската войска. Окупацията на чужди територии съставляваше едно ново престъпление на германските агенти в България.

На 12 декември 1941 г., по заповед на Хитлер, фашисткото правителство обяви война на Англия и САЩ без каквото и да е действие от тяхна страна, което да оправдава една подобна фатална постъпка. От страна на българското правителство това беше един акт на престъпно безумие.

В 1943 г. секторът на окупацията в Югославия е бил още повече разширен и на много пъти единици от българския окупационен корпус са взели участие в действията на германските сили срещу народната освободителна югославска армия. Това бяха удари в гърба на братския народ.

Най-сетне, със свойте действия на систематическа враждебност срещу СССР, прохитлеровото прави-

телство изчерпа търпението на съветското правителство и го принуди да обяви положение на война с България на 5 септември 1944 г. Войната с нашата велика освободителка е най-отвратителният акт на фашистките управници, която завърши серията на престъпленията срещу Обединените народи.

Без да намалява своята тежест, но също и без да ги пресилва, нова България не отказва да поеме за тях отговорност, обаче само до размера, до който българският народ не ги е поправил със своята съпротива и със своето активно участие във войната срещу Германия.

Но ние трябва да опровергаем, като неотговарящо на историческата истина, формулираното от гръцкото правителство обвинение, че България е взела участие в нападението на Германия срещу Гърция. Протоколът от 8 февруари 1941 г., цитиран от г. Цалдарис в пленарното заседание на Мирната конференция от 14 август 1946 г., не потвърждава по никакъв начин това обвинение. От този протокол явствува, че българското правителство се е въздържало да ангажира войската в нападателни действия срещу която и да е съседна държава и че нейната задача е била ограничена в защита на българската територия срещу едно евентуално нападение от югоизток или юг.

Извън този протокол, който доказва обратното на това, което гръцкото правителство би искало да установи, последното не е в състояние да посочи на никаква конкретна нападателна операция на българската войска и да подкрепи своите обвинения с доказателства. Тъкмо напротив, било е установено с документи и по един неопровержим начин, че никакво войсково отделение или български войник не са взели участие в операциите на германските въоръжени сили срещу Гърция.

Военните действия в Гърция, източно от Вардара, са били завършени на 10 април с капитулацията на гръцките войски в тази област. Само 9 дни от тази дата, т. е. на 19 април 1941 г. германското прави-

телство е разрешило на българската войска да започне окупацията на западна Тракия от реката Струма до линията Деде Агач—Мустафа паша. Пак по заповед на германското правителство тази провинция е минала на 10 май 1941 г. под българска администрация. До пристигането на българските войски властта е била упражнявана изключително от германците, които впрочем са продължавали да се държат до края на войната като пълни господари.

Гръцкото правителство претендира да защищава Гърция срещу едно ново нападение от страна на българския народ. Българският народ се представя като един „нападателен народ" и се предлага да му се наложи наказание.

Трябва обаче да отхвърля решително обвиненията срещу българския народ.

Достатъчно е да се погледне картата, за да се прецени стойността на гръцкия аргумент за така наречената нападателност на българския народ: от 1912 г. насам Гърция е разширила повече от два пъти своята територия, докато България не е почти променила своето пространство.

Всеизвестно е обаче, че в Освободителната война срещу бившата отоманска империя в 1912 г. от всички съюзници България понесе най-тежки жертви: българите имаха 84,000 убити и ранени, докато броят на убитите и ранените от гръцката войска не е превишил числото 2,000. Благодарение преди всичко на кръвта на българския народ, една голяма част от сегашната територия на Гърция е била освободена от игото на султаните.

Без да се спираме тук на борбата на българския народ срещу фашистката диктатура от 1923 година насам и на драматичните перипетии на тази борба, която, на свое време, задържаше вниманието на международното мнение, не трябва да се забравя, че през време на световната война България беше театър на едно обширно съпротивително движение, ръководено от Отечествения фронт, образуван в 1942 год. През 1943 и 1944 г. борбата на партиза-

ните в тила на германските войски беше взела заплашителни размери. Жестоките мерки, взети от българските фашистки власти по искане на Гестапо, свидетелствуват за размерите на това съпротивително движение. Понеже не можеше повече да разчита на войската, правителството образува специален жандармерийски корпус, за да се бори срещу партизанските части. Това съпротивително движение бе споменато в английския парламент и неговото значение потвърдено от официалните германски рапорти. Процесите, заведени след освобождението от фашистките палачи, още веднаж доказаха, че цялата страна е била арена на жестока и сурова борба срещу фашистите, германските окупанти и техните агенти.

Цели книги, съдържащи огромна документация, са посветени на съпротивителното движение в България. Даже в Париж една особена изложба бе организирана, посочваща ролята на съпротивата през време на войната. За очудване е след това да се чуват гласове, оспорващи онова, което е написано в историята с кръвта на десетки хиляди бойци и мъченици. Такива гласове могат да се издигат само от една среда, враждебна на демократическото възраждане на балканските народи.

Благодарение именно на това могъщо съпротивително движение, което се радваше на обичта на огромното болшинство на народа, фашистките управници не посмяха да се решат да изпълнят многократните искания на Хитлер за изпращането на български войски на източния фронт. От всички съюзници на Германия България е единствена, която не е дала нито войски, нито даже „доброволци“ на Хитлер за неговата борба срещу СССР.

Познавайки настроението на народа, фашисткото правителство не се е осмелило също така да изпрати войски срещу британските и американски войски.

Истинската война за България, войната, която наложи пълното мобилизиране на нейните сили, започна след свалянето на фашисткото правителство

на 9 септември 1944 година. Това беше войната срещу Хитлерова Германия. Операциите срещу германските войски започнаха още от 10 септември, а не след сключване на примирието (28 октомври), както е казано в предговора на проекто-договора. Мобилизираната войска се състоеше от 448,000 души. На 14 септември германските войски бяха окончателно изгонени от България и военните действия бяха пренесени на югославска територия, където български войски действуваха в съгласие с частите на югославската народна освободителна войска.

Първата фаза на войната — прочистване на Македония и на Сърбия от германските войски — операция, в която участвуват 4 български армии, достигащи един общ ефектив от 250,000 души, се завършва към края на м. ноември с вземането на градовете Ниш и Скопие и със заемането на линията Нови-Пазар—Рашка—Урошевац. С победите, които заплашваха да пресечат оттеглянето на германските войски, българските сили ускориха евакуацията на Гърция от германците; фактически частите на германските въоръжени сили, окупиращи островите и наброяващи около 40,000 души, не можаха да се изтеглят и се предадоха на англичаните.

За операциите на унгарска и австрийска територия бе организирана една специална армия от 100,000 души под командуването на III Украински фронт на Червената армия. Тази армия взе участие във войната до окончателното сгромолясване на Германия и стигна града Клагенфут, на 1500 клм. от България, където тя установи връзка с британските войски.

В течение на 8 месеца войната срещу Германия струваше повече от 32,000 души убити и ранени и наложи материални разходи, възлизащи на повече от 280,000,000 долара.

Трябва да се подчертае, че военните действия срещу Германия бяха спонтанно предприети от правителството на Отечествения фронт.

Понеже на българска територия нямаше повече германски части, целта на военните действия, поради които бе обявена обща мобилизация, не беше да се освободи България от германските войски или да се завладеят територии, но единствено, според желанието на българския народ, да се допринесе за прочистването на Балканите от германските въоръжени сили и за окончателното поражение на Хитлерова Германия.

Тази е, прочее, истината по така наречените „три български нападения", в които гръцкото правителство обвинява България.

Ако няма никакво основание, за да се иска от гръцка страна поправка на гръцко-българската граница, цялата политическа история на Балканите е тук, за да покаже обаче, че има един висящ въпрос, който, въпреки всички опити, направени досега, е останал без разрешение и който се намира в началото на една крещяща несправедливост.

Това е въпросът за излаза на България на Егейско море, излаз, получен в 1912 г., когато българските войски освободиха западна Тракия от турското господство. Тази област остана съставна част от българската територия даже и след Букурещкия мир от 10 август 1913 г., който, при това, слагаше край на една нещастна за България война.

Едва след първата Европейска война и противно на всички начала на правото и справедливостта, западна Тракия бе откъсната от България. Това решение бе наложено, въпреки мнението, поддържано от делегацията на Американските съединени щати и в отсъствието на Русия. И въпреки всичко, Ньойският договор не даваше на Гърция никакво право на владение върху западна Тракия. Член 48 от казания договор стимулираше, действително, че България се отказва в полза на главните съюзени и сдружени сили от всички свои права и титли върху територията на Тракия и че казаните сили се задължават, щото свободата на стопанския излаз на България на Егейското море да бъде гарантирана.

Въпросът прочее бе повдигнат отново едва на Лозанската конференция в 1923 г. Лозанската конференция беше свикана, за да сложи край на гръцко-турската война, която беше завършила с катастрофата на гръцките войски в Мала-Азия. Решението, с което западна Тракия се даваше на Гърция, беше взето пак в отсъствие на СССР, докато Съединените щати бяха представени на конференцията с наблюдатели. България, от своя страна, не подписа протокола. Що се отнася до излаза на България на Егейско море, въпросът остана неразрешен.

Проблемата за западна Тракия и за излаза на България на Егейско море остана от тогава открита, и без да получи разрешение.

Никой не би могъл да оспорва правото на България за действителен излаз на Егейско море по едно крайбрежие, което съставлява съставна част от нейната географска и стопанска зона.

По-голямата част от българската територия (43%) излива своите води в Егейско море (срещу 42% в Дунава и 15% в Черно море).

Най-старите и най-важни български пътища и пътищата на източната част на Балканския полуостров водят за Егейско море. Един прост поглед върху географската карта би бил достатъчен, за да се убедим в това. Три железопътни линии, тръгващи от Русе, Пловдив и София, се спират на гръцката граница. Една четвърта е в постройка. Голям брой пътища преминават Родопите и стигат гръцката граница. Един втори факт е, че България представлява мост между Дунава и Егейско море. Като се има предвид нейното централно положение в полуострова, по-голямата част от българските транспорти би трябвало да бъдат направлявани към Егейско, а не към Черно море, понеже в тоя случай транспортите са принудени да правят една обиколка по море от почти 350 морски мили, което причинява закъснения от 3 до 5 дни. Едно скъсяване на съобщителната линия между България и западните страни с 350 морски мили е очевидно не само в интереса

на България, но също и в интереса на всички страни в Европа и Америка, които биха искали да развият тяхната търговия с балканските страни. Излазът на България на Егейско море е също важен за някои страни от Централна Европа, като например Румъния, Чехословашко и Полша.

Отдалечаването на България от Егейско море е било пълно със стопански последствия за цялата страна, както и за самото крайбрежие.

Днес, тракийското крайбрежие е пусто и неговите пристанища имат само чисто локално значение поради разделянето на крайбрежието от неговия хинтерланд. От всичките стоки, разтоварени в пристанищата на Кавала и на Деде Агач през периода от 1933—1935 г., само 31% произхождат от чужбина, 69% принадлежат на трафика на гръцкия каботаж. От стоките, натоварени в тези пристанища, 25% са били предназначени за чужбина и 75% са били предназначени за самата страна. Егейските пристанища са по този начин изоставени от морската търговия, интересуващи Източна Европа, тогава когато тяхното положение им определя една важна роля при условие да им се осигури трафикът на техния естествен хинтерланд. Пристанището Кавала, отдалечено на около 30 клм. от железопътната линия Солун — Цариград, не е още свързано с железопътната мрежа на страната. Сегашното положение съставлява едно отричане на географията, което е причинило упадъка на западна Тракия и задушаването на огромната Родопска област, неразривно свързана с Егейско море. Скотовъдството в Родопите, някога цветущо, е било унищожено поради това, че презимуването на стадата, което от незапомнени времена е ставало по тракийското крайбрежие, днес е направено невъзможно.

Ако се потърсят по-дълбоки причини, поради които България е предадена на хитлеристка Германия, не може да не се види, че това предаване е една последица от обстоятелството, че България е била отдалечена от Егейско море и че главните пътища, които

ѝ оставаха открити за нейната външна търговия — Дунавският път и железопътните линии — водеха за Германия. Нашите усилия, за да получим излаз на Егейско море, са продиктувани от волята да осигурим нашата свобода и нашата стопанска независимост.

Ние смятаме безполезно да развиваме тук всичките аргументи в полза на българското искане за един излаз на Егейско море: тези аргументи са много очевидни и никой не може да оспорва правото на България за този излаз.

Самото гръцко правителство, давайки си сметка колко действителността на фактите е силна и красноречива, потърси да отвлече вниманието от тази проблема, като си послужи с неподходящи аргументи. Така например г. Цалдарис е заявил, че понастоящем броят на българите в Западна Тракия не е значителен и че тази провинция не е била включена в границите на Сан-Стефанска България. Сан-Стефанският договор, обаче, оставяше западна Тракия не на Гърция, а на Турция, и даваше на България други области, които принадлежат понастоящем на Гърция, като Ксанти, Кавала и пр.

Впрочем всички безпристрастни лица, които са проучвали условията на Балканите, не са се никога колебали да признаят българския характер на западна Тракия. Между тях се срещат имената на известни учени от всички нации, например добре познатият Шафарик (1863), руските етнографи Липранди (1868), Теплов (1877), Граф Игнатиев, Ристич (1885), Флоринski (1907), Нидерле (1911) и пр. Французкият публицист Френо е писал в „Л'Ориан", в 1802 г. стр. 261—262, следното: „Цялата територия между Ебро (Марица) и Стримон (Струма) е населена в по-голямата си част от българи и помаци. Помаците са българи, които са приели мохамеданството: те говорят всички български и са запазили всичките национални обичаи".

Още в конференцията на посланиците, събрана в Цариград в 1876 г., за да се учреди автономно

управление в българските области на отоманската империя, бе изтъкнато по най-очевиден начин, че тези български области трябва да се простират до Егейско море.

Българският характер на западна Тракия е бил официално потвърден от резултатите на преброяването на населението в тази провинция, преброяване, организирано в 1921 г. от Междусъюзническата комисия, председател на която беше французкият генерал Шарпи. Резултатите на това преброяване бяха следните: върху 212,000 жители, 80,893 бяха българи (38%), 73,220 турци (33%) и само 51,706 бяха гърци (24%).

Вярно е, че понастоящем броят на българите в западна Тракия не е така голям. След окупацията на тази провинция от гърците почти всички българи, изключая помаците, живеещи в планината, са били прогонени насила и техните имоти конфискувани. Това беше едно явно нарушение на Конвенцията за защита на малцинствата. С една последваща конвенция гръцкото правителство се беше задължило да заплати обезщетение за имотите на изпъдените българи, обаче то не изпълни задълженията си.

Най-доброто свидетелство, че българското население от западна Тракия бе принудено да напусне, въпреки волята си, своята родна земя и да се пресели в България са рапортите, представени от полковник Д. Рувер и комендант Корф, членове на Смесената гръцко-българска комисия. В един доклад, представен от комданта Корф и Г. Дж. де Рейние, неутрални членове на Смесената гръцко-българска комисия, до Обществото на народите през м. декември 1931 г., може да се прочете на стр. 20 следният пасаж: „В началото на 1923 г., когато войната срещу Турция заплашваше да започне отново по Марица, гръцкото военно командуване реши да депортира българското население от Тракия, селата на което се намираха близо до железопътната линия Гюмурджина — Деде-Агач, тъй като тяхното присъствие в тази област му изглеждаше да представ-

лява опасност за неговите съобщителни връзки; от 1500 до 2000 семейства бяха по този начин пренесени на островите или в Тесалия. През април България отнесе въпроса пред Съвета на Обществото на народите, който натовари д-р Нансен, върховен комисар за руските бежанци и за бежанците от Близкия изток, да се занимае със съдбата на тези депортирани."

В същото време гръцкият вестник „Катимерини" в броя си от 3 XII. 1924 г. пише: „Необходимо е да няма повече чуждо население в Тракия."

Многобройните петиции и резолюции, гласувани от българското население от западна Тракия и отправени до Обществото на народите, за да получи защитата, която Гърция беше длъжна да му даде по силата на мирните договори, останаха без последствие.

В сегашния час повече от 100,000 емигранти от западна Тракия се намират в България и очакват с нетърпение деня, когато ще им бъде възможно да се върнат в тяхната родна страна.

Всички тези факти могат лесно да бъдат проверени. Г-н Цалдарис се опитва да обърне въпроса и изразява своето възмущение, като казва, че една бивша неприятелска страна иска територии от една съюзническа страна. По липса на по-сериозни аргументи, той мисли да успее по този начин да отвлече вниманието на Конференцията от същината на проблемата.

Ако ние искаме връщането на западна Тракия на България, то не е защото ние аспирираме за териториални увеличения, нито защото храним враждебни чувства към гръцкия народ. Ние искаме щото явната несправедливост да бъде поправена, несправедливост, която ни лишава от нашия естествен излаз на Егейско море и която ни затваря най-прекия и най-лесния път за търговския обмен със западните страни.

След междусъюзническата война в 1913 г., от която България излезе победена, никой не е мислил

да лиши нашата страна от излаз на Егейско море. Съществуваше спор само по въпроса дали Кавала трябваше да остане в българската зона или не. Силите бяха благоприятни за едно българско разрешение на спора и само поради енергичното противопоставяне на германския император Вилхелм II в полза на неговия зет крал Константин Гръцки, трябваше да се наложи на България гръцкото разрешение.

В речта, която произнесе в 1916 г. в камарата на депутатите, Венизелос, разглеждайки въпроса за западна Тракия, заяви откровено, че той се отказва от територията, която се дава на Гърция източно от Струма.

Голямата несправедливост бе извършена от Ньойския договор в 1919 г. Американското мнение, единодушно в това отношение, беше абсолютно против откъсването на западна Тракия от България. То подчертаваше силно българския характер на тази провинция и нейното жизнено значение за България.

Съобразно с това мнение представителите и експертите на Американските съединени щати на конференцията във Версайл са отначало и докрая систематически поддържали, че „България трябва да бъде оставена във владение на оная част от крайбрежието на Егейско море, която й е била дадена в 1913 г. от Букурещкия договор — западна Тракия". Това е самият текст на доклада на комисията, чийто председател беше професор Монри.

Господин Франк Полк, който заместваше председателя Уилсон, телеграфираше във Вашингтон на 26 юли 1919 г.: „Сегашните американски делегати препоръчаха единодушно, щото западна Тракия да остане българско владение, за да се осигури на тая страна излаз на море."

Господин Николсон, автор на книгата озаглавена „Как бе направен Версайлският мир" — автор, който впрочем не може да бъде обвинен, че е имал слабост към българите — е бил напълно съгласен с американците, смятайки с тях, че не трябваше да

се дава западна Тракия на гърците (стр. 180—191, руско издание).

Клемансо, както за това свидетелствува г. Николсон, е бил също против всяка промяна на границите на България, определени със Съглашението за примирието.

Въпреки това, с цел да се осигури една пряка връзка с гръцката войска, изпратена срещу национална Турция, западна Тракия бе в последния момент откъсната от България.

Когато бе разисквана в Френдузкия сенат ратификацията на Ньойския договор, един благороден защитник на правото на малките нации, Детурнел де Констан. заяви: „Тези, които са увлекли България към Германия, не са достатъчно наказани. Българският народ е прекалено наказан."

Само по случайни съображения, които нямат нищо общо с етнографския характер на провинцията, нито с географията, нито със стопанските необходимости, е била откъсната западна Тракия от България, която е била лишена от нейния излаз на Егейско море. Това беше едно посегателство на правото, осветено от многобройни международни договори, и потъпкване на най-елементарната справедливост. Вярно е, че авторите на тая несправедливост бяха наистина мислили да оставят на България стопански излаз на Егейско море, но тяхното решение остана мъртва буква, защото те не са държали достатъчно сметка за балканската действителност. От тогава условията не са станали по-благоприятни за едно такова разрешение на въпроса.

От различни места се чува, че „психологически съображения" се противопоставяли за връщането на западна Тракия на България, макар че правото, справедливостта и разумът да са на страната на България. Гърция заседава тук като съюзница на Обединените нации и не е даже искала да признае качеството на съвоюваща на България, макар че тя е взела активно участие във войната срещу Германия. Би било, казва се, недопустимо да се разреши

спорът в полза на България и във вреда на Гърция. Но аз се питам, дали не е дошъл моментът за триумфа на принципите на правото и справедливостта в мирните договори.

Даже покойното Общество на народите предвиждаше в своите статути ревизията на несправедливостта на мирните договори.

България, която Мирната конференция ще има да съди, не е нито оная на Фердинанд, нито тая на Борис. Това е една нова България, България на Отечествения фронт, която идущата неделя, по волята на българския народ, ще стане демократическа република.

Българската делегация, въодушевена от желанието да види поправянето на една жестока несправедливост, извършена спрямо българския народ, и установяването на справедлив и траен мир на Балканите, моли Конференцията за мира да осигури на България действителен излаз на Егейско море, като й върне Западна Тракия в границите, определени от Букурещкия договор от 10 август 1913 г.

* * *

Множеството журналисти, които изпълваха малкото свободно пространство в залата изслушаха докрай българското изложение. След речта те обиколиха Коларов, искайки текста на речта и изразявайки своите похвали. Речта произведе силно впечатление и на делегатите.

Началото на разискванията по член първи от проектодоговора за мир с България бе сложено. След изложението на Коларов на 4 септември думата взе гръцкият делегат г. Пипинелис. В една дълга реч гръцкият делегат направи опит да отхвърли българските твърдения.

БЪЛГАРСКАТА ГРАНИЦА

Реч на Н. Новиков

От името на съветската делегация Новиков в същото заседание направи следната декларация по въпроса за българо-гръцката граница:

— Мирната конференция даде възможност на гръцкото и българското правителство да се изкажат по въпроса за гръцко-българската граница. Ние вече знаем техните гледища. Това ми дава повод да взема думата и да изразя гледището на съветската делегация по спорния въпрос за българо-гръцката граница.

Представителите на Гърция, които се изказаха в пленарните заседания на конференцията и в политическата и териториална комисия за България, изтъкнаха искането да се предаде на Гърция една значителна част от сегашната българска територия, като мотивират своето искане със „стратегически" съображения и назовават предлаганите от тях териториални промени „стратегически поправки на границата". В същност тези териториални промени нямат нищо общо с „поправки на границата", под каквито обикновено се разбират само незначителни изменения, а представляват от себе си искане, което засяга обширна част от българската територия. Достатъчно е да се каже, че този къс от българската територия, на който изявява претенции гръцкото правителство, съставлява $^1/_{10}$ част от цялата територия на България. Удовлетворяването на гръцките претенции ще означава, че северо-източната граница на Гърция ще се премести значително на север и ще стигне до 95 клм. от българската столица София и всичко на всичко 35 клм. от Пловдив — вторият по големина град в България.

По такъв начин „стратегическите съображения", за които говори гръцката делегация, се свеждат в същност към това да се направят стратегически уязвими основните политически и стопански центрове на България. По мнението на съветската делегация тези претенции съвсем не съответствуват на целите и задачите на Мирната конференция, понеже те не само не способствуват за създаването на траен мир на Балканите, но, напротив, подравят неговите основи и затова не следва да бъдат удовлетворени. Съветската делегация, като изхожда от гореизложеното

възразява против приемането на гръцкото предложение.

Едновременно с това, съветката делегация смята, че позицията на гръцката делегация, която се състои в това да се иска значително териториално разширение на Гърция за сметка на България, във вреда на териториалната безопасност на тази последната, ни кара да разучим с особено внимание тези предложения по въпроса за гръцко-българската граница, които бяха направени от българската делегация. Само в този случай, ако ние внимателно проучим не само гръцките, но и българските предложения, ние ще можем да вземем обосновани и справедливи препоръки.

Българската делегация предложи на мирната конференция поправка към чл. първи от проектодоговора за мир с България, съставен от съвета на министрите на външните работи. Съветската делегация смята тази поправка като заслужаваща сериозно внимание. Според тази поправка на българската делегация чл. първи има следният текст: „Българските граници, както те са показани на картата, приложена към настоящия договор (приложение №1), ще бъдат границите, които са съществували на 1 януари 1941 година, с изключение на гръцко-българската граница, която ще бъде границата, определена от Букурещкия договор от 10 август 1913 година."

Приемането на тази поправка на българската делегация би отстранило историческата несправедливост, допусната спрямо българския народ.

Насилственото откъсване от България на западна Тракия в 1919 година означаваше лишаването на България от естествения излаз на Егейско море, който има за нея жизнено важно значение. Същевременно със загубата на западна Тракия, България се лиши от една област, където най-голямата част от населението бяха българи. В 1919 година българското население на западна Тракия възлизаше на 105 хиляди души (46,9 на сто от цялото население) и даже в 1920 година, когато във връзка с предаването на тази област на Гърция, започна масова емиграция на

българите от там, тяхната численост достигаше до 81 хиляди, т. е. 38% от цялото население. Българите съставяха в това време все още най-многобройната етническа група на западна Тракия (турци—34%, гърци 24%).

Западна Тракия бе освободена от турците, които я владееха в продължение на много векове, в резултат на кръвопролитната война на българския народ в съюз с другите балкански народи включително Гърция. По времето на балканските войни 1912—1913 година продължи по такъв начин делото на освобождението на българската територия, което така успешно бе започнато в 1877 год. от доблестните руски войски, действуващи заедно с българското опълчение.

Освободената с цената на толкова усилия западна Тракия бе включена в границите на България и бе свързана с нея по силата на Букурещкия мирен договор от 1913 год., под който наред с подписите на сръбските, румънските и българските представители стои и подписът на представителя на Гърция.

Историческите права на България върху западна Тракия бяха толкова очевидни, че даже гръцките управляващи кръгове в периода, който предшествуваше Букурещката мирна конференция, не само признаваха тези права, но и бяха готови да се съгласят и на допълнителни териториални отстъпки в полза на България. Така напр. в май 1913 година гръцкият м-р-председател Венизелос по собствена инициатива предлагаше да се установи границата на Гърция близо до Солун, предоставяйки по този начин на България не само западна Тракия, но и районите на градовете Драма, Кавала и Серес, разположени на запад от нея. Изказвайки се на 23 март 1913 година пред парламента в защита на тази позиция, Венизелос заяви:

„От само себе си се разбира, че доста големи групи гръцко население ще останат под управлението на нашите съюзници. И това е не защото съюзниците ги искат, но единствено по силата на географ-

ските причини. Това е толкова вярно, че даже ако нашите съюзници са склонни да ни позволят да разпростремнашите граници в тези територии, за да включим гръцкото население, аз от моя страна като отговорен министър в никои случай не бих приел такава граница, която смятам за много опасна за нас. Ако ние продължаваме непрекъснато да разширяваме нашата територия по крайбрежието, за да включим цялото гръцко население на Тракия, то Гърция, като се протегне по брега на морето, ще бъде, лишавайки се от гръбначен стълб, по-слаба отколкото в случай че нашите граници бъдат закръглени в друго направление."

Няма да бъде зле да се припомнят тези думи, казани преди 33 години на онези, които сега под съвършенно неоснователните предлози за „стратегическа безопасност" искат да присъединят нови български територии. Лакомията на гръцките управляващи кръгове доведе до там, щото Гърция има днес именно тази надеждна граница, която Венизелос на времето отхвърляше, защото я намираше за много опасна. Но сега ние слушаме от гръцките представители за нови териториални претенции към България, за искания на такава граница, която ще бъде още по-несправедлива и още по-нетрайна отколкото по-раншната. Но не ли за това се прави то именно, за да се постави утре отново въпрос за по-нататъшно изменение на границата все по същите тези измислени „стратегически съображения"? Но, докога гръцките експансионисти смятат да се разширяват за сметка на българската територия и къде смятат те да поставят предел на своите „стратегически" домогвания?

Впрочем не трябва да се забравя, че и сам Венизелос остана не за дълго да се придържа към посоченото по-горе благоразумно гледище и на Букурещката конференция поиска с възпиющо противоречие с гореказаното заявление присъединяване към Гърция на районите на Кавала, Драма и Серес, разположени по крайбрежието далече от Солун, на

което конференцията се съгласи. Ще забележа мимоходом, че предаването на тези области на Гърция стана възможно само като резултат на настойчивия натиск от страна на най-злия враг на славянството — германския император Вилхелм II, който в дадения случай действуваше в интереса на своя роднина, гръцкия крал Константин, женен за сестрата на Вилхелма.

В Европа имаше по онова време много държавници, които смятаха, че Букурещкия договор, който присъединява западна Тракия към България, не удовлетворява всички законни български претенции. Особено се критикуваха тези решения на Букурещката мирна конференция, които отстъпваха на Гърция пристанището Кавала и други малки пристанища по северния бряг на Егейско море, и по такъв начин не даваха на България пълноценен излаз на това море.

В числото на такива се цитира напр. английският министър на външните работи Едуард Грей, който в своите мемоари отбелязва, че „Букурещкият договор отстъпва на Гърция, Сърбия и Румъния всички плодове от победата, като не оставя нито един изход за България към морето. — На България, чиято армия изигра толкова решителна и необходима роля в поражението на Турция. „Почти същото гледище изказва и поддържа и видният член на британското правителство Лойд Джордж, който малко по-рано, а именно в есента на 1912 година, намира, че официално съобщените от българското правителство териториални претенции на България, в числото на които влиза и искането за присъединяване на западна Тракия, са доста скромни. На 17 октомври 1912 година Лойд Джордж заявил на българския пълномощен министър в Лондон, Маджаров, че английското правителство няма да възрази и против по-голямо териториално разширение на България.

Но ако в периода преди сключването на Букурешкия мирен договор и скоро след него правата

на България върху западна Тракия изглеждаха на британския държавник не само неоспорими, но и даже недостатъчно защитени в този договор, то положението се измени по коренен начин след първата световна война. По договора, сключен в Ньой на 27 ноември 1919 година, западна Тракия бе откъсната от България в полза на съюзените държави по силата на чл. 48 от този договор, който гласи:

„България се отказва в полза на главните съюзени и обединени държави от всичките си права и правооснования върху територията на западна Тракия, които принадлежаха на българската монархия и които, бидейки разположени по отвъдната страна на новите граници на България, както те са описани в чл. 27—3, част втора (граници на България), по настоящем не служат за предмет на каквото и да е предоставление(?)."

Едновременно с това главните съюзени държави, които поеха управлението на западна Тракия се задължават в този член от договора да гарантират на България свободен икономически излаз на Егейско море.

Трябва да се има предвид, че на конференцията, която разискваше мирния договор с България нямаше единодушие по въпроса за откъсването на Западна Тракия. Някои велики държави активно се противопоставяха на вземането на решение, което засяга най-жизнените интереси на българския народ и отстояваха правото на България да владее западна Тракия. Такава позиция напр. заемаха САЩ.

Още в периода на подготовката на мирната конференция в 1918 година правителството на САЩ, набелязвайки в официални документи поведението на САЩ по балканския въпрос, се придържаха към гледището, че България има право на Западна Тракия. На 21 януари 1919 година комисията от американски експерти връчи на председателя Уйлсон доклад, отговарящ на отбелязаното по-горе гледище, в което се съдържа следната препоръка: „Във вла-

дение на България се предава тази част от крайбрежието на Егейско море, която ѝ бе оставена по Букурещкия договор от 1913 година."

Тази позиция, защищавана от американските представители и на мирната конференция, срещаше съпротивата на другите велики държави, които искаха присъединението на Западна Тракия към Гърция. В края на краищата те съумяха да прокарат споменатото по-горе компромисно решение за откъсването на западна Тракия от България в полза на съюзените държави, но без да я предават на Гърция. Не е безинтересно да се спомене, че за вземането на това решение наред с Англия и Франция голямо влияние оказа и Япония.

Установеният над Западна Тракия международен контрол в лицето на една международна комисия просъществува съвсем малко и вече в май 1920 година конференцията в Сан Ремо реши да предаде Западна Тракия на Гърция. Това решение бе потвърдено от Севърския договор от 10 август 1920 година.

Признатото от договорите в Ньой и Севър право на България за икономически достъп на Егейско море не можа да бъде осъществено поради това, че Западна Тракия се намираше под пълен гръцки контрол, а управляващите гръцки среди, създавайки всякакви препятствия за това, не даваха никакви гаранции за защита на нейните законни интереси. Това не можеше да не се отрази на стопанството на онези български райони, които спадат към западна Тракия и с това стана пречка на развитието на цялото народно стопанство на България. Влиянието на този акт бе пагубно и за самата западна Тракия, откъсната от своя икономически хинтерланд, превърната в нежизнеспособен придатък на Гърция.

Съветският съюз не участвуваше на мирната конференция в Ньой в 1919 година както и на следващите конференции, които взеха несправедливите решения за откъсването от България на Западна Тракия. Съветският съюз никога не е одобрявал тези

решения и не се е присъединиявал към тях, по силата на което съветското правителство не може да се смята за обвързано с тези решения, които то счита за несправедливи по отношение на България. При определяне на своята позиция на тази конференция съветското правителство се ръководи от съображения за възстановяване на историческата справедливост и със съчувствие се отнася към стремежа на България да си възвърне отнетата област, тъй важна за нея по своето значение като естествен изход към Егейско море.

В момента, когато Гърция си възстановява своите исторически права върху Додеканезките острови, откъснати от нея дълго време, България също има основание да постави въпроса за пълноценен излаз на Егейско море, от което тя е била откъсната преди 27 години. Един такъв акт освен това би премахнал всички пречки по пътя на дружбата и мирното сътрудничество между двата съседни народа и би създал условия за добросъседско съществуване, което би се явило като значителен принос в делото на всеобщия мир и безопасност.

Резюмирайки позицията на съветската делегация по отношение на предложенията на българската и гръцката делегация, аз искам да заявя, че съветското правителство по изложените по-горе мотиви се придържа към тази гледна точка, че претенциите на гръцката делегация не се оправдават с нищо и поради това не може и дума да става за тяхното удовлетворение. От друга страна, като се вземат под внимание историческите и национални права на българския народ върху Западна Тракия и изключителната важност от предоставянето на България един пълноценен излаз на Егейско море, съветската делегация признава, че България има всички основания да предяви своите претенции върху Западна Тракия. Затова съветската делегация поканва членовете на комисията да проучат с всичката сериозност предложението на България по въпроса за Западна Тракия."

По искането на Новиков декларацията на съветската делегация бе вписана в протокола на комисията.

След съветския представител думата взе Моша Пияде.

ГРЪЦКИТЕ ИСКАНИЯ СА ИМПЕРИАЛИСТИЧНИ

Реч на Моша Пияде

— Чухме изложенията, които от името на българското и гръцкото правителство направиха техните представители, и би трябвало да преминем към разискване на член 1. Преди да обявя гледището на югославската делегация по въпроса, който е поставен пред нас, бих желал да привлека вниманието на комисията върху една особеност, която ми изглежда много важна за цялото развитие на разискванията. То е обстоятелството, че освен предложението за поправка в текста на чл. 1, направено от българската делегация, ние нямаме никакъв друг елемент за разискване. Вярно е, ние чухме изложението на гръцкия делегат, което беше направено в отговор на българското изложение, но което беше във висша степен неясно и абстрактно по отношение на гръцките ревандикации. Гръцката делегация не е представила пред комисията нито едно предложение за поправка на чл. 1. Предложенията, които тя направи за поправка на проекто-договора за мир с България се отнасят за членовете след 9-ти. Така че те нямат никаква връзка с въпроса за границата. Всичко, което можем да кажем след речта на г. Пипинелис във връзка с ревандикациите за българска територия, то е че гръцкото правителство има неясен характер и неотречен апетит за български територии покрай северната гръцка граница. Това е всичко, но това не представлява никаква база за разискване. Изглежда, че самото гръцко правителство няма ясна представа за онези части от България, които то иска да присвои, без оглед на това дали има нужда от териториална промяна или не, което е един твърде странен факт. Сегашните управници на Гърция чрез

своя печат отдавна непрестанно искат албански, български и югославски територии. Те печатат позиви, книги и карти с линията на северните граници, които желаят с лаком апетит. Те печатат речи и меморандуми. И на тази конференция гръцките делегати използуваха всякакъв случай за своите искания за територии от другите балкански страни. Но тук, в тази комисия, където трябваше да представят своите териториални ревандикации, представителите на Гърция нямат да поднесат никакво предложение. Да се изрази желание, както това направи г. Пипинелис, щото самата комисия да се потруди да „доведе разискванията до подробности", да начертае линията на границата, която би задоволила гръцкото правителство, това е едно явление, което би било интересно да се проучи, ако това си струваше труда. То би значило не само да се намесим във всичките тези кражби, но и да поднесем дарове на новороденя гръцки империализъм. Аз само ще се ограничa да констатирам, че липсата на конкретно предложение от страна на гръцката делегация представлява само най-очевидно доказателство, че гръцкото правителство напълно съзнава, че неговите ревандикации са неоправдани.

Пред нас следователно се намира едно ясно поставено българско искане и едно гръцко искане, чиято неясност току-що изтъкнах. От само себе си се разбира, че Югославия е най-тясно заинтересована от справедливото и разумно разрешение на въпроса за гръцко-българската граница не само като държава, граничеща с България и Гърция, но и заради това, че всякаква промяна в границите на балканските държави, каквато и да била тя, я интересува непременно. Но съществува и друг един факт, тясно свързан с въпроса за гръцко-българската граница, факт, който засяга интересите на Югославия толкова отблизо, колкото и тези на другите балкански страни.

Преди всичко искането за българска територия от страна на гръцкото правителство не е единственото гръцко териториално искане на Балканския

полуостров. Гръцките делегати искат един значителен дял от Албания. Гръцката пропаганда, поддържана от гръцките официални кръгове иска и един дял от Югославия. Аз имах вече случай да изнеса това на пленарното заседание и гръцката делегация не ме опроверга. И ето, едва що е унищожен немският „Дранг нах Остен," той е заменен от гръцкия тенденциозен натиск на север, тенденция, която напомня тенденциите на Византийската империя. Мирната конференция не може да затвори очи пред този стремеж, който е толкова опасен за световния мир. Пред такива империалистични тенденции на гръцкото правителство ние не сме в състояние да разглеждаме въпроса за гръцко-българската граница като един изолиран проблем. Тези гръцки шовинистични тенденции са съпроводени с погранични инциденти, с клеветническа пропаганда от най-широк размер против трите северни съседки на Гърция. Сегашният гръцки режим представлява по такъв начин един опасен източник на размирици на Балканския полуостров. Това е най-важният факт, който не бива да изпущаме изпредвид в настоящите разисквания. Опасността е толкова по-голяма, тъй като гръцкото правителство очевидно не действува като едно независимо правителство. Ако поради липсата на точни предложения от страна на гръцката делегация във връзка с гръцко-българската граница разгледаме изложението, което гръцкото правителство поднесе на Съвета на министрите на външните работи в навечерието на мирната конференция, ще видим, че под претекст да се гарантира безопасността на Гърция, нейните управници искат една пространна българска територия в дължина от 480 клм., достигаща до дълбочина 60 клм. Тази територия, която иска гръцкият империализъм, ясно се дели на два дяла: един — източно от река Места, а друг западно. Територията, която се иска западно от Места, е онзи дял от Македония, който при злополучната делба между Сърбия, Гърция и България бе даден на България. И така, с цел да отбранява онзи дял от славянска

Македония, който Гърция владее без никакво право, гръцките управници искат да им се даде още един дял от разпокъсана Македония. По такъв начин македонският въпрос, който е добре познат на дипломатите от 19 век, се появява в нов вид, чрез гръцките искания за македонска етническа територия. Само по себе си се разбира, че тук Югославия е най-пряко заинтересована.

Господа! смятам, че ви показах целия комплекс на проблемата, която се поставя с въпроса за така наречената „ректификация" на гръцко-българската граница, която иска гръцкото правителство. Няма да се направи никаква услуга на мира, ако не се вземе предвид целостта на въпросите, поставени пред Конференцията от гръцкото правителство. Защото самото гръцко правителство в своето изложение, представено на Съвета на външните министри, в което излага своите искания спрямо Южна България, прави следната интересна констатация: „Поправката на гръцко-българската граница не би представлявала достатъчна гаранция, ако същевременно не се изправи и гръцко-албанската граница."

Не доказах ли на пленарното заседание, че гръцкото правителство хвърля око не само на територията на Албания и България, но и на територията на Югославия? При тези условия няма ли ние да бъдем изведени на погрешен път, ако допуснем да бъдем увлечени в подробностите на гръцките аргументи за „поправка" на гръцко-българската граница? Би значело да злоупотребим с времето, ако в тая гора от претенции ние останем само пред едно слабо дърво. Освен това аз вече имах възможност на пленарното заседание да докажа, че гръцките искания очевидно, не държат никаква сметка за поправка на границата от съображения за стратегическа сигурност.

Ще се ограничa тук само с два въпроса:

Първо, нека си поставим въпроса как при днешните условия се слагат въпросите на сигурността и агресията. Нима условията на Балкана не са се никак изменили? Ние не искаме да се забравя исто-

рията. Вярно е, че на три пъти в течение на тридесет години България влиза във война против Югославия и Гърция, че България окупира известни територии в Югославия и Гърция, че българската армия се би на страната на немците против народоосвободителната югославска войска и т. н. Ако ние не забравяме, то не е защото ние проповядваме отмъщение, но за да извлечем най-голяма поука от историята. Много промени станаха на Балканския полуостров. Извършена е дълбока промяна в Югославия и Албания. На мястото на реакционните монархии ние в тези държави имаме народни републики и един нов режим и то най-напредничав. Ние имаме напредничав режим в Румъния. Ние също виждаме и в България един режим, който е демократически и напредничав, а след няколко дни българският народ ще провъзгласи републиката. Реакционните фашистки и профашистки сили в България, които винаги са се сплотявали около имериалистическа Германия, са завинаги разгромени и са завинаги лишени от възможността да играят отново своята злостна и фатална роля. Съвършенно разбирателство владее днес между четирите балкански държави, за които токущо говорих. Тяхната вътрешна демокрация е най-добрата гаранция за развоя на приятелските отношения между тези държави, които добре разбраха жестоката поука, която им даде историята. Те не са вече и не желаят да бъдат играчка в ръцете на империалистическите сили, както бяха в миналото и нито една съседна държава не трябва да се бои от каквато и да било агресия от тези държави. Но такава опасност по отношение на самите балкански държави идва днес от гръцка страна. Една Гърция под властта на днешните й водачи, с претенции за територии спрямо три балкански държави, в която правителственият печат проповядва разширение, която почва да играе с опасната игра на граничните инциденти, и която с брутален терор гони населението на Егейска Македония — една такава Гърция, където демократическите сили, след борбата за освобожде-

нието на своето отечество и за демокрацията, са поставени вън от законите, не може в очите на другите балкански държави да не се смята като голям източник на агресия и конфликти. И затова другите балкански държави, а не Гърция, имат право да бъдат при тези условия загрижени за своята безопасност.

Друг въпрос, за който искам да кажа няколко думи е гръцкият аргумент за недостатъчната дълбочина на тила на Македония и Западна Тракия. Нека си представим, че тези области са наистина гръцки — това което те в никой случай не са, — откъде се появява тази недостатъчна дълбочина? За да разберем това трябва само да вземем в ръце историческия атлас на стара Гърция. Древна Гърция, търговска държава, е правила съвсем същото, както са правили и финикийците и други народи преди Гърция, каквото са правили и републиканските търговски градове на Средиземноморието след Гърция. Те навсякъде са колонизирали пристанищата и крайбрежието на Средиземноморието. Хинтерландът е оставал варварски. Всичките тези колонии са представлявали проникване в тялото на други народи. Не трябва изобщо да се учудваме, че гръцкият народ, който някога се е простирал по целия Балкански полуостров (което в действителност никога не е било), е бил постепенно прибран в своята стара люлка. Г-н Пипинелис не спомена за недавнашното изгонване на гърците след войната с Турция от тесния пояс, който Гърция имаше в Мала Азия. Бих искал да знам дали славянските народи трябва да допуснат да им се откъснат части от собствените им тела, за да се даде по-голяма дълбочина на простора, който е по природа тесен и който Гърция притежава по крайбрежието на морето. Това не би могло да се очаква и от страна на най-големите поклонници на древна Гърция. Ще спомена мимоходом, че не е без значение това, дето г. Пипинелис говори твърде подробно за Добруджа и други обработваеми земи. Той каза, че „съотношението между

броя на жителите и количеството на обработваемата земя за Гърция е най-голямото в Европа и тази демографска пренаселеност е в основата на всички стопански трудности, а след това и на политическите", от където и следното заключение: „С присъединяването на известни планински ивици ние не бихме могли да се надяваме, че ще разрешим проблемите от този род." Нима тези думи не съдържат цяла една гръцка програма за „лебенсраума"? И нима те не дават още едно доказателство за агресивните идеи на разширението на днешните гръцки управници? Тези „известни планински ивици" представляват една десета от българската територия и тук се отглежда тютюн, главният износен артикул на България, както това ни изнесе българският делегат.

По всичките тези съображения и, опирайки се на етническия принцип, югославската делегация отхвърля гръцките претенции за българска и македонска територия от Южна България.

Опирайки се на същия принцип, ние предлагаме на Комисията да посвети сериозно внимание на искането на българската делегация относно Западна Тракия.

Основавайки се на същия принцип и на принципа на правото за самоопределение на народите, ние си запазваме правото да поставим въпроса за Егейска Македония.

До 1912 година цяла Македония ведно с останалите области съставляваше част от Европейска Турция. Македонският народ живееше под турски ярем в най-изостаналите условия на източния феодализъм. Тези условия, достойни за средните векове, забавяха много процеса на формиране на македонската нация. В 1903 година се стигна до въоръженото въстание на македонския народ, но геройската борба, която трая няколко месеца, бе удавена в кръв. От този момент, правителствата на трите независими държави, които окръжаваха Македония, започват да действуват в Македония с помощта на банди, които тези правителства издържаха.

Те си оспорваха една на друга правото над Македония и над македонския народ, като даже не му признаваха и характера на независима нация край другите балкански народи. Всеки искаше да включи македонците в своята собствена нация, не признавайки им правото на собствен национален живот. Така се стигна до това, че балканските държави, които се бяха съдружили против Турция, освободиха Македония от турския ярем и я поделиха между себе си, като я разкъсаха на три дяла, които и днес се намират в същото положение. И сега гръцкото правителство, което, противно на правото на народите за самоопределение — владее един голям дял от Македония, населен с македонски славяни, иска да си осигури тази област, която е придобила несправедливо, чрез включването в Гърция на още един дял от славянска Македония, където цялото население, както и населението в Егейска Македония, която се владее от Гърция, се стреми само към свобода и към национално единство. Като представител на една държава, която по-рано не е била достатъчно мъдра и смела да скъса по този въпрос с шовинистическите традиции, която напоследък призна с радост правото на македонския народ да се организира в свободна нация и където всички народи със собствените си сили помагаха на това справедливо дело, аз протестирам против всякакъв опит на гръцкото правителство да зароби населението на Пиринска Македония, да го постави в тежкото и кърваво робство, което понасят стотици хиляди славянски македонци в Гърция ето вече 40 години и което тъкмо днешният режим доведе до кулминационната точка на жестокостта. Ако е имало горчиви изпитания в новата история на балканските народи, за каквито се говори в изложението, представено от гръцкото правителство на Съвета на министрите на външните работи, то подялбата на Македония е най-горчивото от всички. Балканските народи се разкъсваха помежду си, за да си поделят Македония, която по този начин стана главна при-

чина на техните конфликти и недоразумения и истински ад за самото македонско население. Крайно време е да престане трагедията на този храбър народ, крайно време е да се разреши този болен въпрос по такъв начин, който ще позволи на народа да се обедини и да се радва в своята етническа цялост на свободата и независимостта, на които днес се радва в Народната република Македония в границите на Югославската федерация. Сръбският народ е имал също горчиви изпитания във връзка с македонския въпрос, проля много кръв заради този въпрос, но днес е щастлив, че може великодушно да даде мощната си помощ за образуване на свободна Македония. Сръбският народ, а с него и всички други югославски народи, не изгубиха нищо, като отхвърлиха всички стари шовинистически аспирации и като помогнаха за националното освобождение на Македония. Те само спечелиха от това, че създадоха семейство от истински братя в границите на Федерацията, в която всички имат еднакви права. И затова, поставяйки въпроса за Егейска Македония, която днес преживява най-трагичните дни от своята история, под брутален гнет, югославската делегация напълно съзнава, че допринася най-голяма помощ за окончателното установяване на мира на Балканите, както и за установяването на отношения на трайно и братско приятелство между всички балкански народи. в това число и гръцкия народ както и народите на Югославия, България и Албания.

Ние не се боим от възраженията, които сигурни сме, ще изнесат против нас представителите на гръцкото правителство, задето поставихме този въпрос. От друга страна, ние сме сигурни, че гръцкият народ, който така храбро се бори за освобождението си от фашистко иго и за демокрацията, ще разбере лесно, че идеалът за братско единство на всички балкански народи, идеалът за безопасността, прогреса и демокрацията ни заставят да признаем на македонския народ съшите права на свобода и национално единство, които всички искат за себе си.

АНГЛИЯ И ЮЖНА АФРИКА В ПОДКРЕПА НА ГЪРЦИЯ

Разискванията по българо-гръцката граница продължиха. В заседанието на комисията на 9 септември се изказа пръв делегатът на Южна Африка г. Джордан. Той не скри симпатиите си към гръцката делегация и счете за нужно да я увери в това публично.

След като припомни, че Гърция е една от първите жертви на фашистката агресия, г. Джордан каза:

— Присъствуваме тук на едно странно зрелище: една бивша неприятелска държава предявява териториални претенции към един съюзник-победител.

Южноафриканската делегация иска от комисията да отхвърли българските претенции.

Г-н Уорън, делегатът на Великобритания в комисията взе думата също и веднага изрази своето очудване от обстоятелството, че един бивш неприятел предявява териториални претенции.

— Още по-нечувано е — каза г. Уорън, — че тези претенции се подкрепят от някои делегати в тази комисия.

Английският делегат се спря на българските аргументи и в заключение каза, че излазът на Егейско море съвсем не е необходим за България, която е съществувала много добре досега и без излаз на това море.

В заключение Уорън покани комисията „да се отърве по-скоро от българските претенции.“ Колкото се отнася до гръцките искания за част от българската територия, английският делегат заяви, че те са справедливи и че стратегическите съображения, върху които се мотивират тези искания, са уважителни.

ЗАПАДНА ТРАКИЯ Е БЪЛГАРСКА ЗЕМЯ

Г-н Бондар, делегат на Белорусия, един ревностен член на комисията, отличаващ се със своя буден

поглед, взе думата след г. Уорън. Той се обяви в подкрепа на българските искания.

„Западна Тракия — каза той — е българска земя, освободена от турското иго първо от руските войски, а след това от самите българи. В името на справедливостта и на страданията на славянските народи правдата трябва да бъде възстановена, като се възстановят българските граници от Букурещкия мир."

Бондар остро разкритикува гръцките искания, като подчерта, че гръцките претенции за „поправки" на границата за сметка на България се явяват като израз на грабителската политика на сегашното гръцко правителство.

„Представителят на гръцкото правителство в комисията — продължи Бондар — не изнесе нито едно убедително доказателство, което би оспорило на България правото да постави въпроса за връщане на Западна Тракия, която несправедливо ѝ бе отнето след първата световна война. Но гръцкият делегат не се стесни да нападне демократическа България, представяйки я като „страна на агресията", въпреки че подобни твърдения са лишени от всяко основание, тъй като България днес се намира на сигурния път на демокрацията, след като скъса с фашистките елементи в страната. Гръцкото правителство както не държи сметка за вътрешните условия и демократическите промени в България, така не държи сметка за вътрешните условия и в своята страна, гдето гръцкият народ, който се стреми към мир, сигурност и възстановяване на демократическо правителство, сигурно осъжда неоправданите претенции на гръцкото правителство за българска и албанска територия.

Що се отнася до западна Тракия, която след първата световна война бе несправедливо откъсната от България и след това изложена на терора на гръцките власти, хиляди българи бяха интернирани или принудени да напуснат своя роден край. Ясно е, че българският народ в тая област иска да

бъде отново обединен с България в демократическата държава.

Белоруската делегация е сигурна — завърши Бондар, — че претенциите на гръцкото правителство върху една десета от българската територия, които то се опитва да оправдае със стратегически съображения, не ще отклонят мирната конференция от пътя на изграждането на мира, тъй като конференцията не се е събрала, за да държи сметка за произволните планове и сметки на гръцкия генерален щаб, а да донесе мир в света."

След сериозните думи на белоруския делегат Бондар, твърде неубедително говори гръцкият делегат Пипинелис, който отново взе думата. Той напразно половин час се мъчеше да отрече империалистичния характер на гръцките искания за българска територия. Повтаряйки „стратегическите" съображения на гръцкото правителство, Пипинелис се опита да пречи и спъва работата на комисията, като предложи разискванията върху гръцките териториални искания спрямо България да бъдат пренесени във военната комисия, която да разгледа мотивите на стратегическите съображения, с които Гърция оправдава своите искания. Ясно бе, че това предложение на Пипинелис цели да спъне работата на комисията, която единствена е меродавна да разреши всички териториални проблеми във връзка с мирния договор. Нямайки никакви аргументи против по-раншното изказване на югославския делегат Моша Пияд по въпроса за Егейска Македония, Пипинелис отиде толкова далече, че оклевети Югославия, като каза че югославският делегат Моша Пияде употребил в своята реч „фашистка терминология". Клеветата на гръцкия делегат предизвика възмущението на членовете на комисията и председателствуващият Кселев, преди да даде думата на следующия оратор от името на цялата комисия заяви:

„Гръцкият делегат употреби преди малко обиден израз по отношение на югославския делегат, като каза, че си служи с „фашистка терминология",

което обижда цялата комисия. Аз искам в бъдеще гръцкият делегат да не се забравя и да се придържа към установените дипломатически правила, които са обичайни в международните комисии."

Последен говори чехословашкият делегат Носек, който в кратка реч отдаде пълно признание на демократическите усилия на Нова България и на нейното участие във войната срещу Германия. Чехословашкият делегат изтъкна, че българският народ през войната пострада много повече отколкото много други страни, които бяха далеч от бойния театър. Той подчерта, че българското искане Западна Тракия да бъде върната на България е напълно оправдано и понятно за чехословашката делегация, с оглед на тежкото положение, в което по-рано се намираше, а и днес се намира тамошното българско население.

ДЕКЛАРАЦИЯТА НА АМЕРИКАНСКИЯ ДЕЛЕГАТ

В заседанието на 11 септември взе думата делегатът на САЩ в комисията Джаферсон Кяфери, пссланик на САЩ в Париж.

Ето пълният текст на тази декларация:

„Текстът на чл. 1 от проектодоговора с България, колкото се отнася до гръко-българската граница, бе приет само като указание, което би позволило на конференцията да разгледа становищата на гръцкото и българското правителство по един въпрос, който, както е известно на всички, даде повод за реваидикации и контрареваидикации.

Делегацията на САЩ пожела на конференцията да й бъде дадена пълна възможност да разисква този въпрос във всичките негови подробности, макар че ние самите го бяхме проучили напълно и останахме с впечатлението, че текстът на чл. 1 дава най-добрите основи, върху които може да се изгради мира и сигурността на света и се развият приятелски отношения между тези съседни държави.

Делегацията на САЩ трябваше, разбира се, да държи сметка за безпокойствата, които са естествени в един период, който иде след една дълга и жестока война, както и за недоверието между народи, между които ще бъде може би трудно да изчезнат старите дрязги. Обаче главната цел, която си поставихме ние тук, е да потърсим за този граничен въпрос такова разрешение, което в края на краищата ще допринесе за благосъстоянието на тези два съседни народа.

Гледищата на българското и на гръцкото правителство бяха обширно изложени както в пленарните заседания, така и пред тази комисия. Те са еднакво подкрепени от изобилна документация. Един голям брой делегации, както и ние, проучиха вече въпроса.

Делегацията на САЩ изслуша внимателно представянето на българската теза, която иска предаването на Западна Тракия от Гърция на България и връщане към границите, установени от Букурещкия мирен договор. Макар че не изглежда допустимо за България, след като е била съучастник в нахлуването в тази област, след като я е окупирала и експлоатирала безмилостно, да предявява при изработването на мира със силите-победителки претенции за откъсване от една от тях на значителна част територия, делегацията на САЩ проучи грижливо различните документи, с които българската делегация подкрепя своята теза. Аргументите, представени от българската делегация за да оправдае тези претенции, не изглеждат убедителни на делегацията на САЩ и тя търси напразно при излагането на тази теза нещо, което ще може да послужи за база на едно развитие в бъдеще на чувствата на взаимно разбирателство между тези две съседни нации.

Желая да отделя няколко минути на едно обяснение, що се отнася до миналото становище на САЩ по този въпрос. На няколко пъти се припомня тъ становището на американските експерти в 1919 го в подкрепа на българската теза. Аз дължа да заб лежа, че известни много важни промени настъпи

след това в областта на Егейско море. Говоря за размяната на население, извършена след 1923 година, които промениха съвършено положението и етническия и стопански характер на тази област. След 1924 г. значението на тази промяна е призната от целия свят и цяло едно поколение измина от тогава. След като бяха извършени тези промени, етнически и стопански промени след 1924 година насам, — правителството на САЩ не е било никога привърженик на повдигането отново на въпроса за една промяна в суверенитета на тази територия.

Конференцията беше също така сезирана с едно предложение, представено от гръцката делегация. Това предложение представя каузата на един от нашите първи съюзници в тази война, на един от тези, които показаха най-голяма упоритост, смелост и самопожертвователност. Ние трябва да признаем — това няма съмнение — че гръцкият народ, който се би толкова храбро и който се намира пред огромните проблеми, поставени от възстановяването на опустошенията, причинени от нашествието и окупацията, за възстановяването на неговите стопански и човешки ресурси на страната, трябва да се радва занапред на сигурност в своето отечество.

Делегацията на САЩ като си припомня славната история на Гърция и особено връзките на тясно приятелство, които съществуват между тази страна и САЩ, разгледа с едно особено благоприятно разположение тезата на гръцката делегация, колкото се отнася до изменението на гръцко-българската граница.

Съображенията от стратегическо естество, представени от гръцката делегация, напомнят по един трогателен начин нещастията, които преживя тази страна през време на войната. Те отразяват тревогата на една страна, разкъсана от жестоки жертви и нейното решение да осигури спокойствието на селските общини, които се опитват да се възвърнат към своя мирен труд след опустошенията, причинени от нашествието и окупацията.

Ние разбираме напълно силното желание на гръцкия народ да осигури сам своето спокойствие преди дейното прилагане на мерките за всеобща сигурност. Трябва, обаче, да бъдем сигурни, че предложението, с което сме сезирани понастоящем, ще послужи действително на тази цел. Възможно е, щото тези съображения от стратегическо естество да ни накарат да направим по-дълбоки проучвания като отново се съветваме с военните експерти на нашите делегации. Това би ни позволило да обсъдим дали като изменим гръцкото предложение така, че да не се стига до прехвърляне на нов етнически елемент — например чрез една съгласителна формула за демилитаризация на границата откъм българска страна, — дали това не би отговаряло по-добре на изискванията на гръцката сигурност. Ние не можем да отстраним, преди да го разгледаме, никое предложение направено с тази цел."

ГРЪЦКИТЕ ИСКАНИЯ — УДАР ВЪРХУ ДЕМОКРАТИЧНА БЪЛГАРИЯ

Реч на украинския делегат Касименко

Все по този въпрос за гръцко-българските граници се изказа и делегатът на Украйна Касименко. „В случая, каза той, трябва да решава справедливостта. Българските искания имат за цел да се възвърне на България една област, която е била винаги българска, да се възстанови правдата. А исканията на днешното гръцко правителство са империалистически. Тези искания за стратегически поправки показват за едно опасно състояние на духовете. Да се задоволят те, би значило да се нанесе удар на демократична България и да се отровят отношенията между двете страни".

Като изтъкна миролюбивия характер на политиката на Нова България и застана на становището, че връщането на Западна Тракия на България като част от нейната национална територия, би било очевидно правилно, Касименко каза между другото:

„Известно е, че Западна Тракия и икономически и географски винаги е представлявала част от България, въпреки систематичния терор, който след първата световна война упражняваха всички гръцки правителства над българското население. Тая политика продължава и днешното гръцко правителство, като проявява експанзионистичните си искания за нови части от българската територия. Като оправдание на тия свои претенции то привежда така наречените стратегически съображения. Мирната конференция не може да приеме съображенията, които привежда гръцката делегация, тъй като те почиват върху началата на войната и върху приготовления за война. Целта на мирната конференция трябва да бъде създаването на траен и справедлив мир, предимно на Балканите, където народите през време на войната, пък и по-рано, много страдаха."

С исторически факти украинският делегат доказа неоснователността и опасния характер на гръцките териториални искания спрямо България и настоя комисията да реши Западна Тракия да се върне на България и по тоя начин да се поправи неправдата, извършена с Ньойския мирен договор след първата световна война.

След това думата взе австралийският делегат Худ, чиято реч се отличаваше с очевидни противоречия. Най-напред той каза, че поддържа гръцките териториални искания, а след това — че исканията на гръцкото правителство са твърде неясни, така че не може да се разбере какви граници то предлага. И все пак, тая неясност не попречи на австралийския делегат да се изкаже в полза на гръцките искания.

Взе думата френският делегат. Той посочи факта, че демократическото развитие на днешната народна република България е указание, че България все повече става важен фактор на мира и безопасността на Балканите.

„Френската делегация, изтъкна той, смята, че гръцките искания съвсем не са достатъчно обосновани и са вредни за интересите на мира на Балка-

ните, тъй като тия искания в никой случай не са полезни за установяването на добри отношения между България и Гърция."

Затова френският делегат предложи на гръцката делегация, тя да разгледа отново своето становище и да се откаже от исканията си в интереса на добрите съседски отношения с България и на затвърдяване мира на Балканите. Френският делегат също така заяви, че френската делегация не може да поддържа и българските искания за връщането на Западна Тракия.

ГРЪЦКИТЕ ИМПЕРИАЛИСТИЧНИ ИСКАНИЯ

Реч на Димитър Влахов

Последен говори на това заседание Димитър Влахов, член на югославската делегация. Влахов е познат борец за свободна и независима Македония и за установяване на един мир и разбирателство на Балканите. Неговото име е известно и в чужбина и затова интересът към неговата реч бе повишен. Основно запознат с македонския проблем, Димитър Влахов произнесе следната реч:

„Макар и неясно, искането за българска територия, като се почне от Малеш на югославско-българската граница, съпроводено от добре известното искане за албанска територия, достатъчно ясно показва офанзивния и агресивния характер на претенциите на гръцкото правителство. Ако на сегашните управници на Гърция биха се дали териториите, които те искат от България и Албания, биха се създали отворени клещи, които могат да имат за цел само това — да се затворят и да обхванат голяма част от Народната република Македония, един от шесте члена на Югославската федерация.

Г-н Цалдарис, представител на гръцкото правителство, в статия, под заглавие „Сигнал за борба", поместена в гръцкия в-к „Анексиртисиа" от 18 март, пише: „Нека ми бъде позволено да прибавя още нещо и да започна с нашите национални искания,

които още веднаж ще повторя накратко: „Гърция има нужда от сигурност за своята територия и тя не иска чуждо, тя иска сигурност. А за да я получи, тя трябва да извърши поправка на своите граници и, разбира се, тя иска северен Епир да бъде присъединен към майката-отечество. Накратко, заключението по отношение степента на сигурността на предвоенните граници е следното: 1) между залива Фтел в Йонийско море и Флорина сигурността е твърде съмнителна; 2) между Флорина и Вардар абсолютно няма сигурност; 3) между Вардар и Струма няма почти никаква сигурност; 4) между Струма и Места сигурността е проблематична; 5) между Места и Марица изобщо не съществува сигурност.

Първите четири точки — продължава Влахов — се отнасят до територията на Народната република Македония, която е интегрална част на Югославия. Не е ли това чист империализъм, лакомия за заграбване на чужди територии, гдето изобщо няма гърци, и то по отношение на една страна, която толкова допринесе за победата на общата кауза на съюзниците, както и за освобождение на гръцкия народ от окупаторското иго?

Шефът на популистката партия е следван от други гръцки шовинисти и империалисти, които вървят по посочения от него път. Вестник „Етники флога“ от 3 юни 1946 г. печата статия под заглавие „Битоля и сигурността на Гърция — жизнено национално искане на Гърция“. Статията е написана от генерал Мазаракис, един от шефовете на гръцките андарти в Македония. В статията пише: „За своята сигурност Гърция би трябвало да получи: долината на Струмица, клисурата Демир капия, Морихово и платата северно от Битоля. Тези области са били винаги гръцки и по езика си, винаги са били надъхани с гръцки фанатизъм.“ Между това ясно е, че тези места, които се намират в областта на Битоля, Струмица и Гевгели на югославянска територия, винаги са били населени главно със славянски македонци.

На 3 юни 1946 г. в. „Хелас“ обнародва статия на генерал Александър Мазаракис, бивш член на гръцкия Върховен щаб, бивш военен министър и член на Академията на науките. В тая статия, между другото, той пише, че сръбско-гръцката граница не е благоприятна за Гърция и че в миналото на няколко пъти е представлявала опасност за сигурността на Солун. Генералът прибавя: Гърция в бъдеще не ще търпи това положение, нито произтичащата от него опасност. Крайно време е съседна Югославия да разбере, че отношенията между двете държави не могат да бъдат нито искрени, нито приятелски, докато съществува сегашната граница.“

Гръцкият в. „Лаики фони“ през юли 1946 г. публикува статия под заглавие „Пак судетски малцинства“. Група народни представители поставиха в парламента въпроса за славяните в Македония. Те искат, нито повече нито по-малко, да се вземе решение за изхвърлянето на славянския елемент от Гърция. Същевременно монрхическият печат, дори и известни „демократически“ вестници, като *Елинко Вепсе*“ и „Неа Алития“, започнаха кампания под лозунга „Судетското малцинство трябва да напусне Гърция“.

Не знам какво ще бъде становището на парламента на „народните избраници“, не знам дали ще гласува тоя законопроект. Желаем обаче да подчертаем едно нещо: гръцката реакция си играе с огъня. Въпросът е сериозен, твърде сериозен. Той би трябвало да привлече вниманието на всички демократически кръгове, без оглед на политическите разбирания. Този въпрос засяга 180,000 до 200,000 души, които живеят в Македония, които живеят и обработват тази част от Македония и които, освен това, са проникнати от здрави демократически убеждения. Тук се касае за един въпрос, който може да създаде сериозни международни усложнения и да предизвика народите на Балканите.

„Ние дойдохме — пише по-нататък „Лаики фони“ — до заключението, че колаборационистите, които зае-

мат най-голямо число постове в правителствения апарат, в последно време изгубиха всяка мярка и станаха действителна народна опасност. Ако те се опитат да проведат такова решение, с това само ще изострят до крайност гражданската война в Македония и ще отровят нашите отношения с Югославия."

Тук се касае до изгонването на славянското население от Егейска Македония, където то живее от 13 века. Трябва да бъде изгонено, защото и най-бруталният терор не може да го изкорени. Македонският народ има, като всички други балкански народи, право на свобода. Той се бори за своето освобождение от 53 години. Нима г. Пипинелис желае да ни представи този естествен стремеж на македонския народ към свобода и национално единство като безумна претенция за разделяне на една съюзническа страна? Ако може да се говори за безумни претенции, то те се намират на страната на гръцките управници, които искат територии от три съседни страни.

Ето по това съображение всички други балкански държави, включително и България, която сега стана демократическа република, имат право да считат сегашния гръцки режим като единствен възможен източник на агресия и бъдещ конфликт на Балкана. Намираме се пред факта на претенции на гръцкото правителство, насочени срещу съседка на Гърция на нейните северни граници. Намираме се пред факта, че гръцкото правителство, за да осигури поробването на Егейска Македония, се стреми към присъединение и на други части от славянска Македония. Ние сме свидетели на голямо число инциденти на албанската и югославската граница, предизвикани от органи на гръцките власти. Ние сме свидетели на физическо изкореняване, на което днес е изложено славянското население на Егейска Македония. С оглед на всичко това, принудени сме да констатираме, че всички балкански държави съзнават каква сериозна опасност представлява сегашният режим в Гърция за мира на Балканите и за световния мир, върху

която опасност обръщаме вниманието на всички народи, представени на тази конференция.

Поради липса на аргументи и поради това, че не е в състояние да отрече фактите, гръцкият делегат мисли, че ще може да се изплъзне, като обвинява нас в употреба на „хитлеристка фразеология" и като предизвиква смях в комисията с твърдението си, че югославският делегат не изразява чувствата на своя народ. Очевидно такива аргументи ни освобождават от задължението да дадем какъвто и да било отговор. Но считаме за дълг да отречем най-категорично твърдението на гръцкия делегат, че югославският делегат „е винаги готов с жестокостта на кръстоносците да се бори против интересите на Гърция". На това сме длъжни да отговорим.

Нашата делегация не се бори нито против интересите на гръцкия народ, нито против интересите на Гърция и сигурни сме, че никога никой не ще може да ни обвини в това. Всички интервенции на нашата делегация, целокупната политика на Югославия спрямо Гърция, дават доказателства за нашето пламенно желание гръцкият народ да се сдобие със свобода и демокрация, за което така храбро се е борил, и да се обедини в сърдечно приятелство с другите балкански народи. Това, против което сме принудени да се борим, това са империалистическите цели на управляващия слой в Гърция. Тия цели нямат никаква връзка с целите на гръцкия народ, на които, напротив, те са напълно противоположни, както са противоположни и на интересите на всеки друг балкански народ".

„ИНЦИДЕНТ" В ПОЛИТИЧЕСКАТА И ТЕРИТОРИАЛНА КОМИСИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ

В края на тия разисквания в политическата и териториална комисия за България, които отнеха

доста време[1], се постави въпросът за българското предложение за поправка в текста на член първи от проекто-договора.

Българската делегация, спазвайки решението на конференцията внесе своето предложение в определения от конференцията срок до 20 август. Гръцкото предложение обаче за поправка на член първи от проекто-договора не бе постъпило в комисията и секретариата на конференцията.

Българското предложение имаше следния текст:

Границите на България остават такива, каквито са посочени в приложената към договора карта на 1 януарий 1941 година с изключение на границата с Гърция, която остава такава, каквато е била определена по Букурещкия договор. Гръцките претенции за промяна на границата с България се разбраха само от разискванията в комисията.

Работата на отделните комисии по това време не беше много напреднала. В началото на септември бяха разгледани само около една четвърт от предложените изменения към проекто-договорите. Големи трудности се бяха появили в Политическата и териториална комисия за Италия и в стопанската комисия за същата държава, във връзка с трудните въпроси за Триест и репарациите. Не по-малко дълги разисквания отнемаха времето на икономическата комисия за Балканите във връзка със стопанските клаузи от проекто-договора за мир с Румъния — по повод обезщетенията на разните чужди дружества и компании, експлоатиращи до войната румънския петрол. Политическата и териториална комисия за България все още стоеше на чл. първи от договора.

Независимо от работата на комисиите в Люксембургския дворец, една нова проблема привлече вниманието. Касаеше се до самото продължаване на работата на конференцията. Както се знаеше, сесията на ООН трябваше да се свика на 23 септември, а очевидно беше, че до тази дата конференцията нямаше да завърши своята работа. От страна на американската и английската делегация, които влияеха и върху делегациите на някои малки страни, този повод се използуваше, за да се внуши идеята за едно отлагане на мирната конференция.

Затова, по искане на съветската делегация, представлявана в този момент от г. Вишински, (г. Молотов, връщайки се от Москва, се бе отбил в Берлин). Съветът на министрите на външните работи се събра на 4 септември в Ке д'Орсе.

На тази среща г. Вишински предложи, основавайки се на обстоятелството, че Парижката конференция не ще може да

Когато стана въпрос да се вземе вече решение от комисията по разисквания текст на член първи, комисията се отзова само пред едно предложение — българското.

То бе подкрепено от съветската, югославската, чехословашката, белорусийската, украинската делегации. Те подкрепиха българското предложение за поправка, като поискаха българската граница с Гърция да остане така, както е определена от Букурещкия договор — 1913 г. Това означаваше връщането на Западна Тракия на България. Тази група делегати отхвърли гръцкото искане спрямо България.

В защита на гръцката делегация се явиха представителите на Великобритания, Австралия, Южна Африка и Нова Зеландия.

Поради не много ясното поведение на някои делегации — като напр. САЩ и Франция, които без

свърши работата си до 23 септември, да се свика сесията на ООН за началото на ноември, и то не в Ню-Йорк, а в Париж или в Женева. На това Бърнс противопостави следните три възможности: 1) да се оставят нещата така, както са били предвидени — т. е. сесията на ООН да се свика на 23 септември и следователно да се отложи конференцията; 2) да се свика сесията на ООН на 23, като конференцията в Париж продължи и 3) да се отложи ООН. Вишински настоя да се отложи ООН, тъй като, забеляза той: „датата 23 септември не е писана в библията". Съгласие не се постигна. На тази среща най-сетне бе прието въпросът да се разисква наново, като бъдат поканени представител на Китай и Спаак — председателя на общото събрание на ООН.

Наистина, на следващата среща на „Петимата", която се състоя на 8 септември и която трая повече от четири часа, в присъствието от съветска страна на Молотов и Вишински, съветските схващания бяха приети и бе решено да се отложи сесията на ООН за 23 октомври, а конференцията да продължи работата си с оглед до тази дата да я завърши.

След това решение секретариатът подкани комисиите да ускорят своята дейност, като им отправи писма, в което ги уведомяваше, че всички комисии трябва да завършат работата си до 5 октомври, с оглед конференцията да може да приключи на 15 октомври. Това нареждане бе мотивирано с необходимостта конференцията да се закрие поне няколко дни преди датата 23 октомври.

Ето защо в следващите дни комисиите започнаха да заседават всеки ден, а някои от тях и по два пъти на ден.

да подкрепят категорично гръцките искания, се изказаха в смисъл, че Гърция все таки се нуждае от гаранции за своята сигурност, гръцката делегация намери, че ще може да прибегне до една ловкост. В заседанието на 13 септември Пипинелис направи предложение да се поиска мнението на военната комисия по въпроса за необходимостта от стратегически поправки и гаранции за Гърция. „Това, — каза той — няма да реши въпроса, който е право на политическата комисия. Но ние ще имаме компетентното мнение на вещите лица."

Намерението на гръцките делегати беше явно да се предизвика благоприятното решение на военната комисия, в която Гърция разчиташе на мнозинство, тъй като там съотношението на гласовете беше подруго — т. е. по-благоприятно за Гърция, тъй като във Военната комисия участвуваха представители на всички 21 държави. Ако военната комисия се произнесеше, че стратегическите поправки в полза на Гърция са необходими, това нейно мнение щеше след това да се представи в политическата комисия като предрешаващо въпроса.

Гръцката делегация щеше да получи възможност да представи искането си не само вече като свое собствено, не като искане и на Военната комисия. Затова, веднага след като направи своето предложение, Пипинелис поиска от председателя да го постави на гласуване.

Тук обаче се намеси съветският делегат Новиков, който каза:

— В дневния ред на днешното заседание, като точка първа е поставен въпросът за поправките на чл. 1 от проекто-договора. Единственото предложение за поправка на този член, което е представено на комисията, това е предложението на българската делегация. Искам да зная какво собствено ще гласуваме."

Тази забележка на Новиков разкри обстоятелството, което предизвика разгорещени спорове в комисията. Гръцките искания и претенции за по-

правки и пр. не са формулирани в никакъв документ, а са само устни и то съвсем неопределени.

Председателят Киселев: (отговаряйки на забележката на Новиков). „Дневният ред е именно този. Имаме внесено българско предложение, (чете текста му) имаме и досегашните обсъждания на чл. първи. В тях гръцката делегация направи устно искане за поправки. Едва на 7 септември, т. е. не в срока, който беше 20 август и следователно в нарушение на решението на пленума, постъпи следното гръцко предложение за поправка на чл. първи:

„Границите на България такива, каквито са посочени на картата, приложена към настоящия договор (приложение първо) ще бъдат тези, които съществуваха на 1 януари 1941 година, с изключение на границите с Гърция, които ще следват следното трасе:

а) Пирин планина
б) Родопи (Доспат даг)
в) Карлък балкан
г) Веригата на Беш тепе с долината на Арда"

Председателят след това обясни, че предложенията ще се поставят на разглеждане по реда на постъпването си — първо българското, след това гръцкото. На това схващане възрази Новиков, който заяви, че има само едно законно предложение — българското. „Гръцкото — каза той — не е внесено в срока, предвиден от процедурата и следователно не е законно, поради което не може да се обсъжда. Съветската делегация не е съгласна да се разглежда гръцкото предложение и на гръцката делегация не е позволено да нарушава реда."

В подкрепа на Новиков се изказа и Моша Пияде, който каза:

„В срока, който е предвиден за внасяне предложения за поправки от страна на делегациите на Мирната конференция, гръцката делегация предложи за мирния договор с България шестнадесет поправки, почвайки с член 9 от договора. Ясно е, че гръцката делегация можеше да предложи поправка за чл. първи от мирния договор с България, ако имаше

намерения да направи това. Но тя изобщо не направи това. Едва след моята констатация, че нашата комисия няма за задача да се занимава с гръцките претенции за българска територия, понеже никакво искане във формата на предложение не беше направено от страна на гръцката делегация, тя предложи една поправка със закъснение, поправка, която, по думите на самия гръцки делегат, чертае със съвсем общи черти граничната линия между Гърция и България. Закъснялото предложение на гръцката делегация съдържа само имена на пет планини. Затова гръцкият делегат и можеше да каже: „Границата, която ние предлагаме, е приблизителна линия по планините, която на някои места се простира на дълбочина от 5 клм. от север на юг и която обуславя поправки и модификации на самия терен."

Съзнавайки, че нашата комисия не ще може да разисква по едно предложение, което е тъй малко конкретно, гръцката делегация искаше да установи съвсем нова процедура, противоположна на процедурата, която е възприета във всички политически и териториални комисии на Мирната конференция, предоставяйки на нашата комисия единствено правото да се изясни само по принцип по въпроса за гръцко-българската граница и искайки някой друг орган, например Военната комисия, да бъде призован „да ни даде своето мнение" за граничната линия, която гръцкото правителство би желало да получи, а само не се решава да я определи точно. Имаме пред себе си едно чудно предложение на гръцката делегация. Значи Военната комисия, а не самата гръцка делегация, трябва да формулира и да определи линията на гръцко-българската граница, която гръцкото правителство иска да получи.

Ние вече твърде много разисквахме по тези тъй малко прецизни искания, но затова пък в никой случай не можем да приемем гръцкото предложение да се позове Военната комисия да извърши работа, която гръцката делегация пропусна да свърши в предвидения от конференцията срок. Въпросът за

изменение на границата, дори и в случая, когато изменението е оправдано от стратегическо гледище, е извънреден политически въпрос. Затова именно политическите и териториални комисии са тия, които трябва да разрешат всички въпроси за границите във връзка с петтях мирни договори. Нито една от тия комисии досега не се е обърнала към Военната комисия да иска нейното мнение по въпроси от тоя род.

Югославската комисия е и против назначаването на подкомисия, тъй като не виждаме какво би имала да прави тя. Понеже няма гранична линия, която да е точно предложена, нашата комисия би могла да разисква върху конкретна основа само тогава, когато би имала конкретно предложение от страна на гръцката делегация. И само след такива разисквания бихме могли да разгледаме въпроса дали би била потребна подкомисия. Никаква подкомисия не може да започне да работи без известно указание за своята работа, която би била предложена от страна на комисията, а указание може да се даде само след конкретни разисквания по всеки въпрос. Но тая подкомисия и иначе не би могла да работи, защото гръцко предложение за поправка в действителност не съществува. По тия съображения югославската делегация предлага да се премине към гласуване на член първи от договора според текста, предложен от Съвета на министрите на външните работи."

В спора се намесиха и другите делегати — австралийският, южноафриканският и британският. Австралийският, подкрепен от другите двама, изтъкна, че българското предложение не може да се постави на гласуване, тъй като това не е поискано от някоя от делегациите в комисията. Остава следователно само едно предложение — гръцкото.

Представителят на Белорусия Бондар се възпротиви. Той подчерта между другото, че гръцкото искане е съвършено неточно. Защо, каза Бондар да се споменават само имената на тези четири планини?

Със същото основание биха могли да ни се изброят и други имена: Карпати, Алпи."

Спорът се разпростря върху юридически тълкувания на вътрешния правилник на конференцията. Намесиха се почти всички делегати. Американският делегат предложи да се мине към гласуване. Пред невъзможността да се изясни въпросът и поради напредналото време председателят Киселев обяви заседанието за вдигнато.

Той стана и напусна председателското място, последван от делегатите на петте славянски страни, сред всеобщия шум, с който останалите делегации изразяваха недоволството си от това решение на председателя. По предложение на британския и американския делегат останалите осем делегации решиха да продължат заседанието под председателството на новозеландския делегат — подпредседател на комисията. Разбира се, тяхното „заседание" бе вдигнато няколко минути след това, като се прие само да се впише в протокола искането на австралийския делегат Ходжсън, че „председателят е действувал противно на решенията на конференцията".

Това заседание на комисията бе окачествено като най-бурното от всички заседания, а „инцидентът", възникнал накрая, бе предмет на живи тълкувания в цялата конференция.

„Инцидентът" завърши в следното заседание, на 16 септември, в което пръв взе думата главният секретар на конференцията г. Жак Фук дю Парк, помолен, види се, да присъствува за да изясни процедурния въпрос, повдигнат от гръцкото предложение, представено на 7 септември. Фук дю Парк заяви, че 20 август е фатален срок само за онези предложения за изменение на проектодоговорите за мир, които препоръчват нови клаузи. „Колкото се отнася до гръцкото предложение от 7 септември, аз съм на мнение, и г. Киселев се съгласи с мене, че комисията е свободна да приеме дали то може да се разгледа или не."

Поставен на гласуване този въпрос — може ли да се разглежда гръцкото предложение или не — получи 8 гласа за и 5 против. Делегатите на СССР, Югославия, Чехословакия, Белорусия и Украйна гласуваха против. При обявяване на резултатите председателят заяви, че гръцкото предложение се приема за разглеждане и помоли делегатите да се изкажат. Пръв говори Моша Пияде, който поиска веднага да се мине към гласуване на член първи от проектодоговора, както е предложен от министрите на външните работи на четирите велики сили.

Гръцката делегация обаче, която изобщо не подбираше средства, за да проточи разискванията по своите неоправдани териториални искания спрямо България, които и самата тя не можеше да подкрепи с достоверни аргументи, поиска първо да бъде разгледана нейната резолюция, представена на комисията в последния момент. В резолюцията тя иска комисията да се обърне към военната комисия за мнение по оправдаността на гръцките „стратегически" съображения за „поправка" на границата и Военната комисия да определи по-подробно граничната линия, която „Гърция желае".

Цялото заседание мина в разисквания по тази гръцка „резолюция". В разискванията няколко пъти взе думата съветският делегат.

Накрая Новиков направи следната категорична декларация, в която обяви, че гръцкото предложение за поправка на българо-гръцката граница е предрешено.

„Аз казах, причините поради които съветското правителство не може да приеме това гръцко предложение. Съветското правителство не може да приеме да се откъснат територии от България, защото не би полъвало мира на Балканите и в света и дори би могло да го застраши. Съветското правителство винаги ще се противопоставя на такива искания на гръцкото правителство, които ние намираме за напълно неоснователни. Тези искания не са предназначени, за да се създадат мирни условия на Бал-

каните." Във връзка с това Новиков предложи да се приеме чл. 1 от проекто-договора така, както е установен от четирмата.

Гръцкото искане да се отнесе въпросът до военната комисия той отхвърли, като каза: „Гръцкото искане до Военната комисия е съставено така, че иска само един отговор — положителен. Но укрепяването на Гърция откъм България не влиза в работата на мирната конференция — това би било по-скоро работа на някоя конференция, която ще се занимава с въпроса за обявяване на война, за нападение над България. Да предадем въпроса на Военната комисия — само този факт ще признае, че Гърция е застрашена и че се нуждае от стратегически граници. Препоръчвам на комисията да не приема това искане на гръцката делегация.

Завършвайки, Новиков отново подчерта: „Съдбата на гръцкото предложение за поправка е предрешена поради това, че промяна на българо-гръцката граница в полза на Гърция е невъзможна. То е неприемливо и несправедливо и не би могло да бъде прието нито от тази комисия, нито от конференцията."

Новозеландският представител г. Парк заяви след това, че гръцкото искане за отнасяне въпроса до Военната комисия трябва да бъде разгледано. То има такъв характер, че като се има предвид опитът и последната война, ние не можем да откажем да го разгледаме. Нашите сили, заедно с тази на Австралия, Великобритания и други членове на британското общежитие, много ясно и скоро разбраха слабата стратегическа защита на Гърция. Гръцкото предложение заслужава да бъде разгледано от военни технически лица. Ген. Парк поиска да се добави до гръцкото предложение и фразата: „Военната комисия да разгледа дали няма и други някои възможности, които биха могли да бъдат възприети, за да се гарантира сигурността на Гърция."

Делегатът на Белорусия Бондар изказа учудването си, че се поставя под съмнение компетентността на политическата комисия.

„Гръцкото предложение—каза Бондар—е едно повторение на безкрайните агресивни намерения на сегашното гръцко правителство. Няма никакви граници на гръцките искания. Поведението на гръцката делегация има някакво обяснение — то е, че известни делегации поддържат гръцките предложения. Но поддържането на гръцките агресивни искания — продължи Бондар — би трябвало да се прави не тук, в конференцията, а вън от нея.“ Накрай и той подкрепи съветското искане въпросът да се реши на базата на текста, установен от четирмата.

Австралийският и френският делегат подкрепиха гръцкото искане за искане мнението на Военната комисия.

Чехословашкият делегат подкрепи искането на Югославия и СССР да се гласува за приемането на чл. 1 от проектодоговора.

Моша Пияде предложи, поради изясняване на въпроса, да се приключат дебатите, на което се възпротиви английският представител.

В този момент новозеландският делегат Джордан, подпредседател на комисията, направи упрек на председателя за начина, по който се водят заседанията, които според него били малко делови.

В отговор на тези забележки председателят Киселев отговори;

„Ясно е, че моите гледища и тези на г. Джордан са напълно противоположни. В парламента на моята страна, в който и аз съм член, има пълна свобода на словото и се гласува с обикновено мнозинство. Ако в Нова Зеландия въпросите се решават по друг начин — ако на всички онези, които искат да говорят, не им се позволява да сторят това — аз не намирам, че това е добра парламентарна практика. А колкото до обвинението на г. Джордан за губене на време, трябва да кажа, че г. Джордан изглежда като да не разбира, че гърците се стремят да откъснат една десета част от територията на България, част, която винаги е била българска.“

След това председателят постави на гласуване гръцкото предложение. Осем делегации гласуваха за и пет против: СССР, Югославия, Украйна, Чехословакия и Белорусия.

С това комисията временно преустанови разискванията по чл. 1 от проекто-договора, докато се произнесе Военната комисия.

V

ЕДНА НОВА БЪЛГАРИЯ

Политическата и териториална комисия за България започна разглеждането на член втори от проектодоговора за мир с нашата страна. Това стана на заседанието от 17 септември.

С разглеждането на член втори се тури начало на разискванията по политическите клаузи от проектодоговора за мир.

Член втори гласи:

„България се задължава да вземе всички необходими мерки, за да осигури на всички лица под нейна юрисдикция, без разлика на раса, пол, език или религия, ползуването от правата на човека и от основните свободи, включително свободата на изказването, на печата, на вероизповеданията, на мненията и на събранията."

Австралийският делегат Ходжсън отново предложи своята поправка за така наречените „човешки права", която бе вече отхвърлена в другите комисии като безполезна и внасяща излишна забърканост в съвършено ясния текст, изработен от Четирмата. Австралийската поправка не намери поддръжка и в членовете на българската комисия. На особено силна критика тя бе подхвърлена от члена на съветската делегация Ротомскис, министър на външните работи на Литовска ССР.

РЕЧ НА РОТОМСКИС

„Член втори от проекта за мирен договор с България задължава тази страна да вземе необходимите мерки, за да осигури на лицата под нейна юрисдикция, без разлика на раса, пол, език и религия, ползуването от правата на човека и основните свободи, включително свободата на словото, печата и изда-

нията, религиозния култ, политическите убеждения и публичните събрания.

Необходимостта от вмъкването на такъв член в мирния договор с бившата неприятелска държава се обуславя от това, че по време на войната в България, както и в другите страни, които бяха в съюз с Германия, бяха въведени в административно-държавната практика редица дискриминационни закони, съществено ограничаващи правата на човека и основните свободи.

Обаче българският народ скъса с фашисткия режим в своята страна. Демократическото правителство, създадено в България след нейното освобождение, без да дочака сключването на спогодбата за примирието, веднага пристъпи към отменяване на фашистките закони, които отнемаха основните права на човека. То отмени така наречения закон за защита на нацията, който по своята същност бе противодемократически закон; то отмени всички расови и други дискриминационни закони. Бяха създадени редица нови закони, които обезпечават демократическите свободи и права на народа.

Изтеклите две и повече години от освобождението на България достатъчно ясно показаха, че българският народ, под ръководството на своето правителство на Отечествения фронт, е направил вече твърде много за демократизацията на своята страна. Единодушното участие на българския народ в референдума, който се състоя неотдавна, а също така редът и свободата, при които премина този референдум, с който бе установена републиката, свидетелствуват за успеха на демократическото развитие на България.

Следователно поправката, предложена от австралийската делегация, се явява като излишна. Както е известно, австралийската делегация предложи подобни поправки и в други комисии и всичките бяха отхвърлени като излишни. В политическата и териториална комисия за Унгария, напр., тази австралийска поправка получи само един глас и то този глас при-

надлежеше на самия автор на поправката. Можеше да се очаква, че австралийската делегация ще отчита в бъдеще отношението на делегациите на мирната конференция към такъв род поправки и ще снеме тази поправка от разглеждане в нашата комисия, като ни спести по този начин излишното губене на време.

Тя, обаче, не направи това. Затова трябва за последен път да се каже, че предлаганата австралийска поправка нищо не прибавя към чл. втори от договора, който ние обсъждаме, и по своята същност тя води към вмешателство в суверенните права на българската република. Австралийската делегация се опитва да наложи на българския народ някакъв си свръхзакон, от който да зависят останалите закони на страната. Ясно е, че приемането на такова едно предложение би било сериозно накърнение на правата на суверенната българска държава.

При това, предложението на Съвета на министрите на външните работи, което задължава България „да вземе всички необходими мерки за гарантирането всички лица, които се намират под нейна юрисдикция, без разлика на раса, пол, език, или религия, да се ползуват от правата на човека и основните свободи", напълно достатъчно обезпечава същността на работата, без излишно вмешателство в суверенните права на България.

Поради това съветската делегация се изказа против австралийската поправка.

Гледището на съветската делегация бе подкрепено от югославската и белоруската делегация.

Представителят на Югославия адмирал Манола заяви, че югославската делегация е имала намерението да направи декларация по австралийското предложение, но поради изложеното от съветския делегат се отказва — за да не се губи време. Все пак, заяви адмирал Манола, аз се учудвам на настойчивостта на австралийския делегат.

Белоруският делегат каза, че австралийската поправка е несъстоятелна. Тя отменя основния и други

закони в България и отнема суверенните права на българския народ. България, която е тръгнала по пътя на демокрацията, сама изпълни и изпълнява задълженията, които сега се предвиждат в чл. втори. Ако на австралийската делегация не е известно настоящото положение в България, тя трябваше да се запознае с него.

Поради това, че не се явиха други оратори, желаещи да се изкажат по този въпрос, председателят заяви, че ще го постави на гласуване. Преди това обаче австралийският представител взе думата и оттегли своето предложение, като благодари на комисията за проявеното търпение.

ПРЕДЛОЖЕНИЕ НА АНГЛИЙСКАТА ДЕЛЕГАЦИЯ

Английският делегат Голдуин Джеб предложи следната поправка на чл. II от проекто-договора за мир с България:

„България се задължава освен това действуващите закони да не съдържат нито в техните разпореждания, нито в тяхното приложение различия между лицата български поданици, нито пък да влекат мерки от дискриминационен характер заради расата, пола, езика или религията на заинтересованите, нито пък тези мерки да се отнасят за самите лица, за техните имоти, за тяхната стопанска дейност, за техните професионални интереси, за тяхното юридическо положение, за техните политически и граждански права или по какъвто и да е друг повод."

Веднага след като английският делегат Голдуин Джеб защити своето предложение, съветският представител Новиков взе думата и напомни, че то се явява съвършено безполезно и излишно, понеже чл. 3 и 4 от проекто-договора, а също така и демократическото законодателство на настоящото българско правителство дават достатъчни гаранции в това отношение. „Както е известно, каза Новиков,

участниците в Съвета на министрите на външните работи взеха по този повод напълно ясно и обосновано решение. Поправката, която тук предлага Джеб, е в разрез със съгласуваното решение на Съвета на министрите и не подобрява проекта за мирен договор, а го влошава, като внася излишна забърканост."

След Новиков чехословашкият делегат Носек направи предложение комисията да отложи засега разглеждането на британското искане за допълнение и да поиска от българската делегация да представи своите възражения по този повод. Комисията прие това предложение и мина към разглеждането на другите членове от проектодоговора. Чл. чл. 3, 4, 5 и 6 бяха приети единодушно и без разисквания. Австралийският делегат отново предложи една поправка към чл. 7, но още преди да бъде разисквана я оттегли, понеже била вече отхвърлена в другите комисии, и се задоволи този път да поиска това да се впише в протокола. Чл. чл. 7, 8 и 19 бяха приети без разискване. По следващия член, който политическата комисия имаше да разгледа — 33 — австралийският делегат отново предложи своя поправка, в която се искаше да се създаде специален съвет за прилагането на договора. Поправката бе отхвърлена и чл. 33 бе приет в редакцията на четирмата.

На 18 септември комисията се занима с чл. 34, който в проекто-договора е представен в две редакции: американска и съветска. Първата предвижда отнасянето на всички спорове относно тълкуването или изпълнението на някой член от договора до Международния съд, а втората — споровете да бъдат предоставяни на трите шефове на дипломатическите мисии в България, както е предвидено в чл. 33. Съветският делегат защити съветската редакция и към него се присъединиха представителите на Украйна и Белорусия. В полза на американската редакция се изказаха, освен САЩ, Англия и Франция. Предложени на гласуване, двата проекта получиха: американският — 8 гласа, а съветският 5.

По този повод Новиков припомни правилата на процедурата, като каза, че Франция няма право да гласува и следователно гласовете са 7 на 5. „Понеже няма 2/3 (впрочем в случая две трети са 9 на 4), каза Новиков, в доклада няма да се представи една препоръка, а ще се изложат и двете схващания."

Приети бяха единодушно двата останали члена, 35 и 36.

Председателят Киселев съобщи, че комисията е завършила разглеждането на онези части от договора, които ѝ са били възложени, като остава само да се върне към чл. 2, във връзка с английското искане за допълнение и да вземе решение по чл. първи, след като Военната комисия се произнесе и даде мнение.

Заседанието бе вдигнато за петък, 20 септември.

Междувременно, както бе решено от комисията, по повод английското допълнение към чл. 2, на българската делегация бе съобщено да представи в срок от 48 часа своя отговор-възражение.

АНЕКДОТЪТ НА Г-Н ДЖЕБ

В представените своевременно български възражения и меморандум българската делегация изтъкна, че Търновската конституция гарантира равни права на всички български граждани. Но че новата републиканска конституция, която ще бъде изработена от Великото народно събрание, ще съдържа още по-големи гаранции в това отношение. Принципите, казва се в българските възражения, на които ще почива новата българска конституция, са установени още отсега. Чл. 12 от закона за референдума и избора на Велико народно събрание предвижда, че според новата конституция всички български граждани и гражданки, „без разлика на раса, народност, религия, език и обществено положение, ще имат еднакви права и еднакви задължения." Това показва, че българските закони още по-категорично, отколкото в миналото, ще гарантират правата на човека и граж-

данина, като ще осигурят пълното равенство на всички български граждани. „В приложение към това възражение-меморандум българската делегация, след като се спира на съществуващата в България легислация относно расата, езика, жената и религията, сравнява я с легислацията на другите страни и отхвърля английското предложение като такова, което ще има пряка намеса във вътрешния живот на България.

В заседанието на комисията, на 20 септември, английският делегат Джеб направи доста обширно изложение в защита на своето искане. Джеб изпъстри своята реч с духовитости. Особено надълго той се спря на онова, което той нарече мнителността на българската и съветската делегация.

„В критиките, отправени от двете тези страни — забеляза той, — се задава един и същ въпрос: „Какви са мотивите и съображенията на английското предложение? Няма ли нещо скрито зад него? Какво преследва то? Това постоянно търсене на скрити съображения ми напомня на една стара дипломатическа история, продължи с усмивка Джеб. В едни преговори между един руски и един френски дипломат френският постоянно подозирал своя руски колега, че има скрити намерения и непрекъснато задавал въпроса: „Какви ли са неговите съображения и мотиви?“ Случило се, обаче, че по време на преговорите руският дипломат починал. Френският дипломат веднага телеграфирал на своето правителство: „Руският посланик почина. Какви ли могат да бъдат неговите съображения?“ Подобно нещо се случва и с нас, подчерта английският представител. Ако толкова много се настоява да се знаят истинските наши съображения, аз мога да ги кажа с две думи: просто да се дадат на евреите в България допълнителни гаранции, че техните права ще бъдат запазени. Между еврейското малцинство в тази страна тревогата сега се увеличава.“

Съветският делегат Новиков, който взе думата, каза:

„Нашият английски колега е видимо раздразнен от нашите критики и е проникнат от хумористично настроение. В този негов хумор, обаче, има нещо мрачно. Немците имат специален термин за такъв хумор — те го наричат галгенхумор. Но докато г. Джеб се занимава с хумористични упражнения, съветската делегация трябва да заяви, че е длъжна да знае тайните мотиви и съображения на английския представител. И понеже те не са ясни, ние се интересуваме от тях. Какво цели английското предложение за допълнение на чл. 2 от договора за България? Днес г. Джеб е по-ясен: то се мотивирало с желанието да се осигурят на евреите в тази страна допълнителни гаранции за безопасност и права. Но самият договор — чл. 3 и 4, с който се отменяват всички дискриминационни закони и се забранява гласуването на каквито и да било дискриминационни закони, дава на евреите в България всички права, каквито имат и другите граждани. Как тогава можем да смятаме английското предложение за искрено? Еврейското население не е никъде в такова голямо мнозинство както в Палестина, която е под английска власт. А там има всеки ден убийства, преследвания и арести на евреи. Затова тук, на мирната конференция, не би следвало да се поставя въпроса за гарантиране правата на евреите в България, а би следвало да се постави въпросът за евреите в Палестина. Какво търси тук името на България, когато би трябвало да се говори за Средния изток, за Палестина — не виждам в това голяма логика. Иска се просто с това да се прехвърли болката от болната глава на здравата. Цели се тук да се използува България като малък гръмоотвод, да се покаже на евреите, че се грижат за тяхната сигурност, да се замаже законното недоволство на евреите от положението в Палестина.“

Френският делегат Ру напълно се съгласи със становището на съветската делегация. Той между другото каза:

„След 9 септември по-миналата година новото българско правителство даде на евреите всички права. Евреите имат свои организации в България. Затова френската делегация смята, че няма никаква нужда на България да се налага това, което и самите евреи не желаят, че не е нужно да се проведат някакви особени мерки за защита на евреите, тъй като те с право смятат, че се ползуват с пълна сигурност и че техните права са напълно гарантирани. Няма никакво недоверие у евреите в България спрямо българското правителство и българския народ. Затова френската делегация ще гласува против британското предложение.“

Белоруският делегат Бондар изтъкна, че българският народ никога не е хранел антисемитски чувства, и припомни, че световният еврейски конгрес на 31 август т. г. изрази писмена благодарност и признателност на българския народ за неговото положително становище спрямо евреите през време на фашистката окупация.

Югославският делегат Марко Ристич заяви, че е солидарен с декларациите на съветската, френската и белоруската делегация, като подчерта, че югославската делегация смята, че днешна България дава всички гаранции за пълна сигурност и демократически свободи на евреите, както и на останалите български граждани.

Въпреки всичко, британското предложение получи мнозинство, тъй като страните, които винаги гласуваха с Англия и САЩ, гласуваха и този път за него. То, разбира се, не можеше да се отправи до конференцията като препоръка, защото не получи $^2/_3$ от гласовете. Така британската поправка мина и през пленума, където също бе приета и едва в Ню-Йорк, по време на заседанията на Съвета на министрите на външните работи, г. Бевин се отказа от това допълнение, благодарение на настойчивото искане на Молотов.

СЪЮЗЪТ МЕЖДУ ЕЗДАЧА И КОНЯ

В разгара на разискванията по политическите и териториални клаузи на проекто-договора за мир с България, Андрей Вишински произнесе една забележителна реч в италианската политическа и териториална комисия за Италия във връзка с Триест. В тази реч съветският делегат, взимайки повод от едно изказване против българските искания за западна Тракия от страна на южно-африканския делегат, направи една убедителна и аргументирана защита на българските искания и България.

Той каза:

— Аз не мога да пренебрегна речта на южноафриканския делегат относно българските претенции за Западна Тракия.

Каза се тук, че ако се задоволят българските искания за възстановяване на западна Тракия, това би значело да се възнагради България за нейната агресивност. Всеки знае, обаче, какво в същност представляваше българската агресия. В каква форма и по какъв начин България се е била срещу великите сили — срещу Съединените щати, срещу Съветския съюз. Това е добре известно. Кой не знае, че нито един единствен български войник не се е бил срещу Америка, Великобритания и СССР. Съюзът между България и Германия представляваше съюз между ездач и кон, когато ездачът пришпорва окървавения и изпотен кон. Казва се, че признаването на българските претенции за западна Тракия би означавало награда за българската агресия през втората световна война. Но аз трябва да изкажа съжалението си от факта, че мистър Джордан, както изглежда, не е имал достатъчно време да проникне в същността на този въпрос или ако той е бил запознат с него, не е могъл да остане безпристрастен, какъвто бе обещал да бъде.

Но изобщо нещата не стоят така, както ги представя африканската делегация. Въпросът е, че гръцкото правителство на Цалдарис посяга на българ-

ската територия. Добре известно е, че гръцката делегация направи предложение, според което Цалдарис иска да отнеме една част от българската територии за сметка на Гърция и всичко това под претекст за „корекция на границата". Във връзка с това гърците претендират българската граница да бъде само на 31 клм. от Пловдив — втория по големина град в България — и на не повече от 95 клм. от София, столицата на България. И те наричат това корекция на границата, а не агресия. Сега аз би трябвало да кажа, че ние имаме доста различно мнение по това какво е агресия.

България от друга страна, представяйки претенции за западна Тракия — аз трябва да го спомена само като историческо позоваване — иска само премахването на неправдата, сторена на България от мирната конференция в Ньой през 1919 г., когато западна Тракия бе дадена на България с Букурещкия мирен договор от 1913 година; знае се, че тя бе извоювана от Турция с цената на кръвта на българския народ, който даде не малко жертви в борбата за освобождението си от чуждо иго. Ньойският мир не разреши въпроса, а остави на Гърция такива точки като Кавала, Серес и долината на река Струма — древни славянски земи. Даже с Букурещкия мирен договор, който беше по-справедлив от Ньойския договор, България бе лишена от свободен излаз на море. Откъсвайки западна Тракия от България, съюзните сили не успяха да изпълнят задълженията си да гарантират на България свободен излаз на море — задължение, което е определено в съответния мирен договор. При това, международният контрол, установен по това време над западна Тракия, както е добре известно, е премахнат през месец май 1920 г. По такъв начин бе извършена една съвършено нова неправда и Западна Тракия, по решение на конференцията в Сан-Ремо, бе предадена на Гърция и това бе допълнително потвърдено чрез Севърския договор.

Такава е действително тежката съдба на тази малка славянска страна. Международният договор от Версайлския период бе резултат на една игра на политическите страсти на авантюристите. Те непрекъснато нанасяха удари на българския народ, един от славните представители на славянството. Ето Ньойския договор, ето споразумението в Сан-Ремо, ето споразумението в Севър — всички те със своята несправедливост нанасяха удари върху една точка само. На България бе гарантиран излаз на море, но този излаз не бе даден. Бе ѝ гарантиран контрол над Западна Тракия — този контрол бе премахнат. Е ли това законно действие? Не, това е действие, лишено от всякакво законно оправдание.

Съветската делегация смята, че чл. 16, който бе разискван от нас в няколко заседания и който привлече сериозното внимание на всички делегации, всяка една от които разгледаха този въпрос от свое собствено принципно гледище, изисква сериозно внимание и разследване и поради това съветската делегация се надява, че решението, което ще се базира на този член, ще бъде решение, при което ще се имат предвид всички забележки, направени през време на всички разисквания, въпреки грешките на отделните делегации, които се опитаха да защитят явно несправедливи позиции.

VI

ВОЕННИТЕ КЛАУЗИ

ГРЪЦКОТО ИСКАНЕ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ РАЗМЕРА НА БЪЛГАРСКАТА ВОЙСКА

В състава на военната комисия влизаха представители на всички, участвуващи в конференцията, 21 държави, повечето от които бяха застъпени с няколкочленни делегации, така че комисията беше една от най-многобройните на конференцията. В някои заседания участвуваха над 70 души делегати.

За председател на комисията бе избран единодушно още в първото ѝ заседание представителят на Полша, бригадният генерал Мосор, който в дългите, изморителни и чести бурни заседания прояви извънредните си качества на такт, спокойствие и яснота в поставяне на въпросите. Подпредседател беше китайският делегат д-р Фу-Пинг-Шен.

Военната комисия имаше да разгледа чл. чл. 9 до 18 и приложения 2 и 3 от проекто-договора за мир с България. Тя пристъпи към тази работа в заседанието си на 20 септември, когато бе привършила разглеждането на военните клаузи от договорите за мир с Италия и Румъния.

При откриване на заседанието председателят съобщи, че към чл. 9 е представено гръцко искане за изменение на този член в смисъл да се намалят предвидените в проекта ефективи на българската войска.

Гърция искаше сухопътните сили да се намалят още: — от 55,000 на 35,000, от които 15,000 жандармерия; флотата от 3,500 екипаж и 7,250 тонаж — — на 2,500 души екипаж и 3,250 тонаж; авиацията от 90 самолета и 5,200 души екипаж — на 40 самолета и 1,800 души екипаж и пр.

Против това гръцко искане се изказаха делегатите на СССР генерал Николай Славин и адмирал

Карпунин; на Югославия — адмирал Манола, и то бе отхвърлено изцяло, като се запазиха размерите, предвидени в проекто-договора.

Критикувайки това искане на гръцката делегация, съветският адмирал Карпунин констатира, че гръцката делегация този път няма онова широко становище, което прояви по въпроса за договора с Италия, когато гласува против намаляването на италианската военна флота. Докато на Италия се оставиха 5 души екипаж на 1 клм. бряг, на България се дават само 4 души. Италианската флота ще бъде 21 пъти по-голяма от българската, докато съотношението на населението е много по-малко. На един член от екипажа се падат 7 тона от италианската флота, а само два тона от българската и все пак гръцката делегация иска намаляване на морските ефективи на България до размер, далеч по-нисък и от най-скромните нужди на България. Гърция поставя всички тия искания, въпреки че няма обща граница по море с България. Също така няма пример в историята българската флота да е извършила военна операция в гръцките води против Гърция, което италианската флота е направила безброй пъти досега. Всичко това показва колко е нелогично, несправедливо, егоистично и тенденциозно искането на Гърция и че то няма никаква връзка с демокрацията.

Едно друго гръцко искане се постави на следното заседание на 23 септември: процентът на офицерите в българската войска да бъде сведен до 5, а на подофицерите до 6·5. Гръцката делегация обаче сама побърза да оттегли своето искане, тъй като то било отхвърлено по отношение на Италия и нямало смисъл да се поддържа за България.

Комисията обаче се натъкна на големи трудности във връзка с друго гръцко предложение: за вмъкване на нов член към договора, относно укрепленията по гръцко-българската граница.

Гръцката делегация искаше: а) да се разрушат всички съществуващи укрепления в район от 20

клм. навътре от границата, б) да се забрани строежът на укрепления. По това гръцко искане се развиха твърде интересни и поучителни разисквания, които отнеха цели две заседания на комисията с общо повече от 6 часа време. Още в началото на първото заседание, в което се пристъпи към този въпрос, гръцката делегация, предусещайки съпротивата, която ще срещне, заяви, че това искане се отправя повече по морални съображения отколкото по военни.

Делегатът на Белорусия Н. Новиков изтъкна, че в чл. 9 на проекто-договора са предвидени всички възможни ограничения за въоръжените сили на България, които се свеждат до минимум. Но Гърция продължава да ги смята за опасни и внася нови поправки за демилитаризация на границата. Това ще бъде едно неоправдано ограничение за България. Не трябва човек да е военен специалист, за да види, че с тях се цели да се унизи и обезоръжи българският народ, за да бъде винаги застрашен от една агресия на гръцките монархисти.

След тази първа атака и след изказването на американския делегат, който напомни, че искането за разрушаване на укрепленията по българо-гръцката граница се явява излишно, понеже такива укрепления не съществуват, гръцката делегация оттегли първата част от предложението си и направи ново допълнение към втората му част в смисъл: Гърция предлага да се прибави следният текс:

Забраната, отнасяща се до строеж на укрепления, се отнася до една зона от 20 клм. навътре в българска територия от границата, каквато тя бъде установена от договора.

Делегатът на Югославия адмирал Манола каза по този повод:

„Губим време в разглеждането на един въпрос, който не съответствува на днешната балканска обстановка. Даже в миналото българската фашистка власт не е строила укрепления по гръцката граница. Нима днешна демократична и републиканска България ще строи укрепления?

ЕДНА СТОМАНЕНА РЕЧ

Особен интерес, обаче, представлява силно аргументираната реч, която произнесе във връзка с това гръцко искане представителят на СССР генерал Славин. Той напомни, че този въпрос е бил надълго разискван от военните експерти на Съвета на външните министри на четирите велики сили.

„Като принцип в това отношение експертите се споразумяха — каза ген. Славин — да се намери начин, щото да се гарантира сигурността, без да се засягат чувствата на малките народи. Съветската делегация и тогава беше против забраната да се строят укрепления, тъй като малките страни винаги са били в положението да станат обект на нападение, особено когато са незащитени. Текстът на чл. 9 дава възможност на тези малки страни да взимат мерки за своята отбрана, той е еднакъв и за четирите сателитни страни: България, Румъния, Унгария и Финландия. Съветската делегация смята това за съвсем достатъчно. Още повече, че според него в България се предвижда най-ниският процент на въоръжени сили. Така например на сто души от населението в България ще има военни 0·84 %, в Румъния — 1·2, в Унгария — 0·86 и във Финландия — 1·18. Вижда се, че България е поставена най-зле в това отношение. Сега за нея се предлагат нови ограничения, каквито никой не е предложил за другите малки страни, бивши сателити. Защо на България се иска да бъдат наложени подобни унизителни ограничения, които при това нямат военно значение?

Не разбирам защо САЩ, Англия и Франция решиха да изменят основния принцип за еднакво третиране на всички малки победени страни?“ След като напомни, че България е единствената победена страна, която не даде нито един доброволец във войната срещу СССР и Съюзените народи, генерал Славин продължи:“ България има основание да иска щото ограниченията, които ще ѝ бъдат наложени, да

не бъдат по-големи, отколкото на другите страни. Защо сега изведнаж България стана по-опасна отколкото Румъния, Унгария и Финландия? Нима затова, защото стана демократична република и честно изпълнява условията на примирието? Нима мирът на Балканите изглежда толкова страшен, та се иска създаването на условия за гръцка експанзия? Гръцката делегация постоянно напомня, че в продължение на 30 години българите три пъти нападали Гърция. Но аз питам гръцкия представител: кой в продължение на 30 години е заел чужди територии и от кого? Къде има следа от българска експанзия, която да е заела педя чужда земя? Гръцкият делегат сам не вярва, че исканите от него поправки имат военно значение, и признава, че те имат само морална стойност. Той иска да се удари чувството, честолюбието на новата българска република. Това е несправедливо. България никого не застрашава и никого няма да напада. Българският народ иска да живее в мир. Нима заради това трябва да му се наложат нови ограничения? Съветската делегация не може да се съгласи с това, щото на България, в резултат на нейните демократически преобразования, да се наложат нови ограничения. България има право да се грижи за своята отбрана, да се защищава."

* * *

Въпросът за гръцкото искане да се забрани строежът на укрепления по българо-гръцката граница бе подхванат и на следващото заседание. Пръв взе думата украинският делегат Война, записан да говори от миналото заседание. Той атакува остро и надълго анексионистичните съображения на гърците и направи исторически преглед на демократизацията на България. Думите му предизвикаха протест от страна на гръцкия делегат Драгумис, който се опита да твърди, че вътрешните работи на една страна не могат да бъдат предмет на изказвания във военната комисия.

„Думата демократ — каза между другото, Драгумис — е от гръцки произход, поради което най-добре и най-правилно бих могъл да я тълкувам".

Това предизвика веселост в голяма част от делегатите.

Ген. Славин. отново изказва очудването си, че САЩ, Англия и Франция подкрепят гръцкото искане, слѣд като веднаж са се съгласили с редакцията на чл. 9.

Ген. Балмер, от американската делегация, поиска да се прекратят дебатите, но чехословашкият представител ген. Пика поиска да му се обясни — защо се е дошло до несъгласие между четирите големи държави по този принципен въпрос. Същото нещо поиска и адмирал Манола. След това Манола предложи нов текст на гръцкото предложение, а именно: „Ограниченията за строеж на укрепления да засегнат само една зона от 5 клм. покрай границата."

Ген. Пика пък поиска да се отложи гласуването за следващото заседание. Премина се към гласуване. Предложението за отлагане пропадна с 12 на 8 гласа и едно въздържане. Югославското предложение също не можа да събере мнозинството от гласовете. 11 страни гласуваха против, 4 за, а 6 се въздържаха.

Тогава председателят предложи да се гласува гръцкото предложение, но представителят на Бразилия стана и заяви, че от името на своята делегация прави декларация:

„Всяка страна има право да осигури своята отбрана — каза той. — Затова ще гласуваме против гръцкото предложение." Най-сетне гръцкото предложение, поставено на гласуване, получи 11 гласа „за", 7 — против и 3 въздържания. Заседанието бе вдигнато за следния ден, 4 септември.

След формалното приемане на гръцкото предложение от комисията, постигнато с резултата от гласуването, смяташе се, че въпросът е вече изчерпан и ще се премине към другите членове от договора.

В заседанието от 25 септември обаче настъпи известен обрат и същата проблема за ограничаване

строежа на укрепления по границата се постави с нова сила.

Чехословашкият делегат генерал Пика изказа протест, задето във вчерашното заседание представителите на САЩ, Англия и Франция не са му отговорили по какви причини променят становището си и подкрепят гръцкото предложение. Английският и френският делегат се задоволиха само да кажат, че те се присъединяват към декларацията на САЩ по този въпрос. Генерал Славин тогава заяви, че тези отговори са недостатъчни и неточни. Гръцкото искане по принцип бе разгледано от четирмата. Решението, взето вчера в полза на гръцкото предложение с подкрепата на САЩ, Англия и Франция, представлява едно изменение на чл. 9 и е във формално противоречие с позицията, взета от тези държави в Съвета на външните министри.

Американският представител се опита да докаже, че гръцкото предложение засяга един нов въпрос и затова няма нищо общо с чл. 9. Английският делегат се присъедини към това мнение на американския си колега, но, чувствувайки навярно не особената му солидност, предложи, за да се приключат дебатите, следната формална резолюция:

1) да се приеме чл. 9 без изменение и 2) гръцкото предложение да се впише, като чл. 9-а. След критиките, отправени от страна на югославската, чехословашката и съветската делегация, председателят постави на гласуване на два пъти английската резолюция. Първата част — за приемане на чл. 9 без изменение, бе гласувана от комисията единодушно.

Преди да се постави на гласуване втората част, украинският делегат изтъкна, че гръцкото предложение не може да се впише в договора, тъй като не е получило две трети от гласовете. Против тази уместна забележка нямаше какво да се възрази и след едно търсене от около половин час, най-сетне комисията прие да се натовари докладчикът да направи два доклада: един с мнението на мнозинството, а друг — с мнението на малцинството.

БЪЛГАРСКИТЕ ТОРПЕДНИ ЛОДКИ

Член десети и единадесети бяха приети без изменения. В заседанието на военната комисия на 26 септември гръцката делегация представи своето поредно предложение за поправка на чл. 12. Този път гърците поискаха да се забрани на България да притежават торпедни лодки. Това гръцко искане намери подкрепата на делегациите на САЩ и Англия, макар това искане да бе лишено от всякакъв смисъл. Гръцкият флот се намира в Егейско море, в което българските торпедни лодки нямат достъп. За никаква заплаха за гръцкия флот от страна на българския тук не може и дума да става.

Съветският делегат адмирал Карпунин заяви, че даже сам гръцкият делегат не може да защити и с най-малката убедителност необходимостта от предложената гръцка поправка.

Карпунин напомни и на обстоятелството, че при разглеждането на проекто-договора за мир с Италия гръцката делегация нито дума не е възразила против възможността Италия да разполага с определен брой военни кораби, в това число и големи военни единици. Но щом става въпрос за България, гръцкият представител протестира, макар че целият български флот по тонаж е по-малък от един малък италиански крайцер.

Съветският делегат обвини по-нататък делегациите на САЩ и Англия в това, че, поддържайки гръцкото предложение, се опитват да изменят една клауза, по която се е постигнало вече споразумение в Съвета на министрите.

Капитан Маккей от британската делегация защити становището си, като каза, че пропускът да се впишат и торпедните лодки в листата на забранените оръжия се дължи само на недоглеждане от страна на морските експерти. На това съветският делегат възрази, че не е имало никакво пропускане, но че Англия и САЩ се опитват да изменят сега един член, който не им се нрави.

Поставено на гласуване на следния ден — 27 септември, гръцкото предложение получи мнозинство от 13 гласа срещу 6 и две въздържания (на Франция и Етиопия). Представителят на СССР генерал Николай Славин отбеляза, че тъй като не е получено мнозинство от две трети, докладчикът ще трябва да представи в пленума два доклада.

След това комисията прие единодушно чл. 13, с който България се задължава да не произвежда, притежава или улеснява производството на повече военни материяли, отколкото са необходими за поддръжката на военните сили, позволени от договора. Преди да вдигне заседанието комисията реши да завърши с разглеждане на военните клаузи от българския проекто-договор, като се събира, ако е необходимо, и два пъти дневно.

В изпълнение на това решение на следния ден комисията се събра преди обед и прие без разисквания чл. чл. 14, 15, 16, 17 и 18, както и приложенията второ и трето. По настояване на съветската и на американската делегация гръцката делегация оттегли искането си за поправка на чл. 14. Към обед комисията приключи с разглеждането на военните клаузи от мирния договор с България и отправи покана до българската делегация да се яви сл. обед в 15 часа, за да изложи своето гледище.

Преди обаче да изслуша българския представител комисията разгледа и взе решение по писмото, с което политическата комисия искаше мнение относно нуждата от стратегическа граница за Гърция.

ГРЪЦКОТО ИСКАНЕ ЗА СТРАТЕГИЧЕСКА ГРАНИЦА

На 28 септември в три часа след обед военната комисия се събира на заседание. Военните униформи преобладават в залата: съветски, британски, полски, чехословашки, американски, югославски, южноафрикански, индуски. Офицери от сухопътните войски, флота заемаха местата край покритата със зелено

сукно маса. Гръцката делегация се е погрижила да набави многобройни карти. Пред всяка делегация се разгръщат военни карти с масщаб 1:1,000,000, по някои от тях са начертани червени линии, които минават по кафявите хребети на планините. Това е картата на България.

Председателят ген. Мосор открива заседанието. На дневен ред е въпросът за писмото, отправено от политическата и териториална комисия за България, с което се иска от военната комисия да даде мнение по необходимостта от стратегически поправки в полза на Гърция на границата ѝ с България.

Пръв взима думата делегатът на Полша. След като напомня, че сегашната северна граница на Гърция е последователно определена от три договора: Букурещкия 1913 година, Ньойския 1919 г. и Лозанския 1923 г., в които Гърция е налагала все същите стратегически искания, тъй като и в трите България е била победена страна, той направи бърз, стегнат военен анализ на гръцкото искане. Заключението му е: при сегашната граница Гърция може по-лесно да концентрира войските си отколкото България. Гърция иска да се приближи на 70 клм. от Перник и на 80 клм. от София, да се надвеси над долината на Марица — най-гъсто населената и най-плодородна част от България, за да я застрашава постоянно; гръцките искания не са стратегически, а политически. Затова военната комисия не е компетентна да се произнесе по тях.

Чехословашкият генерал Пика забелязва, че в наше време стратегията не играе голяма роля и че по-скоро Дунавът би бил една истинска стратегическа граница. Той е съгласен с мнението на полския си колега.

Югославският адмирал Манола е на същото мнение. — „На военната комисия е поръчано да проучи само военните клаузи — казва той. Никъде в договорите не се говори за стратегически проблеми."

След мнението на южноафриканския и американския делегат, даде се възможност на гръцкия пред

ставител да защити своята теза. В неговите думи ясно проличава цялата хитро скроена тактика: да се предизвика поставянето на даден въпрос благодарение на мнозинството, с което се разполага, и след това пък да се позовава на така взетото решение като на нещо строго установено. Така например той твърди: политическата комисия, за да ни сезира с този въпрос, е дошла до убеждението, че въпросът за границата между Гърция и България е стратегически.

Разбира се, няма нищо подобно. Напротив, именно поради това, че не е фиксирана поради естеството на този въпрос, политическата комисия (и то разбира се, по гръцко настояване, след няколко часови спорове) с неголямо мнозинство реши да поиска от военната комисия да се произнесе дали характера на въпроса е от стратегическо естество. Ако пък сега военната комисия намери, че има стратегически елементи в гръцкото искане, гръцката делегация сигурно ще се яви в политическата комисия с твърдението, че военната комисия е решила въпроса в този смисъл и ще поиска да вземе съответствуващо решение. Тази дипломатическа „тънкост", обаче, не може да избегне от зоркото око на голямото мнозинство от членовете на военната комисия.

Гръцкият делегат — в случая един гръцки генерал, военен експерт, прочете в защита на своята теза едно дълго и подробно изложение за военните преимущества на сегашната граница в полза на България и за необходимостта от промяна от стратегическо естество. В това изложение, обхващащо над 15 страници на пишуща машина, в желанието си да подкрепи една трудно защитима позиция, гръцкият генерал забрави, че прави и ценни признания за неестествената граница, която откъсва България от Бяло море, като дава на Гърция тясната ивица земя по крайбрежието. Така напр. той каза между другото: „Цяла България със своята маса от 6 милиона жители тежи върху тези гръцки провинции (западна

Тракия и егейска Македония), по отношение на които тя заема централна позиция, както се вижда на картата. Тя има доста гъста ж. п. и шосейна мрежа, която води от север на юг. Тези две провинции заемат по отношение на централната част на Гърция една ексцентрична позиция."

Най-сетне той предложи комисията да вземе предвид, че сега се иска от нея да определи позициите за отбрана на северните гръцки области, след което трасирането на самата гранична линия щяло да бъде лесно. По принцип — каза генералът, трябва да се допусне, че тази гранична линия ще трябва да представлява едно достатъчно прикритие за определените защитни позиции и следователно в дълбочина граничната линия ще трябва да се придвижи на север, на разстояние 15—20 клм. от защитните позиции, според естеството на терена.

Изложението на гръцкия военен експерт не изглеждаше да е направило впечатление на делегатите, тъй като в разискванията, които последваха, даже не стана дума за него. Очевидно, мнозинството от членовете на комисията беше съвършено безразлично към „аргументите" на гръцката делегация. Съветският представител генерал Славин, който поиска думата, изясни накратко въпроса така: „Получено е писмо от политическата комисия. Ние на писмото ще отговорим. Въпросът е какъв да бъде нашият отговор. Какво е това стратегическа безопасност? В това понятие се включват политически, стопански, етнически и други елементи. За да дадем правилен отговор, ще трябва да имаме цял ред данни, които са от компетентността на гръцкия генерален щаб. Но ние тук готвим мир, а не война. Географията сама по себе си не играе роля. Разбира се, гръцката сигурност ще се увеличи, ако цяла България бъде включена в границите на Гърция." Тези думи на ген. Славин предизвикват всеобщ смях, който заразява даже и гърците.

Разискванията продължиха в този дух почти два часа, когато американският генерал Балмер прави

конкретно предложение да се отговори на политическата комисия в следния смисъл:

„Военната комисия смята, че всяка поправка на границата може да увеличи или да намали възможностите за отбрана на дадена страна, но че едно такова решение има винаги политически, стопански и етнически отражения, по които военната комисия не може да се произнася."

Гръцките делегати, които виждат да се сгромолясва построената с толкова усилия и ловкост постройка, скачат и възразяват, подкрепени този път само от южно-африканския делегат. Американското предложение обединява огромното мнозинство от делегатите, председателят го поставя на гласуване. По азбучен ред се извикват участниците в комисията: Австрия — въздържа се, Белгия — въздържа се, Белорусия — да, Бразилия — да, Канада — да, Китай — да, Етиопия — въздържа се, Франция — да, Великобритания — да, Гърция — не, Индия — да, Норвегия — да, Нова Зеландия — въздържа се, Холандия — да, Полша — да, Чехословакия — да, Украйна — да, Съветски съюз — да, Южна Африка — не, Югославия — да.

Председателят: — Резултатът от гласуването е: 15 гласа за предложението на генерал Балмер, два гласа против и четири въздържания. Отправям молба към секретаря да отговори на политическата комисия в духа на взетото решение.

Така пропадна маневрата на гръцката делегация. Въпросът за границата следователно остава да бъде решен от политическата и териториална комисия. Опитът на гърците да си осигурят едно компетентно мнение, върху което след това да изградят по-солидно искането си за „стратегически поправки" се обърна против тях. Защото от решението на военната комисия следваше, че въпросът за границите не е стратегически и военен въпрос, а политически, и ще следва да се разглежда като политически въпрос.

БЪЛГАРСКОТО ИЗЛОЖЕНИЕ ПО ВОЕННИТЕ КЛАУЗИ

Гръцките делегати останаха недоволни от решението на военната комисия и веднага след взимането му, напуснаха заседанието. На излизане от заседателната зала те се срещнаха с българската делегация, начело с Георги Кулишев, която бе извикана да изрази българското становище по военните клаузи пред военната комисия.

Ето в резюме българското изложение, прочетено на френски език от Георги Кулишев пред комисията:

— Господин председателю, господа,

В своето изложение, направено на 14 август 1916 г. на пленарно заседание, българската делегация изказа огорчението, което би произтекло за българския народ, ако договорът за мир с България би съдържал известни клаузи от естество да накърнят неговото национално достойнство и убеждението му, че е изпълнил своя дълг.

Такива са обаче някои военни клаузи предвидени в проекто-договора за мир с България и ние желаем да дадем няколко осветления по този повод."

След като подчерта, че България е намалила вече по собствен почин своите военни ефективи, Кулишев продължи: „По такъв начин българската армия ще има ефективи, които ще бъдат почти равни на тия, предвидени от проекта. Нова България даде достатъчно доказателства, че тя се развива като миролюбива демократична страна: тя има доверие в мира и се надява да види обезпечена собствената си сигурност чрез системата на колективна сигурност в света.

Българският народ желае да поддържа приятелски отношения с другите народи, на първо място със своите съседи, включително и с гръцкия народ, въпреки различията, които го разделят сега от гръцкото правителство."

След като припомни мирния начин, по който бяха опразнени егейските области от българските

войски, и че значителни количества хранителни продукти и други стоки бяха оставени по заповед на правителството на Отечествения фронт в Егейската област, за да се подобри продоволствието на местното население, Кулишев отхвърли още веднаж легендата за „трите български нападения“ и за нападателния дух на България. Подчертавайки, че българският народ, след дълбокото преустройство на страната на демократични антифашистки основи, увенчано с обявяването на народната република, изгражда своето бъдеще на здрави демократични основи и че това доказва, че той е напълно предан на каузата на Обединените народи, г. Кулишев продължи: „Имайки предвид всички тези обстоятелства, българският народ не би могъл да разбере защо проекто-договора за мир предвижда ограничения и забрани, които ще му се видят незаслужени и които биха били почувствувани с мъка от него.“

Подчертавайки, че българската армия се би победоносно срещу германците и че напоследък тя бе прочистена от последните профашистки елементи, г. Кулишев продължи: „Очевидно е, че същата тази българска армия не заплашва и не е в състояние да заплашва никого“. След като изтъква, че с ограниченията, предвидени в проекта, българската армия би могла трудно да изпълнява дори „задачи от вътрешно естество и да осигурява местната защита на границите“, Кулишев добави: „Предвид на миролюбивите чувства, проявени многократно, и многобройните доказателства, дадени в този смисъл от българите, както и приносът на България за крайната победа над Германия, българската делегация смята, че е уместно да привлече вашето внимание върху логичната необходимост, ефективите да се определят поне до един минимум, който да съответствува на 1·25 на сто от населението“ (т. е. 86,000 души кръгло). След като отхвърли точка по точка разните гръцки изменения, представени на комисията, след като доказа с подробни и убедителни аргументи тяхната неоснователност и след като припомни още

веднаж дълбоките промени, настъпили във всички отрасли в живота в България след 9 септември 1944 г., Кулишев заключи: „Българската делегация смята, че тези факти са за бъдещия мир и сигурност от много по-голяма важност, отколкото могат да бъдат решения, които биха имали за единствен резултат нараняването на душата на един честен народ. Следователно, ние сме убедени, че конференцията на мира ще вземе сериозно под съображение бележките относно глава трета на проекто-договора за мир с България, които делегацията има чест да ви представи.

Ние изказваме нашата признателност за това, че благоволихте да изслушате нашето гледище и ви молим да обсъдите отново някои предложения, които комисията е вече приела и които са, по наше мнение, напълно несправедливи и оскърбителни за българския народ. Ние желаем да се надяваме, че ще сторите това с обективност и разбиране. Тази надежда ни се вижда толкова по оправдана, като вземем под съображение факта, че вашата комисия вече обсъди и отхвърли няколко изменения особено тежки и несправедливи за България."

Българската делегация представи на комисията следните прибавки:

Прибавка първа — препис от строго поверителна оперативна заповед на началника-щаба на 12-а германска армия, генерал Грайфенберг, съставена в Солун на 18 април 1941 г., от която се вижда, че окупирането на Егейската област от българските войски е започнало на 19 април, т. е. десет дена след края на военните действия между германската и гръцката армия и че цялата военна плячка се обявява за изключително притежание на германската армия.

Прибавка втора — данни относно участието на България във войната срещу Германия.

Прибавка трета — сведения относно въоръжените сили, с които Германия разполагаше на Балканите в навечерието на влизането на България във войната

Прибавка четвърта — сведения относно германските части, хвърлени последователно срещу българската армия през време на действията на Балканите.

Прибавка пета — сведения относно загубите, нанесени от българската армия на германската през време на осем месечните действия.

* * *

Военната комисия приключи с петте проекто-договори на 30 септември и в следващите дни до 5 октомври — дата, определена като краен срок за привършване работата на комисиите и представяне на техните доклади на пленума — се занима с изработване на своя доклад. Във връзка с доклада съветският представител генерал Славин изказа протеста си затова, че при разглеждане на българските въпроси са били допуснати много отклонения от процедурата, неточности и несправедливости.

След близо 10-часово заседание, комисията прие и доклада относно военните клаузи в българския договор за мир с 15 гласа срещу 6. Преди да стане гласуването, генерал Славин заяви: „Съветската делегация не може да приеме този доклад като такъв на цялата комисия. На много пъти процесуалните правила бяха нарушавани, а някои части от доклада са безсмислени.“

VII

РЕШЕНИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ГРАНИЦА

ОТГОВОРЪТ НА ВОЕННАТА КОМИСИЯ

Вниманието на българската делегация отново се насочи към политическата и териториална комисия за България. На тази комисия предстоеше да се занимае с отговора на военната комисия и да вземе съответно решение по чл. 1 от договора: да реши какви ще бъдат границите на България. Заседанието бе насрочено за първи октомври.

Още от деня, в който военната комисия намери гръцките искания за „стратегически поправки" за неоснователни, се предполагаше какво може да бъде решението и на политическата комисия. В средите на журналистите и делегатите в Люксембурския дворец открито вече се говореше, че въпросът може да се смята за решен и че никакво откъсване на територии от България няма да се позволи. Споменаваше се, че самата гръцка делегация не си прави никакви илюзии по този въпрос. Все пак заседанието се очакваше с повишен интерес и с понятно нетърпение.

Военната комисия отправи писмо до политическата и териториалната комисия, в което се съобщаваше за решението, с което се отхвърля гръцкото искане и се прилагаше самото решение. Това писмо трябваше да се прочете в заседание на политическата комисия при вземане окончателно решение по текста на член първи от проекто-договора.

Така бе създадена преписка между двете комисии.

Ето и самата преписка.

Председател на Политическата и териториална комисия за България

До Генерал Мосор, председател на Военната Комисия

Г-н Председателю,

Имам чест да Ви уведомя, че политическата и териториална комисия за България е приела в единадесетото си заседание, състояло се на 16 септември, една резолюция, представена от гръцката делегация, в която се иска от военната комисия да даде своите заключения по отношение текста на поправката към член I от проекто-договора за мир с България, както е представена от гръцката делегация.

Съгласно желанието на мнозинството от членовете на моята комисия, аз бързам да препратя приложеното копие на гръцката поправка, за която става дума, заедно с текста на приетата във вчерашното заседание резолюция.

Имам чест да бъда и т. н.

п/а М. Киселев
Председател на Политическата и териториална комисия за България

ГРЪЦКОТО ПРЕДЛОЖЕНИЕ

ПОЛИТИЧЕСКА И ТЕРИТОРИАЛНА КОМИСИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ

Поправка а), предложена от гръцката делегация по проекто-договора за мир с България

Член I

Границите на България, както са показани на приложената към настоящия договор (приложение №1) карта, ще бъдат такива, каквито съществуваха на 1 януари 1941 година с изключение на границите с Гърция, които ще бъдат определени както следва:

а) Пирин планина
б) Родопа планина (Доспат даг)
в) Карлъкския балкан
г) Веригата Беш Тепе с долината на р. Арда

Люксембургски дворец
Париж, 7 септември, 1946 г.

ПОЛИТИЧЕСКА И ТЕРИТОРИАЛНА КОМИСИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ

Текст на гръцката резолюция, приет от комисията

Политическата и териториална комисия за България изслуша изложенията на гръцката и българската делегация и си отбеляза поправката на гръцката делегация към чл. 1 на проекто-договора за мир с България, относно установяването на една нова погранична линия между България и Гърция, целяща защитата на гръцката стратегическа сигурност в нейните северни провинции.

I. Комисията се съгласи да поиска от военната комисия да проучи гръцката поправка и да направи един доклад само върху нейните военни качества, особено по отношение на мерките за сигурност, които Гърция би спечелила от следните отстъпки, съдържащи се в гръцката поправка:

1) Естествени опорни точки.
2) Общи отбранителни линии.
3) Една област от подходяща дълбочина, която дава възможност за изпълнението на стратегически отбранителни операции.
4) Съобщителни линии.

II. Постигна се също съгласие да се поиска от военната комисия да даде мнение, ако е нужно, дали Гърция би могла да добие желаните мерки за сигурност чрез приемането на други промени в съществуващата граница или по какъвто и да е друг начин.

Люксембургски дворец.
Париж, 18 септември, 1946 г.

ПИСМОТО НА ГЕНЕРАЛ МОССОР

Въз основа на това писмо на Киселев и приложените към него приложения станаха разискванията във военната комисия, с които читателите са вече запознати. Военната комисия отхвърли гръцкото искане.

Ето писмото на Председателя на военната комисия, бригадния генерал Моссор до Председателя на политическата и териториална комисия Киселев.

ПАРИЖКА КОНФЕРЕНЦИЯ
Люксембургски дворец
29 септември 1946 г.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВОЕННАТА КОМИСИЯ

До Господин Председателя на Комисията по политически и териториални въпроси за България.

Господине Председателю,

В отговор на Вашето писмо от 17 септември 1946 г. имам чест да Ви препратя отговора на военната комисия.

Благоволете, Господин Председателю да приемете уверението за моето високо уважение към Вас.

Председател на Военната комисия,
Бригаден генерал Моссор

ОТГОВОР НА ВОЕННАТА КОМИСИЯ

В отговор на писмото на Председателя на комисията за политически и териториални въпроси за България от 17 септември, комисията смята, че всяко увеличение или намаляване на територии може да подобри или да влоши възможностите на местната отбрана по осигуряването на стратегическата безопасност, поменато в приложението към Вашето писмо, то обаче включва политически, икономически и етнически проблеми, които не са в задачата на военната комисия.

Бригаден генерал Моссор Председател на Военната Комисия

ГРЪЦКОТО ИСКАНЕ ЗА СТРАТЕГИЧЕСКА ГРАНИЦА ОТХВЪРЛЕНО

Заседанието на политическата и териториална комисия на 1 октомври се откри, както винаги, точно на време. Гръцкият делегат Диамангопулос побърза

да вземе пръв думата, веднага щом председателят съобщи, че се минава към разглеждане отговора на военната комисия.

В думите на гръцкия представител и в унилия му тон, който се мъчи да изглежда само спокоен и безстрастен, нямаше онази увереност и агресивност, каквато се забелязваше в първите дни, когато се разискваше този въпрос. Той се опита да докаже, че писмото-отговор на военната комисия е „загадъчно", че в него има „празноти", които трябва да бъдат запълнени, поиска отново да върне разискванията към същността на въпроса, т. е. да поднови дебатите, които отнеха толкова време на комисията. Той изказва надежда, че комисията ще проучи отново въпроса.

Тези негови надежди, обаче, бяха скоро разбити от думите на съветския представител Новиков.

„Отговорът на военната комисия — каза Новиков, не задоволява гръцката делегация. Но аз намирам, че военната комисия прояви здрав смисъл и нейният отговор не е лишен от остроумие. Въпросът, който нашата комисия й зададе, въпреки съпротивата на пет от членовете на комисията, не беше сериозен. Може ли да се смята за сериозно твърдението, че предаването на български територии към Гърция ще увеличи нейната сигурност? Гръцкото правителство има днес други грижи. То сега е заето с война против своя собствен народ. А гръцката делегация иска тук нови дискусии по един въпрос, който ние разглеждахме в продължение на две седмици. Гръцката делегация, смятах аз, ще поумнее след отговора на военната комисия и ще почне да ни пести времето. Но тя не поумнява.

От името на съветското правителство и на съветската делегация аз пак заявявам, че никакво изменение на границата не е възможно. Предлагам, без да губим време, да преминем към гласуване на гръцкото предложение, за да го отхвърлим."

След Новиков думата взе представителят на САЩ, Кяфери. „Аз не съм удивен от факта, — започна

той, — че стратегическите съображения не могат да изключат политическите, стопанските и етническите мотиви. Нашата делегация с най-големо внимание и подробности проучи този въпрос. Ние ще гласуваме за чл. първи в този текст, който е вписан в проектодоговора, съставен от четиримата."

Югославският делегат, посланикът Ристич апелира към комисията да се мине към гласуване. „Разбира се, подчерта той, ние ще гласуваме против гръцкото искане."

Представителят на Великобритания заяви, че тяхната делегация е проучила с извънредно внимание писмото-отговор на военната комисия. „Ние изказваме съжаленията си, че е невъзможно да се удовлетворят стратегическите претенции на Гърция" — заключи той.

След тези кратки и чисто делови разисквания, които минаха в спокойна атмосфера, председателят Киселев обяви, че слага на гласуване гръцкото предложение за поправка на чл. първи от проекто-договора за мир с България, с което се иска откъсване на една десета част от българската територия, със „стратегически цели". Той извиква бавно държавите по азбучен ред: Съединени щати — не, Австралия — не, Белорусия — не, Франция — не, Англия — въздържа се, Гърция — да, Индия — въздържа се, Нова Зеландия — въздържа се, Чехословакия — не, Южна Африка — да, Украйна — не, СССР — не, Югославия — не.

Резултатът от гласуването, обявява г. Киселев, е следният: 8 гласа против, 3 въздържания и 2 за. По този начин гръцкото искане е отхвърлено.

Диамантопулос иска веднага думата: „Понеже ще преминем към гласуване на чл. първи от проектодоговора, от името на гръцката делегация аз правя следната резолюция, която моля да се впише в протокола: границите на България остават същите, каквито са били на 1 януари 1941 година с изключение на промените, които Съветът на външните

министри ще намери за нужно да направи, за да гарантира сигурността на Гърция".

ВАЖНА ДЕКЛАРАЦИЯ НА ЮГОСЛАВСКАТА ДЕЛЕГАЦИЯ

Югославският делегат г. Ристич направи след това от името на югославската делегация една извънредно важна декларация относно българското искане за Западна Тракия. „Преди да минем към гласуване на член първи, заяви той, аз искам да направя едно заявление, което да бъде вписано в протокола. То е ясно и няма вид на маскирано предложение за изменение на текста. „Югославската делегация, гласувайки за член първи, изказва своето твърдо убеждение, че Съветът на външните министри ще проучи с внимание молбата на българската република да се възстановят границите такива, каквито са били установени от Букурещкия договор, молба, която югославската делегация смята за напълно справедлива."

Най-сетне член първи от проекто-договора за мир с България, най-важният от целия договор, който урежда въпроса за границите на страната ни, който интересува всички българи, по който се развиха толкова бурни разисквания в политическата комисия, който минаваше за един от най-трънливите въпроси на конференцията, е поставен на гласуване. Той гласи в текста, установен от Големите четирима: „Границите на България, такива каквито са посочени на картата, приложена към настоящия договор (Анекс първи), ще бъдат тези, които съществуваха на 1 януари 1941 година."

Извикването на участвуващите в комисията държави започва пак. САЩ — да, Австралия — да, Белорусия — да, Франция — да, Англия — да, Гърция — не, Индия — въздържа — се, Нова Зеландия — да, Чехословакия — да, Южна Африка — въздържа се, Украйна — да, СССР — да, Югославия — да.

Резултат от гласуването: за — 10; въздържания — 2 и против — само 1 глас, този на Гърция. Член първи от проекто-договора за мир с България се потвърждава.

След това комисията премина на последния въпрос, с който имаше да се занимава от проекто-договора — разглеждането на анекс първи — за картата на границите. След известни разисквания поскоро от техническо естество, анексът бе също приет с гласуване при 9 гласа за, два против и две въздържания.

Така завършиха разискванията на политическата и териториална комисия за България, които продължиха почти месец и половина — от 17 август до 1 октомври 1946 година и които държаха в тревожно непрежение не само членовете на българската делегация, но и целия български народ.

VIII

СТОПАНСКИ
И РЕПАРАЦИОННИ КЛАУЗИ

РЕПАРАЦИИТЕ

Икономическата комисия на Парижката конференция, която трябваше да разгледа стопанските клаузи от проекто-договорите за мир с Румъния, България, Унгария и Финландия, бе съставена от представители на следните 14 държави: СССР, Белорусия, Украйна, Чехословакия, Югославия, Австралия, САЩ, Канада, Франция, Великобритания, Гърция, Индия, Нова Зеландия и Южна Африка. За председател на комисията бе избран делегатът на Чехословакия д-р Йозеф Корбел, чехословашки посланик в Бялград, за подпредседател — австралийският делегат д-р Уолкер и за докладчик — съветският делегат В. С. Герасченко.

На комисията бе предоставено да разисква чл. чл. 20 и 32 от проекто-договора за мир с България и приложенията към него 4,5 и 6. Към тази работа комисията можа да пристъпи едва на 30 септември след обед, тъй като дотогава бе заета с румънския проекто-договор.

Още в първото заседание от дългото изложение, което направи гръцкият делегат Политис, пролича, че центърът на тежестта ще падне върху въпроса за репарациите. По този въпрос Съветът на министрите на външните работи бе приел принципа на частично обезщетение на щетите, нанесени на Гърция и Югославия от военните действия и от окупирането на техните територии от български войски. Подчертано бе, че този принцип е установен с оглед на факта, че България не само че е останала извън войната против Обединените народи, но е обявила и действително е водила война против Германия. Гръцката делегация поиска да се премахне споменаването за участието на България във войната против Германия

и да се изостави принципът за частично обезщетяване на нанесените щети.

В една извънредно дълга и разтегната реч гръцкият делегат представи фантастични цифри за репарациите, искани от България. Той заяви, че щетите, нанесени на Гърция от България, достигат над един милиард долари и поиска България да бъде принудена „в последните граници на нейните възможности" да изплати съвсем изцяло тази сума. Гръцката делегация не успя да посочи точна сума за своите репарации и доказа по този начин неоснователността на представените искания.

Гръцките стопански и репарационни искания бяха изразени в два меморандума, представени пред Парижката конференция.

С първия меморандум от ноември 1945 год. гръцкото правителство бе представило чрез Съюзническата контролна комисия в София своите искания за репарации от България. Общата сума на гръцките претенции за мнимите щети, нанесени на гръцкото стопанство от престоя на българските власти в западна Тракия, според този меморандум възлизаше на 780,000,000 долара. По-късно обаче, гръцкото правителство е навярно забелязало, че тази сума е много малка и с нов меморандум от месец август 1946 год., направо подаден в секретариата на Парижката конференция, увеличава исканията си за репарации от България с още 200 милиона долара — до една глобална сума от 985,000,000 долара.[1]

---

[1] Вторият меморандум бе представен в края на август в секретариата на конференцията, но в такова ограничено количество екземпляри, че да бъде лишена българската делегация от копие от меморандума, както се и случи. Българската делегация, обаче, поиска от секретариата да й се предостави на разположение гръцкият меморандум, за да може своевременно да го получи и подготви своя отговор. Вън от това, делегацията бе успяла да проучи косвено, чрез други делегации текста на меморандума. Под ръководството на министъра на финансите проф. д-р Иван Стефанов експертите изработиха българското изложение—отговор на гръцките меморандуми.

За да се види до каква степен се е пренебрегвала действителността при изчисленията на математиците, които навярно са съставяли таблиците за гръцките репарационни искания, до каква степен фантазията и злата воля могат да бъдат използувани за „доказателства", достатъчно е да се изброят основните пера на гръцките претенции. В първия меморандум (понеже вторият още не е направен публично достояние) тези претенции са разпределени в следните 16 групи:

1)	2,228,000	долара	(кръгли	цифри)	за отнесени електрически инсталации
2)	3,416,000	„	„	„	отнесени минни инсталации
3)	304 000	„	„	„	отвлечени кораби
4)	774,000	„	„	„	разрушения в пристанищата
5)	25,689,000	„	„	„	отвлечен ж. п. материаил
6)	165,983,000	„	„	„	земед. произведения
7)	9,943,000	„	„	„	земеделски машини и инсталации
8)	105,136,000	„	„	„	отвелечен добитък
9)	4.812,000	„	„	„	разрушени напоителни и др. съоръжения
10)	13,350,000	„	„	„	разрушени шосета и др.
11)	966,000	„	„	„	разрушени училища, църкви и др.
12)	32,401,000	„		„	отнесена частна мобилировка
13)	97,110,000	„	„	„	разрушени сгради при военни действия
14)	147,741,000	„	„	„	инвал. пенсии на убити
15)	110,158,000	„	„	„	непл. работа, труд и др.
16)	58,581,000	„	„	„	вреди и щети, нанесени на индустрията и търговията

Предявявайки тези искания, гръцкото правителство съвсем не се е съобразявало с някои елементарни фактически положения, които биха могли да им придадат поне една външна, привидна достоверност. Така, известни числа са вмъкнати просто лекомислено, по каприза на някой престарал се чиновник. Как инак да се обясни обстоятелството, че се искат

над 300,000 долара за отвлечени в България кораби, когато тези кораби не биха могли да дойдат у нас по сухо? Друг случай: гръцкото правителство иска една огромна сума от 105,136,000 долара за „отвлечен добитък и щети, нанесени на скотовъдството". Количеството на пострадалия добитък според тези претенции възлиза на 200,000 свине, 50,000 коня и 2,000,000 птици. В тези числа влизат и свинете и др., които биха се родили, ако западна Тракия не беше окупирана от българите. Разсъждението не страда от липса на остроумие и даже на комичност. В Македония и Тракия, твърдят гърците, съществуваха 30,000 свине, от които 15,000 бяха свине-майки. Всяка свиня-майка ражда по пет прасета два пъти годишно — т. е. за една година 15,000 свине дават 150,000 прасета. За трите години на окупацията това прави 450,000 свине, от които българите са отвлекли 200,000. Както се вижда, би могло да бъде и по-лошо — т. е. направо да ни се поиска обезщетение за всичките неродени 450,000 свине. Независимо обаче от несъстоятелността на разсъждението, в случая има и фактическа недобросъвестност. Според официалната гръцка статистика от 1938 година в цяла гръцка Тракия и в цяла Македония е имало 26,702 свине, 32,264 коня и 1,499,445 птици. Явно е до каква степен гръцкото искане е лишено от основание, толкова повече, че само половината от този добитък се е намирал в окупираната зона.

Друг типичен случай за неоснователността на гръцките претенции е искането да се заплати от България сумата 165,983,000 долара за отнесени земеделски произведения. Най-голямото перо от тези произведения е тютюнът. Гърците претендират, че българите са „отнесли" 57·5 милиона кгр. тютюн от различни реколти — от 39 до 43 година. Истината е, че още с влизането си в Гърция германците слагат ръка на всички тютюневи запаси. Така, със заповед от 13 април 1941 г. главнокомандуващият германската армия задължава всички производители и търговци на тютюн да представят на германското

командуване всички количества, с които разполагат, от реколта 1940 (разбира се и остатъците от реколта 1939 г., намиращи се в производителите и търговците, са третирани по същия начин). Германците закупуват чрез посредничеството на концерна Реемстма, по техни признания, за което има документи, 24,000,000 кгр. тютюн. А за останалите реколти 1941, 42 и 43 — знае се как германците купуваха тютюна не само в Тракия и Македония, но и в цяла България. Ограбваният тогава систематически български тютюнопроизводител може да даде ценни сведения в това отношение. Независимо от това гърците искат сега да им се заплатят и онези количества тютюни, които останаха в окупираната зона след оттеглянето на българските власти и които бяха консумирани на място.

Тези и много други примери, които биха могли да се приведат, доказват на какви основи са построени фантастичните претенции на гръцкото правителство за репарации и какъв отговор заслужават те.

Естествено е, че, ползувайки се нашироко от този и подобни методи на изчисление, гръцките експерти бяха успели да стъкмят една хубава цифра за българските репарации. В своето изложение Политис спомена за сумата (в английски лири — за да изглежда навярно по-малка) от 264,367,000 лири стерлинги, което в долари прави действително над милиард — 1,057,468,000.

Югославският делегат Бартош, който взе думата след Политис, заяви, че въпреки че войските на бившите фашистки български управници са нанесли на Югославия големи щети, Югославия не може да отрече факта, че България е оказала голяма помощ на съюзниците в последната фаза на войната с Германия. Той каза освен това, че когато се определят дължимите от България репарации, ще трябва да се държи сметка, че нейните стопански възможности са ограничени.

Британският представител побърза да се притече в помощ на гръцката делегация, внушавайки, че

Гърция може да получи от България храни, гориво и други произведения. Той каза между другото: „бих бил много щастлив, ако България може да заплати изцяло исканата от Гърция сума.“ Но даже и той бе принуден да приеме, че гръцките искания не отговарят на действителността.

Комисията отложи по-нататъшните разисквания за българските репарации, докато се представят данни от страните, които искат обезщетение за нанесените щети от българските окупационни войски, и мина към разглеждането на следващите членове от проекто-договора, които се отнасяха до стопанските клаузи.

БЪЛГАРСКИЯТ ОТГОВОР

Българската делегация от името на българското правителство отправи меморандум по стопанските и репарационни въпроси, повдигнати в конференцията във връзка с българския договор за мир. Меморандумът бе изработен под прякото ръководство и участие на министъра на финансите, проф. д-р Иван Стефанов, който бе член на българската правителствена делегация и който употреби много дни и нощи, за да проучи, анализира, разобличи и обори гръцките твърдения и искания.

Българският меморандум представляваше един обемист том от 120 страници на голям формат, озаглавен: „Истината върху гръцките претенции за репарации от България“.

В това изложение се анализират подробно група по група гръцките искания като се отхвърлят аргументирано или се свеждат до тяхната истинска стойност. Освен това, изготвени са пет отделни отпечатъци като приложения, под различни заглавия: констатации относно гръцките претенции за репарации, въпросът за българските репарации, български инвестиции в окупираната зона, изоставени български имущества и стоки в окупираната зона и въпросът за реституциите. От друга страна българ-

ската делегация, със своите стопански и финансови експерти, е изработила допълнителни изложения по разните части на този въпрос. Общо взето, българската теза се изнася в четири посоки: 1) Отбиване на гръцките претенции, доказване на тяхната несъстоятелност и фантастичност. В това отношение от наша страна се изтъква, че българските войски не са водили военни действия в окупираните територии и следователно не са причинили разрушения, които гърците искат да им припишат. Българските войски влизат в тази зона десет дни след капитулацията. Заварените там военни материали, припаси, запаси и стоки се изземат от германците като военна плячка. Германците нареждат изрично да не се правят никакви реквизиции от страна на българските окупационни власти, които се поддържат от внос на храни от България. На 10 май, когато се установява пълна окупация от българските власти, областта е вече напълно разорена и стопански разстроена. Освен това, до тогава Гърция вече водеше от няколко месеца война с Италия и реквизициите, правени в Тракия, изтощават стопанството на областта. Разрушенията, направени там, са последица от водените между гърци и германци военни действия. Българското изложение доказва, че българските власти не само не са грабили и експатрирали окупираните земи, но че са въвели там един стопански и финансов режим напълно, абсолютно еднакъв с този в цяла България. Възстановяват се основните съобщителни средства — ж. п. линии, мостове, шосета. Полагат се усилия за нормализиране на стопанския живот, внасят се гориво, средства за производство, семена и др.

Българското изложение се спира на факта, че при оттеглянето на българските власти също не са водени никакви военни действия, поради което не са последвали никакви разрушения. Напротив, учрежденията, институтите и предприятията са предавани с протоколи на гръцките власти, като са уреждани и някои стопански и финансови въпроси — за

временно оставяне на място на ж. п. администрация, земеделска и народна банка и пр. Оригиналите от тези протоколи се прилагат като доказателства към българското изложение.

2) Български инвестиции и изоставени български имущества и стоки в окупираната територия. Българското изложение доказва, че българските власти са вложили в окупираните области огромни средства за подобрение на земеделието, на скотовъдството, за ж. п. транспорт, за пътища и обществени постройки, за подобряване на народното здраве и др. Независимо от това, при оттеглянето си българските власти са оставили и са предали с протоколи на гръцките власти запаси от храни и стоки. Като пример се посочва, че са предадени пшеница — 14,764 тона, ръж и царевица — 1,709 тона, сол — 13,343 тона и др., а са изоставени частни имущества на стойност близо от 29 милиарда лева. Общо взето, разходите, направени от българската държава за администриране на окупираната зона в периода от 1941 до 1944 год. — включително мелиоративните работи и частните имущества — възлизат на стойност 44,369,000,000 лева. Освен това, в тази зона са изоставени държавни имущества, дългове към българската държава, частни имущества и задължения към частни лица на обща стойност 25,845,496,000 лева.

3) Българското изложение подчертава, че българската репарационна проблема има свои специфични черти. България не е участвувала във войната срещу съюзниците, поради което не им е нанесла никакви щети. България, от друга страна, участвува във войната срещу Германия и с това допринесе за бързия й разгром, като попречи особено много на разрушенията и грабежите, които германците щяха да извършат на Балканите, ако не бяха принудени да бягат поради българската намеса. Участието на България във войната й наложи да напрегне стопанските си сили, наложи й финансови жертви, които тя продължава да чувствува. Това не може да не

се вземе под внимание, когато ще се решава българският репарационен въпрос.

4) Българското изложение прави подробен и красноречив преглед на финансовото и стопанско положение на нашата страна. Изтъква се пълното ограбване и изсмукване на българското стопанство от Германия, която е изтръгнала от България за три години един износ без покритие, възлизащ на номинални 38 милиарда лева. С данни и цифри българското изложение рисува мрачната картина на българското стопанство.

Затова накрай българското изложение заключава: Поради обстоятелства, че българските власти са нанесли минимални щети в окупираните области, че нищо оттам не е задигнато, а, напротив, много стоки и средства са оставени и вложени, че икономическите възможности на българския народ са нищожни, България има право да се надява, че ще ѝ бъдат наложени репарации в минимален размер, като ѝ се даде отсрочка на плащанията, които след това да се извършват с известна разсрочка.

ПЪРВИТЕ РЕШЕНИЯ НА КОМИСИЯТА

В заседанието си на първи октомври, комисията одобри френското компромисно предложение в смисъл България да плати 75% обезщетение за щетите, нанесени на имуществата на обединените народи. Британската делегация, която настояваше за пълно обезщетение, си запази правото да направи декларация в пленарното заседание.

В предобедното заседание на 2 октомври на комисията бе поставен въпросът за дунавското корабоплаване, като с 8 на 5 гласа се гласува френското компромисно предложение за включване в договора за мир с България на принципа за свободното международно плаване по Дунава.

Големи разисквания по този въпрос не станаха, тъй като той бе вече решен, когато комисията раз-

искваше два дни преди това условията на мирния договор с Румъния. След това с 9 гласа на 5 бяха приети онези клаузи на българския договор, които установяват принципа на най-облагодетелствуваната нация на обединените народи в продължение на 18 месеца след подписването на договора.

Комисията разгледа след това чл. 24, който има два текста: съветският, който предвижда възстановяването на правата на България върху имуществата й, намиращи се у съюзниците, и текстът на Франция, Англия и САЩ, който предвижда ликвидацията на тия имущества до задоволяване на исканията, представени срещу България от заинтересованите страни.

Съветският делегат Герасченко заяви, че България трябва да разполага със своите имущества в чужбина, като бъдат изчислени щетите, понесени от обединените народи, и призна необходимостта те да бъдат обезщетени, но ограничи отговорността на България спрямо съседите й — Гърция и Югославия.

Герасченко заключи, като припомни, че България е била съвоюваща страна във втория период на войната и повторно поиска тя да се ползува свободно от своите имущества.

След това взе думата представителят на САЩ, който подкрепи американското предложение, пояснявайки, че имуществата, които останат след като бъдат задоволени исканията за обезщетяване, ще бъдат възвърнати на България.

Английският делегат Бертоуд подкрепи по принцип предложението на САЩ и Франция, докато белоруският делегит Чижов подкрепи мнението, изказано от Герасченко, след като американският делегат заяви, че имуществата, принадлежащи на България в САЩ, възлизат на 1,600,000 долара, а британският делегат поясни, че имуществата на България в Англия възлизат на 160,000 лири стерлинги.

Съветското предложение се подложи на гласуване и пропадна със 7 гласа срещу 5 и 2 въздържания от гласуване.

За чл. 16 има гръцко предложение, което цели вмъкването на трети параграф, предвиждащ, че България ще изплати чрез Швейцарската народна банка обезщетенията, присъдени на гръцките поданици от смесения арбитражен гръцко-български съд.

Гръцкото предложение бе отхвърлено с 12 гласа срещу 1 — Гърция, и 1 въздържал се — Австралия. На следобедното заседание на стопанската комисия за Балканите бе отхвърлено съветското предложение към чл. 25, предвиждащо възвръщането на България на българските имущества в Германия, а бе прието това на САЩ, Франция и Англия, според което България се отказва от всякакви искания спрямо Германия.

При разглеждането на чл. 27 (България се отказва от искания спрямо Обединените народи) се проучиха гръцкото проекто-изменение и българските възражения. След изменението на параграф пети, каквото изменение бе направено и в договора с Италия, и след оттегляне на гръцкото проекто-изменение, чл. 27 бе приет единодушно.

Чл. 28 (търговски отношения) е предмет на две предложения и едно гръцко проектоизменение. Гръцкият делегат Политис заяви, че се касае до един двустранен договор между Гърция и България за използуването на една железопътна линия, в миналото теснолинейка, а сега нормална, като в случай, че подобно споразумение не се постигне, да се прибегне до арбитража на една международна конференция по събщенията.

Съветският делегат отрече компетентността на стопанската комисия по въпроси, свързани със съобщенията, и поиска отхвърлянето на гръцкото проекто-изменение.

Делегатът на САЩ, Торп, подкрепи гръцкото проектоизменение, като се застъпи за едно арбитражно разрешение върху базата на чл. 28. Политис прие това разрешение на въпроса.

Вземайки наново думата, съветският делегат Герасченко, като спомена предложенията, направени в

този смисъл от Гърция, Чехословакия и Франция, заключи, се всичко това заплашва да превърне стопанската комисия в комисия по европейските съобщения. Той предложи този въпрос да се разисква друг път и другаде.

Тогава председателят на комисията, Корбел, предложи да се вдигне заседанието и разискванията приключиха в 20·40 часа, за да бъдат подновени на следния ден в 10 часа сутринта със следния дневен ред: — разглеждане на членове 28, 29, 30, 32, и 4-то приложение.

След като бе вече изслушала и изложението на българския представител, комисията се върна отново на въпроса за българските репарации. Гръцкият делегат, който пръв взе думата, се показа много поскромен в исканията си. Той предложи България да заплати на Гърция 37,500,000 лири стерлинги (150 милиона долара), като сумата бъде изплатена в натура в продължение на 6 години. Това гръцко искане намали първоначалните претенции повече от 6 пъти.

Тези два дни — четвърти и пети октомври — бяха последният срок, в който комисиите на конференцията, съгласно решението на четиримата, трябваше да завършат работата си.

Времето бе вече доста напреднало и на комисията не оставаше нищо друго освен в непрекъснати денонощни заседания да приключи с някакъв резултат въпроса за българските репарации.

БЪЛГАРСКАТА ДЕЛЕГАЦИЯ ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКАТА КОМИСИЯ

В заседанието на 3 октомври разглеждането на стопанските клаузи от българския договор продължи, като бяха приети две предложения във връзка с гражданското въздухоплаване и едно предложение относно разните тълкувания на стопанските условия. Разисквани бяха и някои въпроси за правата на застрахователите, поданици на Обединените народи в България.

В предобедното заседание на 4 октомври, пред комисията се яви българската делегация в състав: министърът на външните работи Георги Кулишев, министърът на финансите проф. Ив. Стефанов, главният секретар на българската делегация, лег. съветник Асен Георгиев, и експертът към делегацията, д-р Т. Калинов.

От името на делегацията м-рът на финансите, Ив. Стефанов направи една декларация. Той най-напред припомни, че България е била съвоюваща страна от 9 септември нататък и че във войната срещу Германия тя е изразходвала над 290 милиона долари. М-р Стефанов въстана против прекалените искания на Гърция, като с данни и цифри посочи техния произволен характер. Той опроверга приписаните на България от страна на гръцкия делегат заточавания и избиване на хора. М-р Стефанов заяви, че стопанският режим, въведен в завзетите от българските власти области, е бил същият както и в България, че там не само не са правени никакви разрушения, но че българските власти са поправяли разрушенията от войната и са извършили нови строежи.

М-р Стефанов благодари на Югославия, че е признала демократическите усилия на нова България, както и нейните крайно ограничени възможности за плащане на репарации.

По-нататък м-р Стефанов направи едно внушително изложение за тежкото състояние, в което се намира българското народно стопанство и за слабите възможности то да поеме нови задължения, като доказа, че плащането на репарации би повлякло след себе си една стопанска и социална катастрофа за България. Завършвайки, той изказа надеждата, че конференцията за мира ще държи сметка за тези ограничени стопански възможности на България и че ще ѝ наложи само една намалена сума за репарации, чието плащане трябва да бъде забавено и разпределено за няколко години. Изложението на м-р Стефанов бе изслушано с внимание. Разискванията по изложението бяха отложени за заседанието след обед.

ЕДНО РЕКОРДНО ЗАСЕДАНИЕ

Последното заседание на икономическата комисия, на което бе взето решението за размера на българските репарации, може наистина да се нарече денонощно. То започна на 4 октомври сутринта, а завърши на 5 октомври в 14·40 часа, с малко прекъсване. Първите часове на това заседание бяха посветени на стопанските клаузи от договора с Финландия, които още не бяха разисквани. Прекалено уморени, нервни, делегатите пристъпиха към въпроса за българските репарации, на които посветиха осемчасови разисквания на нощното заседание, което започна в 22 часа. В едно обединено предложение председателят, Корбел, и водачът на съветската делегация, Гусев, предложиха да се възложи на една подкомисия да проучи подробно стопанското положение и възможностите на България и да докладва за това на четиримата. На това предложение се противопоставиха в продължителни спорове представителите на САЩ, Англия и Гърция. Поставено на гласуване, предложението пропадна с 9 гласа против и 5 за.

ЮГОСЛАВСКОТО ПРЕДЛОЖЕНИЕ

Югославският делегат д-р Милан Бартош поиска след това България да бъде третирана наравно с Италия по отношение на репарациите. А това би означавало, каза той, цялата репарационна сума да възлезе на около 1% от българския национален доход, или около 25 милиона долара. Д-р Бартош направи внушение 10 милиона долара от тази сума да бъдат дадени на Гърция, а 15 — на Югославия. Делегатът на Югославия заяви, че България не е толкова виновна, колкото другите сателитни страни, тъй като тя никога не е водила активна война срещу съюзниците, а само е окупирала части от Гърция и Югославия. В заключение д-р Бартош поиска на България да бъде признато правото на съвоюваща страна, тъй като тя се е сражавала на страната на съюзниците през последните осем месеца.

В отговор на защитата, която Бартош направи на България, гръцкият делегат Политис заяви, че България може да плаща повече от Италия, защото не е била опустошена през войната и не е изгубила, а придобила територии. Британската делегация се яви в защита на Гърция и предложи, щото комисията да се ограничи само с определяне размера на репарациите, които България трябва да заплати на Гърция, а Югославия сама да уговори с България каква сума ще получи.

В такива разисквания мина нощта. Към 8 часа сутринта на пети октомври комисията бе вече заседавала непрекъснато 22 часа, като не се смятат малките почивки за обед и вечеря. В напрегнатата, раздразнена атмосфера гръцката делегация и нейните защитници разиграха един невиждан на подобна международна конференция пазарлък с цел да изтръгнат колкото се може по-голяма сума. Делегатите на СССР, Югославия, Чехословакия и Белорусия напразно доказваха, че гръцката делегация представя нарочно такива надути искания, че такъв важен въпрос не може да се реши така набързо. Без да привеждат нито един сериозен аргумент, делегациите на САЩ, Англия и Гърция посочваха кръгли цифри, ясно взети на посоки. Така напр. гръцката делегация промени своето искане четири пъти в продължение на няколко часа: от 12 часá по полунощ, когато бе поставен въпросът за размера на репарациите, до към 10 часá на следния ден тя поиска: 1) 150 милиона долара, 2) после се съгласи с едно английско предложение, според което Гърция трябва да получи 100 милиона долара, а Югославия и България да се споразумеят помежду си, 3) гръцката делегация предложи Гърция и Югославия да получат общо 150 милиона, които да си поделят по-равно и 4) веднага като че ли се разкая — поиска не 150, а 200 милиона: по 100 на Югославия и Гърция.

Към десет часа на 5 октомври британският делегат направи ново предложение: България да

заплати репарации в размер на 125 милиона долара платими в продължение на 8 години. Гръцкият делегат веднага се съгласи и каза, че ще приеме това предложение, ако то се приеме и от комисията. В отговор представителят на Югославия отново настоя цялата сума, наложена на България, да бъде 25 милиона долара, платима в 10 години.

Делегатът на САЩ, Торп, заяви, че 100 милиона долара е „една приемлива сума" и щяла да представлява по-малко бреме отколкото това, възложено на някои други страни.

В 11 часа сутринта умората у делегатите бе завладяла всички. Заседателната зала бе потънала в тютюнев дим. Всички пушеха и лицата им едва се виждаха. Лицето на д-р Корбел бе бледо от умората, но той проявяваше удивителна бодрост и ръководеше заседанието с вещина.

След като бяха спорили дълго време върху процедурата при вземане решение по българските репарации и след направените предложения от отделните делегации, в комисията се очертаха следните три предложения:

1. Гръцкото предложение България да плати 200 милиона долара репарации;

2. България да плати 125 милиона долара (Предложение на английския делегат) и

3. България да плати 25 милиона долара (Предложение на югославския делегат.)

Изникна сега въпросът как да стане самото гласуване. Каква процедура да се усвои. Председателят се видя принуден да покани главният секретар на конференцията, за да се чуе неговата препоръка.

Фук Дьо Парк се яви в заседанието. Той бе приветствуван с кратка реч от д-р Корбел, който го покани да се изкаже по поставения въпрос.

Главният секретар Фук Дьо Парк предложи следната процедура: първо да се гласува предложението за най-голям или най-малък размер, после второто предложение от този характер и на трето

място — предложението на английския делегат, което се сметна за средно.

Комисията възприе препоръките на главния секретар.

В делегатите настъпи облекчение. Най-после, след толкова уморителни разисквания се отиваше към някакъв резултат. По лицата и на преводачите се четеше задоволство.

Но точно в момента, когато председателят д-р Корбел се канеше да предложи на комисията да пристъпи към гласуване на направените предложения, от дъното на заседателната зала се чу гласът на съветския делегат Гусев. Всички погледи се отправиха към неговото място. Прислужникът му поднесе микрофона.

Гусев каза приблизително следното:

„Тук ни се предлагат три различни цифри като размери на репарациите, които трябва да плати България. Но тия цифри са много различни — 200, 125, 25 милиона долара. Предложителите, обаче, не ни казват нищо въз основа на какви пресмятания са определили тези цифри. Защо напр. България трябва да плати 125 милиона долара, а не 124 милиона.

Ние не може да приемем за предложение такива цифри. Те трябва да бъдат обосновани. Комисията трябва да знае въз основа на какво тя ще вземе своето решение. Ето защо предлагам — вносителите на предложения за размера на българските репарации да се обосноват, да се мотивират за своите предложения. Ние след това ще разискваме по всяка отделна мотивировка и чак тогава може да пристъпим към гласуване."

Един вик на отчаяние се изтръгна из гърдите на делегатите и особено на преводачите (Една от преводачките почти падна на масата си). Ако се приемеше предложението на Гусев — това значеше още няколко нови часове на разисквания. А делегатите бяха вече доста изморени. Умора не проявяваше само съветската делегация.

В настъпилата натегната пауза френският делегат стана и направи компромисно предложение, което осигуряваше пристъпването към гласуване. Предложението се прие. Най-сетне председателят Корбел пристъпи към гласуване на разните предложения. Първо бе поставено съветското предложение за подробно проучване на въпроса от специална подкомисия. То получи 5 гласа — тези на славянските делегации. Против него бяха подадени 9 гласа. След това се премина към гласуване и на другите предложения.

1) Гръцкото искане България да заплати 200 милиона долара бе отхвърлено с 13 гласа против един (само този на Гърция).

2) Югославското предложение България да заплати 25 милиона долара пропадна с 8 гласа против 5. За него гласуваха всички славянски страни.

3) САЩ оттеглиха предложението си за определяне размера на репарациите на 100 милиона долара. Бе поставено на гласуване британското предложение България да заплати 125 милиона долара. То получи 9 гласа — за него гласуваха САЩ, Австралия, Канада, Франция, Великобритания, Гърция, Индия, Нова-Зеландия и Южна Африка, а против него — Белорусия, СССР, Украйна, Югославия и Чехословакия.

След гласуването в комисията настъпи оживление. Но непосредствено след обявяването на резултата от гласуването, откъм мястото на съветската делегация бе даден знак. Гусев поиска думата. Той каза:

„Каква е стойността на решението на стопанската комисия относно българските репарации? Решението на комисията не е окончателно. То представлява едно мнение на комисията, което ще бъде представено на пленарното заседание на конференцията и проучено от него.

Ако мнението на комисията бъде прието от пленарното заседание с мнозинство от две трети (14 гласа от 21-та държави, участвуващи в конференцията), ако то стане „една препоръка", която конференцията

ще представи на Съвета на четиримата министри на външните работи, този Съвет ще вземе крайното решение, като държи или не държи сметка за изказаните препоръки."

Съветската делегация смята, че решението за размера на репарациите, които трябва да плати България, е взето немотивирано, необосновано и прибързано. Настоявам това мнение на съветската делегация да бъде отбелязано в протокола.

Д-р Корбел даде знак да бъде отбелязано мнението на съветската делегация в протокола по решението за българските репарации. Политис дигна ръка и поиска думата. Той заяви, че желае да се отбележи в протокола, че гръцката делегация си запазва правото да поиска увеличение на размера на българските репарации.

Но още не седнал на мястото си, един апостроф дойде като изневиделица от седящия срещу Политис югославски делегат, посланика Марко Ристич.

„Господин председателю, каза Ристич, искам да се отбележи, че гръцката делегация гласува вече за английското предложение".

Всички присъствуващи в залата делегати и журналисти почувствуваха уместността на тази забележка. Гърция бе изгубила право да подига въпроса за увеличаване на размера на българските репарации с факта, че бе гласувала безрезервно за английското предложение.

Комисията продължи работата си с останалите членове, по които не бе взела решение, и приключи това рекордно и историческо заседание в три часа без 20 минути.

Това бе последният срок за привършване работата на комисиите.

IX

ЗАКЛЮЧИТЕЛНАТА ФАЗА НА КОНФЕРЕНЦИЯТА

КОНФЕРЕНЦИЯТА ПРЕД СВОЯ КРАЙ

Както бе предвидено, всички комисии завършиха работата си на 5 октомври. Докладите им трябваше да бъдат разгледани от пленума на конференцията, която трябваше да даде своите препоръки на четиримата за окончателното установяване текстовете на мирните договори.

В срещата, която имаха на трети октомври вечерта, министрите на външните работи на четирите велики сили изработиха и приеха следната процедура за тази окончателна фаза на заседанията:

1) докладите на комисиите няма да бъдат четени в пленарните сесии, а ще бъдат раздадени в писмена форма.

2) всеки делегат ще може да говори общо 30 минути по всеки договор.

3) при възможност делегациите ще трябва да представят писмените си заключения за превод и предварително раздаване, за да не се губи време при превеждане в самите заседания.

4) няма да се допущат добавки и предложения, освен тези изрично упоменати в докладите на комисиите. Добавките в докладите могат да бъдат гласувани, но не разисквани.

5) всеки член от всеки договор ще бъде гласуван.

6) всяка делегация ще има право да иска вмъкване в доклада на писмени допълнителни бележки.

Бе решено също пленарното заседание да се занимае с договорите по реда, предвиден в Потсдам: италиански, румънски, български, унгарски и финландски, като на италианския бъдат посветени три дни, а на останалите по един ден. Докладите ще бъдат разглеждани по следния ред: политически и териториални, военни и стопански.

Изпълнението на това решение на четирмата започна веднага, след като комисиите завършиха работата си. На 7, 8 и 9 октомври се състояха осем заседания на пленума, които бяха посветени на италианския мирен договор с неговите 78 члена и 9 приложения. Въпросът за Триест, за итало-югославската граница, за границите на свободната територия се появиха отново в познатата им сложност и придизвикаха намесата на почти всички делегации.

Непосредствено след като привършиха работата си комисиите представиха своите доклади. В тях, след бърз преглед на заседанията на съответната комисия на разгледаните членове от даден проектодоговор, се отбелязват получените при разискванията резултати. На края в доклада се правят известни препоръки относно приемането от конференцията на известен текст.

Ето напр. заключителната част от доклада на политическата и териториална комисия:

... „Гореказаното, г-н Председателю, е един кратък доклад на работата на нашата комисия и на заключението, до което тя дойде.

Аз имам честта да представя този доклад от името на политическата и териториална комисия за България, за разглеждане от конференцията и одобрение на неговите заключения.

Ако конференцията е готова да приеме нашите препоръки, аз имам честта да направя следните предложения от името на комисията:

1. Предложенията на комисията, засягащи текстовете, приети с $^2/_3$ или по-голямо болшинство, да бъдат приети, а именно:

а) прие единодушно:

Параграфи 1 и 2 от преамбюла, част трета (в) от австралийската поправка към параграф 4 от преамбюла и петия параграф от преамбюла, членове 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 19, 33, 35 и 36.

б) прие с $^2/_3$ или по-голямо болшинство:

Параграф 3 от преамбюла, част първа (а) от австралийската поправка към параграф 4 от преамбюла, член 1 и приложение 1.

2. Едно отделно гласуване да бъде направено върху член 2а, тъй като текстът, предложен от делегацията на Обединеното кралство, който получи 7 срещу 5 гласа и едно въздържане, е обикновено мнозинство.

3. Едно отделно гласуване да бъде направено по член 34, за който текстът, предложен от делегациите на Обединеното кралство и на САЩ, спечели 8 срещу 5 гласа — обикновено болшинство, докато текстът, предложен от делегацията на СССР, спечели 5 гласа срещу 8.

Париж, 5 октомври, 1946 г.
Люксембургски дворец

БОРБАТА ЗА ДЕМОКРАТИЧЕН МИР

Заключителните пленарни заседания на конференцията започнаха.

Заседанието от 9 октомври бе посветено на проекто-договора за мир с Италия. То се председателствуваше от г. Молотов. Преводите на речта на новозеландския делегат, който откри разискванията по мирния договор с Италия, свършиха. Г-н Молотов напусна председателското място и се качи на трибуната. Председателството се зае временно от главния секретар на конференцията г. Фук Дьо Парк.

Ето главните мисли от речта на г. Молотов:

„Нашата задача е да осигурим, че договорите за мир действително ще служат на интересите на народите, които жадуват за продължителен и здрав мир. Той трябва да бъде един демократичен мир, който да не позволи на агресьорите да останат ненаказани и който не може да отмине жертвите, които бяха дадени във великата борба за освобождение, за нашата обща победа. Същевременно демократичният мир трябва да създаде условия за развитието на

приятелски отношения между всички народи, които се борят да постигнат сигурност и които имат желание да направят всичко, за да предотвратят всякакви опити за нова агресия. Не за първи път се случва да се срещат демократичните страни, за да изработят договорите за мир, но не може да се каже, че договорите, които бяха изработени след първата световна война, бяха в съгласие с желанието на народите за продължителен мир. Ние трябва да имаме предвид този факт и да се опитаме да постигнем по-положителни резултати.

От значение е да се определи точната дата за оттеглянето на чуждите войски от Триест, а не това да се остави за едно неопределено време, както това е направено във „френските" предложения, възприети в комисията. Възприемането от страна на комисията на френските предложения за статута на Триест противоречи на решението на „Големите четирима" градът да бъде управляван на демократически начала, тъй като френските предложения дават такава власт на управителя.

„Младите славянски демокрации имат нужда една от друга, тъй като се правиха опити от старите демокрации да изолират младите славянски страни."

Съветската делегация, както всички други, има желанието за приятелско сътрудничество между всички демокрации. Тя отправя апел до другите делегации да сторят това, защото тя смята, че продължителното сътрудничество е от значение за запазването на демократичния мир.

От само себе си се разбира, че младите славянски демокрации имат нужда една от друга и то още повече, когато другите сили не обръщат внимание на техните законни и национални интереси. От друга страна, правят се опити от страна на така наречените стари демокрации да се изолират младите славянски демокрации."

Г-н Молотов заяви, че да се говори за разделяне на Изтока и Запада или за блок на славянските държави е абсурдно, тъй като в Съветския съюз

има 13 неславянски държави, докато пък от друга страна Етиопия, Индия и Китай понякога се включват в така наречената западна група — и то само за да увеличат броя на гласовете на известна група. Да се постигне споразумение е възможно само ако ние всички се борим за установяването на един демократичен мир и не преследваме една политика на налагане волята на някои върху други.

Една забележителна реч бе произнесена от водача на югославската делегация г. Кардел във връзка с италианския мирен договор. Той засегна главните проблеми около статута за Триест.

През нощното заседание на 9 срещу 10 препоръките по италианския мирен договор бяха гласувани.

Десети октомври бе посветен на мирния договор с Румъния. Заседанията протекоха почти в същия темп и ред. Следният ден — 11 октомври, бе ден на България.

Малко преди да започнат разискванията по препоръките по нашия мирен договор, българската делегация счете за нужно да отправи едно ново изложение до мирната конференция.

ЗАКОННИТЕ ИСКАНИЯ НА БЪЛГАРИЯ

Българската делегация отправи ново изложение до конференцията. То се отнасяше до възраженията и препоръките, направени от страна на разните комисии по повод проекто-договора за мир с България.

След като повдига отново въпроса за искането на България да бъде призната за съвоюваща страна, в изложението се казва:

БЪЛГАРИЯ ЗАПАЗВА НАДЕЖДИТЕ СИ ЗА ЗАПАДНА ТРАКИЯ

„Българската делегация дължи да изкаже своята признателност на комисиите, които отхвърлиха гръцките искания за откъсването на нови български територии от България, искания, чиято неоснователност

ност бе призната от всички. Въпреки това, обаче, ние не можем да не изразим пред конференцията чувството на дълбоко огорчение, което българският народ би изпитал, когато види, че това, което той смята като свое законно право, остане непризнато, а именно един действителен излаз на Егейско море и връщането на Западна Тракия към пределите на България. Би трябвало искрено да се съжалява, че това решение на конференцията бе взето не въз основа на едно дълбоко и изчерпателно проучване на въпроса, в резултат на което той остава все още висящ и неразрешен, въпреки че е от такова жизнено значение за българския народ и за отношенията между балканските държави. България не губи надеждата рано или късно компетентните международни институции да признаят правото на българския народ и да намерят един справедлив начин за разрешаването на този въпрос. Тази надежда се изгражда още повече на множеството постъпки, направени пред териториалната комисия за България, които показват, че изложените от България в подкрепа на нейната кауза доводи са неоспорими. Ето защо българският народ, въпреки всичко, запазва надеждата, че ще види един ден своите законни права и справедливи искания удовлетворени, което ще допринесе още повече за развитието на сътрудничеството и тясното приятелство между балканските народи.

По този повод българската делегация дължи да изрази своята признателност, преди всичко, на ония делегации, които подкрепиха пред комисиите справедливата българска кауза."

ИЗЛИШНИ ЗАДЪЛЖЕНИЯ

Що се отнася до британското предложение, отнасящо се до евреите в България, което предложение бе прието със седем гласа срещу пет при един въздържал се от гласуване в политическата и териториална комисия за България, българската делегация дължи да изтъкне, че евреите в България се

ползуват с всички права на равноправни граждани и че в такъв случай условията и задълженията, наложени по този повод на България, са излишни и биха представлявали една незаслужена обида. „Ето защо българската делегация моли настойчиво конференцията за мир да прецени отново този въпрос, като смята, че делегацията на Великобритания ще се съгласи да оттегли своето предложение."

Що се отнася до военните клаузи на проекто-договора, в изложението се казва: „Българската делегация констатира със задоволство факта, че военната комисия отхвърли редица несправедливи проекто-изменения, отнасящи се до разните постановления на проекто-договора. Българската делегация държи да изкаже обаче своето съжаление за това, че някои неблагоприятни за България решения трябваше да бъдат приети, обаче тя се надява да ги види изменени и смекчени било от самата конференция, било от Съвета на четиримата."

РЕПАРАЦИИТЕ

Що се отнася до решението на стопанската комисия да бъдат наложени на България репарации, възлизащи на 125 милиона долара, в изложението се казва: „Този размер на репарациите, неоправдан нито от разрушенията, нито от действителните щети, причинени на Гърция през време на окупацията, не дърши сметка за финансовите и стопанските възможности на България. От друга страна, той не взема предвид големите жертви и тежките загуби, които българският народ понесе във войната срещу хитлеристка Германия. Очевидно е, че, определяйки размера на дължимите репарации, комисията не е държала достатъчно сметка за истинското състояние на нещата. Щетите, причинени в окупираните области, и преди всичко тези, нанесени на Гърция, са твърде ограничени, както това беше изнесено в подробности пред конференцията заедно с всичките необходими за това доказателства."

След като се напомня, че българската армия не е предприемала никакви военни действия срещу Гърция и че тя се намеси най-активно във войната срещу хитлеристка Германия, както и след като се обрисува тежкото стопанско положение на България, по-нататък в изложението се казва: „Българската делегация моли настойчиво конференцията да благоволи да прегледа с необходимото внимание гореизложените факти и да намали съществено определената от стопанската комисия сума, свеждайки я до размери, които стопанското състояние и финансите на страната ще бъдат в състояние да понесат. Размерът на дължимите репарации трябва да бъде в съотношение с действително понесените щети и тяхното плащане да бъде разпределено за един по-продължителен период от време."

В заключение на изложението се казва: „Излагайки бегло своето становище по отношение отделните глави в проекто-договора за мир, българската делегация отправя до конференцията следния апел — тя моли конференцията да вземе под съображение онези внушения, които българската делегация имаше честта да й направи. По такъв начин конференцията ще отговори справедливо на законните искания на един скромен и честен народ и ще допринесе за заякчаване мира на Балканите и разбирателството между балканските народи."

ДЕН НА БЪЛГАРИЯ В ЛЮКСЕМБУРГСКИЯ ДВОРЕЦ

В заключителните заседания на конференцията бе определен по един ден и една нощ за всеки проекто-договор за мир. Двете дневни заседания — сутришното и обедното, от този ден биваха посветени на разисквания върху препоръките, направени от комисиите по проекто-договорите, и върху докладите на комисиите, а третото — нощното заседание, обикновено бе посветено на гласуване член по член,

т. е. препоръка, по препоръка (направени от отделните комисии. Денят на България бе 11 октомври.

Заседанието се председателствуваше от Бърнс. Понятно бе вълнението, с което чакахме този ден.

Залата се напълни от делегатите. Журналистическите ложи бяха доста оредели.

Председателят Бърнс обяви заседанието за открито.

Той каза:

— Пленумът на конференцията пристъпва днес към разглеждане на проекта за договор за мир с България. За сведение съобщавам, че осем делегации са поискали да се изкажат по този проектодоговор. Думата има представителят на Полша.

Виербловски — посланик, делегатът на Полша се качи на трибуната. Той започна речта си:

Г-н председателю, господа делегати!

Полската делегация не взе участие в работата на политическата и териториална комисия за България. Това бе естествена последица на факта, че между България и Полша не съществуваше нито формално, нито фактическо положение на война. Полската делегация, обаче смята, че има право да изложи в това пленарно заседание своето гледище по проекта за мирен договор с България, защото тя смята:

1) че мирът е един и неделим

2) че Полша, по своето географско положение в тази част на Европа, чиято съдба трябва да се реши на Конференцията, е пряко заинтересувана, щото мирният договор с България да бъде както справедлив, така и разумен, да служи като инструмент на мира, да ликвидира съществуващите спорни въпроси и да не създава нови конфликти.

Парижката конференция си постави за цел да организира мира съобразно с демократичните принципи. По това именно тя се различава от предишните конференции и преди всичко от Виенския конгрес и от Конференцията, която завърши с Версайлския договор, защото по силата на този прин-

цип, тя дава на победените страни възможност да изложат тук своите желания.

Ние чухме в тази зала изложението на българската делегация. Полската делегация заявява при това, че не бяха изведени съответните заключения от това, което българската делегация ни изложи. Ние не го зачетохме напълно, защото не взехме под внимание в самия текст на договора българските искания.

Полската делегация смята, че договорът за мир с България, такъв какъвто излиза от комисията, отговаря само отчасти на принципите на справедливостта. Според нас той видимо онеправдава най-малко виновния от най-малкия от народите, които бяха на итало-германска страна.

Анализирайки някои глави от проекто-договора, ние ще се постараем да докажем правотата на нашата теза. Да започнем от преамбюла: със съжаление констатираме, че проектът не споменава никак героичната борба на българските партизани, които бяха наши съюзници в най-тежките моменти на войната. Ние би трябвало да кажем една дума на благодарност към тези верни другари по оръжие. Това е наш дълг по отношение на онези, които паднаха под германските куршуми, към тези, които се вдигнаха на борба, които бяха осъдени от хитлеристките съдилища.

Ние единодушно отдадохме почит на италианското съпротивително движение именно в преамбюла на проекто-договора за мир с Италия. Защо отказваме да го сторим за българската съпротива, пропорционално по-голяма, както в сравнение с големината на територията, така и в сравнение с населението?

А при това известно е, че в годините 1942—1943 103,000 души взеха участие в българското съпротивително движение. Знае се, че от 1 януари 1942 до 9 септември 1944 64,345 души са минали през военните съдилища. Официалният доклад на тогавашното фашистко Министерство на правосъдието потвърждава това — и то за една страна, която има едва шест и половина милиона население.

От друга страна, още на 21 юни 1944, британският министър на външните работи г. Антони Идън засвидетелствува по затрогващ начин тази истина, като заяви, че едно сериозно съпротивително движение съществува в България. Нека ми бъде позволено да прибавя още едно показание, това на английския офицер за връзка при Щаба на българското съпротивително движение, Томпсън, който загина в България. Показанията на този офицер потвърждават героизма на българските партизани.

Участието на българската армия във военните действия на Обединените народи съставлява една дълга глава от епопеята на българския народ, изправен против германския империализъм. Още на 9 септември, т. е. шест седмици преди примирието, българският народ смъкна фашисткото правителство и от тогава българската войска влезе в действие, което показва, че българският народ постъпи така не под натиска на военните събития.

Военните усилия на България се изразяват в цифри, които са значителни за една такава малка страна: армията броеше 450,000 души, от които 100,000 бяха само на унгарския фронт. Българската армия се сражава на 1,500 клм. от своята собствена земя и броят на жертвите възлиза на 32,000 души. Примирието подчертава, че България се бори на страната на Съюзниците близо два месеца преди неговото подписване.

Значението на българското съпротивително движение, както и това на българската войска на страната на съюзниците, бе подчертано отново преди няколко дни от ландонския вестник „Таймс", който на 27 септември, пише: „Българските партизани се бориха през пролетта и лятото на 1944 година против германските части и ако те не постигнаха значителни резултати, то това не се дължи на липсата на смелост. Българската армия се би храбро и ефикасно в Югославия и Унгария през последните седем седмици на войната."

В светлината на това, което казах, може да се види много ясно колко ние онеправдаваме България и колко ние забравяме нейния принос в общата победа. Ние не можем да откажем на България, под претекст, че тя е една малка страна, онова, което предложихме на Италия, която заедно с Германия образуваше оста Рим-Берлин.

Господин председателю, господа делегати,

Минавам сега към стопанските клаузи на проектодоговора за мир с България.

Според тези клаузи, България трябва да заплати 125 милиона долари на Гърция. Ние уважаваме усилията на гръцкия народ, който се бори героично срещу германците, но ние не можем да не заявим, че тази сума ни изглежда крайно голяма за един народ, който в действителност никога не е водил разрушителна война против Обединените народи и който, както го подчертах създаде едно значително съпротивително движение и се нареди в последната фаза на войната на страната на съюзниците.

Тази сума ни изглежда също така много голяма и в сравнение с общата сума на репарациите, които трябва да платят другите държави от Оста. Достатъчно е да се напомни, че същата тази Гърция трябва да получи от Италия, чиито войски се сражаваха на гръцка територия, една сума от 100 милиона долари.

Освен това, ние не мислим, че са били взети под внимание действителните платежни възможности на България. Позволено ли ни е да наложим на един, тъй малък и тъй беден народ един толкова тежък товар? А знае се, че България е икономически една от най-слабите страни в Европа. Селското население съставлява 80% от нейния народ, а стандартът на живот достига едва 6 долара на месец. Освен това, страната е сериозно опустошена от системната експлоатация и ограбването от германците. Ние имаме ясното впечатление, че България е третирана твърде строго и даже несправедливо, и струва ми се, че по отношение на стопанските клаузи на другите страни,

бивши сателети на оста, България е действително онеправдана.

Господин председателю, предлаганите военни клаузи предизвикват у нас също такива сериозни резерви: те налагат на България да демилитаризира граничната зона, както и ѝ забраняват да притежава торпедни лодки. Колкото се отнася до първото ограничение, то даже не определя размера, в който строежът на укрепления е забранен и взима за критерий само разстоянието на стрелбата. А знае се каква е стрелбата на модерната артилерия, да не говорим за ракетните оръдия. Затова едно подобно определение е най-малкото неточно и може в бъдеще да причини усложнения.

Може, разбира се, да се тълкува това ограничение, като се каже, че България няма изобщо право да строи укрепления където и да било в нейна територия. Но при сегашното състояние на нещата това може да представлява не само един източник на спорове, но също да означава една цялостна демилитаризация на България. Това, обаче, ще бъде в противоречие с елементарното чуство за справедливост, защото никой не може да отрече на един народ правото да организира своята отбрана.

Нека прибавим още, че столицата на България се намира само на 120 клм. от границата и че долината на Марица, жизнен център за страната, е отдалечена от границата само на 80 клм. Аргументът, който бе приведен в подкрепа на това решение, бе, че гръцките съобщителни линии били застрашени. Този аргумент, обаче, не ни изглежда никак защитим, защото тези линии са свързани с един морски „хинтерланд", където Гърция има пълна свобода на движение. Ние изпускаме из предвид при това факта, че гръцките сухопътни и морски сили са два пъти по-големи от тези на Белгия, например.

Втората поправка, която забранява на България да притежава торпедни лодки, е също несправедлива. Позоваването на една подобна забрана по отношение на Италия е малко убедително, защото Италия е

една голяма държава с 46 милиона население, снабдена с развита индустрия и с една относително голяма военна флота, която ще разполага и с броненосци и кръстостващи, годни да оттласнат далеч нападателния радиус на действие на торпедните лодки.

Необходимо е да се прибави, че Италия има излаз на Средиземно море. При едно такова положение ние имаме България — слаба държава, която не може поради ограниченията на тонажа да притежава никакъв кръстосвач и която е ограничена само в Черно море.

Полската делегация констатира, че споменатите две клаузи не отговарят никак на реалните нужди. Нека добавим, че те са единствените, върху които военната комисия не е единодушна. Нека отидем по-нататък и нека признаем искрено, че в тях са отразени чувства на едно неоправдано недоверие към една страна, която не ги заслужава.

Несправедливостта на едно подобно отношение е още по-флагрантна, когато се сравни с отношението на Чехословакия спрямо Унгария. Наистина, чехословашкият военен делегат представи едно предложение за демилитаризация на граничната зона, подобно на това, което Гърция направи за България, но в последствие го оттегли, като заяви, че Чехословакия има желание да изгради бъдещите си отношения с Унгария не на базата на автоматичните ограничения, произтичащи от стари спорове, а върху взаимна добра воля и доверие. И отново, свързвайки мислено тези случаи, ние се питаме защо в областта на военните клаузи се прави разлика за България.

Един друг член също така онеправдава България в сравнение с другите страни от Оста. Това е чл. 28 бис, налагащ на България редица задължения в областта на съобщителните линии. Подобни клаузи не се срещат в никой друг мирен договор. Те отиват, по наше мнение, твърде далеч в намесата във вътрешния живот на България. Ние чухме тук, когато се говореше за други страни, че не трябва много да

се намесваме във вътрешната компетентност на държавите. Ние видяхме, че много предложения, които заплашваха с такава намеса, бяха отхвърлени. Затова ние не можем да разберем защо подобни клаузи са вмъкнати в договора за мир с България. Тяхното място е в спогодбите за съобщителните линии. Вписани в договора за мир, те ще представляват само още една дискриминация в повече по отношение на България.

Господин председателю, гръцката делегация поиска значителни териториални промени за сметка на България. Тези искания бяха окачествени от комисията като неоправдани. Ние сме на същото мнение. И ние бихме желали по този случай да подчертаем справедливостта на българската теза, която иска един излаз на Егейско море. Тази теза не е нова и, струва ни се, че съответната клауза от Ньойския договор, който отряза България от Егейско море, причини една голяма неправда на нещастния български народ. Ако вземем под внимание етнографските и икономическите съображения, западна Тракия би трябвало да се включи в границата на Българската република.

Господин председателю, остава въпросът да се знае защо България е третирана по толкова несправедлив и дискриминационен начин. Искам да напомня това, което г. м-р Жимовски, шеф на нашата делегация, заяви при разискването на проектодоговора с Италия. Има среди, на които не се харесва това, че народът организира своя национален живот по своя воля, среди, които отричат народните демократични републики, създадени по волята на народите на Балканите на мястото на отживелите реакционни системи. Тези, същите среди, не отстъпват пред никакво средство за оказване натиск с цел да задържат на власт режимите, срещу които народите се борят. Но ние мислим, че всеки народ има законното право да изгради своето бъдеще съобразно своите собствени начала и че както немесата във вътрешните работи, така и дискриминацията в международен масщаб

водят само към усложнения, които ние бихме искали да избегнем.

Още няколко думи по тъй наречените източен и западен блокове. Ние изпитваме чувство на симпатия към България, която е както нас една славянска страна. Но ние ѝ оказваме подкрепа не защото се намираме заедно с нея в един въображаем и несъществуващ „блок". Ние сме против всякакво създаване на такива блокове или групи. Но ние се противопоставяме на дискриминацията по отношение на България, защото такава съществува и защото сме на мнение, че клаузите, за които стана въпрос погоре, са несправедливи и малко предвидливи за бъдещето.

Искам, освен това да подчертая, че самият факт да се поставят известни страни в неблагоприятно положение по отношение на други, води — независимо от волята на който и да било — към едно взаимно и все повече увеличаващо се отдалечаване между тези страни.

Който иска да спре този процес, трябва да вземе под внимание справедливите искания на тези страни. Ние ще ръкоплескаме на една такава разумна политика, ако тя можеше да се роди от тази конференция.

Господин председателю, самият факт да се онеправдае България в сравнение с други страни, бивши сателити, крие в себе си опасността, че може да породи в българския народ чувството за неправдата спрямо него. Този народ, който ликвидира с династията на кобургите чрез отстраняването на тези, които на два пъти го въвлякоха във война на страната на Германия и чрез установяването на Народна република, тръгна по нов път. Нека му помогнем да следва избрания от него път. Нека дадем на България един справедлив мир.

Затова ние искаме от конференцията да измени военните, стопанските и транспортните клаузи от договора за мир с България."

* * *

Втори взе думата водачът на гръцката делегация, Цалдарис. Гръцкият делегат се яви с доста театралност на трибуната. Неговото място бе по средата на залата, но за да даде повече значение на своето появяване и да привлече вниманието на делегатите, Цалдарис се запъти не по близката алея към трибуната, но тръгна в обратна посока, обиколи около делегатите и започна да слиза чак от другата страна на залата към трибуната. Това даде възможност на гръцките делегати да му отправят овации. Но никой от останалите делегати не се поддаде на тия овации.

Цалдарис развви познатите вече обвинения срещу България. С един невъздържан език, той започна да атакува своите балкански съседи.

Непосредствено, обаче, след неговата реч той трябваше да получи един добър урок на добросъседски отношения и на едно истинско разбиране на демокрацията.

Този урок бе даден на Цалдарис от Моша Пияде, делегата на Народната федеративна република Югославия. Пияде бе един от най-активните членове на Политическата комисия за България и една от най-интересните фигури на Парижката мирна конференция.

МЕЖДУНАРОДНО УТВЪРЖДАВАНЕ НА НАРОДНАТА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Реч на Моша Пияде

Господин председателю, господа делегати, основната мисъл, която ръководеше югославската делегация в нейното участие в работата на комисията, натоварена да разисква българския мирен договор, беше, че мирният договор трябва да даде на България, която по волята на своя народ, докато заседаваше конференцията в Париж, стана Народна република, благоприятни международни условия за

утвърждаването и развитието на нейния сегашен демократичен ред.

Ние работехме в тази насока, защото смятаме за необходимо тази страна, благодарение на добросъседски и приятелски отношения с другите балкански държави, да стане една сигурна опора на мира и на ефикасното сътрудничество между народите в тази част на Европа.

Това поведение се наложи на Югославия от самия факт — положението, което тя заема в центъра на Балканския полуостров. Освен това, това поведение беше възприето от желанието да се ликвидира с последните останки на печалното наследство от миналото, когато балканските народи, тъй близки един на друг, бяха хвърляни в конфликти и братоубийствени войни, противни на техните жизнени интереси, от желанието за тясно и приятелско сътрудничество, необходимо за обща защита на тяхната национална и стопанска независимост.

Беше съвсем естествено, че Югославия, която в течение на Освободителната война претърпя дълбоки промени, благодарение на които стана един стълб на новата прогресивна демокрация и на мира на Балканите и която в своите граници осъществи братството и единството на своите народи на базата на националното равенство — беше следователно съвсем естествено, още в самото начало на своята освободителна борба Югославия да възприеме по отношение на своите балкански съседи една политика, която да отстрани завинаги онези причини, които в миналото изправяха балканските народи един срещу друг в полза на завоевателните цели на цяла редица империалистически сили. Югославското освободително движение никога не изгуби из предвид, че е недопустимо да се отъждествява фашисткият режим в България — режим, който тласна страната в обятията на Хитлера — със самия български народ.

Защищавайки нашата свобода, нашата независимост и нашата нова демокрация против окупа-

ционната армия на българските фашистки управници, ние бяхме свободни от всякакво шовинистическо отношение спрямо самата България, както и от всякакви отмъстителни намерения спрямо българския народ заради престъпленията, извършени от неговите управници. Тъкмо напротив, в процеса на борбата ние направихме всичко възможно, за да влезем във връзка с демократичните сили на българския народ, да ги подпомогнем в границите на възможното, за да се засилят с оглед на победата. Ето защо, през септември 1944 година югославските народи поздравиха с най-голям ентусиазъм сриването на фашисткия режим в България и установяването на новия демократичен ред като победа на демократичните сили на българския народ. И именно защото новият демократичен ред в България хранеше наистина същите аспирации и желанието да поправи доколкото е възможно грешките на стария фашистки режим, нашите две страни получиха възможността да минат бързо от позициите на братоубийствената война към братско сътрудничество на бойното поле и към развитие на сърдечни и приятелски отношения. Нова България мобилизира всички сили на народа, за да допринесе със своето участие във войната срещу Германия за победата на Обединените и съюзени народи. Още преди подписването на примирието в Москва тя предприе военни действия срещу германците на своя територия и на територията на Югославия. Тя наказа всички военнопрестъпници и всички, които бяха отговорни за поставянето на България в служба на германската агресия. Още от септември 1944 ние бяхме свидетели на дълбоката промяна в България и на факта, че огромното мнозинство от българския народ представлява един солиден стълб на демократичния ред, който така енергично се противопостави на политиката на бившите управници. Промяната е такава, че другите балкански народи могат да бъдат завинаги сигурни, че от тази страна не ги застрашава вече никаква опасност от някакво нападение.

При определяне на своето отношение към договора за мир с България югославската делегация не загуби и не губи изпред очи фактите, които от повече от две години насам ни показват тази страна в нова светлина. Ние не забравяме миналото. Но горчивият опит на миналото ни послужи само за да извлечем единствената възможна и правилна поука, а именно, че спасението на балканските народи и запазването на тяхното спокойствие, на тяхната свобода, независимост, щастие и благоденствие, почиват само върху една тясна братска общност. Сътрудничеството и братството на балканските народи не е само мечта, от която са се опивали най-великите умове на балканските народи, но е днес една действителност, която е залог за едно голямо развитие.

Сближението на балканските народи е един от големите резултати на миналата война. Много пъти сърби и албанци са водили кървави борби. За реакционните режими тяхното самоизтребление имаше характера на един естествен закон. Но в днешния момент две народни републики Югославия и Албания, родени и израстнали в обща борба и взаимопомощ, се радват на благодатта на едно неразривно и близко приятелство и на най-тясно сътрудничество. В конфликтите, които противопоставяха балканските народи един на друг, главният спор беше в действителност спорът по македонския въпрос. Югославия призна на македонския народ правото на независим национален живот. В рамките на югославските граници и като член на Югославската федерация македонският народ можа да създаде своята народна република, която на есен ще получи своята демократична конституция. Това велико дело бе посрещнато от нова България, както и от целия български народ, с ентусиазъм. Така между народите на Югославия и на България бе отстранена главната причина на братоубийствените борби. Победата на истинската народна демокрация и в двете страни създаде благоприятни условия за братски отношения, които

нищо в света не ще може да смути. В тези нови приятелски отношения между балканските народи нова демократична Румъния има също своя дял. Никога в историята не е имало братоубийствени войни между румъни и сърби, които, измежду югославските народи, са непосредствени съседи на румъните. Напротив, двата народа често са си оказвали братска помощ и по такъв начин тяхното близко приятелство е осветено от вековете. Въпросът за южна Добруджа, който разделяше румъни и българи, намери своето окончателно уреждане в приятелското споразумение между тях. Понастоящем тесни отношения на приятелство и сътрудничество се развиват между Югославия, България и Румъния. Югославските народи са щастливи да видят, че промяната, която стана в живота на Румъния благодарение на победата на демократичните сили, създаде благоприятни условия, които позволяват на румънския народ да участвува конструктивно и с всички сили в изграждането на братски помирените Балкани. Румънският народ скъпо заплати греховете на своите бивши фашистки управници, но той ги наказа по примерен начин и се показа способен да понесе жертвите, необходими за осъществяването на демокрацията. В своя нов подем демократична Румъния се радва на всички симпатии на Югославия, върху чиито приятелски чувства и тясно сътрудничество тя може да разчита с доверие.

Желая тук да изразя съжалението на водача на нашата делегация, моя колега Кардел, който поради ограниченото време, което му беше предоставено в разискванията на договора за мир с Румъния, бе принуден да се спре единствено на дунавския въпрос, което не му позволи да изкаже чувствата си на искрено приятелство, което народите на Югославия хранят спрямо нова Румъния.

Югославия е готова, при това новосъздадено положение на Балканите, да подчини своите частни интереси на големия интерес, какъвто представлява

от себе си тясното сближение и сътрудничеството на балканските народи.

Обстоятелството, че ние се подчиняваме по наша воля на тези големи интереси, които са същевременно и интереси на мира — европейски и световен — обяснява по най-добър начин цялото наше поведение, колкото се отнася до договора за мир с България.

Единствената черна точка в тези нови отношения между балканските народи е днешното положение в Гърция и поведението, възприето на тази конференция от гръцката делегация."

Следователно, смятайки че проектодоговорът за мир с България представлява по начало основата на един договор за мир, който ще държи достатъчно сметка за тези нови факти, югославската делегация не представи никакво предложение за поправка на проектодоговора. Колкото се отнася до въпросите, които проектодоговорът оставя открити и които конференцията имаше да разрешава, югославската делегация очакваше, че едно разбиране и една справедлива преценка на промените, станали в България, ще улеснят уреждането им в духа, за който говорих, и което беше целта на нашата делегация. За съжаление, ние бяхме мъчително разочаровани.

При разискването на преамбюла на договора, политическата и териториална комисия за България отхвърли с 9 гласа против 4 предложението на Белоруската съветска социалистическа република, предложение, според което България би трябвало да се признае като съвоюваща страна. С този отказ една явна несправедливост е извършена към България, без ни най-малко основание, още повече, че такъв отказ не бе наложен на Италия.

Ако се държи сметка за голямата роля, която Италия игра във войната като главен съюзник на хитлеристка Германия, и за незначителната роля на България и ако се държи сметка също за неоспоримия факт, че след скъсването на отношенията си с Германия България — сравнително взето — допринесе много повече отколкото Италия в борбата

Моша Пияде

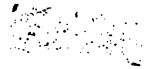

за победата над Германия, това отношение спрямо България е съвършено неоправдано. То се явява израз на факта, че някои държави, членове на конференцията, прилагат две мерки спрямо бившите неприятелски страни.

Подобно отношение се показа в цяла редица въпроси.

Ние бихме били щастливи да мислим, че за тази конференция фактите са факти и че е достатъчно да ги установим, за да извлечем едно справедливо заключение. Но докато никой не се опита да оспорва фактите, мнозинството, въпреки това, гласува едно решение противно на фактите. Така също бе отхвърлена поправката на редакцията на третия параграф от преамбюла, поправка, която трябва да установи, че България взе активно участие във войната срещу Германия не само след подписването на примирието на 28 октомври 1944, както проектът погрешно спомена, но много преди тази дата.

Всичко бе напразно, даже представените доказателства за борбата, която българите водиха срещу германците на българска, както и на югославска територия преди подписване на Московското примирие, борба, водена по силата на спогодбата, сключена на 5 октомври между новото българско правителство и югославското правителство. Мнозинството си помисли, че може по своя воля и с гласуване да прехвърля историческите събития от една дата на друга. Би било смешно, например, да искаме да твърдим по-нататък, че настоящото заседание не се е състояло днес, а един месец по-късно; ето това точно е направено в цитирания случай.

Следователно, ако в това отношение не се направи промяна в окончателния текст на договора, ще остане да съществува неточност, която ще скрие една истина, твърде ценна за такъв вид документ, а именно, че още от първите часове на победата на българските демократични сили Югославия и България намериха по техен собствен почин пътя на споразумението и на сътрудничеството в борбата

против хитлеристка Германия и че българското правителство на Отечествения фронт не чака това сътрудничество да му бъде наложено от примирието, както това бе в случая с Италия. Но мнозинството, начело със САЩ и Великобритания, не пожела да вземе под внимание голямото морално значение на този факт.

Да вземем още един друг пример.

В проекто-договорите, каквито бяха представени на конференцията от Съвета на министрите, текстът на чл. 2 от проекто-договора с България е еднакъв с този на чл. 14 от проектодоговора с Италия. Касае се за задълженията на бившите сателитни държави да вземат необходимите мерки, за да осигурят на всички лица под тяхна юрисдикция, без разлика на националност, раса и пр., ползуването от правата на човека и от основните свободи.

Текстовете са пред нас. Но — по предложение на Великобритания — САЩ, Австралия, Гърция, Индия, Нова-Зеландия и Южна Африка сметнаха за необходимо да вмъкнат в договора за България един нов член, който задължава българското законодателство по един подробен начин със същото онова, което е вече гарантирано от чл. 2. Изказаха се претенции, че това „не било излишно". Когато се вземе под внимание фактът, че британската делегация претендира, че нейното предложение се отнася за покровителствуване на евреите, това за България е наистина излишно, повече, отколкото за всеки друг бивш съюзник на Германия, тъй като в България не е имало никога антисемитизъм, тъй като България бе единствената страна под германско владичество, където евреите не бяха унищожени. Тази добавка бе сметната, необходима за България, но не и за Италия, където би била все пак по-оправдана, макар че ние смятаме, че и тук тя ще бъде излишна. В самата мотивировка на гледището на мнозинството — а това мнозинство е съвсем слабо, понеже 7 гласа са подадени за британското предложение, 5 против него и един въздържал се — показва, че новият член

2-а не може да се поддържа. Ето какво е казано в доклада:

„То — т. е. мнозинството — смята, че макар и сегашните български действуващи закони да се противопоставят на каквато и да е дискриминация между българските поданици, не е излишно да се потвърди съществуващото юридическо положение, чрез вмъкването на едно специално договорно задължение в текста на договора.

А защо това ще бъде безполезно в договора с Италия, люлка на фашизма?

Към благоволенията, оказани на Италия в сравнение с участта, определена за четирите малки бивши сателитни държави — благоволения, които не успяваме да си обясним — се прибавя и отхвърлянето на предложението на полската и украинската делегация за вмъкване в текста с Италия една клауза за забраната със закон на фашистките организации, клауза, която се съдържа в другите четири договора.

Може ли да се намери някакво оправдание за това отхвърляне? Италианците ще бъдат склонни може би да мислят, че Италия, тази страна, където военнопрестъпниците бяха най-малко наказани, където бе проведена най-слаба чистка в държавния апарат, е единствената бивша неприятелска страна, в която не е изрично забранено отново да се появят фашистки организации.

Да вземем за пример военните клаузи. Тук също България е третирана по-строго отколкото Италия. Мнозинството прие гръцкото предложение, с което се забранява на България да строи постоянни укрепления на север от гръцката граница, без да уточни дълбочината на зоната, в която й се забранява да строи укрепления. Ако пленарното заседание приеме това предложение, което бе прието в комисията с обикновено мнозинство, България ще се намери в едно по-трудно положение, отколкото която и да е друга бивша неприятелска държава, защото това предложение е направено само за България, а не за другите бивши неприятелски страни.

Два различни критерия са приложени също относно репарациите. В случая с Италия, на Югославия и на Гърция се признаха репарации, които представляват по-малко от 1% от причинените щети. Ако се процедира по същия начин за България, то тя ще трябва да плати на Югославия 15 милиона и на Гърция 10 милиона долара, което впрочем и предложи югославската делегация. Обаче мнозинството реши, че България трябва да плати на Югославия и на Гърция 125 милиона. В същото време, според взетото от конференцията решение, Италия ще трябва да плати общо 200 милиона долара на Югославия и на Гърция. Ето че отново се фаворизира Италия, а се показва липса на всякакво разбиране спрямо България, където стандартът на живота е един от най-ниските в Европа.

Най-сетне стигаме до въпроса за границите.

През време на работата на конференцията, гръцката делегация се отнесе към всички органи на конференцията, като им представи териториални искания за сметка на България и на Албания. При това гръцката делегация не представи никакво предложение за поправка на чл. 1, отнасящ се до гръцко-българската граница.

Когато през време на разискванията тя се видя принудена да формулира своите претенции спрямо България, тя внесе едно предложение за поправка, което изразяваше в много общи линии нейните апетити за чужди територии. Гръцката делегация упорито отказа да предложи една конкретно определена нова гранична линия. Тя поиска да повери тази задача на военната комисия, в което тя бе поддържана от мнозинството.

Но военната комисия отказа — и с право — да се заеме с гръцките териториални претенции. Така тази маневра бе обречена на неуспех. След доклада на военната комисия политическата и териториална комисия отхвърли гръцкото предложение за поправка с 8 гласа против 2 и 3 въздържания. Предложението на Съвета на министрите да се оста-

вят българските граници такива, каквито са били на 1 януари 1941 година, бе прието с 10 гласа срещу 1 против и 2 въздържания.

Гръцката делегация мотивира своето искане, което се състоеше в това да се даде на Гърция една значителна част от територията на южна България, с нуждата да се гарантира гръцката граница от едно българско нападение. Но след оттеглянето на германските войски от Гърция и след влизането на България във войната срещу Германия, състоянието на нещата на Балканите се видимо промени. България се превърна в една Народна република, която не представлява никаква опасност за нейните съседи.

Събитията в Гърция взеха обратен ход. Ако днес на Балканите съществува заплаха от агресия от страна на една балканска страна спрямо нейните съседи, то това произлиза само от днешния гръцки режим, който хвърля алчни погледи оттатък границите на своите северни съседи.

Югославската делегация констатира със съжаление факта, че поведението, възприето от гръцкото правителство по отношение на другите балкански народи, пречи на гръцкия народ да вземе участие в новите отношения, които свързват другите балкански народи в близко приятелство и в тясно сътрудничество. Ние смятаме, че това не отговаря на интересите и на желанията на самия народ, с който народите на Югославия са свързани от общата борба и страдания.

Ние не можем да отминем, без да подчертаем тук известни факти от първостепенно значение за мира на Балканите и в целия свят. В близкото минало балканските народи бяха само оръдия в ръцете на империалистичните сили, чиито интереси в тази част на Европа се противопоставяха едни на други. Австро-Унгария, която бе успяла да проникне найдълбоко на Балканите, изчезна. Турция престана да бъде една балканска страна. Опитите на хитлеристка Германия да подчини балканския полуостров бяха разбити. Накрай бе изтласкана и Италия, последната

сила, която още от времето на своето съперничество с Австро-Унгария се опитваше да проникне и се настани на Балканите.

Би могло да се мисли, че е дошъл моментът, когато балканските народи не са застрашени от натиска на чуждите интереси, когато те ще могат да бъдат сигурни, че тяхната независимост не е вече под заплахата на великите извън балкански сили. Но днешното международно положение позволява ли на балканските народи да живеят с тази сигурност?

През 19-я век и чак до тази последната война балканските държави се опираха на империалистическите сили, които, за да задоволят своите завоевателни интереси, умееха много добре да си служат с балканските народи и да ги изправят един срещу друг.

Но с изключение на България през войната и на Гърция след войната, никога никоя независима държава не е позволила в мирно време на нейна територия да се намират чужди войски, а още помалко да отправя покана до чужди войски, за да я подпомогнат да решава вътрешни въпроси.

От тази гледна точка положението е днес полошо отколкото когато и да било в историята на балканските държави, от началото на тяхната борба за освобождение в 19 век. Британски войски се намират в Гърция, американски военни единици се намират в гръцки води.

Постигнали пълна зрялост и придобили способността сами да пазят своята политическа и стопанска независимост, изпълнени от желание след разгрома на техните бивши неприятели, които се опитват да ги покорят, да посветят всичките си сили на своето мирно развитие, балканските народи са разтревожени от днешните обстоятелства.

Интересите на мира на Балканите и в цяла Европа изискват да се сложи край на всякаква намеса във вътрешните работи на балканските народи."

С това завърши сутринното заседание. След обед работата поде в 3.30, когато пръв се изказа амери-

канският делегат Джеферсон Кяфери. Той застана на познатото становище да се демилитаризира гръцко-българската граница. По въпроса за репарациите той заяви, че американската делегация поддържа решението на икономическата комисия, България да плати 125 милиона долара репарации.

Втори оратор в следобедното заседание на 11 октомври по българския мирен договор, бе Андрей Я. Вишински.

Той бе посрещнат и този път, както винаги, с голям интерес. Вишински бе най-блестящият оратор на Парижката мирна конференция. Неговото появяване привличаше в залата и делегати и журналисти.

БЪЛГАРСКАТА ПРАВДА

Реч на А. Я. Вишински

Господин Председателю, господа делегати,

Нашата работа е на привършване.

След разглеждане проектите на договорите за мир с Италия и Румъния пленумът на конференцията пристъпи към разглеждане проекто-договора за мир с България.

1. ЗА СПРАВЕДЛИВ И ДЕМОКРАТИЧЕН МИР С БЪЛГАРИЯ

Този проект представлява значително по-малко трудности, отколкото, например, договора с Италия. В него има по-малко спорни въпроси. В него има немалко членове, които в значителна степен повтарят положения, намерили вече място в италианския и румънския договор, които бяха предмет на широка и всестранна дискусия на пленума на конференцията. Това в голяма степен облекчава нашата задача, като ни освобождава от необходимостта да се спираме на въпроси, които бяха разгледани при обсъждане на италианския и румънския договори.

Все пак работата по подготовка на договора за мир с България има свои трудности, които се усло-

жняват от необективното и недружелюбно отношение на някои делегации към тази малка славянска страна. Достатъчно е да се каже, че от петте държави, бивши съюзници на Германия, с които Обединените народи се готвят да сключат мир, само България се намира в положение на изпитание — с България досега не са установили дипломатически отношения нито САЩ, нито Великобритания.

До сега не е изпълнено Московското съглашение на тримата министри от 16—26 декември, с което правителството на САЩ и Великобритания се задължиха да признаят българското правителство, щом като се убедят, че българското правителство е приело приятелския съвет да включи в своя състав двама представители на другите демократични групи, посочени в това съглашение. Правителството на Отечествения фронт в България прие този приятелски съвет, обаче горепосоченото задължение по отношение на българското правителство досега остава неизпълнено нито от американското правителство, нито от британското правителство. Досега българското правителство се третира от правителствата на САЩ и Великобритания като неравноправно и едва ли не като поднадзорно. Работата стигна до там, че американският военен представител при Съюзната контролна комисия в България, генерал Робертсън, тези дни помоли да се свика специално заседание на Съюзната контролна комисия за обсъждане на мерките които, по негово мнение, трябвало да бъдат взети от Контролната комисия за провеждане, както пише генерал Робертсън, на „свободни избори" за Великото народно събрание на България, които ще се състоят на 27 октомври.

Няма нужда да се дава оценка на тази стъпка на американския военен представител. Достатъчно е да се каже, че председателят на Съюзната контролна комисия, генерал Бирюзов, каза на американския генерал, че осигуряването на свободни избори в България е дело на българското правителство, което е направило всичко необходимо в това отно-

шение, и че осъществяването на това хрумване на американския генерал не може да бъде разглеждано иначе, освен като груба намеса във вътрешните работи на България.

Ние не допускаме, че в този случай се касае просто до генералско усърдие, желание да се докара пред началството с „решителни мерки" по провеждане в България на „свободни" избори и други демократични блага, с които този военен мъж е решил да облагодетелствува българския народ.

Можем да не се съмняваме, че този епизод е един от фактите, които характеризират стремежа на американското правителство, както и на британското правителство, да поставят младата демократична България в положение на неравноправна държава. Би могло, разбира се, да не се спираме на факти от такъв род, ако това обстоятелство не би играло роля в една толкова сложна и важна работа, като подготовка на мирен договор, който ще трябва да определи съдбата на една държава, в дадения случай съдбата на България, за много и много години.

Но не бива да се признава за нормално и не бива да се примирим с едно такова положение, когато въпросът за мирния договор с една страна, станала жертва на предателството на своите управници, които въвлякоха народа в братоубийствена война, се поставя в зависимост от политически симпатии или антипатии.

Нима може да се признае за правилно и нормално такова положение, когато с настойчивост се отказва на България, достойна за по-добра участ, признаването ѝ като съвоюваща страна, въпреки че след 9 септември 1944 г. няколко български армии, наброяващи 400 хиляди бойци, се сражаваха против германските войски в Югославия, а по-късно 100-хилядна българска армия се сражава на страната на Обединените народи в Унгария и Австрия!

В същото време Италия е призната за съвоюваща, макар че тя участвува във военните действия

с по-малки въоръжени сили, когато се касаеше за борба срещу хитлеристка Германия.

Самото участие на България във войната на страната на Германия се преценява от най-неблагоприятни за българския народ позиции, без да се държи сметка за онези исторически условия и факти, които доведоха България в лагера на враговете на Обединените народи, въпреки националните традиции и интереси на българския народ. Не искат да си спомнят, че престъпната шайка на Сакс-Кобург-Готската династия — агентура на немско-фашистския империализъм, — която се утвърди на българския трон, въвлече България в световната война срещу Обединените народи, която завърши за Германия, както и за нейните военни съюзници с катастрофа.

Не искат да знаят, че това е третата национална катастрофа през последните 30 години, която постигна България по вина на нейните престъпни управници. Войната през 1912—1913 г., войната през 1915—1918 г. и, накрая, последната война, наложена на света от хитлеристка Германия, нанесоха на националните интереси на България съкрушителен удар, от който не е тъй лесно да се оправи.

Съдбата на България е трагична. Българският народ, който в продължение на столетия героически се бори срещу чуждестранния угнетител за свобода и демокрация, в резултат на престъпната политика на немските агенти, настанили се на царския трон, стана жертва на разбойническия германски империализъм, а страната му беше превърната в плацдарм за нападение на съседните миролюбиви народи.

Българският народ — славянски народ, беше хвърлен в борба срещу своите славянски братя. Народ, който в течение на последните сто години се бори и умираше в неравна борба за национално освобождение, в борба, която стана израз на вековните стремежи на българите за национална независимост и демократичен ред, в ръцете на престъпните царе Фердинанд и Борис и на такива немски агенти, като Цанков, Багрянов, Филов и тем подобни,

беше хвърлен в лагера на враговете на демокрацията и свободата на народите.

Това не е негова вина — това беше негово нещастие. Нещастие, последствията от което българският народ трябва да изкупва със собственото си благополучие.

За всички безумства на българските царе и неговите палачи ще плаща българският народ.

Българският народ плаща за престъпленията на своите управници, на своите подли врагове, за които, обръщайки се към българския народ с незабравима сила и съчувствие, Анри Барбюс в своята книга „Палачите" писа:

„Вашите управници, слуги на големите международни аферисти, са ваши врагове... Те се намират от другата страна на барикадата. И тези, които използуват демокрацията, както и тези, които използуват патриотизма, за да ви наложат робска дисциплина и срамно послушание, са също така ваши врагове".

„Вашата страна — това сте вие", казваше Анри Барбюс, обръщайки се към българския народ. Вярно е, че българският народ това е страната, това е България. Тя сега плаща за греховете, престъпленията и злодействата на своите бивши управници, които я вмъкнаха в хомота на войната. Българският народ не роптае. Но той иска справедливост. Той иска справедливост."

2. БЪЛГАРИЯ — НАРОДНА РЕПУБЛИКА

Историята на така наречената война на България против Обединените народи по-добре от всичко свидетелствува за истинските чувства, стремления и дела на българския народ, който намери в себе си достатъчно енергия, за да се изтръгне от немско-фашисткото иго, да свали узурпаторите със собствени сили и средства и да тръгне твърдо по пътя на държавната независимост и национална самостоятелност.

Под ръководството на своето правителство на Отечествения фронт България въвежда ред в своя дом. Тя ликвидира с печалните последици от войната, която ѝ наложиха въпреки нейните национални интереси и исторически традиции. Тя преживява трудни дни, което е свързано с резкия исторически обрат, преживян от България през последните две години, и на нея е нужно да направи големи и тежки усилия за разрешаването на тази голяма задача, за да може да понесе тежкия товар, който историята сложи на нейните плещи.

България прави големи усилия, ликвидирайки последствията от престъпната война. Българският народ по собствена инициатива даде под съд и сурово наказа военните престъпници — княз Кирил, последна издънка на Кобургската династия, Филов, Багрянов, Божилов, Даскалов и др. — за всички злини и мъки, които те причиниха на българския народ и на делото за мир и демокрация. През февруари 1945 г. Народният съд на България сурово осъди тези престъпници за това, че за времето от 1 януари 1941 г. до 9. IX. 1944 г.: 1) те поставиха под заплаха безопасността на държавата, а също така и народните интереси със сключването на международни пактове с воюващите страни и обявяване на война; 2) че те дадоха нареждания за извършване на действия, несъвместими с неутралитета по отношение на СССР, като влошиха по този начин международното положение на България; 3) че те не изпълниха своите служебни задължения относно войната с Англия и Съединените щати, като не взеха навреме необходимите мерки за предпазване народа и държавата от морални и материални щети; 4) че те изпратиха българска войска в Югославия и Гърция, за да преследва национално-освободителните армии на тези страни; 5) че те даваха нареждания за убийства и жестокости, опожарявания и измъчвания и подстрекаваха извършването на тези престъпления с цел да наложат вътрешната и външна политика, която се провеждаше от правителството

след 1 януари 1941 год.; и че те дадоха нареждане за преследване на евреите.

Така е казано в присъдата на Българския народен съд, който осъди главните военни престъпници на България в името на тържеството на справедливостта, в името на интересите и благото не само на българския народ, но и на всички свободолюбиви народи в света, в името на всеобщата безопасност на всички страни в света.

България взема мерки за ликвидиране последствията от войната и в много други отношения — тя се провъзгласи за Народна република, тя създаде нова конституция, за която могат само да мечтаят народите от редица страни, които се хвалят с това, че през време на войната били в лагера на демокрациите, без да се говори за такава страна като Гърция, която остана далеч зад България от това отношение и която има какво да научи от България в областта на политическите, икономически и социални реформи и на културния прогрес.

Всичко това трябва да се има предвид, когато се обсъжда договорът за мир с България, мир, който трябва да бъде справедлив и демократичен, както каза тук водачът на Съветската делегация, В. М. Молотов.

За съжаление, редица делегации и най-много делегацията на Гърция, а също тези влиятелни делегации, които поддържат тук войнствения дух на гръцката делегация, явно е, правят всичко, за да попречат България да получи справедлив и демократичен мир.

Аз искам да докажа това във връзка с няколко въпроса, на които съм длъжен сега да се спра.

3. ДЕМИЛИТАРИЗАЦИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ГРАНИЦА

Всички ние високо ценим героичните усилия на гръцкия народ в борбата му за своята свобода и независимост. Но сега става дума не за гръцкия народ, а за политиката на гръцкото правителство и на гръцката делегация, която без всякакво стеснение

многоглаголствува тук за своите завоеватели планове. Цялото поведение на гръцката делегация на конференцията ясно говори за опитите да използува конференцията не за мир, а за вражда, за да разпали чувство на национална ненавист към България, да настрои общественото мнение в Гърция против българския народ и да разпали провокаторския авантюризъм на хитростите и на другите шовинисти и подпалвачи на нова война.

Такъв е истинският смисъл на всичките предложения и поправки, които гръцката делегация внесе на конференцията по проекта за мирния договор с България. Но въпреки голямата поддръжка, която намира тук гръцката делегация от страна на някои делегации и особено от страна на английската, обстановката на конференцията се оказа толкова неблагоприятна за гръцките поправки, че гръцката делегация беше принудена да оттегли почти всички свои поправки.

Останаха обаче две поправки — несправедливи поправки, за които гръцката делегация настоява. Разбира се, Англия, САЩ и редица техни последователи поддържат тези нейни несправедливи искания. Такава е поправката за демилитаризация на българо-гръцката граница, приета във военната комисия с болшинство от 11 гласа срещу 7, при 3 въздържали се. Характерно е, че това предложение не получи две трети, необходими, за да стане то препоръка.

Тия поправки са допълнително военно ограничение с нищо непредизвикано, което излиза извън решението на Съвета на министрите и по същество е неприемливо и несправедливо.

Подобни ограничения не са наложени нито на една от бившите неприятелски балкански държави нито на Финландия.

По необясними мотиви се опитват да наложат тия ограничения на България и по тоя начин да я поставят в изключително положение в сравнение с всички останали балкански държави и Финландия, и да нарушат принципа, който беше установен за

всички тия държави, както през време на подготовката на мирните договори от Съвета на министрите, така и при обсъждането във военната комисия на военните ограничения, които се налагат на тия държави.

България е демократична, миролюбива, и при това, малка по територия държава. Експертите при Съвета на министрите се придържаха към правилния принцип — да не се налагат подобни ограничения на малките държави. Обаче комисията, макар и само с болшинство от един глас, взе решение, което е в противоречие с посочения принцип и по тоя начин постъпи явно неправилно.

България въобще няма погранични укрепления и това беше официално потвърдено от представителя на Гърция във военната комисия. Нейните граници са съвсем открити и незащитени. За това искането за демилитаризация с нищо не се оправдава и трябва да бъде отхвърлено, като лишено от всякакво основание.

4. АГРЕСИВНИТЕ ПЛАНОВЕ НА ГРЪЦКОТО ПРАВИТЕЛСТВО

При разглеждане на член 1-и от мирния договор гръцката делегация поиска поправка на българската граница.

Искайки тази така наречена поправка на границата, гръцкото правителство на Цалдарис лакомо протяга ръце към чужда земя. То се опитва да се примъкне така близо до сърцето на България, тъй като му се струва за възможно, ползувайки се от поддръжката на някои влиятелни сили в международните работи, използувайки ситуацията на мирната конференция, да може да изтръгне Епир от Албания и лежащата на север от Родопските планини във вътрешността на България долина.

Цалдарис и неговата свита в този случай не искат да държат сметка за нищо. Даже и Чърчил в своята книга „Световната криза през 1915 г.“ (1923 г.) трябваше да признае, че „гръцкото заграб-

ване на Кавала от България след световната война беше, както на времето си това се признава, най-нетактичен акт. В българските искания, както те изтъкват това сега, писа Чърчил за събитията през 1915 год., няма нищо неразумно и неблагородно."

Това писа Чърчил в 1923 год., давайки по този начин оценка на цялото това несправедливо осакатяване, което е било причинено на България с мирните договори в Ньой, Сен-Ремо и Севр. Но сега, в 1946 год., българските искания не престанаха да бъдат разумни и благородни, колкото и да злобствува гръцката делегация и всичките ѝ покровители и закрилници. Сега искат да повторят още веднаж несправедливостта по отношение на малката славянска страна. Но сега не са онези времена и може да бъдем уверени, че онова, което успешно практикуваше дипломацията на някои държави преди 25 години, сега вече няма да има успех.

Повдигнатият от гърците въпрос за българската граница беше предаден във военната комисия със специално указание. Това указание възлагаше на военните експерти да разгледат този въпрос от „чисто военна страна, особено да се вземе предвид степента на безопасността, която би се явила като резултат от предаване на Гърция естествените укрепления, главните отбранителни позиции, с необходима дълбочина за отбранителни стратегически придвижвания и комуникационни линии".

Погледнете как е била формулирана задачата, поставена пред военните експерти. Поставената пред военната комисия задача — това е задача много приличаща на тези, с които обикновено се занимават не мирните конференции, а генералните щабове, които се готвят за бъдещи сражения на чужда територия. Това може да се сметне за невероятно, но това е факт.

Указанието на отбранителния характер на тези мероприятия не бива никого да въвежда в заблуждение.

Военната комисия имаше достатъчно политически такт, за да отстрани от себе си тази задача. Тя отстрани домогването на гръцкото правителство. Така също постъпи и комисията по политически и териториални въпроси за България, като отклони гръцкото предложение с болшинство на гласовете 8 срещу 2 (Гърция, Южно-Африканския съюз) при 3 въздържали се — Индия, Нова Зеландия, уви, Великобритания, приемайки с 10 гласа срещу една Гърция при двама въздържали се (Индия, Южно-Африканския съюз) чл. 1 според редакцията на Съвета на министрите.

Ако гръцката делегация след такъв позорен провал се реши да внесе своето предложение в пленума, то трябва да бъде отклонено като несправедливо и противоречащо на задачите и целите на нашата мирна конференция.

5. ЗА ТОРПЕДНИТЕ ЛОДКИ

Този въпрос е вече познат на конференцията от вчерашното нощно заседание, когато се обсъждаше аналогичния въпрос по договора с Румъния. Касае се за гръцкото искане да се забрани на България да има торпедни лодки, каквито България има цели седем парчета.

Трябва да се каже, че целият български военен флот се състои от 4 миноносци, 2 минни заградители, 2 стражеви кораба, 2 стражеви катера и още две десетки катера тралери с водоизместимост 3,700 тона. Какъв страшен военен флот, хвърлящ в трепет г. Цалдарис и цялата гръцка делегация, искащи да бъде ликвидирана тази страшна заплаха за безопасността на Гърция от страна на България!

За да стане по-ясна картината, може да се напомни, че военно-морският флот на Гърция има 65 хиляден тонаж и че той се състои от редица сериозни боеви кораби — крайцери, ескадрени миноносци, никоносци, подводници, корвети, ловни тралери, торпедни лодки и т. н.

Не трябва да се забравя, че само гръцкият крайцер „Аверов" има водоизместимост 9,450 тона и по такъв начин почти три пъти превишава по водоизместимост целия български, тъй наречен военен флот; само гръцките миноносци превишават със своята водоизместимост шест пъти целия така наречен военноморски флот на България.

Що се отнася до Италия, то според проекта на мирния договор ѝ се оставя флот с водоизместимост 150 хиляди тона — 2 линейни кораба, 4 крайцера, 4 ескадрени миноносци, 16 миноносци, 20 корвета. Всичките тези военни кораби, според условията на договора, имат торпедни апарати, десет пъти превишаващи със силата на огъня си българския флот. Обаче от наличието на такъв флот в съседство с Гърция, гръцката делегация ни най-малко не се безпокои. А българският флот от два миноносци и седем лодки — не дава на г. Цалдарис спокойствие ни денем, ни нощем, ни в Атина, нито в Париж, нито в комисиите на конференцията, нито в пленума.

Италианският военен флот от 150,000 тона водоизместимост — това се указа дреболия, която не заслужава вниманието на Цалдарис.

Българският пък военен флот с 3.700 тона водоизместимост — ето къде се крие моята опасност, възклицава в хор цялата гръцка делегация!

И така Италия има 46 бойни кораба, от които 2 линейни кораба и 4 крайцера. България има 11 кораба, от които 4 миноносеца и 7 торпедни лодки.

Към това трябва да се прибави, че българският флот се намира в Черно море, докато гръцкият в Егейско море, и за да заплашват Гърция, българските катери трябва да се прехвърлят към Гърция през Родопските планини (Смях).

А какво означава в такъв случай спорът за няколко български катери? За какво се вдига шум и звън по цялата Парижка конференция?

Няма ли да хвърли светлина върху тези въпроси изявлението на делегацията на САЩ в политическата комисия за България от 1. X., за което заслужава

да се напомни: „Някои делегации няколко пъти посочваха тук прогреса на демократическите учреждения на българското правителство и отбелязваха, че българското правителство има намерение да поддържа дружески отношения с Гърция. Върху делегацията на САЩ тия аргументи не произведоха впечатление, напротив, делегацията на САЩ има сериозни съмнения относно развитието на демокрацията в България, както ние я разбираме."

Пояснявам, че думите „както ние я разбираме" би било правилно да се четат с добавката и в смисъл на — доларова демокрация...

Но разрешете да попитам: за какво е тук мирния договор? САЩ, както изглежда, не са доволни от българската демокрация, която се развива не така, както искат такива, с позволение да кажа, демократи, като Петков и Лулчев, които така енергично поддържат американското правителство. По силата на това недоволство американският делегат обръща недостатъчно внимание и прави малко подходящи за Мирната конференция изявления, при това съвсем неотнасящи се към въпросите, с които е призована да се занимава Мирната конференция. Но затова, разбира се, вече отговаря американската делегация. Нам ни остава само още веднаж да питаме: за какво е тук мирния договор с България? Едип, отгатни!...

6. РЕПАРАЦИИТЕ ОТ БЪЛГАРИЯ

Трябва да се спра и на последния въпрос — въпроса за репарациите. Как стои работата с репарациите? Трябва да кажа, че по това не всичко е известно на конференцията. Но конференцията трябва да знае всичко, за да оцени правилно гръцките домогвания.

Работата е следната: отначало гръцкото правителство предяви към България репарационни искания в размер на „малката" сума от 985,469,993 долара. Обърнете внимание на тая поразителна точност — загубите са изчислени с точност до три долара! След това, то намали тая сума и новата цифра пред-

ставляваше вече 708,558,879 долара. Сега гръцкото правителство намали претенциите си до 125,000,000 долара. Но да продължим нашия пазарлък, господа гръцки делегати — може би ще се съгласите на 25,000,000 долара! Какви са тия загуби?

Ето ви списъкът, в който са изброени загубите, понесени от Гърция и въз основа на който Гърция предявява исканията си към България за репарации. Накратко, ще изброя отделните точки на този списък.

Първо — „Влошаване на железопътната мрежа, вследствие претоварване". България трябва да заплати, за това ни по-малко ни повече от 1,398,000 и нещо долара. По курс 118 драхми за един долар. Моля пресметнете колко милиона драхми ще излезат!

Второ — Една каруца, която взела българската армия, карана от един кон. (Смях). Така е казано в гръцкия документ.

По-нататък четем — Още 8 каруци, карани от волове. (Смях). И за всичко това Цалдарис иска от България още 1,398,500 драхми. След това идват не по-малко интересни неща: намаляване ценността на постройките, причинено, както е казано в списъка на гръцката делегация от... „други причини" освен разрушаване. Очевидно, те имат предвид повредите, например, от проливен дъжд (смях). И това се оценява още на 1,500,000,000 драхми.

Ето още една точка — „Разлика в заплатата, получавана от гръцките работници и българските" — 9,000,000,000 драхми. Ето още загуба „от бездействие на търговията" — 2,000,000,000 драхми. Загуба „от бездействие на промишлеността" около 1,000,000,000 драхми.

Но позволете да попитам: колко ще се надчете в сметката на българските репарации за безрезултатността от дейността на гръцката делегация на тая конференция. Аз мисля, че тя ще се изрази в солидна сума, изчислена също така в милиарди драхми. Нима всичкото това не е достатъчно за едно хумористично списание?

Позицията на гръцката делегация, както и на другите делегации, които я поддържат в несправедливите й искания за репарации от България в размер на 125,000,000 долара, е явно необоснована нито от фактическа страна, нито от морална, нито от политическа. Най-сетне ние не можем да забравим и това, че българското народно стопанство е поставено в тежко положение вследствие сушата през 1945 г. и е подкопано от военните грабежи, които извършиха немските фашисти. Не трябва също така да се забравя, че в България народният доход на глава от населението не надминава 50 долара. Това е най-ниското ниво на народния доход, падащ се на човек от населението, който изобщо съществува в Европа. Не забравяйте, че гръцката делегация иска да й се върнат 1,313,000 глави добитък и 2,000,000 птици. Повтарям, че всички тия искания са голословни и баснословни.

Ето защо съветската делегация счита, че репарационните претенции на Гърция са съвсем несериозни. Няма смисъл, няма основание и ние няма защо да гласуваме. Ние, съветската делегация, считаме че целият въпрос трябва да се предаде в Съвета на министрите, за да го проучи той с голямо внимание и добросъвестност. България не трябва да бъде освободена от плащането на репарации в полза на Гърция и Югославия за причинените им загуби, но размерът на репарациите трябва да се установи според действителните загуби, причинени от българските въоръжени сили и като се има предвид икономическото положение на България. Това досега не е направено. Това е несправедливо. Това трябва да бъде поправено.

* * *

Времето ми изтича. Трябва да свършвам. От всичкото, което стана тук при обсъждане проекта за мирния договор с България, съветската делегация не може да не направи следния извод. Всички тия предложения и поправки за торпедните лодки, за

демилитаризиране на българската граница, за така наречената „поправка“ на границите, което означава откровеното намерение да се отнеме от България част от територията и да се даде на Гърция, за репарациите — всичко това не е нищо друго, освен опити за политическо давление над правителството на Отечествения фронт. Всичко това са опити да се постигнат по този начин цели, които нямат нищо общо с целите на Мирната конференция и които са във вреда на националните интереси на България, независимостта и свободата на българския народ.

Съветската делегация, както и целият съветски народ, вярва и знае, че правдата ще възтържествува, правдата ще победи. Правдата всякога побеждава. Правдата ще победи и тоя път.“

* * *

През време на тази реч се случи онзи малък инцидент, който бе разгласен от световния печат и който получи името „Случаят с чашата вода“.

В момент на увлечение в речта си Вишински докосна сложената на трибуната пред него чаша, пълна с вода. Тя падна и водата се изля върху стенографите и секретарите, които се намираха под трибуната. Това предизвика веселост в залата.

Ораторът запази пълно спокойствие. Всички наостриха слух. Знаеха духовитостта на съветския делегат в такива случаи и зачакаха. Той съвсем спокойно хвърли поглед към мястото, дето се изля водата, и каза все така спокойно:

— Нищо, там, където гори, трябва да се гаси!

Преводачите бързо преведоха репликата. Залата избухна.

След това, продължавайки със същото спокойствие, Вишински погледна към мястото, където се намираше гръцката делегация, и добави: — Надявам се, че за това Гърция няма да иска репарации от България!

Ново избухване в залата.

После ораторът продължи речта си, вече при една още по-повишена атмосфера.

След преводите на речта се чуха коментарии върху нея. Всички — и делегати, и журналисти — бяха единодушни в едно, че по форма, по дълбочина, по стил, по начина на изложението — това е най-забележителната реч, произнесена на Парижката мирна конференция.

И тази реч бе за нашата нова Народна република, която в този момент имаше само един месец съществуване. И тук трябва да се търси голямото историческо значение на тази реч на съветския делегат.

В ЗАЩИТА НА ЦАЛДАРИС

Британският делегат Александър, който говори след Вишински, започна с това, че изказа своето задоволство, че положението на война с България скоро ще бъде премахнато. Той подчерта, че действията на България под фашистко командуване в тази война били изключително насочени срещу Гърция, поради което условията на мирния договор с България трябвало да се смятат за великодушни. Говорейки за сигурността на Гърция, Александър каза, че след като са били отхвърлени нейните териториални искания спрямо България, трябвало да се осигури нейната безопасност.

Защищавайки енергично гръцката кауза, Александър изтъкна, че е справедливо да се дадат на Гърция, според него три пъти нападана от България през последните 50 години, стратегическите граници, които тя иска. Забраната на България да държи далекобойни оръдия на южната си граница е ценен принос за сигурността на Гърция и е съвършено невярно твърдението, че това предложение, прието от Съвета на четирмата външни министри има за цел да отслаби България и да я остави на произвола на Гърция.

По въпроса за репарациите Александър поздрави умерността на исканията на Гърция и Югославия и заяви, че британската делегация смята сумата от

125 милиона долара, която трябва да се раздели между двете държави, за разумна.

Цалдарис пак взе думата и, настоявайки да се отхвърли чл. 1 от договора, заяви, че Гърция иска само 2000 кв. клм. българска територия, с население от 40,000 души.

Общите усилия на Александър и Цалдарис да представят България и българския народ в лоша светлина пред пленума на конференцията и пред света бяха провалени от следващите оратори.

БЪЛГАРСКИЯТ НАРОД, БОРЕЦ СРЕЩУ ФАШИЗМА

Реч на д-р Гертруда Секанинова

На трибуната се появи чехословашката делегатка д-р Гертруда Секанинова, единствената жена-делегат, която взе думата на пленарно заседание.

Г-жа Секанинова произнесе на английски език кратка, но пълна със симпатия към нашата страна реч, блестяща по своята широта и исторически поглед за усилията на българския народ и борбите му срещу фашизма, започнали от 1923 г.

Г-жа Секанинова заяви:

Нашето отношение спрямо бившите неприятелски страни се определя от това, доколко сътрудничеството им с фашистките сили е било активно и доброволно, както и доколко искрено и единодушно те са тръгнали по новия демократичен път.

Вярвам, че от тази гледна точка, която единствена, без съмнение, може да бъде решителна, нова България изпълни условията, необходими за да спечели нашето доверие и нашата помощ и да намери мястото си между демократичните народи. Сега, след Втората световна война, ние виждаме пред нас един процес на огромно възраждане и борбата за него ще бъде също така решителна, като тази, която се разви на бойното поле.

Ако размислим, ще разберем, че не можем да очакваме една нация да отрича миналото си с

всеки изминат ден под натиска на обстоятелствата и да се отправя автоматически и без прекъсване по нов път.

Някои държави дават малка гаранция, но случаят с България не е, разбира се, такъв. Тя има своята традиция и свобода. Балканските народи се бориха непрекъснато за освобождението си още от 14 век, когато загубиха свободата си вследствие на турското нашествие. Най-после, те добиха независимостта си, но в замяна на това попаднаха под чужди влияния. Посредством сключените бракове, на чужди царски родове бе дадено правото да господствуват в тези страни, но българският народ, преживявайки всичко това, се опитваше да се освободи от чуждото господство. След четири войни и четири катастрофи, в които той беше хвърлен от застъпниците на чужди интереси, българският народ направи опит да се освободи от чуждите влияния. Един пример за тази борба представя случаят със Стамболийски, който беше убит зверски не от българския народ, а от кликата на тези, които застъпваха чужди на българския народ интереси.

Официалната политика на предвоенна България се определяше от имена като: Кобург, Луков и Филов. Но дълго преди втората война съществуваше друга България, тя не беше така известна, но Чехословакия—традиционно убежище на политически и демократически бегълци от всички части на Европа, я познаваше много добре. В периода между двете войни мнозина от тези, които се противопоставяха твърдо и решително на реакционното управление в България, намираха убежище при нас, те биваха преследвани в родината си заради убежденията им и защото бяха против прогерманската политика на българското правителство и се бореха за сътрудничество с демократичните страни.

Когато през войната новините започнаха да се получават недостатъчно и нередовно, ние научихме за съпротивата, която българите оказаха на германците, и не се очудихме никак, понеже знаехме какво

представляват мъжете и жените-партизани, които, образуващи съпротивителното движение, бяха затваряни и избивани.

Ние всички си спомняме 9 септември 1944 г., денят, в който България се вдигна и се нареди на страната на съюзниците срещу Германия. В концентрационните лагери на окупирана Европа ние тайно приехме нова България в качеството ѝ на съюзница на демократичния фронт. Днес, когато знаем, че новото правителство от този период постави цялата си армия на Върховното съюзническо командуване и помогна за смазването на нацистките армии, взе важен технически материал и освободи Балканския полуостров, ние виждаме, че отговорът, даден от нас в оня момент, не е бил диктуван от чувствата ни, а напротив, бил е добре обоснован.

В миналото думата „Балкани" имаше неприятно значение. Но то не беше дадено от самите народи, а се дължеше на факта, че Балканите бяха кръстопът, на който се срещаха най-различни интереси. Балканските народи се надяват след тази война да държат страните си извън чуждите влияния и да останат крепост на демокрацията и свободата. Нова България се развива с най-големи трудности и, имайки да води упорита борба, борба, която излиза от недрата на самия народ, борба против остатъците от нацизма, днес тя е на път да създаде политическа и стопанска демокрация.

Аз вярвам, че за да преценим правилно това развитие, най-съществено е да го разберем; няма страна, в която демокрацията да не се развива без борба, а нейното развитие в една малка и обедняла страна е още по-мъчно отколкото в големите и силни държави.

В духа на Атлантическата харта трябва да се вземат под внимание специалните условия на всяка страна и начинът по който тези страни се стремят да установят новата форма на националния си живот. България, бидейки славянска страна, следва естест-

вено политиката на славянско братство. Тази политика не е изключена за по-големи общежития, тя има за цел да сътрудничи с всички страни, желаещи мир.

Аз вярвам, че тази малка балканска страна, в която демокрацията е пуснала дълбоки корени и която заема важна част от картата на Европа, ще окаже ценно съдействие за изграждането на мира, и аз смятам, че тя би трябвало да бъде разбрана от участвуващите в тази конференция."

Последен по препоръките на комисиите по проекто-договора за мир с България в пленума говори Киселев. Водачът на Белорусийската делегация бе, както е известно, председател на комисията за политически и териториални въпроси за България и нему се падаше да каже за работата на комисията и в каква светлина са разгледани политическите и териториални въпроси в самата комисия.

Киселев произнесе също така една блестяща защита на България.

ЕДИН ПРИЯТЕЛ НА БЪЛГАРИЯ

Реч на Киселев

Господин Председателю, господа делегати,

Белоруската делегация счита за необходимо да представи някои забележки във връзка с приемането от конференцията на проекта за мирния договор с България. Главната грешка на България е, че бившето й профашистко правителство сключи, мимо волята на народа, съюз с хитлеристка Германия и позволи нейната територия да се превърне във военна база на Германия.

Ние знаем много добре, че тези престъпни действия на прохитлеристкото правителство не бяха подкрепени от българския народ и че българските управници бяха строго наказани. Българският народ векове наред е водил дейна борба против всякакъв вид неприятели за своето национално съществуване. В тази борба той съумя да брани и запази своя език, обичаи и религия. Борбата, която той води

против турското господство за националното си и духовно освобождение, както и горещото му желание да образува единна българска държава, въпреки терора и безчинствата, калиха българския народ. Може да се приведе като пример потушаването на българското въстание от турците през 1876 год, при което само в Пловдивската област са били избити за няколко дни близо 15,000 души. Ще отбележа, също така, народното въстание в източна Тракия, което е известно с името „Странджанско", когато турските власти, искайки да потушат въстанието, са изклали 2,565 души, изгорили 65 села и оставили 12,880 души без хляб и без подслон. Населението е било принудено да изостави своите къщи и цялото си имущество и да замине в други страни.

Биха могли да се посочат редица други примери от историята, свидетелствуващи за всичките страдания на българския народ, но за съжаление не разполагам с достатъчно време за това.

Българският народ, след отхвърляне на турското робство, е полагал непрекъснато усилия да постигне своята автономия и независимо управление. Но воденатa от империалистичните страни борба за осигуряване на влияние в Балканите не даваше възможност на българския народ да води независим и мирен живот и да даде на развитието си истинска демократична насока. Водачите на най-силните империалистични държави, българските царе и членовете на правителството, са въвличали не един път народа, въпреки неговата воля, в различни империалистични авантюри.

Българският народ обаче, никога не се е примирил с това положение. Той е въставал не един път с оръжие в ръка против управляващите среди, чиято политика е била напълно противонародна. От 1923 година насам той е въставал три пъти против различни фашистки правителства. През време на втората световна война, когато по вина на фашистките управници, България се намери между неприятелите на Обединените народи, в тила беше обра-

зувано голямо народно съпротивително движение. Благодарение на това народно движение нито една българска армия не беше пратена на фронта против Англия и Съединените американски щати.

По същите причини пропадна и подетата кампания за изпращане „доброволци" против Русия. Найпосле, при влизането в България на героичната Червена армия, българският народ и неговата армия се вдигнаха на 9 септември 1944 година и свалиха прохитлеристкото правителство. Те се присъединиха към Съветския съюз, Великобритания и Съединените щати с оръжие в ръка против хитлеристка Германия.

В продължение на осем месеца българската армия, брояща повече от 400,000 души, се би срещу фашистките войски на хитлеристка Германия. В резултат на водената от българската армия борба бе освободена част от Македония и Сърбия.

Германците бяха принудени да напуснат бързо Гърция, оставяйки голям брой свои хора и значителни материали в островите на Егейско море. По този начин значителни неприятелски сили бяха отстранени от другите фронтове и беше оказана ценна помощ на съветските армии, които действуваха по продължението на Средния Дунав. Една част от Унгария беше освободена. При влизането в досег с британските войски от 8-ма армия на австрийска територия германските сили бяха напълно разгромени. Българската армия взе участие така също и при освобождението на Австрия.

В тази война България изгуби 32,000 души убити и ранени и претърпя чувствителни материални загуби, възлизащи на 290 милиона долара.

Ето какво беше участието на българския народ в борбата за победа над тъмните сили на фашистката варварщина. Това участие беше възможно само защото българският народ намери в себе си необходимите сили да свали противонародното и профашистко управление и да тръгне с твърда стъпка по пътя на своето демократично развитие, като създаде ново правителство на основата на народния фронт.

Вековете на турското робство, царуването на Кобургите и на тяхната династия са вече част от миналото.

Конституцията, изработена в Търново, не отговаряше вече на новите демократични придобивки на българския народ. Проектът на новата конституция, публикувана в българската преса, отразява напълно историческите победи на българския народ след 9 септември 1944 и истинския демократичен характер на новия режим, установен в България.

Българският народ изпълни по свещен начин една от главните си задачи на следвоенното уреждане, като изкорени напълно фашистките останки.

Следователно чл. 4 от проекто-договора за мир с България няма повече значение. Някои членове налагат на България задължението да не допуска в своята територия дейност на фашистки организации или други, които преследваха пропаганда противоположна или враждебна на Обединените народи и които лишаваха народа от демократичните му права. Изпълнявайки предвиденото в този член, българският народ може да се сравни с успех с много други държави. За нещастие, известни държави в които не беше направено всичко за изкореняване на фашизма, не са обвързани с подобни условия и за тях остава открита възможността за възраждане на фашистките организации, както виждаме това в Италия.

Явно доказателство за твърдостта, с която България върви по пътя на демокрацията, са резултатите от референдума в България на 8 септември 1946 год., резултат от който беше раждането на Българската народна република. От 4·5 милиона жители, които имаха право на гласуване, 92·7% гласуваха за републиката. Съвършено ясно е, че провъзгласяването на България за народна република представлява голям принос към делото за затвърдяване на мира и на сигурността в Балканите, на приятелството между балканските народи.

Паралелно с това виждаме едно явно несъответствие: това са събитията, които станаха почти едновременно в една съседна на България страна: Гърция, където мимо волята на болшинството от гръцкия народ, но с помощта на външни реакционни сили, монархията бе възстановена. Възстановяването на монархията в Гърция се дължи на реакционния курс, следван от гръцкото правителство, курс, който се проявява не само във вътрешната политика, но също така и във външната политика, за което свидетелствуват още агресивните искания на настоящото гръцко правителство по отношение на своите непосредствени съседи Албания и България.

С Вас ние видяхме развоя на борбата по този въпрос в политическата и териториална комисия за България. Днешното гръцко правителство, вместо да установи редовни отношения със съседните демократически държави, се опитва да предизвиква по опасен начин всякакви инциденти с последните. Прикривайки се зад „стратегически съображения", гръцкото правителство би желало да завземе една десета от българската територия, както и да откъсне една значителна част от албанската територия. Всички тези претенции на гръцкото правителство бяха отхвърлени от политическата и териториална комисия за България. Гръцката делегация следва същата политика през време на решението относно българските репарации.

Господа, белоруската делегация смята за свой дълг да привлече вниманието на пленарната конференция върху членовете на проекто-договора за мир с България, които не получиха справедливо разрешение в комисията, в частност върху чл. 20.

Чл. 20 от проекто-договора бе приет със следната поправка на гръцката делегация: „България ще плати на Гърция и на Югославия репарации на обща сума от 125 милиона американски долара, платими в 6 години от деня на влизане в сила на настоящия договор, в натура, т. е. в земеделски произведения, добитък, въглища и пр... произведения на

българското стопанство, а също и с локомотиви, вагони и други железопътни материали и пр..."

Трябва да се каже без заобикалки, че величината на определената сума от 125 милиона долара в полза на Гърция и Югославия е прекалено голяма и не отговаря на истинските загуби, причинени от България в действията ѝ против Гърция.

Гърция, в исканията си под форма на репарации, не се придържа към принципа, приет от всички, за частични репарации за вредите, причинени през време на войната от бившите неприятелски правителства, както е случаят с България, но Гърция, без да държи сметка за действителните условия, прави усилие да иска за себе си възможните най-високи репарации. За това свидетелствува фактът, че гръцката делегация първоначално искаше 950 милиона, след това намали тази сума на 200 милиона и свърши с това, че се задоволи със 125 милиона. Но дори и последната цифра не е съобразно действителните загуби, причинени от българската окупация на една ограничена част от гръцката територия.

Трябва да се държи сметка за следните обстоятелства: гръцката територия, която беше окупирана от българските войски, преди това беше ограбена от италианските и германските войски, които носят главната отговорност за материалните загуби, причинени на Гърция. България окупира тази територия едва когато военните действия бяха свършени и грабежите и опустошенията там бяха вече станали.

Следователно съвършено логично и справедливо е отговорността за причинените на Гърция загуби да лежи върху тези, които са ги причинили. Необходимо е също така да се обърне внимание, че изчислението на загубите, представено от гръцкото правителство, е явно тенденциозно и твърде съмнително.

Ето някои данни, които ще потвърдят неоснователността на гръцките искания във форма на репарации.

Д-р Гертруда Секанинова

Гръцкото правителство иска от България 130 локомотива, когато в окупираните територии е имало 25 локомотива; то иска да му бъдат платени 2,000 автомобила, когато е имало само няколко десетки; 50,000 коня, когато е имало само 10,000; 1 милион кози и овци, а то е имало около 300,000, и пр...

На заседанието на комисията това неоправдано изчисление беше отхвърлено, след което гръцката делегация започна да търси други аргументи, за да обоснове исканията си. Тази грижа показва колко тенденциозен е начинът, по който гръцката делегация гледа на репарационната проблема.

Когато членовете на тази конференция ще разрешават този въпрос, те не трябва да го разглеждат по този тенденциозен начин, но обективно и справедливо; тогава трябва да се държи сметка за обстоятелството, че нивото на живота на по-голяма част от българския народ е извънредно ниско и че то е тежка последица за България от войната, и че много големи суми, платени под форма на репарации, могат още повече да понижат стандарта на живота.

Трябва да се държи сметка и за участието, което българският народ взе за извоюване на победата над хитлеристка Германия, както и за жертвите, които България даде в борбата ѝ на страната на съюзниците.

Ето защо белорусийската делегация намира, че сумата 125 милиона долара репарации е много голяма, и предлага на пленарната конференция да приеме тази цифра и да отложи крайното решение на въпроса на Съвета на министрите на външните работи.

Господа, ние искрено желаем да постигнем един здрав и траен мир между народите и принципът на справедливостта да тържествува на нашата конференция."

ГЛАСУВАНЕ ПРЕПОРЪКИТЕ ПО ПРОЕКТО-ДОГОВОРА ЗА МИР

Речта на Киселев приключи следобедното заседание. На вечерното заседание същия ден пленумът пристъпи към гласуване на проекто-договора член по член. Преамбюлът бе приет без особени разисквания. Неочакван резултат се получи, когато се постави на гласуване член първи — за границите на България. Девет държави: Съветският съюз, Югославия, Чехословакия, Полша, Украйна, Белорусия, САЩ, Франция и Норвегия гласуваха за приемането на чл. първи, но останалите 12 държави, начело с Великобритания и Гърция, се въздържаха.

Съгласно процесуалните правила на конференцията въздържането се тълкува като гласуване против. Председателствуващият Бърнс обяви, че чл. първи по проекто-договора не се приема от пленума и следователно по въпроса за границите на България пленарното заседание на конференцията няма да направи никаква препоръка на Съвета на министрите на външните работи.

Необикновеният резултат от гласуването по така важния за България въпрос за границите, резултат без прецедент в конференцията, предизвика доста оживени коментарии както в Люксембургския дворец, така и в печата. Бе отбелязано особеното поведение, възприето от британската делегация, която бе вече гласувала за чл. първи в политическата и териториална комисия, а сега се въздържа и предизвика въздържането на повечето от другите делегации.

Как да се обясни това поведение? Известно е, че в началото на октомври в Гърция станаха протестни манифестации по повод отхвърлянето на гръцките претенции от комисиите на Парижката конференция. Цалдарис, който в това време се намираше в Атина, виждаше своя престиж и цялата си външна политика да пропадат. Монархо-фашистки тълпи в Атина демонстрираха пред посолствата на Велико-

британия и САЩ недоволството си от това, че Гърция е изоставена от своите покровители. Цалдарис, който по това време бе в Гърция, виждаше как се сгромолясва цялата негова външна политика. — Това щеше да даде неизбежни отражения върху положението му вътре в страната — положение и без това отдавна компрометирано и поддържано само с надеждите за външни успехи. В една конференция с водачите на гръцката опозиция правителството на Цалдарис реши да изпрати в Париж водачите на партиите от парламента, за да протестират срещу отхвърлянето на гръцките искания. Така в навечерието на откриването на пленума Цалдарис пристигна в Париж, придружен от импозантна свита с Венизелос, Папандреу, Зервас, Канелопулос начело. Тук трябва да се търси обяснението на резултата от гласуването в пленума на конференцията през нощта на 11 октомври. Във френските вестници случаят намери доста широк отзвук. Така например „Юманите" охарактеризира въздържането от гласуване по въпроса за границите на България като атака на гръцкото реакционно и монархическо правителство срещу младата Българска република.

„Гръцката реакция и тези, които стоят зад нея, писа в. „Юманите", желаят да ударят с един куршум два заяка: да създадат кредит на реставрираната монархия и да задържат деспотичния режим в Гърция, от една страна, а от друга, да ударят демократичния режим в България в един момент, когато тя се намира пред избори за Велико народно събрание. Но ударът е несполучлив. Моралната победа е на страната на България."

„Монд" писа, че фактически резултатът от това гласуване няма никакво значение и че въпросът за българската граница може да се смята за решен в полза на България, тъй като трима от членовете на Съвета на външните министри са отхвърлили гръцките искания, а един се е въздържал.

Следващите 7 члена от проекто-договора, които уреждат въпросите за правата на човека, за преда-

ването на военнопрестъпниците, за признаване на договорите, подписани от бившите неприятелски страни, за членуването на България в ООН бяха приети общо само с вдигане на ръка. Британското предложение за гарантиране правата на евреите в България (към чл. 2) бе прието с 12 гласа срещу 7 и две въздържания.

Военните клаузи от проекто-договора се приеха сравнително бързо. Възникна спор по гръцкото искане да се забрани на България да строи укрепления, от които да може да се стреля в гръцка територия. То бе прието с 12 гласа срещу 6 и 3 въздържания (Китай, Етиопия и Норвегия). Друг спор се повдигна от гръцкото искане да се впишат в списъка на оръжията, забранени на България, и торпедните лодки. Поставен на гласуване, този член бе приет с 14 гласа за, 6 против и 1 въздържал се. Гласуваха против Белорусия, Полша, Украйна, Чехословашко, СССР и Югославия, а Франция се въздържа от гласуване.

Британското предложение, според което България се задължава да плати 125 милиона долара репарации на Гърция и Югославия, бе прието без да получи две трети мнозинство и следователно без да има силата на препоръка за Съвета на четиримата.

Към два часа сутринта на 12 октомври пленумът прие и последния анекс към проекто-договора за мир с България. Конференцията за мир в Париж приключи с разглеждането на българските въпроси, но истината за България застана пред представителите на 21 държави още веднаж, когато водачът на съветската делегация, В. М. Молотов, произнесе паметна реч за България, в която заяви, че българските земи ще останат непокътнати.

След разискванията и приемането на унгарския договор на 13 октомври дойде редът на последния от мирните договори — финландския, на който бе посветен предпоследният от дните на конференцията, 14 октомври.

По този договор г. Молотов взе думата, правейки преценка на работата на конференцията. Между другото той каза за България забележителни думи, които ще останат с историческо значение за живота и развитието на новата Народна република.

БЪЛГАРСКАТА ГРАНИЦА ЩЕ ОСТАНЕ НЕНАРУШИМА

Реч на В. Молотов

Господин Председателю, господа делегати,

С разглеждането на проекто-договора за мир с Финландия конференцията привършва своята работа. Сега вече могат да се видят общите резултати на Парижката конференция.

1. РЕЗУЛТАТИ ОТ РАБОТАТА НА КОНФЕРЕНЦИЯТА

Настоящата конференция беше първият опит за широко сътрудничество на народите в делото за установяване на мира след Втората световна война. Тук се срещнаха представителите на големите и малки държави, за да разгледат мирните договори с Италия, Румъния, България, Унгария и Финландия. Тези мирни договори трябва да съдействуват за установяване на траен мир в Европа, а за да бъдат такива, те трябва да отговарят на интересите на народите, които се стремят към устойчив и траен мир, а също така и към отпор срещу всякакви опити за нова агресия. Това значи, че те трябва да отговарят на целите на демократичния мир, който изхожда от признаване отговорностите на агресьора за неговите престъпления, но не от чувствата на мъст по отношение на победените, и който във възможно най-голяма степен трябва да съдействува за установяване безопасността на народите и тяхното сплотяване против силите на една нова възможна агресия.

Конференцията беше предшествувана от доста продължителна работа на Съвета на министрите на външните работи на четирите велики държави.

През този подготвителен период бяха разгледани главните въпроси на мирните договори: бяха определени измененията на границите на държавите, доколкото съществуваха тук спорни въпроси; бяха разгледани репарационните искания, макар и тази работа да не беше довършена; бяха установени военните ограничения за победените държави. По всичките тия въпроси бяха взети единодушни решения на четирите правителства. Обаче оставаше известна част въпроси, нерешени през подготвителния стадий и предадени за разглеждане от конференцията.

Конференцията трябваше да изкаже мнението си, както по съгласуваните въпроси, така и по всички останали. Но какви са резултатите от работата на конференцията?

Оказа се, че всички въпроси, по които бяха съгласни помежду си четирите велики държави, получиха одобрението на конференцията на 21 държави. Измененията, внесени от конференцията, в този случай не нарушиха предварително постигнатите споразумения, ако не се счита въпросът за статута за Триест. Обсъждането на конференцията само потвърди, че тези части на договорите напълно съответствуват на целите на демократичния мир, ако се съобразяваме с необходимостта от неизбежните компромиси по такъв род въпроси.

По такъв начин ние имахме възможност да се убедим, че когато тия държави, които понесоха главната тежест на войната против нашия общ враг, действуват съвместно, приемайки съгласуваните решения, то това като правило изразява волята на преобладаващото болшинство от демократичните страни и отговаря на интересите за установяване на демократичен мир. В това се заключава положителният извод от работата на конференцията.

Иначе стои работата с тези членове на договора, по които не беше постигнато предварително споразумение. Тук се отнасят групата стопански членове, въпросите за статута на Триест, режимът за кора-

боплаването по Дунава и някои други. Резултатите от работата на конференцията в тази последна област не са подобни на резултатите, получени при обсъждане на съгласуваните между четирите държави въпроси.

Можеше да се предполага, че именно по несъгласуваните предварително въпроси работата на конференцията ще бъде особено полезна.

Но в действителност не стана така. Тези въпроси се оказаха лошо подготвени в Съвета на четирмата министри. Конференцията, обаче, не намери каквото и да било решение, за да отстрани възникналите от по-рано различия. Както показа опитът, господствуващата групировка на конференцията, начиная от САЩ и Англия, не се и стремеше към това.

Тя разчиташе на това, че на нейна страна ще бъде осигурено болшинството от делегациите и се стремеше да използува това положение, за да провежда своето мнение.

Тези сметки обаче не се оправдаха. Те и не биха могли да се оправдаят, доколкото на международните конференции, при спазване равноправието на всички участници, не можа нищо да се постигне със създаването на механическо болшинство и игнорирането на законните интереси на другите страни, невлизащи в това болшинство. Господствуващата групировка за сетен път показа своето нежелание да постигне споразумение, приемливо за всички участници в конференцията. Резултатът е известен.

Резултатите от работата на конференцията не могат да бъдат признати като удовлетворителни.

Несъгласуваните преди конференцията членове от договорите, в болшинството случаи така си и останаха несъгласувани. Между това би следвало да се помни, че международни конференции се събират не за да демонстрират несъгласия, а за да намерят възможности за съгласуване мненията на различните страни и за изработване на съвместни решения. От друга страна, от страна на малцинството бяха положени всички усилия да разясни своето становище

и призове към нормално сътрудничество, което, както ние се надяваме, не трябва да остане без последствие.

Всичко това възлага върху Съвета на министрите на външните работи голяма отговорност за окончателните решения, от които ще зависи подписването на договорите.

2. ПРИЧИНИ ЗА НЕЗАДОВОЛИТЕЛНИТЕ РЕЗУЛТАТИ

От казаното е ясно в какво се заключава главната причина за неудовлетворителните резултати от работата на конференцията по отношение на значителна част от въпросите. От самото начало и до края на конференцията ние наблюдавахме стремежа на определена група делегации да заемат господствуващо положение и да диктуват свои решения, като не се съобразяваха с мнението на значителна част от делегациите. Това се правеше по разни начини, като понякога този метод поставяше в твърде затруднено положение делегациите на малките държави.

Би могло да се помисли, че инициативата на малките държави на тази конференция ще облекчи постигането на споразумение. Но нима в действителност стана тъй? В действителност делегациите на малките държави нерядко бяха принудени просто да вървят след господствуващото течение, след болшинството.

Вземете въпроса за Дунава, с други думи, въпроса за това, щото в мирните договори на балканските страни да бъде записано решението за свикване на конференция с определен състав за разглеждане проблемата на дунавското корабоплаване, срещу която проблема възразяваха в дадения момент всички крайдунавски държави. По този въпрос не бе приета никаква препоръка на заседанието на стопанската комисия, понеже нито едно предложение не получи две трети от гласовете, както това се изисква по процедурата на работата на комисията. На пленума гласуването доведе до болшинство от 14 гласа срещу 7 в полза на свикването на такава конференция.

При това в числото на 14-те се оказаха Индия, Абисиния и някои други.

Би изглеждало, че тези държави биха могли да заемат по въпроса за Дунава по-обективна, по-трезва и по-разумна позиция по отношение крайдунавските държави. Но това не стана. Защо, наистина Индия трябваше да се стреми към решението на този въпрос в мирния договор с Румъния например? Какви интереси на Индия, какви интереси на индусите се засягат от въпроса за свикването на тази или онази Дунавска конференция; защо така настояват Англия и Съединените щати? Разбира се, водачът на индуската делегация сър Самуел Рунганадан можа по някакви свои съображения да изкаже мнението, че индуската делегация е твърде заинтересована в този въпрос и трябва едва ли не обезателно да постигне такова решение за Дунава, за което не е съгласна нито една дунавска държава на конференцията. Но всеки от нас разбира, че ако въпросът би се отнасял за гласа на независима Индия, ако бихме имали работа с гласа на представители на истинска Индия, което искат всички честни демократи в целия свят — ние бихме могли да очакваме по-обективно гласуване от страна на Индия, но засега ние наново се сблъскахме с такова абсурдно положение, че индуската делегация е просто изпълнила своето колониално задължение да гласува по волята на друга страна — по волята на Великобритания. Не е далеч обаче времето, когато за Индия ще дойдат по-щастливи дни.

Или вземете друг въпрос. Политическата комисия за България одобри с преобладаващо болшинство на гласовете, включително Англия, Съединените щати, Съветския съюз, предложението на Съвета на министрите на външните работи за запазване на сегашната българо-гръцка граница, което отговаря на интересите за траен мир в Европа. А на пленума на конференцията британският делегат, въпреки своето гласуване в комисията, а още преди това в Съвета на министрите, възглави групата на болшинството

делегации в състав от 12 гласа, които се въздържаха, когато се гласуваше въпросът за запазване в неизменен вид днешната българо-гръцка граница, в резултат на което конференцията не взе никакво решение по този въпрос. Това означава, че Англия посредством гласовете главно на малките държави се стремеше на пленума да постигне такова решение, което в никакъв случай не може да отговаря на интересите за стабилността на мира и може да бъде само тласък към авантюри и агресия.

Пита се, нима такова гласуване съответствува на националните интереси на Етиопия, Белгия, Бразилия, Индия, Холандия, Австралия, Канада, Нова Зеландия, Южноафриканския съюз или Китай и най-после дори и на самата Гърция, въздържала се заедно с Англия от гласуване по тоя въпрос. Не е ли тая комбинация от делегации своеобразна игра на гласове, която обаче, нито един честен делегат, изобщо нито един обективен човек не може да не разглежда иначе, освен като груба политическа грешка, която е в ущърб на мира и изгодна само за сеячите на безпокойства и нови агресии.

Тая комбинация на гласуване хвърли сянка върху цялата практика на гласувания в тая конференция, но не може да има съмнение в това, че Съветът на министрите на външните работи отново ще одобри предишното си решение за стабилността на българо-гръцката граница, което ще бъде осъждане на изкуствената комбинация от 12 гласа, въздържали се на пленума на конференцията. Политическата игра с гласуването по въпроса за българо-гръцката граница съвсем няма да бъде одобрена от общественото мнение на демократичните страни. Очевидна е грешната сметка, направена с тая политическа игра. Ето защо ние с увереност казваме на българите — нашите приятели: *„Българи, бъдете спокойни, вашата граница ще остане непокътната“* (аплодисменти).

За да се обясни неудовлетворителният ход на работата на конференцията, трябва да се припомни

как преминаваше тук обсъждането на много въпроси. Ние, които се намираме в малцинството, считахме за свое задължение да разясним нашите възгледи по всички важни въпроси. Много пъти се опитвахме да апелираме към чувството за обективност, към интересите на сътрудничество. Ние мислим, че запознаването с тия изявления ще принесе полза, доколкото, разбира се трябва да мислим не само за делегатите на конференцията, но и за милионите хора, които се вглеждат в това, което става в Люксембургския дворец. Обаче на самата конференция даже най-силните аргументи оказаха малко влияние. Методът на убеждение тук не се ползува с успех и популярност, когато с едно или друго мнение не са съгласни, да кажем, американската или британската делегация.

Независимо от това правилно или неправилно е било едно или друго предложение, ако то е било угодно за определената групировка, то е получавало осигуреното за англо-американския блок болшинство. На конференцията, кой знае защо, беше така, че въпреки азбучния ред, делегатът на Съединените щати гласуваше пръв и със своето „нон" той още от самото начало даваше определен тон по всички предложения, които се внасяха от страна на малцинството. Това, разбира се, облекчаваше положението на определената групировка, но не създаваше предпоставки за авторитетност на решенията на конференцията.

Проверете и ще се убедите, че през време на цялата конференция съветската делегация не се отказа нито от едно свое мнение, изказано от нея преди конференцията, и което намери отражението си в съгласуваните решения на Съвета на министрите. Но аз не мога да отмина тоя факт, че трима други членове на Съвета на министрите се отказаха два пъти от своето мнение, което е изразено в съгласуваните решения на Съвета на министрите. Известно е, че по въпроса за процедурата английската, американската и френската делегация се отказаха

тук от онова становище, което те заемаха в Съвета на министрите. Видя им се по-удобно да се опират не само върху мнозинството от две трети от гласовете, както това е прието на международните съвещания, но и върху простото мнозинство — очевидно, за да може при всичките гласувания господствуващата на конференцията групировка да разполага с всички удобства и при това със сигурност. Известно е също така, че по въпроса за статута на Триест тези три делегации също се отказаха от своето мнение, съгласувано между четирмата министри в Съвета на министрите и настояха конференцията да приеме такива решения, които се различават от признатите от Съвета на министрите демократични основи на статута на Триест. Тези примери също говорят за това, че те не се грижеха особено за авторитетността на конференцията.

Така, господа, стои въпросът с резултатите от работата на конференцията. В резултат на това ценността на много от препоръките, приети на конференцията, беше подронена. Целият ред на работата на конференцията и приетата от нея неправилна процедура на гласуването доведоха до понижаване авторитетността на приетите на конференцията пожелания.

3. ОТНОШЕНИЕТО КЪМ МАЛКИТЕ СТРАНИ

Всичко това довежда до задължението да отделим сериозно внимание на въпроса за принципите на сътрудничеството между големите и малки държави в следвоенния период, за да предупредим възможните отрицателни последици от нарушенията на общопризнатите демократични принципи в тази област. Конференцията, освен онова добро, което е направила и за което говорих в началото, даде немалко примери за това, как не трябва да се провежда сътрудничество между големите и малките държави, ако ние действително сме въодушевени от духа на демократичното сътрудничество между народите.

Във връзка с това искам да се спра на въпроса за Финландия и на политиката на великите държави по отношение на малките страни.

Политиката на Съветския съюз по отношение на Финландия е ясна. Тя се определя от демократичните принципи, върху които е основано отношението на СССР към малките страни. Съветският съюз винаги се е стремил към установяването на приятелски отношения със своята малка съседка — Финландия. Това не можа да се постигне преди войната, понеже във Финландия господствуваше клика реакционери, включително реакционните социалисти от типа на Танер, днес осъдени от финландския съд заедно с другите военнопрестъпници. Тази клика въвлече Финландия в съюз с хитлеристка Германия и във война против СССР, където Финландия изпълняваше позорна роля в обсадата на славния съветски Ленинград. Обаче въпреки това, когато съветската армия разгроми обсаждащите Ленинград войски на германци и финландци и победоносно тръгна на север от Ленинград, Съветският съюз се съгласи с великодушните условия на примирието и по своя собствена инициатива се отказа от въвеждането на съветските войски в територията на Финландия. С това условията за примирие с Финландия, която, за разлика от всичките други сателити на Германия, бе освободена от големите разходи по издръжката на окупационни войски, бяха твърде улеснени. След завършване на войната Финландия избра свободно своя демократичен път на развитие и от тогава върви по своя собствен път, осъществявайки политиката на добросъседски отношения със СССР. При това, Съветският съюз, както в други случаи, никога не се е намесвал във вътрешните работи на Финландия и не е упражнявал натиск върху тези работи, но когато Финландия се обръщаше към СССР, то той ѝ оказваше необходимата практическа помощ и възможното улеснение в изпълнение условията на примирието. На свой ред Финландия изпълняваше честно репарационните и други задължения към СССР.

В проекто-договора за мир с Финландия са предвидени само онези съвсем необходими задължения, които по-рано са влизали в условията на примирието и великодушието на които никой обективен човек не може да отрече. Разбира се, отстъплението от тези минимални условия не може да бъде допуснато.

Що се отнася до политиката на другите велики държави по отношение на Финландия, то тук работата стои до известна степен иначе. Днешната реч на сенатора Ванденберг потвърждава това, като прави доста лошо впечатление от гледна точка на последователност и искреност на изказаните възгледи. Американският делегат застана в позата на доброжелател на Финландия и направи изявление, което означава ни повече, ни по-малко проваляне условията за примирието, подписани от една страна от Финландия, а от друга — от Съветския съюз и Великобритания. Тия условия за примирие бяха подписани преди две години и нито веднаж за това време Съединените щати не изказаха своето несъгласие с тия условия. Едва днес г-н Ванденберг прояви особен кураж и се обяви от името на САЩ против основните условия на примирието с Финландия. Американският делегат започна тук една политика на открито кокетиране с малката страна, преструвайки се, че това кокетиране е в същност грижа за интересите на Финландия. Но такива методи по отношение малките страни са отдавна известни и не представляват новост за никого от нас.

Интересно е, че и малко по-рано английската делегация прояви също така специфично внимание към Финландия. Само по отношение на Финландия Англия се съгласи с предложението на Съветския съюз да не се изземват и ликвидират задграничните авоари на тази страна, при все че както Англия, така и Съединените щати изискват изземването и ликвидацията на задграничните авоари на Унгария, България и Румъния, въпреки всички възражения и молби на съветската делегация да се откажат от тия прекомерни искания към малките страни.

По такъв начин по отношение на едни малки държави САЩ и Англия заеха една позиция, а по отношение на Финландия — друга, при което опитите за своеобразна доброжелателност по отношение на Финландия се правят по такъв начин, че довеждат до противопоставяне Финландия на нейния съсед — Съветския съюз. Ние и преди това сме имали работа с подобни методи във външната политика на някои държави. Преди войната ние бяхме свидетели на многобройни факти от такъв род, особено в отношенията към малките страни — съседки на Съветския съюз.

Известно е до какво доведе кокетирането на великите държави с реакционните кръгове на Финландия. Финландските реакционери си въобразиха тогава, че всичко им е позволено. Свърши се с това, че Финландия сключи съюз с Хитлер и се хвърли във военната авантюра против Съветския съюз. Станала играчка в ръцете на германския фашизъм, Финландия понесе огромни жертви в двете последни войни против СССР.

На някои от реакционерите се харесва подобна политическа игра с малките страни, особено ако това удовлетворява желанието им да нанесат такъв или инакъв ущърб на Съветския съюз. Но ние мислим, че финландците са изпили горчивата чаша и вече се научиха да различават истинските приятели от лошите съветници, които преследват своите особени тесни цели. Ясно е, едно истинско сътрудничество между големите и малките страни може да почива само върху честна демократична основа. Играта на приятелство не трябва да има сега успех между народите, преминали през тежки изпитания, но от друга страна, не може да има съмнение в това, че истинската дружба между народите — това е велика сила на нашето време.

4. ПРИНЦИПАЛНАТА ОСНОВА НА СЪТРУДНИЧЕСТВО

Сега е в ход настъплението срещу основните принципи на сътрудничество между големи и малки

държави, вписани в устава на ООН. Това настъпление върви под знамето на така нареченото право на „вето“ на великите държави в Съвета за сигурността, а в същност в това се изразява натискът на реакционните кръгове на някои велики държави, които, въобразили си, че са господари на целия свят, се стремят да диктуват своята воля на всички народи и в желанието си да отстранят от тоя път всички препятствия, искат да ликвидират установените от ООН принципи за сътрудничество между народите.

Сега става още по-ясно как те искат да постигнат това.

Неотдавна Австралия и Куба внесоха в дневния ред на общото събрание на ООН предложение, насочено към разрушаване основата, върху която стои ООН. Те, виждате ли, проявяват особена заинтересуваност в това да ликвидират принципа на единогласие между петте велики държави при решаване основните въпроси за мира и безопасността на народите, както изисква уставът на ООН.

Ясно е, че работата не е в Австралия и не е в Куба, които в такива въпроси не могат да правят нищо самостоятелно. Атаката срещу принципа на единство в действията на великите държави сега започна господин Спаак, забравил, че това е особено неподходяща работа за председателя на общото събрание, който би трябвало да отстоява, а не да разрушава устава на ООН. Ние знаем, че за някои политически дейци не е толкова трудно да се приспособят към реакционните кръгове. Но ако се има предвид, че бъдещето не е зад тия сили, няма съмнение, че принципите на демократично сътрудничество между народите, обединяващи големи и малки страни в интересите на всеобщия мир и безопасност — тия принципи ще възтържествуват над всякакви домогвания на реакционерите.

Съветският съюз е верен на програмата си за борба за траен мир и безопасност, като защищава принципите на честно сътрудничество между наро-

дите. Вие чухте как неотдавна прозвуча из целия свят спокойният и твърд глас на великия Сталин. Главата на Съветското правителство И. В. Сталин каза, че той безусловно вярва във възможността за приятелско и продължително сътрудничество между Съветския съюз и западните демокрации, въпреки съществуването на идеологически разногласия, а също така вярва в приятелското съревнование между двете системи.

Такава е генералната линия на външната политика на Съветския съюз.

Тая политика не е нова. Още на 6 ноември 1944 г., когато съюзниците водиха тежка борба с Хитлерова Германия и империалистическа Япония, великият вожд на страната на Съветите, Иосиф Висарионович Сталин, говори за създаване на Организация на Обединените народи:

„Може ли да се разчита на това, че действията на тая международна организация ще бъдат достатъчно ефективни. Те ще бъдат ефективни, ако великите държави, изнесли върху плещите си главната тежест на войната против Хитлерова Германия ще действуват и занапред в дух на единодушие и съгласие. Те не ще бъдат ефективни, ако бъде нарушено това необходимо условие."

Тогава тия изявления се сториха на всички ни съвършено безспорни. Нито в една демократична страна не бяха направени каквито и да било възражения против това изявление на главата на Съветското правителство. Но мина войната. Съветската армия извърши своето световно историческо дело. Появиха се нови настроения. Сега се опитват да обърнат нещата в друга посока. Понякога се стремят да използуват дори Мирната конференция за интересите на определена господствуваща групировка и искат видимо да приспособят за такива цели дори и Организацията на ОН. Ние няма да съдействуваме на такова дело. Съветският съюз ще противодействува на всякакви опити да бъде отклонена ООН от нейния главен път, от нейните пътища

за уреждане сътрудничеството между миролюбивите страни, в съответствие с целите на всеобщата безопасност на народите.

Съветският съюз държи за сътрудничество между всички народи, за сътрудничество между големи и малки държави въз основа принципите на равноправие и признаване законните интереси на големите и малки държави. Такива са принципите на демократичното сътрудничество между народите, в защита на които ще бъдем верни докрай. Ние знаем, че това е единствената правилна политика.

ЗАКРИВАНЕ НА КОНФЕРЕНЦИЯТА

Речта на Молотов приключи общите разисквания на проекто-договора за мир с Финландия и конференцията мина към гласуване на текста член по член, което стана без особени трудности.

ПОСЛЕДНИЯТ ДЕН

На 15 октомври, вторник, за 15 часа бе насрочено последното, заключително заседание на Парижката конференция. Интересът към това заседание бе извънредно голям. Амфитеатърът бе почти пълен — присъствуваха всички делегации, с изключение на делегацията на Югославия, чиито места останаха празни. Ложите за дипломатите и за отбрана публика, както и журналистическите трибуни почнаха да се изпълват още преди определеното време. Всеки искаше да присъствува на това историческо събитие — закриването на конференцията.

Точно в 15 часа китайският делегат Ку Тай Чи, който председателствуваше, откри заседанието с прочитането на една декларация на югославската делегация, в която се обяснява отсъствието ѝ от последното заседание. След това председателят предложи да се мине към гласуване на препоръките, които конференцията ще направи на четирмата. Не се

направи никакво възражение на това предложение и последователно се приеха препоръките във връзка с договорите за мир с Италия, Румъния, България, Унгария, и Финландия.

Председателят съобщи след това, че мирните договори и документите около тях ще бъдат готови в седемдневен срок и ще бъдат предадени на Съвета на четирмата.

— Господа, заяви Ку Тай Чи, конференцията завърши своята работа след два месеца и половина. Едно нещо стана ясно тук, че светът е неделим. Тази конференция завърши и само историята ще отсъди нейните постижения."

Последователно, с кратки речи, на трибуната се появиха Бърнс, Бевин, Молотов и Бидо.

Бърнс: „Занапред на четирмата е предоставено да примирят различните гледища. Ние ще съумеем да дадем мир на един свят, уморен от войната..."

Бевин: Благодари на френското правителство за приема и изтъкна, че по-добро място от Франция за една международна конференция не би могло да се намери.

РЕЧТА НА МОЛОТОВ

Господин Председателю, господа делегати,

Съветската делегация поддържа с голямо удоволствие току-що обявената резолюция, с която се изразява благодарността на г-н Бидо и на френското правителство за тяхното изключително гостоприемство и признателност на главния секретар и на всички сътрудници на тази конференция, които ни оказаха огромна помощ по време на извършената тук напрегната работа (Аплодисменти). Съветската делегация само иска да изкаже тази голяма и искрена благодарност колкото се може по-красноречиво и убедително.

Ние чухме тук реч, в която се говори за значението на работата на настоящата конференция. Никой от нас не може да не мисли за това в този момент.

И не само тези, които се намират тук, мислят днес за резултатите от работата на конференцията, но и онези хора, които са извън тези стени и които са много-много повече, отколкото сме ние тук, които седим в залата. Те мислят за това, защото помнят преживените тежки години на войната, престъпленията на фашизма и изпитанията на борбата в тези последни години, когато стремежът на народите след Втората световна война беше установяване на траен, продължителен мир и безопасност на народите.

Съветската делегация представлява тук страната, която даде своя принос в делото на нашата обща победа. Ние знаем, че този принос на СССР намери най-широко признание всред всички съюзени и обединени народи като велико дело в постиженията за разгрома на врага и в освобождението на народите от фашизма, който възникна след първата световна война.

Сега, когато съюзниците са заети с работа по установяването на мира и безопасността на народите, Съветският съюз, който ние представляваме тук, смята за свой дълг да продължи борбата за онези цели, за които ние се сражавахме през време на войната. Ние сме уверени, че борбата, която ние водим за демократически мир, отговаря на най-важните интереси на народите от големите и малки страни, отговаря на кръвните интереси на всички миролюбиви народи (Аплодисменти). Ние водим тази борба, макар че на някои това не се харесва понякога, в името на демократическия мир, в името на осигуряването безопасността на народите не на дума, а на дело. Ние, съветските хора, сме предани на това велико дело и ще водим тази борба с всичката упоритост и енергия, на които само ние сме способни, ръководейки се от чувство на дълг пред своя народ (Аплодисменти).

Бидо: Изказа мнението, че все пак работата, извършена от конференцията, е задоволителна и пожеланието мирът в света занапред да бъде така органи-

зиран, че всеки, който дръзне да го наруши, да получи незабавно най-тежко наказание.

„Дано тази първа и голяма конференция задължи правителствата да се разберат, за да установят трайния и справедлив мир, който народите искат."

— Обявявам Парижката конференция за закрита."

Часът бе точно 17 и 27 минути. Делегати, гости, журналисти и любопитни започнаха да напускат голямата заседателна зала. Мощните автомобили на делегациите загърмяха в четвъртития двор и скоро Люксембургският дворец опустя. Свидетел на много събития, център, към който бяха насочени погледите на света през това лято на 1946 година, с неговото име историята ще бележи един етап в борбата на народите за мир.

X

ОКОНЧАТЕЛНОТО ПРИЕМАНЕ НА ДОГОВОРА ЗА МИР С БЪЛГАРИЯ

ПРОЕКТО-ДОГОВОРЪТ ЗА МИР С БЪЛГАРИЯ ПРЕД СЪВЕТА НА ВЪНШНИТЕ МИНИСТРИ

Парижката мирна конференция, която трябваше да вземе препоръки по предложение от Съвета на външните министри по проекто-договора за мир с Италия, Румъния, България, Унгария и Финландия, завърши своята работа. Взетите препоръки от конференцията бяха отправени към Съвета на външните министри, чиято сесия бе насрочена в Ню-Йорк на 4 ноември. Преди да напуснат Париж, членовете на Съвета на външните министри Молотов, Бърнс, Бевин и Бидо се събраха на кратко съвещание в френското външно министерство и определиха дневния ред на предстоящата сесия на Съвета. Сесията трябваше да се занимае с препоръките на Парижката мирна конференция и да установи окончателната редакция на договорите за мир.

След това тримата външни министри напуснаха Париж. Скоро от Лондон те се отправиха за Ню-Йорк. Сесията се откри на 4 ноември в 23 часа вечерта в хотел Валдорф Астория. Първите заседания бяха посветени на договора за мир с Италия. Българският мирен договор се постави на разглеждане едва на 11 ноември.

Във взетите препоръки по проекто-договора за мир с България от Парижката мирна конференция имаше две особености. Първата бе, че по член първи от проекто-договора, който уреждаше въпроса за границите на България, конференцията не бе дала никакви препоръки и че този въпрос остава да се реши от Съвета на външните министри, и втората особеност бе, че решението по българските репарации беше взето необосновано и прибързано, в една атмосфера, която е вече добре позната на всички.

Пред великия защитник на България — Съветския съюз, тук предстоеше тежката задача да защити границите на нашата страна и да намали размера на определените вече от парижката конференция репарации от 125 милиона долара. И водачът на съветската делегация, В. Молотов, не закъсня да се противопостави с целия си авторитет на всички опити да се отегчи положението на България и да се извоюва за нашата страна един възможно по-лек мир. Особено твърдо и енергично бе неговото становище по въпроса за границите на България.

В предобедното заседание на Съвета на външните министри от 11 ноември, председателствувано от Бърнс, съветът разгледа член по член договора за мир с Румъния. Министрите постигнаха съгласие и договорът за Румъния бе приет окончателно. След това съветът мина към разглеждането член по член на договора за мир с България. По онези членове, по които бе постигнато съгласие разисквания не станаха, по силата на установената вече практика при приемането на останалите договори за мир. Започна разискването по онези препоръки на Парижката мирна конференция, по които не бе постигнато съгласие. Това бяха на първо време препоръките на конференцията за демилитаризацията на българската граница и за забраната на България да притежава торпедни лодки. Тия препоръки, които бяха приети в Париж вследствие интригите на гръцката делегация, целеха да намалят защитните способности на България. Молотов предложи да бъдат отхвърлени тези препоръки. По повод онази препоръка, която се отнасяше до демилитаризацията на българската граница, той заяви:

„Военната комисия установи, че не е имало и няма никакво укрепление по българската граница и затова тази препоръка не може да се счита за основателна".

А по повод предложението да се забрани на България да притежава торпедни лодки, той каза:

„Несправедливо е, струва ми се, че ние разрешаваме на Италия да притежава линейни кораби, кръстосвачи и разрушители, а отказваме на България, която няма нищо от всичко това, да запази даже торпедните си лодки. Съветската делегация не би могла да признае това предложение за справедливо." Съгласие по повдигнатите въпроси в това заседание не бе постигнато.

Съветът премина към въпроса за българските репарации. Британският делегат Бевин поиска да се приеме приетото вече от конференцията британско предложение за размера на репарациите, а именно България да заплати 125 милиона долара репарации. Бърнс изтъкна по този повод, че доколкото това предложение на британската делегация не е било прието с мнозинство от две трети, делегацията на САЩ е готова да разгледа и други предложения за размера на българските репарации. Но Бърнс поиска да запази определения вече размер репарации за Гърция по силата на британското предложение от 62 милиона и половина долара, като се намали размерът, определен за Югославия и се реши България да заплати на Гърция и Югославия всичко 78 милиона долара репарации.

Молотов отговори на Бевин. Той намери, че е странно това искане от България да заплати на Югославия, напр., репарации в размер, който надвишава размерът на българските репарации, посочен в предложението на самото югославско правителство. Съветският делегат посочи, че на България се налагат репарации свръх нейните възможности.

„Не трябва да се забравя — заяви той — че България ни подпомогна да ускорим края на войната против Хитлер и Мусолини. Аз мисля, че трябва да държим сметка за това."

Накрая Молотов предложи България да плати на Гърция и Югославия 30 милиона долара репарации. И по този въпрос на това заседание Съветът на външните министри не можа да постигне съгласие.

По останалите стопански клаузи на договора за България Молотов предложи Съветът да се ръководи от същите принципи, които приложи при вземане решение при договора за мир с Финландия. На това Бевин направи възражение.

РЕШЕНИЕТО ЗА БЪЛГАРСКАТА ГРАНИЦА

Към края на заседанието Бевин повдигна въпроса за българо-гръцката граница. Той заяви, че от страна на гръцката делегация съществува „тенденция за ревизиране на границата с България". По тази причина британският делегат поиска да се измени българо-гръцката граница в полза на Гърция.

Водачът на съветската делегаци, Молотов, решително се противопостави на тия неоснователни искания.

„Съветската делегация смята — заяви той, — че не е уместно да повдигаме нови въпроси и особено въпроси, които засягат изменението на българските граници. Ако желаем мир между България и Гърция — а ние действително желаем това, — по-добре би било за нас да не повдигаме въпроса за българо-гръцката граница. Ако повдигнем въпроса за изменение на българската граница, ние несъмнено ще предизвикаме искания от страна на България против Гърция, които са много по-основателни, отколкото други подобни искания на Гърция спрямо България.

Молотов припомни, че съществуващата българо-гръцка граница бе одобрена от военната комисия на Парижката мирна конференция с 10 гласа срещу 2 и 1 въздържал се.

Кув дьо Мюрвил уведоми Съвета, че Франция подкрепя текста на член 1 от проекто-договора за България в неговата първоначална редакция — така, както бе предложен от Съвета на външните министри, като одобрява днешната линия на българо-гръцката граница.

Тия разисквания по договора за мир с България не останаха без отзвук в световния печат.

Американският печат изтъкна твърдата позиция на Молотов, като каза, че съветският делегат дал да се разбере, че няма да се съгласи на нито една мярка, която би отежнила положението на България.

„Ню Йорк Таймс" отбеляза, че Съветският съюз няма да се съгласи с каквото и да било изменение на българо-гръцката граница във вреда на България.

В едно от следващите заседания на Съвета на външните министри въпросът за българо-гръцката граница бе поставен отново за разглеждане. Повод за това даде един нов гръцки меморандум по отношение на границата, с който се иска около $^1/_{10}$ от първоначалните гръцки искания спрямо България, предявени на Парижката конференция, българска територия да бъде предадена на Гърция.

Британският министър на външните работи, Бевин, се изказа в полза на това гръцко искане за коригиране на гръцко българската граница в полза на Гърция, като го окачестви като умерено искане.

Предоставено бе това ново гръцко искане да бъде разгледано от помощник-министрите на външните работи.

Когато въпросът бе внесен отново в Съвета на външните министри, благодарение на енергичната защита на съветския делегат Молотов — границата на България остана ненарушима. Текстът на член първи бе приет такъв, какъвто бе предложен първоначално от Съвета на външните министри. А според този текст българската граница се запазваше такава, каквато е днес.

Пак по настояването на съветския делегат — размерът на българските репарации бе намален от 125 милиона долари на 70 милиона долари. Англия оттегли своето предложение за нов член втори към договора, с който се визираха правата на евреите в България чрез допълнителни гаранции, които съдържаше този член.

В първите дни на декември, Съветът на външните министри окончателно постигна споразумение

по договорите за мир с петте държави. Възложено бе на помощник-министрите да се занимаят с окончателното редактиране на договорите за мир. Редактирането се възложи на една група от компетентни сътрудници от министерствата на външните работи на четирите държави. Договорите за мир трябваше да се редактират на трите езика — английски, руски и френски, като за оригинални се смятаха екземплярите на английски и руски език. Тази работа трябваше да бъде извършена за един месец в Ню-Йорк.

На 11 декември в полунощ радиото разпространи по света следното съобщение:

„Съветът на четирмата външни министри реши мирните договори с Италия, Румъния, България, Унгария и Финландия да бъдат подписани на 10 февруари 1947 година в Париж от представителите на четирите велики сили и от представителите на петте бивши неприятелски държави".

* * *

Световният печат посрещна с радост това събитие. Всред общата радост не се пропусна да се отбележи онова, което направи съветската делегация в лицето на ръководителя на външната политика на Съветския съюз, Вячеслав Молотов, за България.

За да се види какво значение се даваше на тази защита, нека приведем една статия на консервативния английски вестник „Дейли Телеграф" във връзка с този въпрос.

В уводна статия „Дейли Телеграф" (по една телграма на БТА от Париж от 19 декември) разглежда в уводна статия резултатите от споразумението на „големите трима" по договорите за мир. Статията обяснява с подробности отстъпките на Русия спрямо Великобритания и Америка и англо-американските отстъпки спрямо Русия.

Според статията тия взаимни отстъпки са направили възможно споразумението по договорите за мир. Интересно е, че повечето от отстъпките се отнасят до България.

Англо-американските отстъпки са изброени както следва:

1. Гръцките искания за изменение на гръцко-българската граница са отхвърлени. До последния момент американците и британците се стараеха по дипломатически път да постигнат известна промяна в руското становище по тоя въпрос, но г. Молотов остана непреклонен и не се съгласи на никаква промяна по отношение на България. Най-сетне, Америка и Великобритания направиха отстъпка на Русия и тая отстъпка е отбелязана също в статията на „Дейли Телеграф", като се има предвид, че Русия се бори с най-голяма възможна енергия за нейното постигане.

2. Гръцките репарационни искания бяха намалени отново, благодарение на силното руско настояване.

3. Италианските задължения бяха увеличени. Това също се отнася до България, защото италианското по-голямо плащане на Гърция направи възможно за Великобритания и Америка да се съгласят с руското настояване за намаляването на българските плащания.

4. Британското и американското искане за плащане на щетите, нанесени на имуществата, бе определено на 75 на сто. Това е единствената англо-американска отстъпка спрямо Русия, която няма пряка връзка с българския договор.

Четирите отстъпки на Русия спрямо Великобритания и Америка се обясняват както следва:

1. Споразумение за Дунавската конференция.

2. Споразумение за компенсиране на румънския петрол.

3. Съгласие с американските и британските възгледи, че България не трябва да укрепява границите си срещу Гърция. Споразумение България да няма морски торпедни лодки.

4. Споразумение за една междусъюзническа арбитражна организация. Тая точка се смята като дели-

катна, тъй като тя ще даде възможност за установяването на междусъюзнически контролни комисии.

Изобщо статията на „Дейли Телеграф“ изтъква, че разискванията в Ню-Йорк относно България са били една продължителна и мъчна борба, в която съветският министър на външните работи, Молотов, е опитал всички възможни начини и средства, за да получи благоприятни условия за България.

БЪЛГАРИЯ И ДОГОВОРЪТ ЗА МИР

Българският народ, въпреки някои неправди, които се съдържат в договора за мир, дошли като резултат от противонародната прогерманска и фашистка катастрофаджийска политика на царските правителства, посрещна договора за мир с облекчение.

Министерският съвет в заседанието си от 31 януари 1947 г. под председателството на министър-председателя, Георги Димитров, разгледа мерките, които трябва да се вземат във връзка с подписването на мирния договор и прие специално обръщение до членовете на Съвета на външните министри — четирмата ръководители на външната политика на СССР, САЩ, Великобритания и Франция — Молотов, Бърнс, Бевин и Бидо. В това обръщение е изразено и становището на българското правителство по договора за мир.

Това обръщение има следния текст:

„Българското правителство току-що получи официалния и окончателен текст на договора за мир — така, както той бе съставен напоследък от Съвета на четирмата министри на външните работи — и счита за своя длъжност да донесе до Ваше знание чувствата и мислите, които го вълнуват в навечерието на подписването на този важен международен акт.

Преди всичко, българското правителство, от името на българския народ желае да изрази своето дълбоко задоволство, че след продължителни усилия и

преговори, съответните правителства постигнаха пълно съгласие по клаузите на договора за мир с България. Предстоящото подписване на договора ние считаме като един голям успех на делото на мира и международното сътрудничество, като една нова важна стъпка към установяването на нормални отношения след една дълга и страшна война. Българското правителство изказва искрена благодарност на Съюзените велики сили за улесненията, които му се дадоха в течение на преговорите, да изложи и защити своите гледища и интересите на българския народ, както и за всички подобрения, които се направиха в постановленията на договора.

Заедно с това обаче Българското правителство не може да не изрази своето дълбоко огорчение от някои несправедливости и несъобразности, които, за голямо съжаление, бяха допуснати в едни или други клаузи на договора и които ще останат да тежат върху положението и развитието на българския народ.

В преамбюла на договора, въпреки всички доводи, които бяха представени от българска страна, не се признава на България качеството на съвоюваща страна на Обединените народи.

Без да искаме да отричаме отговорностите на България за престъплението на бившите фашистки управници, ние се надявахме, че Великите сили ще оценят участието на българския народ в общата борба против хитлеристка Германия. В това нашият народ би видял едно признание на неговите усилия и жертви и би черпил в този факт едно дълбоко морално удовлетворение. И все пак на България бе отказано едно подобно удовлетворение, макар че, по нашата преценка, тя напълно заслужаваше да й бъде признато качеството на съвоюваща държава.

Ние не можем да скрием, от друга страна, разочарованието, което изпитва българският народ, виждайки, че са оставени без последствие неговите законни искания, да се осигури на България един действителен излаз на Егейско море, като й се

върне отнетата ѝ без всяко основание западна Тракия.

Той разбира, че при съществуващите днес условия може би Съюзените велики сили не са били в състояние да направят нещо по-добро, но иска да вярва, че Организацията на обединените народи ще намери начин и средства в подходящия момент да премахне изкуствено създадената преграда към Егея и да изправи една толкова тежка неправда и създаде в тази част на югоизточна Европа условия, които ще бъдат от обща полза за всички демократични страни.

С голямо огорчение трябва да отбележим и една друга несправедливост, която се съдържа в договора за мир. Тя се отнася до репарационното бреме, наложено на България.

Наистина, Съветът на четиримата министри на външните работи намали препоръчаната от Парижката конференция суми от 125 милиона долара на 70 милиона долара, но ние се надявахме, че ще се вземат под внимание изнесените многократно от българското правителство данни, които установяваха, че и такава сума е един много тежък товар, който българските държавни финанси и народно стопанство мъчно биха понесли. Ние изтъкнахме също с най-убедителни доводи, че репарации в този размер, особено по отношение на Гърция, за която са определени 45 милиона долара — не отговарят на действителните щети, причинени от органи на българските окупационни власти, нито пък може да се съгласуват с факта, че българският народ даде значителни жертви в хора и материални блага в общата борба срещу хитлеристка Германия. Ние имахме основание да очакваме, че ще се държи по-пълна сметка за всички тия обстоятелства. За съжаление, определена е била една сума от 70 милиона долара, която е несправедлива и която ще засегне болезнено нашите и без това крайно затруднени финанси и стопанство.

Но има и едно друго отежняващо положение. В сравнение с препоръката на Парижката конференция относно начина на погасяване репарационните задължения, окончателният текст на договора за мир, като постановява, че като основа за оценката на доставяните по чл. 21 от договора „стоки, ще се вземат международните пазарни цени за 1938 г. в долари с повишение от 15% за индустриалните произведения и 10% за другите произведения, в действителност определените на България репарационни задължения се значително отежняват.

При това положение за погасяване на така фиксираните български репарации ще трябва да се отрежда значителна част от приходния бюджет на държавата, към който, като се прибави и общата сума на задълженията на българската държава по външните заеми, — които България би желала лоялно да изпълни, — стига се до положението, че голямата част от българския износ ще бъде ангажиран за посрещане тия задължения.

Друг въпрос, който несправедливо уврежда българските интереси, се отнася до българските креанси спрямо Германия.

Окончателният текст на чл. 26 от договора наистина гарантира в параграф 1 българската собственост в Германия, но чрез разпоредбите на параграф 4 лишава българската държава и поданици от всички тия креанси, както договорни, така и произлизащи от вреди и загуби, последвали през време на войната. Този некомпенсиран с нищо отказ от вземания, и то от 1 септември 1939 г. насетне, макар че бившото българско правителство се бе присъединило към Тристранния пакт едва на 1 март 1941 г., съставлява едно допълнително отежняване на българското стопанство и финанси от репарационно естество.

Българското правителство смята за свой дълг да привлече вниманието ви върху тия обстоятелства и да изтъкне необходимостта да се потърсят при прилагането на договора подходящи мерки за облекча-

ване на тежестите, с които ще бъде обременено българското стопанство и които то не е в състояние да понесе.

Също така, ние считаме, че би трябвало репарационните плащания да започнат не по-рано от две години след влизането в сила на договора за мир, особено като се вземе предвид крайното изтощение на народното стопанство, отежнено от две последователни незапомнени суши. Като привлича Вашето внимание върху тия несправедливости и несъобразности, които, за съжаление, не са единствените, допуснати в договора за мир с България, българското правителство изказва своята твърда надежда, че много от тия несправедливости и несъобразности могат да бъдат изправени с течение на времето и чрез подходящи споразумения между заинтересованите страни.

ПОДПИСВАНЕ НА ДОГОВОРА ЗА МИР

На 10 февруари стана подписването на мирните договори с Италия, Румъния, България, Унгария и Финландия в Париж. Тържествената церемония стана във френското Външно министерство на Ке Д'Орсе. Отбелязан бе един исторически ден в живота на петте държави и един бележит ден в усилията на демократичните народи да създадат траен мир в света след една толкова жестока война.

Тия договори бяха плод на пет конференции на Съвета на външните министри и на една международна конференция за мир. Една година и половина измина в непрекъснати усилия, борби, отстъпки и компромиси, за да се дойде до един положителен резултат.

Върху петте договора за мир личеха вече подписите на представителите на четирите велики сили — СССР, САЩ, Англия и Франция. Церемонията се отличаваше със своята скромност, но и с една вълнуваща тържественост. В Ке Д'Орсе, разположен на левия бряг на Сена, в съседството с красивия Алек-

сандров мост и камарата на депутатите, бяха привлечени погледите на света този ден. Още от рано сутринта пред министерството започна да се събира любопитен народ.

Церемонията започна в така наречената зала на часовника с приветствена реч към пълномощниците на Обединените народи от Бидо, френският министър на външните работи. Той приветствува и пълномощниците-делегати на петте страни.

Протоколът не предвиждаше декларации от страна на победените страни при подписването на договорите.

Редът на подписването на договорите бе същия, който бе установен на конференцията. Първи подписаха договора представителите на Италия. Това стана сутринта. След обед останалите четири държави.

Българското правителство бе изпратило за подписването на договора за мир с България нарочна делегация, начело с подпредседателя на Министерския съвет и министър на външните работи, Кимон Георгиев, и подпредседателите на Министерския съвет Александър Оббов и Трайчо Костов.

След като договорът за мир за Румъния бе подписан от румънското пратеничество, дойде ред и на българския мир. Към 17·15 минути залата на часовника започна да се изпълва от делегати. Българските делегати бяха извикани. Те заеха мястото точно срещу председателствуващия церемонията, Бидо. Той с няколко думи удостовери автентичността на представения документ — мирния договор, като същевременно напомни задължението, което се поема по договора и покани пълномощниците към подписването му.

Пръв подписа Александър Богомилов, посланик на СССР във Франция от името на Съветския съюз, Последваха подписите на представителите на САЩ. Великобритания, а след това, по азбучен ред, се изредиха и представителите на останалите страни. Българската делегация подписа мирния договор веднага след подписа на югославския пълномощник

Симич. Пръв взе перото Кимон Георгиев, който сложи подписа си на предложения документ. Той бе последван от Александър Оббов и Трайчо Костов.

Церемонията по подписването на договора за мир не продължи повече от 25 минути.

България имаше вече своя мир.

По същия час в София на площада пред Народното събрание се състоя грандиозен народен митинг, на който Вълко Червенков, народен представител и секретар на ЦК на БРП (к) произнесе голяма реч за значението на подписания мирен договор в Париж.

Още в началото на речта си Червенков заяви:

„Първото нещо, което нашият народ с удовлетворение отбелязва, то е обстоятелството, че мирните договори със страните, бивши сателити на хитлеристка Германия, в това число и с нашата страна, са несъмнено крупен успех на политика на международното сътрудничество."

Първата голяма последица от подписването на договора за мир бе признаването на българското правителство от страна на Великобритания. Това признаване бе оповестено чрез разменените писма между английския политически представител в София и министър-председателя на България, Георги Димитров.

Ратификацията на мирните договори ги постави в действия. От този момент Народната република България окончателно утвърждава своето международно положение и чрез провеждането на двегодишния стопански план, понесена от трудовия ентусиазъм на народа и особено на неговата младеж — бранейки своята независимост и народна суверенност, изграждайки народното благоденствие, ще даде своя ценен принос в усилията на демократичните народи за създаване на траен мир и плодоносно международно сътрудничество.

XI

ДОГОВОРЪТ ЗА МИР С БЪЛГАРИЯ

УВОД

Съюзът на съветските социалистически републики, Съединеното кралство Великобритания и Северна Ирландия, Американските съед. щати, Австралия, Белоруската съветска социалистическа рёпублика, Чехословакия, Гърция, Индия, Нова Зеландия, Украинската съветска социалистическа република, Южноафриканският съюз и Федеративната народна република Югославия в качеството си на държави, намиращи се в положение на война с България и участвували активно във войната срещу неприятелските държави в Европа със значителни военни сили, обозначавани по-долу с името „Съюзени и Сдружени сили", от една страна, и България от друга страна, вземайки предвид, че България, като стана съюзник на Хитлерова Германия и участвува на нейна страна във войната срещу Съюза на съветските социалистически републики, Съединеното кралство, Американските съединени щати и другите Обединени народи, носи своя дял от отговорност за тази война.

Вземайки обаче предвид, че България, след като прекрати военните действия срещу Обединените народи, скъса отношенията си с Германия и като сключи на 28 октомври 1944 година примирие с правителствата на Съюза на съветските социалистически републики, на Съединеното кралство и на Американските съединени щати, действуващи от името на всички Обединени народи, намиращи се в положение на война с България, взе активно участие във войната срещу Германия, и вземайки предвид, че Съюзените и Сдружените сили и България желаят да сключат договор за мир, който, отговаряйки на принципите на справедливостта, ще уреди въпросите, останали още нерешени вследствие на горе изброените събития и ще съставя основата на приятелските отношения между тях, като по този начин даде на Съюзените

и Сдружените сили възможност да подкрепят искането на България да бъде приета за член на Организацията на Обединените народи, а също и искането за присъединяването на България към която и да било конвенция, сключена по почин на Организацията на Обединените народи, съгласно с това решиха да обявят прекратяването на положението на война и да сключат за тази цел настоящия договор за мир и назначиха за това долуподписаните като свои пълномощни представители, които, след като представиха пълномощията си, намерени за редовни и в надлежна форма, се споразумяха върху следните постановления:

ЧАСТ I

ГРАНИЦИТЕ НА БЪЛГАРИЯ

Член 1

Границите на България, посочени в приложената към настоящия договор карта, ще бъдат такива, каквито са били на 1 януари 1941 година.

ЧАСТ II

ПОЛИТИЧЕСКИ КЛАУЗИ

Отдел I

Член 2

България се задължава да вземе всички мерки, необходими за да обезпечи на всички лица, намиращи се под нейна юрисдикция, без разлика на раса, пол, език или вероизповедание, ползуването от правата на човека и основните свободи, включително свободата на словото, на печата и изданията, на религиозния култ, на политическите убеждения и на публичните събрания.

Член 3

България, която съгласно със съглашението за примирие взе мерки да бъдат освободени, без разлика на

поданство или народност, всички лица, задържани във връзка с дейността им в полза на Обединените народи или за съчувствие към Обединените народи, или поради расовия им произход, и за да бъде отменено дискриминационното законодателство и произтичащите от него ограничения, се задължава да завърши прокарването на тези мерки и да не взема в бъдеще никакви мерки или да издава закони, които биха били несъвместими с посочените в настоящия член цели.

Член 4

България, която в съгласие със съглашението за примирие, взе мерки за разтурянето на всички намиращи се на българска територия организации от фашистки тип: политически, военни или полувоенни, както и на всички други организации, водещи враждебна на Обединените народи пропаганда, се задължава да не допуща и за напред съществуването и дейността на организации от тоя род, имащи за цел да лишат народа от демократическите му права.

Член 5

1) България се задължава да вземе всички необходими мерки, за да обезпечи задържането и предаването за съдене:

а) на лицата, обвинявани в извършване на военни престъпления или на престъпления срещу мира и човечността, заповядали извършването на такива престъпления или съдействували за тяхното извършване.

б) на поданиците на Съюзените и Сдружените сили, обвинени в нарушаване на законите на своята страна чрез измяна или сътрудничество с неприятеля през време на войната.

2) По искане на правителството на заинтересования обединен народ България ще обезпечи също така явяването като свидетели на намиращите се под нейна юрисдикция лица, чиито показания биха били поискани за съдението на лицата, посочени в точка 1 на настоящия член.

3) Всяко разногласие относно прилагането на постановленията на точка 1 и 2 от настоящия член ще бъде отнасяно от което и да било от заинтересованите правителства до шефовете на дипломатическите мисии на Съюза на съветските социалистически републики, Съединеното кралство и Американските съединени щати в София, които ще постигнат споразумение по това затруднение.

Отдел II

Член 6

България се задължава да признае пълната сила на договорите за мир с Италия, Румъния, Унгария и Финландия, както и на другите съглашения или споразумения, които са били или ще бъдат постигнати от Съюзените и Сдружените сили по отношение на Австрия, Германия и Япония за възстановяване на мира.

Член 7

България се задължава да приеме всички споразумения, които са били или могат да бъдат сключени за ликвидиране на Обществото на народите или на постоянния съд за международно правосъдие.

Член 8

1) Всяка съюзена или сдружена сила ще нотифицира на България в шестмесечен срок от влизането в сила на настоящия договор ония свои двустранни договори с България отпреди войната, които тя желае да запази или да постави отново в действие. Всяко разпореждане обаче, което не е в съгласие с настоящия договор, ще бъде премахнато от казаните договори.

2) Всички договори, които бъдат нотифицирани по този начин, ще бъдат зарегистрирани в секретариата на Обединените народи съгласно член 102 от устава на организацията на Обединените народи

3) Всички такива договори, които не бъдат нотифицирани по тоя начин, ще се смятат за отменени.

ЧАСТ III

ВОЕННИ, ВОЕННОМОРСКИ И ВОЕННО-ВЪЗДУШНИ КЛАУЗИ

Отдел I

Член 9

Поддържането на сухопътни, морски и военновъздушни въоръжения и укрепления ще бъде строго ограничено по начин да отговаря на задачите от вътрешен характер и на местната отбрана на границите. Съобразно с гореказаното на България се позволява да притежава въоръжени сили, които да не бъдат по-големи от:

а) сухопътна войска, включително и погранична войска, с общ състав от 55,000 души;

б) противовъздушна артилерия в състав от 1,800 души;

в) военноморски флот в състав от 3,500 души и общ тонаж от 7,270 тона;

г) военновъздушни сили, включително и военновъздушните сили на военноморския флот, в размер на 90 самолета, в това число и резервните, от които не повече от 70 самолета от бойни типове с общ личен състав от 5,200 души. България не трябва да притежава или да придобива самолети, построени като бомбардировачи, с приспособления за вътрешно носене на бомбите.

Тия ефективи във всеки случай ще включват строевия, нестроевия и щабния персонал.

Член 10

Личният състав на българската войска, военноморският флот и военновъздушните сили, който надхвърля съответния брой, разрешен от чл. 9, ще бъде разпуснат в шестмесечен срок от влизането в сила на настоящия договор.

Член 11

Лицата, които не влизат в българската войска, военноморския флот и военновъздушните сили, не ще по-

лучават под никаква форма военно, военноморско или военновъздушно обучение, както е определено в Приложение II.

Член 12

1) На север от гръцко-българската граница се забранява строежът на: постоянни укрепления, в които може да бъде поставено оръжие, способно да стреля в гръцка територия; постоянни военни съоръжения, които могат да бъдат използувани за управляване стрелбата в гръцка територия или за нейното координиране, а също и на дълготрайни средства за снабдяване и складиране, поставени изключително за използуване на горепоменатите укрепления и съоръжения.

2) Тази забрана не засяга другите типове недълготрайни укрепления, надземни помещения и съоръжения, предназначени изключително за задачи от вътрешен характер и за местна отбрана на границите.

Член 13

България не трябва да притежава, да произвежда или да прави опити с: каквито и да било видове атомно въоръжение, каквито и да било самодвижещи се или управляеми снаряди и апарати, свързани с тяхното изхвърляне (с изключение на торпедите и торпедните апарати, съставляващи нормалното въоръжение на военно-морските кораби, разрешени от настоящия договор); морски мини или торпеди от неконтактен тип, действуващи посредством чувствителен механизъм: торпеди, които могат да бъдат комплектувани с хора, подводни лодки или други подводни съдове, торпедни лодки, специализирани типове щурмови кораби.

Член 14

България не трябва да пази, произвежда или придобива по друг начин военни материали или да поддържа производствени капацитети за фабрикуване в повече от

онова, което е необходимо за поддържане на разрешените от чл. 9 на настоящия договор въоръжени сили.

Член 15

1) Надвишаващите военни материали и техника от съюзнически произход ще бъдат предадени в разпореждане на съответната съюзена или сдружена сила съобразно с указанията, които ще бъдат дадени от тази сила. Надвишаващите български военни материали ще бъдат предадени в разпореждане на правителствата на Съветския съюз, Съединеното кралство и Американските съединени щати. България ще се откаже от всякакви права над тези материали.

2) Военните материали от германски произход или конструкция, надхвърлящи онова, което е необходимо за позволените от настоящия договор въоръжени сили, ще бъдат предадени в разпореждане на трите правителства. България не ще придобива или произвежда каквито и да било военни материали от германски произход или конструкция, нито ще наема на работа или обучава каквито и да било технически специалисти, включително военен и граждански въздухоплавателен персонал, които са или са били германски поданици.

3) Надвишаващите военни материали, посочени в точка 1 и 2 на настоящия член, ще бъдат предадени или разрушени в едногодишен срок от деня на влизането в сила на настоящия договор.

4) Дефиницията на израза „военни материали" и тяхното изброяване с оглед на настоящия договор са дадени в Приложение III.

Член 16

България се задължава напълно да сътрудничи на Съюзените и Сдружени сили, с цел да се обезпечи, щото Германия да не може да предприема извън пределите на германската територия каквито и да било мерки за превъоръжаването си.

Член 17

България се задължава да не придобива и да не произвежда граждански самолети от германска или японска конструкция или самолети, съдържащи важни елементи от германски или японски произход или конструкция.

Член 18

Всяка от военните, военноморските и военновъздушните клаузи на настоящия договор ще остане в сила дотогава докато тя не бъде изменена изцяло или частично, по споразумение между Съюзените и Сдружените сили и България или след като България стане член на Организацията на Обединените народи — по споразумение между Съвета за сигурността и България.

Отдел II

член 19

1) Българските военнопленници трябва да бъдат репатрирани колкото е възможно по-скоро съобразно със споразуменията между останалите сили, които държат тия военнопленници, и България.

2) Всички разходи по превоза на българските военнопленници, включително и издръжката им, от сборните пунктове, установени от правителството на съответната съюзена или сдружена сила, до изходния пункт на българската територия ще бъдат в тежест на Българското правителство.

ЧАСТ IV

ИЗТЕГЛЯНЕ НА СЪЮЗНИЧЕСКИТЕ ВЪОРЪЖЕНИ СИЛИ

член 20

1) Всички въоръжени сили на Съюзените и Сдружените сили ще бъдат изтеглени от България във възможния

къс срок и във всеки случай не по-късно от 90 дни от деня на влизането в сила на настоящия договор.

2) Всичката неизползувана българска валута и всички неизползувани български запаси, намиращи се в разпореждане на съюзните въоръжени сили в България и получени по силата на член 15 от съглашението за примирие, ще бъдат върнати на българското правителство в течение на същия срок от 90 дни.

3) България се задължава обаче, да предостави в периода между деня на влизането в сила на настоящия договор и окончателното изтегляне на съюзническите войски всички такива услуги и снабдявания, които могат да бъдат специално поискани за изтеглящите се въоръжени сили на Съюзените и Сдружените сили, като на българското правителство ще бъде изплатена надлежната компенсация за тия услуги и снабдявания.

ЧАСТ V

РЕПАРАЦИИ И РЕСТИТУЦИИ

член 21

1) Загубите, причинени на Югославия и Гърция от военните действия и от българската окупация на териториите на тия държави, ще бъдат обезщетени от България на Югославия и Гърция, при което, като се вземе предвид, че България не само е излязла от войната против Обединените народи, но и обяви и на дело води война против Германия, страните се споразумяват, щото обезщетението на посочените загуби да бъде извършено от България не напълно, а само частично, именно в размер на 70,000,000 долара, платими в течение на 8 години от влизането в сила на настоящия договор, в стоки, произвеждани от българската добиваща и преработваща промишленост и селското стопанство. Сумата на обезщетението на Гърция ще възлезе на 45,000,000 долара, а сумата на обезщетението на Югославия ще възлезе на 25,000,000 долара.

2) Количеството и категориите на стоките, които ще трябва да се доставят, ще бъдат определени чрез спора-

зумения, сключени от правителствата на Гърция и Югославия с българското правителство. Тия споразумения ще бъдат съобщени на шефовете на дипломатическите мисии на Съветския съюз, Съединеното Кралство и Американските съединени щати в София.

3) В основа на пресмятанията по настоящия член е взет доларът на САЩ по златния му паритет на 1 юли 1946 година, т. е. 35 долара за една унция злато.

4) За основа на оценката на стоките, доставяни по настоящия член, ще се вземат международните пазарни цени за 1938 година в долари с повишение от 15% за индустриалните произведения и 10% за другите произведения. Разходите по доставянето до гръцката или югославската граница ще бъдат в тежест на българското правителство.

Член 22

1) България приема началата на декларацията на Обединените народи от 5 януари 1943 година и ще върне във възможния най-къс срок имуществото, изнесено от територията на който и да било от Обединените народи.

2) Задължението за реституиране се отнася до всичката намираща се в настоящо време в България отъждествима собственост, която е била изнесена на сила или по принуда от страна на която и да било от силите на Оста, от територията на който и да било от Обединените народи, независимо от каквито и да било последващи сделки, чрез които днешният притежател на такава собственост е встъпил в нейно владение.

3) Българското правителство е длъжно да върне посоченото в настоящия член имущество в добро състояние и да поеме в това отношение всички разходи в България за работна ръка, материали и превоз.

4) Българското правителство ще съдействува на Обединените народи и ще предостави за своя сметка всички необходими възможности за издирването и връщането на имуществото, подлежащо на реституиране по силата на настоящия член.

5) Българското правителство ще вземе необходимите мерки, за да бъде върнато посоченото в настоящия член имущество, владяно в която и да било трета страна от лица, намиращи се под българска юрисдикция.

6) Исканията за връщане на имуществото трябва да бъдат предявени на българското правителство от правителството на страната, от чиято територия то е било изнесено, като се подразбира, че железопътният подвижен материал ще се смята изнесен от страната, на която той е принадлежал първоначално. Такива искания могат да бъдат предявени в шестемесечен срок от деня на влизането в сила на настоящия договор.

7) Тежестта на доказването за отъждествяване на имуществото и доказването на правото на собственост се възлага върху правителството, което предявява искането, а тежестта на доказването, че имуществото не е било изнесено насила или по принуда се възлага върху българското правителство.

ЧАСТ VI

СТОПАНСКИ КЛАУЗИ

Член 23

1) България, доколкото още не е сторила това, ще възстанови всички законни права и интереси в България на Обединените народи и на техните поданици, както са съществували на 24 април 1941 година и ще върне цялата собственост в България на Обединените народи и техните поданици в онова състояние, в което тя се намира понастоящем.

2) Българското правителство се задължава да възстанови всичката собственост, права и интереси, попадащи под действието на настоящия член, без всякакви тежести и облагания от какъвто и да било вид, на които те са могли да бъдат подложени вследствие на войната, и без българското правителство да събира каквито и да било суми във връзка с тяхното връщане. Българското правителство ще анулира всички мерки, включително възбраната, секвестъра или надзора, взети от него по отно-

шение на собствеността на Обединените народи между 24 април 1941 година и датата на влизането в сила на настоящия договор. В случай че собствеността не бъде върната в продължение на шест месеца от деня на влизането в сила на настоящия договор, искането за връщане на собствеността трябва да бъде предявено на българските власти в срок най-много от 12 месеца от деня на влизането в сила на настоящия договор, освен в случаите, когато заявителят може да докаже, че му е било невъзможно да предяви искането си в този срок.

3) Българското правителство е длъжно да унищожи прехвърлянията, засягащи собствеността, правата и интересите от всякакъв род, принадлежащи на поданици на Обединените народи, и онния случаи, когато тия прехвърляния са били резултат на насилие или принуда от страна на правителствата на държавите от Оста, или на техни органи през време на войната.

4) а) Българското правителство ще бъде отговорно за привеждане в напълно изправно състояние собствеността, която се връща на поданиците на Обединените народи, съгласно точка 1-ва от настоящия член. В онния случаи, когато собствеността не може да бъде върната, или когато вследствие на войната някой поданик на Обединените народи е понесъл загуби поради повреда или развала на собствеността в България, той трябва да бъде обезщетен от българското правителство в левове до размер на две трети от онази сума, която е необходима в деня на заплащането, за да се купи подобна собственост или да се компенсира понесената загуба. Поданиците на Обединените народи в никой случай не бива да се поставят по отношение на компенсацията в по-неблагоприятно положение, отколкото българските поданици.

б) Поданиците на Обединените народи, имащи пряк или косвен интерес в качеството на собственици в дружества или сдружения, чието поданство не е поданство на Обединените Народи в смисъла на точка 8-ма „а“ от настоящия член, но които са понесли загуби поради повреда или развала на собствеността в България, трябва да получат обезщетение съобразно с по-горната алинея „а“. Това обезщетение трябва да се изчислява въз основа

на общите загуби или щети, понесени от дружеството или сдружението, и трябва да представлява спрямо тия загуби или щети същата пропорция, каквато представляват доходоносните интереси на тия поданици спрямо общия капитал на дружеството или сдружението.

в) Обезщетението трябва да се изплаща без всякакви облагания, данъци или други такси. То може да се използува свободно в България, но ще подлежи на правилата на контрол над чужестранните девизи, които могат отвреме-навреме да бъдат в сила в България.

г) Българското правителство ще осигури на поданиците на Обединените народи същия режим на разпределение на материалите за ремонт или възстановяване на тяхната собственост в България, както и при разпределението на чуждите девизи за вноса на такива материали, който се прилага спрямо българските поданици.

д) Българското правителство ще даде на поданиците на Обединените народи обезщетение в левове в същия размер, който е предвиден в по-горната алинея „а", за обезщетяване на загубите или щетите, възникнали вследствие на особените мерки, които са се прилагали към тяхната собственост през време на войната, но които не са били прилагани към българската собственост. Тази алинея не се разпростира върху неосъществените печалби.

5) Всички извършени в България разумни разходи по предявяването на исканията, в това число и разходите за пресмятане на загубите или щетите, трябва да бъдат понесени от българското правителство.

6) Поданиците на Обединените народи и тяхната собственост трябва да бъдат освободени от всякакви изключителни данъци, берии или даждия, които са били наложени върху техните основни фондове в България от българското правителство, или от която и да било българска власт, през периода между деня на сключването на примирието и деня на влизането в сила на настоящия договор, със специалната цел да бъдат покрити разходите, свързани с войната, или да бъдат покрити разходите за окупационните сили, или за репарации в полза на който и да било от Обединените народи. Всички платени по този начин суми трябва да бъдат върнати.

7) Заинтересованият собственик и българското правителство могат да сключват споразумения, заместващи постановленията на тоя член.

8) Употребените в настоящия член:

а) израз „поданици на Обединените народи" означава физически лица, които в момента на влизането в сила на настоящия договор са поданици на който и да било от Обединените народи, или дружества или сдружения, учредени до този момент, по законите на който и да било от Обединените народи при условие, че посочените лица, дружества или сдружения са имали вече тоя статут в момента на сключването на примирието с България.

Израз „поданици на Обединените народи" обгръща също всички физически лица, дружества или сдружения, които, съгласно действувалите в България през време на войната закони, са били смятани за неприятелски.

б) Израз „собственик" означава поданик на някой от Обединените народи, както това е определено в по-горната алинея „а", който има право върху дадена собственост, и включва приемника на такъв собственик при условие, че този приемник е също поданик на някой от Обединените народи по смисъла на алинея „а". Ако приемникът е придобил собствеността в повреден вид, то праводателят запазва своите права за обезщетение въз основа на настоящия член без да се накърняват задълженията, съществуващи съгласно вътрешното законодателство между праводателя и приобретателя.

в) Израз „собственост" означава цялата движима или недвижима собственост, веществена или невеществена, включително и индустриалната, литературната и художествената собственост, както и всички права или интереси от каквото и да било естество в собствеността.

Член 24

България признава, че Съветският съюз има право върху всички германски активи в България, предадени на Съветския съюз от контролния съвет в Германия, и

се задължава да вземе всички необходими мерки, за да улесни предаването на тия активи.

Член 25

1) Всяка от Съюзените и Сдружени сили ще има правото да вземе, да задържи, да ликвидира или да предприеме каквото и да било друго действие спрямо цялата собственост, правата и интересите, които в деня на влизането в сила на настоящия договор се намират на нейна територия и принадлежат на България или на български поданици, както и да използуват тази собственост или произведението от нейното ликвидиране за такава цел, каквато тая Сила смята за желателна, до размера на нейните рекламации или на рекламациите на нейните поданици срещу България или български поданици, включително и дълговете, които не са били изцяло уредени по силата на други членове на настоящия договор. Всичката българска собственост или произведението от нейното ликвидиране, надвишаващи сумата на казаните рекламации, трябва да бъдат върнати.

2) Ликвидирането на българската собственост и разпореждането с нея ще се извършва съобразно със закона на заинтересованата Съюзена или Сдружена сила. Българският собственик не ще има други права спрямо тая собственост, освен правата, които могат да му бъдат дадени по силата на тоя закон.

3) Българското правителство се задължава да обезщети българските поданици, чиято собственост е иззета по силата на настоящия член и не им е върната.

4) С настоящия член не се възлага върху която и да било от Съюзените или Сдружени сили никакво задължение да върне на българското правителство или на българските поданици индустриалната собственост или да включи тая собственост при определяне на сумата, която може да бъде задържана по силата на точка 1-ва от настоящия член. Правителството на всяка от Съюзените и Сдружени сили ще има право да установява такива ограничения и условия по отношение правата или интересите, засягащи индустриалната собственост, придобита преди

деня на влизането в сила на настоящия договор върху територията на тая Съюзена или Сдружена сила от Българското правителство или от българските поданици, каквито правителството на дадената Съюзена или Сдружена сила смята за необходими за своите национални интереси.

5) Собствеността, предвидена в точка 1-ва на настоящия член, трябва да се смята, че обхваща българската собственост, която е подлежала на контрол поради положението на война, съществуващо между България и Съюзената или Сдружената сила, имаща юрисдикция над тая собственост, но не ще включва:

а) Собствеността на българското правителство, използувана за консулски или дипломатически цели;

б) Собствеността, принадлежаща на религиозни организациии или на частни благотворителни учреждения и използувана за религиозни или благотворителни цели;

в) Собствеността на физически лица, които са български поданици, получили разрешение да пребивават в пределите на територията на оная страна, в която се намира тая собственост, или да пребивават в което и да била друго място върху територията на страна от Обединените народи, с изключение на българската собственост, която когато и да било през време на войната е било предмет на мерки, неприлагани като правило към собствеността на българските поданици, живущи на същата територия;

г) имуществените права, възникнали след подновяването на търговските и финансови отношения между Съюзените и Сдружените сили и България или възникнали от сделки между правителството на която и да било Съюзена или Сдружена сила и България след 28 отктомври 1944 година;

д) правата върху литературната и художествената собственост.

Член 26

1) От деня на влизането в сила на настоящия договор, намиращата се в Германия собственост на България и на

български поданици не ще се третира вече като неприятелска собственост и всички ограничения, свързани с един такъв режим, трябва да бъдат отменени.

2) Отъждествимата собственост на България и на български поданици, изнесена насила или по принуда от българска територия в Германия от германски въоръжени сили или власти след 28 октомври 1944 година подлежи на връщане.

3) Реституирането и възстановяването на българската собственост в Германия ще се извършва съобразно с мерките, които ще бъдат определени от Силите, окупиращи Германия.

4) Без да се накърняват гореизложените и каквито и да било други разпореждания, взети в полза на България и нейни поданици от Силите, окупиращи Германия, България от свое име и от името на българските поданици се отказва от всички претенции спрямо Германия и германски поданици, останали към 8. V. 1945 година с изключение на претенциите, произтичащи от договори и други задължения, сключени преди 1 септември 1939 г., и правата, придобити преди тази дата. Този отказ ще се смята, че обхваща дълговете, всички междуправителствени претенции, свързани със спогодби, сключени през време на войната и всички претенции за обезщетение за загуби или щети, възникнали през време на войната.

Член 27

1) Съществуването на положението на война само по себе си не ще се смята за фактор, влияещ върху задълженията да се изплащат паричните дългове, произтичащи от задължения и договори, съществували преди възникването на положението на война, а също и от правата, придобити преди това време, които дългове са станали изискуеми преди влизането в сила на настоящия договор, и се дължат от българското правителство или от български поданици на правителството или на поданиците на някои от Съюзените и Сдружените сили, или се дължат от правителството или поданиците на някоя от Съюзе-

ните и Сдружени сили на българското правителство или от българските поданици.

2) Освен изрично предвидените в настоящия договор случаи, нищо в него не трябва да се тълкува във вреда на отношенията между длъжници и кредитори, произтичащи от договори, сключени преди войната от българското правителство или от български поданици.

Чл. 28

1) България се отказва от името на българското правителство или на българските поданици от всички рекламации от каквото и да било естество срещу Съюзените и Сдружените сили, свързани непосредствено с войната или произтичащи от мерките, взети вследствие на съществуването на положение на война в Европа след 1 септември 1939 година, без оглед на това дали съответната Съюзена или Сдружена сила по това време е била или не в положение ла война с България. В този отказ от рекламации се включват:

а) рекламациите във връзка със загуби или щети, понесени вследствие на действията на въоръжените сили или на властите на Съюзените или Сдружените сили;

б) рекламациите, произтичащи от присъствието, операциите или действията на въоръжените сили или на властите на Съюзените или Сдружените сили върху българска територия;

в) рекламациите, отнасящи се до решенията или постановленията на съдилищата за морски дела на Съюзените или Сдружените сили, при което България признава за валидни и задължителни всички решения или постановления на тия съдилища, издадени на 1 септември 1939 година или по-късно, и отнасящи се до български кораби или български стоки или плащане на разноски;

г) рекламациите, произтичащи от упражняването правата на воюваща страна или от мерките взети за упражняване на тия права.

2) Разпорежданията на настоящия член изключват напълно окончателно всички рекламации от посоченото погоре естество, които отсега-нататък се прекратяват независимо от това, коя е заинтересованата страна. Българ-

което правителство се съгласява да заплати справедливо обезщетение в левове на лицата, които са доставили на въоръжените сили на Съюзените или Сдружените Сили на българска територия снабдявания или услуги по реквизиционен път, а също и за задоволяване рекламаците, повдигнати срещу въоръжените сили на Съюзените или Сдружените сили и отнасящи се до възникнали на българска територия невоенни щети.

3) България се отказва също от всички рекламации от посоченото в точка 1-ва на настоящия член естество от името на българското правителство или български поданици срещу който и да било от Обединените народи, чиито дипломатически отношения с България са били скъсани през време на войната и който е предприел действия в сътрудничество със Съюзените и Сдружените сили.

4) Отказът на България от рекламациите по точка 1-ва от настоящия член се разпростира върху всички рекламации, произтичащи от мерки, взети от която и да било Съюзена и Сдружена сила спрямо български кораби между 1 септември 1939 година и деня на влизане в сила на настоящия договор, както и върху всички рекламации и дългове, произтичащи от действуващите понастоящем конвенции за военопленниците.

Член 29

1) Докато бъдат сключени търговски договори или съглашения между отделните Обединени народи и България, българското правителство ще прилага в продължение на 18 месеца от деня на влизането в сила на настоящия договор, долупосочения режим към всеки един от Обединените народи, който въз основа на, взаимността фактически ще приложи към България аналогичен режим по подобни въпроси:

а) За всичко, което се отнася до митата и таксите за внос или износ, вътрешното облагане на внасяните стоки и до всички наредби, засягащи тая наредба, Обединените народи ще се ползуват от безусловния режим на най-облагоприятствуваната нация.

б) Във всяко друго отношение България не трябва да прокарва произволна дискриминация в ущърб на сто-

ките, произвеждани на която и да било територия на който и да било от Обединените народи или предназначени за тая територия, в сравнение с подобни стоки, произвеждани на която и да било друга територия на Обединените народи или на територията на която и да било друга чуждестранна сила, или предназначени за тия територии.

в) Към поданиците на Обединените народи, в това число и юридическите лица, ще се прилага националният режим и режимът на най-облагоприятствуваната нация по всички въпроси, засягащи търговията, индустрията, корабоплаването и другите видове търговска дейност в България. Тия разпореждания не се отнасят към търговското въздухоплаване.

г) България не ще отстъпва на никоя страна никакви изключителни или дискриминационни права по отношение използуването на търговските самолети в международния трафик и ще дава на всички Обединени народи еднакви възможности за добиване на българска територия права в областта на международното търговско въздухоплаване, в това число правото на кацане за вземане на гориво и ремонт. Що се отнася до използуването на търговските самолети в международния трафик, тя ще даде на всички Обединени народи, въз основа на взаимността и без дискриминация, правото на летене без кацване на българска територия. Тия разпореждания не трябва да накърняват интересите на националната отбрана на България.

2) Горепоменатите задължения на България трябва да се разбират в този смисъл, че върху тях се разпростират изключенията, фигуриращи обичайно в търговските договори, сключени от България преди войната. От разпорежданията, отнасящи се до взаимността от страна на всеки от Обединените народи трябва да се подразбират в тоя смисъл, че върху тях се разпростират изключенията, фигуриращи обикновено в сключените от дадената държава търговски договори.

Член 30

България ще съдействува в пределите на възможността за железопътните транзитни транспорти върху своята

територия с разумни тарифи и ще бъде готова да сключи за тая цел взаимни спогодби със съседните държави.

Член 31

1. Споровете, които могат да възникнат при прилагането на чл. 22 и 23 и на приложенията IV, V и VI на настоящия договор, ще бъдат отнасяни до една Помирителна комисия, съставена от равен брой представители на правителството на заинтересования обединен народ и на българското правителство. Ако в продължение на 3 месеца от предаването на спора на Помирителната комисия не бъде постигнато споразумение, всяко от правителствата може да поиска да бъде включен в комисията един трети член и в случай на несъгласие между двете правителства по избора на тоя член, всяка от страните може да се обърне към главния секретар на Обединените народи с молба да извърши това назначение.

2) Решението на мнозинството на членовете на комисията ще се смята за решение на комисията и трябва да се приеме от страните като окончателно и задължително.

Член 32

Чл. 22, 23 и 29 и приложение VI на настоящия договор ще се прилагат спрямо Съюзените и Сдружените сили и Франция, както и спрямо ония от Обединените народи, чиито дипломатически отношения с България са били скъсани през време на войната.

Член 33

Разпорежданията на Приложения IV, V и VI, както и разпорежданията на другите приложения, ще имат сила на неразделима част от настоящия договор.

ЧАСТ VII

РАЗПОРЕЖДАНИЯ ОТНОСНО ДУНАВА

Член 34

Корабоплаването по река Дунав ще бъде свободно и отворено за поданиците, търговските кораби и стоките

на всички държави, въз основа на равенството по отношение на пристанищните и корабоплавателните такси и условията на търговското корабоплаване. Гореизложеното не се отнася до транспорта между пристанищата на една и съща държава.

ЧАСТ VIII

ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ ПОСТАНОВЛЕНИЯ

Член 35

1) През един период, ненадвишаващ 18 месеца от влизането в сила на настоящия договор, шефовете на дипломатическите мисии на Съветския съюз, Съединеното кралство и Американските съединени щати в София, действуващи в съгласие, ще представляват Съюзените и Сдружените сили в сношенията с българското правителство по всички въпроси относно изпълнението и тълкуването на настоящия договор.

2) Трите шефове на Мисии ще дават на българското правителство такива упътвания, технически съвети и разяснения, каквито се окажат необходими, за да се осигури бързото и ефикасно изпълнение на настоящия договор в съответствие с неговия дух и текст.

3) Българското правителство ще предостави на споменатите шефове на Мисии всички необходими сведения и ще им оказва всякакво съдействие, каквото биха поискали при изпълнение на задачите, които им се възлагат от настоящия договор.

Член 36

1) С изключение на ония случаи, когато в някой член на настоящия договор е предвидена друга процедура, всеки спор по тълкуването или изпълнението на настоящия договор, неуреден чрез преки дипломатически преговори, ще бъде отнасян до трите шефове на Мисии, действуващи въз основа на чл. 35, с това изключение, че в този случай шефовете на Мисии не ще бъдат ограничени от срока, предвиден в този член. Всеки такъв спор, нераз-

решен от шефове на Мисии в течение на два месеца, ако спорещите страни не дойдат до взаимно споразумение за друг начин на уреждане на спора, ще бъде отнасян по искане на която и да било от спорещите страни до комисия в състав от по един представител на всяка от страните и трети член, избран по взаимно споразумение на двете страни между поданиците на трета държава. Ако в едномесечен срок двете страни не сполучат да се споразумеят за назначаването на трети член, всяка от страните може да се обърне към главния секретар на Обединените народи с молба да извърши това назначение.

2) Решението на мнозинството от членовете на Комисията ще се смята за решение на Комисията и трябва да се приеме от страните като окончателно и задължително.

Член 37

1) Всеки един член на Организацията на Обединените народи, който не е страна, подписала настоящия договор, и се намира в положение на война с България, може да се присъедини към тоя договор и след присъединяването му ще се смята, с оглед на договора, като Сдружена сила.

2) Всички актове за присъединяването ще бъдат депозирани за съхраняване на правителството на съюза на съветските социалистически републики и ще имат сила от деня на депозирането.

Член 38

Настоящият договор, чийто руски и английски текст е меродавен, ще бъде ратифициран от Съюзените и Сдружените сили. Договорът трябва да бъде също ратифициран и от България. Договорът ще влезе в сила незабавно след депозирането на ратификационите актове от страна на Съюза на съветските социалистически републики, Съединеното кралство Великобритания и Северна Ирландия и Американските съединени щати. Ратификационните актове ще бъдат депозирани в най-кратък срок за съхранение у правителството на Съюза на съветските социалистически републики.

По отношение на всяка от Съюзените или Сдружените сили, чиито ратификационни актове бъдат депозирани покъсно, договорът ще влезе в сила от деня на депозирането. Настоящият договор ще бъде депозиран в архивите на правителството на Съюза на съветските социалистически републики, което ще изпрати заверен препис на всяка държава, подписала този договор.

В удостоверение на което долуподписаните пълномощни представители подписаха настоящия Договор и сложиха върху него своите печати.

Съставен в Париж на руски, английски, френски и български език, на десетия ден на месец февруари 1947 г.

ПРИЛОЖЕНИЕ II

(Виж член 11)

ОПРЕДЕЛЕНИЕ НА ВОЕННОТО, ВОЕННО-ВЪЗДУШНОТО И ВОЕННО-МОРСКОТО ОБУЧЕНИЕ

1) Изразът „военно обучение“ означава изучаването и упражненията в областта на употребата на военните материали, специално предназначени или пригодени за военни цели и на отнасящите се до това учебни приспособления; изучаването и изпълнението на всички строеви упражнения или предвижвания, предназначени за обучаване в маневриране или за изпълнение на маневрирането, прилагано от действуващите части в боя; а също и организираното изучаване на тактиката, стратегията и генералщабната работа.

2) Изразът „военно-въздушно обучение“ означава изучаването и упражненията в областта на употребата на военните материали, нарочно предназначени или пригодени за военно-въздушни цели и на отнасящите се до това учебни приспособления; изучаването и изпълнението на всички специални маневри, включително и летенето на ята, прилагано от авиацията при изпълнението на бойни задачи; а също и организираното изучаване на военно-въздушната тактика, стратегия и генерал-щабната работа.

3) Изразът „военно-морско обучение“ означава изучаването, ръководството или практиката в използуването на военните кораби, военно-морските съоръжения или учреждения, а също изучаването или употребата на всички отнасящи се до това прибори и учебни приспособления, които се използуват за водене на морска война освен ония, които обикновено се използуват за граждански цели, а също преподаването, практиката или организираното изучаване на морската тактика, стратегия и генералщабна работа, включително изпълнението на всички операции и маневри, които не са необходими за мирното използуване на корабите.

ПРИЛОЖЕНИЕ III

(Виж член 15)

ОПРЕДЕЛЕНИЕ И СПИСЪК НА ВОЕННИТЕ МАТЕРИАЛИ

Изразът „военни материали“, употребяван в настоящия договор, включва всички оръжия, бойни припаси и средства, специално конструирани или пригодени за използуване във войната, както това е изброено по-долу.

Съюзените и Сдружените сили си запазват правото да изменят периодически дадения списък, като внасят в него поправки или допълнения, в светлината на по-нататъшното развитие на науката.

Категория I.

1. Военни пушки, карабини, револвери и пистолети; цеви и други запасни части към това оръжие, които не могат да бъдат нагодени лесно за гражданска употреба.

2) Картечници, военни автоматически или самозарядни пушки, пистолети — картечници; цеви и други запасни части към това оръжие, които не могат да бъдат нагодени лесно за гражданска употреба; стойки на картечници.

3) Оръдия, гаубици, мотори, специални оръдия, самолетни оръдия без затвори или без връщачи и огнепръскачки, цеви и други запасни части към това оръжие, които не могат да бъдат нагодени лесно за гражданска употреба; лафети и подставки за гореизброеното оръжие.

4) Ракетохвъргачки, механизми за изстрелване и контролиране самодвигателни и направляеми снаряди; подставки за тях.

5) Напълнени или ненапълнени самодвигателни и направляеми снаряди, ракети, унитарни патрони и патрони, предназначени за оръжие, изброено по-горе в точки 1—4, приспособления за манипулиране с тях или за произвеждане на взрив, а също така възпламенители и тръбички с изключение на възпламенителите, необходими за граждански нужди.

6) Напълнени или ненапълнени гранати, бомби, торпеди, мини, заряди за дълбочина и запалителни вещества и заряди, както и всички средства за манипулиране с тях или за произвеждане на взрив, с изключение на възпламенителите, необходими за граждански нужди.

7) Щикове.

Категория II

1) Бронирани бойни коли; бронирани влакове, които технически не могат да бъдат преустроени за гражданска употреба.

2) Механически и самодвижещи се лафети за всякакво оръжие, изброено в категория I, военни шасита или каросерии от специален тип, освен изброените по-горе в точка I.

3) Броневи плочи, дебели повече от 3 дюйма, използувани за целите на отбраната във войната.

Категория III

1) Прицелни и изчислителни прибори за насочване на огъня, включително и линейките на зенитния планшет и построители; прибори за пристрелване, оръдейни мерници, мерници за бомбардиране; тръбни нумеропо-

ставки; инструменти и прибори за калибриране на оръдията и за коригиране на приборите за насочване на огъня.

2) Щурмови мостчета́ и щурмови лодки.

3) Средства за водене на замаскирани военни действия, както и ослепяващи средства и средства за измама.

4) Лично военно снаряжение от специален характер, което мъчно може да се нагоди за използуване за гражданска употреба.

Категория IV

1) Военни кораби от какъвто и да било тип, включително и преустроените кораби и плаващи средства, проектирани или предназначени за тяхното обслужване или подкрепа, които технически не могат да бъдат преустроени за гражданско използуване, както и въоръжението, бронята, бойните припаси, самолетите и всяка друга екипировка, материали, машини и лафети, които се употребяват в мирно време само върху военните кораби.

2) Десантни кораби и земноводни превозни средства или приспособления от всякакъв род; щурмови лодки или приспособление от всякакъв тип, както и катапулти и други апарати за пущане на самолети, ракети, движими бойни средства или всякакви други снаряди, апарати или приспособления, комплектувани или некомплектувани с хора, управлявани или неуправлявани.

3) Подводни или полуподводни кораби, плаващи средства, бойни средства, приспособления или апарати от всякакъв род, включително специално построените защитни баражни съоръжения (бони) за пристанищата, с изключение на ония случаи, когато това може да бъде необходимо за спасяване или за други граждански цели, както и цялата екипировка, принадлежности, запасни части, опитни или учебни средства, прибори или лафети, които могат да бъдат специално предназначени за строеж, изпитване, поддържане или пазене на гореизброеното.

Категория V

1) Сглобени и несглобени летателни апарати, потежки или по-леки от въздуха, които са предназначени или нагодени за въздушни бойни действия чрез употребяване на картечници, артилерия, ракетохвъргачки, или са предназначени или нагодени за превозване и хвърляне на бомби, или са построени било по тип, било по конструкция, за да бъдат нагодени за което и да било от приспособленията, изброени по-долу в точка 2.

2) Авиционни оръдейни лафети и рамки, бомбодържатели, торпедодържатели, както и механизми за хвърляне на бомби или торпеди; оръдейни куполи и странични картечни куполи.

3) Екипировка, специално предназначена и използувана изключително във въздушно-десантните войски.

4) Катапулти или изхвърлителни апарати за спущане на самолети от кораби, суша и море; катапулти за пущане на самолети — снаряди.

5) Преградни балони.

Категория VI

Задушливи, смъртоносни, отровни и изваждащи от строя вещества, предназначени за военни цели или произвеждани свръх онова, което е необходимо за гражданска употреба.

Категория VII

Метални средства, експлозиви, пиротехнически средства и течни газове, предназначени за изхвърляне, взрив, заредяване или напълване на изброените в настоящите категории военни материали или за тяхното използуване във връзка с последните, които не могат да бъдат използувани за граждански цели или производството на които надминава онова, което е необходимо за гражданска употреба.

Категория VIII

Фабрични и инструментални инсталации, конструирани специално за производство и поддържане на горепосочените материали и които технически не могат да бъдат нагодени за гражданска употреба.

ПРИЛОЖЕНИЕ IV

ИНДУСТРИАЛНА ЛИТЕРАТУРА И ХУДОЖЕСТВЕНА СОБСТВЕНОСТ

1) а) На Съюзените и Сдружените сили и на техните поданици се дава срок от една година от деня на влизане в сила на настоящия договор, за да се даде на тия лица възможност, без да се събират от тях допълнителни такси или каквито и да било други глоби, да извършат всичко необходимо, за да придобият или запазят в България правата на индустриална и художествена собственост, които действия не са могли да бъдат извършени поради съществуването на положението на война.

б) Съюзените и Сдружените сили или техните поданици, които са направили върху територията на която и да било Съюзена или Сдружена сила по надлежния начин искане за патент или за регистриране на образец не по-рано от 12 месеца преди започването на войната с България, или в течение на войната, или за регистриране на индустриален чертеж или образец или марка не по-рано от 6 месеца преди започването на войната с България, или през време на войната, ще имат право в течение на 12 месеца от деня на влизане в сила на настоящия договор да поискат съответните права в България, заедно с правото на приоритет, основано върху по-раншно регистриране на искането върху територията на тая Съюзена или Сдружена сила.

в) На всяка от Съюзените и Сдружените сили и на нейните поданици се дава срок една година от деня на влизането в сила на настоящия договор, в продължение на който те могат да възбудят дело в България против ония физически или юридически лица, за които се твърди

че незаконно са нарушили техните права на индустриална литература или художествена собственост, между датата на започване на войната и датата на влизане в сила на настоящия договор.

2) Периодът от момента на започване на войната до изтичането на 18 месеца след влизането в сила на настоящия договор се изключва при изчисляване на срока, в течение на който патентът трябва да бъде осъществен, или чертежът или марката — използувани.

3) Периодът от момента на започване на войната до деня на влизане в сила на настоящия договор се изключва от нормалния срок на правата на индустриалната литературна и художествена собственост, които са имали сила в България в момента на започване на войната или които са признати или установени въз основа на настоящето приложение и които принадлежат на който и да било от Съюзените и Сдружените сили или на нейни поданици. Поради това нормалното траене на тия права трябва да се смята автоматически продължено в България за един по-нататъшен срок, отговарящ на изключения по този начин период.

4) Горните положения, отнасящи се до правата в България на Съюзените и Сдружените сили и на техни поданици, еднакво се прилагат спрямо България и нейните поданици върху териториите на Съюзените и Сдружените сили. Нищо повече обаче в тия положения не дава на България или на нейните поданици право за по-благоприятен режим върху територията на която и да било от Съюзените и Сдружени сили отколкото режимът, който се дава в подобни случаи от тази сила на който и да било от Обединените народи или на неговите поданици. България не ще бъде задължена въз основа на тия положения да даде на която и да било Съюзена или Сдружена сила или на нейни поданици по-благоприятен режим от режима, от който се ползува върху територията на тия държави България или нейните поданици по въпросите, предвидени в предшествуващите положения.

5) На трети лица върху територите на която и да било Съюзена или Сдружена сила или България, които преди деня на влизане в сила на настоящия договор са

придобили добросъвестно право на индустриална, литературна или художествена собственост, намиращи се в противоречие с правата, възстановени въз основа на настоящето приложение, или в противоречие с правата, придобити въз основа на приоритета по силата на същото приложение, или които добросъвестно са изработили, обнародвали, възпроизвели, използували или продали предмет, към който се отнасят тези права, ще бъде разрешено без всякаква отговорност за нарушение да продължат да осъществяват тия права и да продължат или подновят това изработване, обнародване, възпроизвеждане, използуване или продажба, които са били добросъвестно придобити или започнати. В България такова разрешение ще носи формата на неизключително позволително (лиценция), давано при условие на взаимно споразумение на страните, а при липса на споразумение — при условията, установени от Помирителната комисия, учредена въз основа на член 31 от настоящия договор. Върху територията на всяка от Съюзените и Сдружените сили обаче, добросъвестните трети лица ще се ползуват от такава защита, каквато се дава при подобни обстоятелства на добросъвестните трети лица, чийто права се намират в противоречие с правата на поданиците на другите Съюзени и Сдружени сили.

6) Нищо в това приложение не трябва да се тълкува като такова, което дава на България или на нейните поданици право върху някой патент или образец върху територията на която и да било от Съюзените и Сдружените сили по отношение на изобретенията, отнасящи се към който и да било предмет, изброен в приложение III към настоящия договор, направени или по отношение на които исканията са били регистрирани от България или от някои нейни поданици в България, или върху територията на която и да било от силите на Оста, или върху територията, която е била окупирана от въоръжените сили на Оста в течение на оня период от време, когато дадената територия се е намирала под контрола на въоръжените сили или власти на силите на Оста.

7) България също така ще разпростре действието на предидущите положения на настоящето приложение

спрямо Франция и другите Обединени народи, които не са Съюзени или Сдружени сили, но дипломатическите отношения на които с България са били прекъснати през време на войната и които се задължават да дадат на България предимствата, давани на България от същите положения.

8) Нищо в това Приложение не ще се разбира като противоречещо на чл. 23, 25 и 27 от настоящия Договор.

ПРИЛОЖЕНИЕ V

ДОГОВОРИ, ДАВНОСТНИ СРОКОВЕ И ЦЕННИ КНИЖА

А. Договори

1) Всеки договор, за чието изпълнение е било необходимо установяването на сношения между които да било от неговите страни, станали неприятели, както това е определено в част I от настоящето приложение, трябва, при условие, че бъдат спазени изключенията, изложени по-долу в т. 2 и 3, да се смята за развален от онова време, когато които и да било от страните са станали неприятели. Това разваляне обаче не засяга положенията на чл. 27 от настоящия договор и не ще освободи тази или онази от договорящите страни от задължението да върне сумите, получени като аванс или частично плащане по отношение на които тази страна не е извършила нищо в замяна.

2) Въпреки положенията на горната точка 1, не подлежат на разваляне и без накърняване на правата, изложени в чл. 28 от настоящия договор, остават в сила такива части на всеки договор, които са отделими и за изпълнението на които не е необходимо установяването на сношения между които и да било от страните му, станали неприятели, както това е определено в част I от настоящето приложение. Ако положенията на тоя или оня договор не могат да бъдат отделени по този начин, договорът трябва да се смята за напълно развален. Гореизложеното има сила при условие, че бъдат приложени вътрешните закони, разпо-

реждания или правила, издадени от която и да било от Съюзените и Сдружени сили, имащи юрисдикция по отношение на Договора или на някои от страните му, а също доколкото условията на договора са съобразни с това.

3) Никаква част от настоящето приложение не трябва да се смята, че анулира сделките, законно реализирани, съобразно с договора между неприятели, ако те са реализирани с позволението на правителството на една от Съюзените и Сдружените сили.

4) Въпреки гореспоменатите положения, договорите по осигуровка и преосигуровка ще се подчиняват на отделните споразумения между Правителството на заинтересованата Съюзена или Сдружена сила и Българското правителство.

Б. Давностни срокове

1) Всички давностни срокове или ограничението на правата на иск или на правото да се вземат охранителни мерки в отношенията, засегащи лицата или собствеността, и отнасящи се до поданици на Обединените народи и до български поданици, които поради положението на война не са могли да предявят иск или да изпълнят формалностите, необходими за обезпечаване на техните права, независимо от това дали тия срокове са започнали да текат преди или след началото на войната, ще се смятат за спрени за времето на войната върху територията на България, от една страна, и, от друга, върху началата на взаимността, предимствата, предвидени от положенията на настоящата точка. Течението на спрените давностни срокове ще се поднови от деня на влизането в сила на настоящия договор. Положенията на настоящата точка ще се прилагат към ония срокове, установени за предявяване на купони за лихви или купони за дивиденти, или в предявяване за заплащане на ценни книжа, които са излезли в тираж или подлежат на изплащане на каквото и да било друго основание.

2) В ония случаи, когато поради неизвършването на някои действия или на някои формалности през време

на войната, са били взети върху българска територия изпълнителни мерки в ущърб на поданик на който и да било от Обедините народи, българското правителство ще възстанови накърнените права. Ако това възстановяване бъде несправедливо или невъзможно, българското правителство ще вземе мерки, щото на поданика на Обединените народи да се даде такова подпомагане, което се явява справедливо при такива обстоятелства.

В. Ценни книжа

1) В отношенията между неприятели никои ценни книжа, съставени преди войната, не ще се сметат за загубили сила само поради това, че тия книжа не са били представени в установените срокове за приемане или заплащане, или не е било направено уведомление на издателя или на джиранта за отказ от приемане или плащане, или че тия книжа не са били протестирани, или защото не е била изпълнена каквато и да било формалност през време на войната.

2) В ония случаи, когато срокът, установен за предявяването на ценната книга за приемане или плащане или срокът, в който уведомлението за отказ от приемане или плащане е трябвало да бъде направен на издателя или на джиранта, или в течение на който документът е трябвало да бъде протестиран, е изтекъл през време на войната, а страната, която е трябвало да предяви или да протестира документа, или да уведоми за отказа от приемане или плащане, не е направила това през време на войната, ще й бъде даден срок не по-малък от три месеца от деня на влизане в сила на настоящия договор, в течение на който може да бъде направено предявяването уведомлението за отказ от приемане или плащане, или протестът.

3) Ако някое лице преди или през време на войната се е задължило по някоя ценна книга във връзка с задължение, поето спрямо него от лице, станало след това неприятел, то последният остава длъжен на първия по своето задължение независимо от започването на войната.

Г. Особени разпореждания

1) За целите на настоящето приложение физическите или юридически лица ще се смятат за неприятели от онзи ден, когато търговията между тях е станала незаконна въз основа на законите, наредбите или правилниците, на действието на които тия лица или договори са били подчинени.

2) Поради особеностите на правната система на Американските съединени щати, постановленията на настоящето приложение не ще се прилагат в отношенията между Американските съединени щати и България.

ПРИЛОЖЕНИЕ VI

СЪДЕБНИ РЕШЕНИЯ

Българското правителство ще вземе необходимите мерки, за да даде на поданиците на който и да било от Обединените народи възможността във всяко време в продължение на една година от деня на влизане в сила на настоящия договор да предяви пред съответните български влаети за ревизия всяко съдебно решение, произнесено от български съд между 24 април 1941 година и деня на влизане в сила на настоящия договор по всяко съдебно дело, в което поданик на Обединените народи не е могъл в достатъчна степен да изложи своя случай в качеството си на ищец или ответник. Българското правителство трябва да предвиди, щото в ония случаи, когато поданик на Обединените народи е понесъл щета поради каквото и да било такова съдебно решение, той да бъде възстановен в онова положение, в което се е намирал до произнасянето на това съдебно решение, или да му се даде такова помагане, каквото може да се яви справедливо при тия обстоятелства. Изразът „поданик на Обединените народи“ включва и дружествата или сдруженията, организирани или учредени въз основа на законите на който и да било от Обединените народи.

В удостоверение на това, долуподписаните пълномощни представители подписаха настоящия договор и сложиха към него своите печати.

Подписано в Париж на руски, английски, френски и български езици на десети февруари хиляда деветстотин и четиридесет и седма година.

За Съюза на Съветските Социалистически Републики: В. МОЛОТОВ, А. БОГОМОЛОВ

За Съединеното Кралство Великобритания и Северна Ирландия: ЪРНЕСТ БЕВИН, ДЪФ КУПЕР

За съединените Американски Щати: ДЖЕЙМС Ф. БЪРНС, ДЖЕФЕРСНОН КЯФЕРИ

За Австралия: ДЖОН А. БИЗЛИ

За Белоруската Социалистическа Република: К. КИСЕЛЕВ

За Чехословакия: ЯН. МАСАРИК, В. КЛЕМЕНТИС

За Гърция: ЛЕОН МЕЛАС, Р. РАФАЕЛ

За Индия: САМЮЕЛ РАНГ АНАДХАМ

За Нова Зеландия: В. Д. ДЖОРДАН

За Украинската Съветска Социалистическа Република: И. СЕНИН

За Южно-Африканския съюз: У. ДЖ. ПАРМИНТЕР

За Федеративната Народна Република Югославия: СТАНОЕ СИМИЧ, РАДОЛЮБ ЧОЛАКОВИЧ, ГРЕГОРИЧ

За България: К. ГЕОРГИЕВ, А. ОББОВ, ТР. КОСТОВ

Забел. Към договора има приложена карта на България, като приложение № 1, която не се помества в тази книга.

ЗАБЕЛЯЗАНА ВАЖНА ПЕЧАТНА ГРЕШКА:
на стр. 25 годината 1943 да се чете 1945.

СЪДЪРЖАНИЕ

Стр.

1. Съветския съюз, защитник на мира и националната независимост на малките народи — от Вълко Червенков 16
2. Предговор 17

I. ПАРИЖКАТА МИРНА КОНФЕРЕНЦИЯ

3. Свикване 25
4. Конференцията открита 27
5. Първите заседания 29
6. Установяване на процедурата 30
7. Поканите до петте държави 35
8. В защита на Албания 36

II. БЪЛГАРИЯ ПРЕД МИРНАТА КОНФЕРЕНЦИЯ

9. Българската делегация 42
10. Исторически ден 45
11. Българското изложение (реч на К. Георгиев, прочетена от Георги Кулишев) 46
12. Почтен мир за България (реч на Жимовски) 60
13. В подкрепа на България (реч на Мануилски) 61
14. Отзвук от българското изложение 66
15. Откъде получи подкрепа Цалдарис 68

III. БЪЛГАРИЯ СЪВОЮВАЩА СТРАНА

16. Комисиите на конференцията 73
17. Гръцките и други предложения за поправки 75
18. Политическата и териториална комисия за България . . 78
19. Българското предложение за поправки на договора . . 81
20. Разисквания по преамбюла (реч на Н. Новиков) 84
21. България взе активно участие във войната срещу Германия (реч на Моша Пияде) 87
22. Едно предложение на австралийската делегация (реч на Едуард Кардел) 91

IV. ГРАНИЦИТЕ НА БЪЛГАРИЯ

23. Разискванията по член 1 от проекто-договора 102
24. Българският излаз на Егея (реч на Валил Коларов) . . 106

25. Българската граница (реч на Н. Новиков) 124
26. Гръцките искания са империалистични (реч на Моша Пияде) 133
27. Англия и Южна Африка в подкрепа на Гърция 142
28. Западна Тракия е българска земя (реч на Бондар) . . 142
29. Декларацията на американския делегат 145
30. Гръцките искания — удар върху демократична България (реч на Касименко) 148
31. Гръцките империалистични искания (реч на Димитър Влахов) 150
32. „Инцидент“ в политическата и териториална комисия за България 154

V. ЕДНА НОВА БЪЛГАРИЯ

33. България след втората световна война (реч на Ротомскис) 169
34. Предложение на английската делегация 172
35. Анекдотът на г-н Джеб 174
36. Съюзът между ездача и коня (реч на Вишински) . . . 178

VI. ВОЕННИТЕ КЛАУЗИ

37. Гръцкото искане за ограничаване на размера на българската войска 184
38. Една стоманена реч (реч на ген. Славин) 186
39. Българските торпедни лодки 190
40. Гръцкото искане за стратегическа граница 191
41. Българското изложение по военните клаузи (реч на Георги Кулишев) 196

VII. РЕШЕНИЕ ЗА БЪЛГАРСКАТА ГРАНИЦА

42. Отговорът на военната комисия 203
43. Гръцкото предложение 204
44. Писмото на ген. Моссор 205
45. Гръцкото искане за стратегическа граница отхвърлено . 206
46. Важна декларация на югославската делегация 209

VIII. СТОПАНСКИ И РЕПАРАЦИОННИ КЛАУЗИ

47. Репарациите 213
48. Българският отговор 218
49. Първите решения на комисията 221
50. Българската делегация пред икономическата комисия (реч на проф. д-р Иван Стефанов) 225
51. Едно рекордно заседание (югославското предложение) . 226

IX. ЗАКЛЮЧИТЕЛНАТА ФАЗА НА КОНФЕРЕНЦИЯТА

52. Конференцията пред своя край 235
53. Борба за демократичен мир (реч на Молотов) 237
54. Законните искания на България (новото изложение на българската делегация до конференцията) 239
55. Ден на България в Люксембургския дворец (реч на Виербловски) 242
56. Международното утвърждаване на народната република България (реч на Моша Пияде) 251
57. Българската правда (реч на Вишински) 263
58. Българския народ, борец срещу фашизма (реч на д-р Секанинова) 280
59. Един приятел на България (реч на К. Киселев) 283
60. Гласуване препоръките по проекто-договора за мир . . 290
61. Българската граница ще остане ненарушима (реч на Молотов) 293
62. Закриване на конференцията 306
63. Речта на Молотов 307

X. ОКОНЧАТЕЛНОТО ПРИЕМАНЕ НА ДОГОВОРА ЗА МИР С БЪЛГАРИЯ

64. Проекто-договорът за мир с България пред Съвета на външните министри 313
65. Решението за българската граница 316
66. България и договора за мир (декларация на българското правителство) 320
67. Подписване договора за мир 324

XI. ПРИЛОЖЕНИЕ

68. Договорът за мир с България 327
69. Приложения към договора 352

МИНИСТЕРСТВО НА ИНФОРМАЦИЯТА
И НА ИЗКУСТВАТА
Фондация „Българско дело"

СЛАВЧО ВАСЕВ
КРУМ ХРИСТОВ

БЪЛГАРИЯ
НА МИРНАТА КОНФЕРЕНЦИЯ

Редактор-уредник : Фил. Н. Филипов
Художник : Н. Тузсузов
Коректор : Е. Рачева
Тираж : 5,000

Печатница на Бълг. раб. партия (комунисти)

София август 1947